

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

SIĞINMA HAKKI BAĞLAMINDA SINIRLARDA
KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahriye Günsu KARACAOĞLAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Birden GÜNGÖREN BULGAN

EYLÜL 2024

T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

SIĞINMA HAKKI BAĞLAMINDA SINIRLARDAN
KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahriye Günsu KARACAOĞLAN

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Birden GÜNGÖREN BULGAN

EYLÜL 2024

ÖNSÖZ

Sınırların gün geçtikçe daha katı uygulamalara sahne olması ve sahada gözlemlediğim uygulamalar beni bu süreci akademik bir çalışmada ele almaya yöneltti. Çalışma, sığınmacı ve göçmenlere yönelik sınır yönetiminde sık sık hem politika hem mevzuat değişiklikleri olması sebebiyle planladığımdan uzun sürdü. Bu durum kimi zaman çalışmayı yarıda bırakma isteği uyandırsa da bu alanda bir çalışma ortaya koyma isteği ağır bastı ve yazmaya devam ettim.

Öncelikle hem lisans hem yüksek lisans derslerine katılma fırsatı yakaladığım ve çalışmak istediğim konuda beni cesaretlendirerek tez danışmanım olmayı kabul eden çok kıymetli hocam Doç. Dr. Birden Güngören Bulgan'a destekleri için teşekkür ederim. Tez jürimde yer almayı kabul ederek beni onurlandıran ve değerlendirmeleriyle ufku genişleten değerli hocalarım Doç. Dr. Özen Ülgen Adadağ'a ve Doç. Dr. Elif Küzeci'ye teşekkürlerimi sunarım.

Yazım sürecinde motivasyonumu kaybettiğim zamanlarda beni varlıkları ve sonsuz destekleriyle ayağa kaldıran canım dostlarım Beril Çetin, Oğuzhan Yeşiltuna, Dila Erol, Deniz Güneri ve İlkin Demirtaş'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Sığınma hakkı üzerine çalışmamın fiilini ateşleyen o zamanki adıyla İstanbul Barosu Mülteci Hakları Alt Çalışma Grubu üyelerine, birlikte çalışmaktan mutluluk duyduğum çalışma arkadaşlarıma alanda sergilediğimiz dayanışma için çok teşekkür ederim.

Desteklerini hayatın her alanında koşulsuzca hissettiren canım ailem Şenay Karacaoğlu, İdris Karacaoğlu ve pandemide ailemize katılan Dodo'ya sonsuz teşekkür ederim, iyi ki varsınız.

Çalışmanın ilgililerine yararlı olması dileklerimle...

İstanbul, 2024
Bahriye Günsu Karacaoğlu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
RÉSUMÉ	vi
ABSTRACT	xiv
ÖZET	xxi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: SINIR YÖNETİMİ KAPSAMINDA SINIRLARDA KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİ VE SİĞİNMA HAKKI	9
I. Sınırlar	9
A. Sınır Nedir?	9
B. Güvenlik Meselesi	16
C. Sınırların Kontrolü	22
1. Fiziki Olarak Sınır Kontrolü	23
2. Pasaport ve Vize	26
3. Sınırların Dijitalleşmesi	29
II. Sınır Kontrollerinde Kişisel Verilerin İşlenmesi	31
A. Kişisel Veriler	31
1. Kişisel Veriye Hak ve Araç Üzerinden Bir Bakış.....	31
a. Bir İnsan Hakkı Olarak Kişisel Verinin Korunması.....	32
b. Gözetleme Aracı Olarak Kişisel Veri	34
2. Biyometrik Veri ve Kimlik Tespiti	36
B. Sınırlarda Birlikte Çalışabilirlik: Kişisel Veri Paylaşımı	39
III. Sınırlardaki Sığınmacılar	42
A. Bir İnsan Hakkı Olarak Sığınma Hakkı	42
B. Geri Göndermeme İlkesi	46
1. Sınırdışı Etme	48
2. Geri İtme	50

C. Sınırlarda Verizleme	53
D. Sığınmacıların Kişisel Verilerinin İşlenmesinde UNHCR	58
İKİNCİ BÖLÜM: SIĞINMA HAKKI BAĞLAMINDA SINIRLARDA KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİNİN HUKUKSAL ÇERÇEVESİ	61
I. Avrupa Birliği Mevzuatında Sığınma Hakkı ve Sınırlarda Kişisel Verilerin İşlenmesi.....	61
A. Sınırlara Gelen Sığınmacılar ve Kişisel Veriler	61
1.Ortak Avrupa İltica Sistemi	67
2.Yasal Çerçeve	71
a.İltica usul direktifi	71
b.Kabul Şartları Direktifi	73
c.Vasıf Direktifi	75
d.Dublin Tüzüğü	76
e. EURODAC Tüzüğü	78
3.Verilerin tutulduğu sistemler	81
a.Schengen Bilgi Sistemi (SIS)	82
b.Eurodac (Avrupa Daktiloskopi Sistemi).....	87
c.Vize Bilgi Sistemi (VIS).....	89
d.Giriş-Çıkış Sistemi.....	90
e.Avrupa Seyahat Bilgi ve Yetkilendirme Sistemi (ETIAS).....	91
f.ECRIS-TCN.....	92
4.Frontex ve Kişisel Veriler.....	93
B. Entegre Avrupa'ya Bir Adım Daha: Yeni Pakt Değerlendirmesi.....	99
II. Türk Mevzuatında Sığınma Hakkı ve Sınırlarda Kişisel Verilerin İşlenmesi.....	103
A.Sınırlarda Sığınmacıların Kişisel Verilerinin İşlenmesine Yönelik Hukuki Çerçeve.....	108
1.6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği ile Geçici Koruma Yönetmeliği Kapsamında Sığınmacıların Kişisel Verilerinin İşlenmesi.....	110
2. 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Kapsamında Sınırlarda Kişisel Verilerin İşlenmesi.....	115
B. Sınır Denetimine Özgü Kişisel Veri Düzenlemeleri.....	122
1.Havayolu Üzerinden Gelişlerde Kişisel Verilerin İşlenmesi.....	124
2.Deniz yolu Üzerinden Gelişlerde Kişisel Verilerin İşlenmesi.....	128

3.Kara yolu Üzerinden Gelişlerde Kişisel Verilerin İşlenmesi.....	132
C.Türkiye’de Yetkililerin Sınırlarda Veri Toplama, Saklama, Kullanma ve Paylaşma Uygulamaları.....	135
1.Ver sorumlusu.....	135
2.Ver Tabanı: GöçNet ve PolNet	137
3.Paylaşma	139
4.Erişim	140
D.Uygulamaların Sığınma Hakkına Etkisi	141
1.Geri Göndermeme İlkesi Açısından	141
2.Sığınma Hakkına Adil Erişim Açısından	144
SONUÇ	146
KAYNAKÇA	152
ÖZGEÇMİŞ.....	167

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BT	: Bilişim Teknolojileri
EASO	: Avrupa İltica Destek Ofisi
EUAA	: Avrupa Birliği İltica Ajansı
EULISA	: Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanında Büyük Ölçekli Bilişim Teknolojileri Sistemleri Operasyonel Yönetimi Avrupa Ajansı
EDPS	: Avrupa Veri Koruma Süpervizörü
EİHB	: Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi
Europol	: Avrupa Polis Teşkilatı
Frontex	: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı
GVKT	: Genel Veri Koruma Tüzüğü
Interpol	: Uluslararası Kriminal Polis Teşkilatı
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
KVKK	: Kişisel Verileri Koruma Kanunu
s.	: sayfa
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TYBM	: Türkiye Yolcu Bilgi Merkezi
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YZ	: Yapay Zeka

RESUMÉ

Cette thèse se concentre sur le traitement des données à caractère personnel aux frontières et son impact sur le droit d'asile. L'étude présente d'abord le cadre de la sécurité des frontières, explique le rôle des données à caractère personnel dans la gestion des frontières et le droit d'asile. Dans ce cadre, les concepts sont analysés du point de vue de la sécurité de l'État et des droits de l'homme. Après avoir établi le cadre théorique général de la situation actuelle, la thèse évalue les réglementations existantes et leurs effets sur le traitement des données personnelles aux frontières dans l'UE et en Turquie, ainsi que leurs effets sur le droit d'asile.

L'objectif de cette thèse est de déterminer si les droits de la personnalité des demandeurs d'asile sont violés lors du traitement des données personnelles aux frontières. Tout au long de la thèse, une réponse est recherchée sur les effets du traitement des données personnelles dans le contexte de la gestion des frontières sur le droit d'asile. Pour répondre à cette question centrale dans un cadre général, il convient de mettre l'accent sur la définition des frontières, les préoccupations en matière de sécurité et la nécessité des contrôles aux frontières, le traitement des données à caractère personnel lors des contrôles aux frontières et l'accès à l'asile pour les personnes demandant une protection internationale. La thèse étudie ensuite la situation juridique concernant le droit d'asile avec les systèmes existants et les changements prévus dans l'Union européenne et en Turquie.

Le choix du thème du traitement des données à caractère personnel aux frontières dans le contexte du droit d'asile et l'analyse des législations de l'Union européenne et de la Turquie s'expliquent par plusieurs raisons. Bien qu'il existe de nombreuses études sur les données à caractère personnel et leur protection en Turquie, les études sur le droit d'asile sont limitées et se concentrent principalement sur la période qui suit la reconnaissance du statut de protection internationale. Au cours du processus de recherche, aucune décision concernant les données personnelles des demandeurs d'asile n'a été trouvée auprès de l'Autorité de protection des données personnelles ou

des organes judiciaires nationaux. Cependant, l'alignement de la Turquie sur les règlements de l'UE en matière de protection des données, sa législation en matière de protection internationale conforme à la Convention de Genève de 1951 et à la Cour européenne des droits de l'homme, ainsi que les efforts accélérés d'harmonisation de la gestion des frontières et de la protection des données en Europe continentale soulignent la nécessité d'étudier le traitement des données à caractère personnel dans les systèmes de migration et de protection internationale de l'UE.

Le droit d'asile et la gestion des frontières sont des questions vastes qui recoupent de nombreuses disciplines. Il est donc utile de préciser la portée et le cadre de la thèse. L'analyse documentaire se concentre sur l'intersection de la « gestion des frontières », des « données personnelles », de la « migration irrégulière », du « droit d'asile » et de la « numérisation ». Bien que le droit d'asile et la migration irrégulière soient différenciés en théorie, l'existence d'une migration mixte dans la pratique, qui n'est pas reflétée dans la législation, nécessite une évaluation et une interprétation ensemble. En outre, le droit d'asile est examiné en termes d'entrée régulière et irrégulière.

Dans le cadre de l'étude, les mécanismes d'application de chaque institution et organisation n'ont pas été examinés en détail, la question du transfert de données à caractère personnel aux organisations internationales n'a pas été abordée en détail car elle fait l'objet d'un débat, et seules les pratiques du HCR et de l'OIM ont été mentionnées afin de montrer l'importance qu'ils y attachent. Afin de limiter la portée, la thèse se concentre sur le processus avant que les demandeurs d'asile n'atteignent les frontières et sur le traitement des données à caractère personnel à la frontière, tandis que le processus après le franchissement de la frontière n'est pas détaillé. En outre, l'impact de la numérisation sur le traitement du droit d'asile par les États et les organisations internationales est abordé, avec des développements récents tels que l'adoption du nouveau pacte sur les migrations et l'asile dans l'UE, la promulgation de la loi sur l'intelligence artificielle et l'accent mis sur les investissements dans la gestion intégrée des frontières. De même, les changements dans la structure de la présidence turque de la gestion des migrations et les amendements à la loi sur la protection des données personnelles ont rendu difficile la mise à jour des informations. Il convient donc de souligner que les informations présentées dans cette étude sont basées sur des documents accessibles au public à la date de rédaction de la préface. Dans le cadre de

l'étude, des ouvrages en turc, en anglais et en français ont été utilisés. Les règlements et décisions dans une langue autre que ces langues ont été consultés à partir de sources secondaires.

La thèse intitulée « Le traitement des données à caractère personnel aux frontières dans le contexte du droit d'asile » se compose de deux parties principales : « Le traitement des données à caractère personnel et le droit d'asile dans le contexte de la gestion des frontières » et “Le cadre juridique du traitement des données à caractère personnel aux frontières dans le contexte du droit d'asile”. La première section définit les frontières et explique le besoin de sécurité en discutant des contrôles aux frontières. Ensuite, le traitement des données à caractère personnel dans le cadre des contrôles frontaliers est examiné en termes de données à caractère personnel et de données biométriques. L'interopérabilité est abordée pour souligner la nécessité d'une coopération internationale. La section se termine par un examen du droit d'asile en tant que droit de l'homme, du principe de non-refoulement, de la surveillance par les données à caractère personnel et de la politique du HCR en matière de données à caractère personnel. La deuxième section examine le cadre juridique du traitement des données à caractère personnel aux frontières dans l'UE et en Turquie, en tenant compte de la situation actuelle.

La première section se compose de trois sous-sections : « Frontières », “Traitement des données à caractère personnel lors des contrôles aux frontières” et “Demandeurs d'asile aux frontières”. L'objectif de ces sous-sections est de révéler que les frontières politiques tracées sur les cartes n'ont pas la même signification ni la même expérience pour tout le monde. L'accent mis sur « l'étranger » et « l'autre » est devenu une question de sécurité dans le cadre de la lutte contre la criminalité transnationale à la suite des attentats du 11 septembre, fournissant une base légitime pour les contrôles aux frontières. Avec les préoccupations sécuritaires, les États deviennent des États sécuritaires. L'opinion publique, qui voit son existence menacée, consent au renforcement des frontières et au contrôle de la liberté de circulation dans ce but, tout en ignorant le contrôle des documents de voyage, la surveillance et le contrôle des frontières dans le processus de numérisation.

La deuxième partie de la première section aborde la perception selon laquelle les données personnelles traitées aux frontières devraient être reconnues comme un droit de l'homme, les individus ayant le contrôle de ce droit. Dans la pratique, les États utilisent le traitement des données personnelles comme un outil de surveillance et de contrôle avec une grande marge d'appréciation. Ce processus conduit à la surveillance des individus par le biais des identités numériques, avec de nouvelles approches qui transforment les sociétés de surveillance en capitalisme de surveillance, rendant tout le monde numériquement traçable et les données collectées accessibles pour le balayage d'identité. C'est une pratique courante des États de rendre l'inconnu connaissable par la surveillance au nom de la protection de la sécurité nationale. Le traitement des données biométriques dans le cadre des contrôles aux frontières est important pour des raisons de sécurité en matière d'identification et de prévention de la fraude à l'identité. Les données collectées doivent être lisibles par ordinateur et traitées dans des systèmes pour permettre le contrôle de l'identité, mais ce processus permet non seulement de vérifier l'identité, mais aussi d'analyser les risques. Outre la question de savoir si la personne est bien celle qu'elle prétend être, on cherche également à savoir qui elle est. Pour faciliter cette tâche, les organisations internationales et les États tentent de rendre leurs bases de données interopérables. Dans ce contexte de partage des données, on peut s'interroger sur la sécurité des données personnelles en tant que droit de l'homme. En outre, le traitement continu des données personnelles dans le cadre de la gestion des frontières peut amener les individus à devoir discuter de leur propre identité en se transformant en une performance consistant à prouver qu'ils sont innocents à chaque fois. Avec l'ajout de l'intelligence artificielle au processus, les mécanismes de prise de décision automatisés effectuent également des analyses de risque des personnes qui tentent de franchir les frontières, ce qui rend les passages plus difficiles. On peut donc se demander si le droit d'asile en tant que droit de l'homme peut être utilisé efficacement aux frontières.

Dans la dernière partie du premier chapitre, après la présentation du droit d'asile en tant que droit de l'homme, le principe de non-refoulement, qui est l'un des principes de base de l'accès à ce droit, est examiné. En ce qui concerne le traitement des données à caractère personnel des demandeurs d'asile aux frontières, le principe de non-refoulement est mis en exergue. Ainsi, lorsqu'une personne demande l'asile dans la juridiction d'un État ayant besoin d'une protection internationale, sa demande doit être

reçue. C'est pourquoi des pratiques telles que le refus de les laisser entrer dans la juridiction et le refoulement aux frontières peuvent être interprétées comme une violation du droit d'asile. Le fait que la mobilité frontalière, la criminalité transnationale et la migration soient traitées ensemble dans l'ensemble de ce processus peut conduire à des résultats qui violent le principe de non-refoulement, puisque les systèmes de prise de décision automatisés ne sont pas le point de référence dans l'évaluation d'une personne, mais les informations obtenues de cette personne. En outre, l'évaluation du droit d'asile en relation avec les crimes transnationaux peut également conduire à une collecte et à un traitement excessif de toutes sortes d'informations sur les demandeurs d'asile arrivant aux frontières. Le capitalisme de surveillance permet d'assurer la sécurité des frontières en conjonction avec des instruments répressifs. Les États qui étendent de manière proactive leurs pouvoirs de traitement et d'analyse des données personnelles à des fins d'autoprotection et dans le cadre d'une politique de gestion des frontières risquent de faire pencher la balance en défaveur des demandeurs d'asile. Le HCR, en tant qu'institution présente dans tous les États du monde qui reconnaissent son autorité, vise à donner la priorité aux demandeurs d'asile en incluant des analyses de risque ainsi que des évaluations de la vulnérabilité dans sa déclaration de politique générale sur la protection des données à caractère personnel. D'une part, elle fournit un exemple théorique de l'équilibre qui devrait être respecté en identifiant et en suivant les individus par le traitement des données personnelles, et d'autre part, elle prévoit des mécanismes de plainte au cas où les données seraient traitées plus que nécessaire ou contre leur consentement.

Dans la deuxième partie de l'étude, le cadre juridique du traitement des données à caractère personnel aux frontières dans le contexte du droit d'asile est analysé sous deux rubriques : l'Union européenne et la Turquie. Il apparaît que l'approche de l'Europe forteresse, fondée sur la crise des réfugiés de 2015, a été planifiée avant 2015, lorsque l'UE est devenue une union et a reconnu le droit à la libre circulation dans l'espace Schengen. Toutefois, la nécessité d'adopter un régime et une pratique de protection internationale communs au sein de l'UE dans le cadre du régime d'asile commun est devenue évidente, en particulier depuis l'afflux massif de réfugiés en 2015. L'UE tente de contrôler les frontières en les externalisant. Par conséquent, tout en intégrant de nombreuses bases de données liées à la gestion des frontières dans le cadre d'interopérabilité, elle veillera également à ce que les réglementations sur la

protection des données à caractère personnel qu'elle exporte dans le monde entier affectent également les demandeurs d'asile aux frontières. Toutefois, bien qu'il soit admis dans les bases de données et les règlements que le règlement général sur la protection des données sera appliqué, il convient de noter que dans de nombreux cas, pour des raisons de sécurité nationale et d'ordre public, les bases de données des services répressifs peuvent accéder à des bases de données dans lesquelles des données telles que les entrées et les sorties, les visas, les empreintes digitales des demandeurs d'asile sont conservées dans le cadre de la gestion des frontières. En particulier, le fait que l'UE n'ait pas mis en place un système pénal commun tout en introduisant des réglementations communes en matière d'asile et de gestion des frontières et que les infractions soient définies différemment dans les différents États membres entraînera la possibilité d'un accès inutile aux données à caractère personnel.

Le processus de traitement des données à caractère personnel de Frontex, dont les activités consistent à établir une stratégie technique et opérationnelle pour la gestion européenne intégrée des frontières, à superviser l'efficacité des contrôles aux frontières extérieures, à effectuer des analyses de risques et des évaluations de la vulnérabilité, à fournir un soutien technique et opérationnel aux États membres et aux pays tiers, à effectuer des interventions d'urgence, à soutenir les opérations de recherche et de sauvetage, à coordonner et à mener des opérations de retour et des interventions, doit être mentionné afin de révéler la situation dans la pratique. Frontex, qui soutient les États membres et les États de l'espace Schengen aux frontières, est en mesure de traiter les données des personnes qu'elle rencontre dans le cadre du soutien opérationnel qu'elle fournit, en particulier aux frontières extérieures de l'UE, de surveiller les frontières et d'accéder à des bases de données intégrées. Bien que le traitement des données à des fins de connaissance de la situation, d'analyse des risques et de détermination de la vulnérabilité vise à trouver des solutions face aux migrations mixtes, il a été observé dans la pratique qu'il fonctionne d'une manière qui empêche l'accès au droit d'asile du point de vue de la protection des données.

Enfin, l'examen de l'UE se concentre sur le nouveau pacte sur les migrations et l'asile. D'ici à la fin de 2026, le processus de transition devrait être achevé et l'on s'aperçoit que les deux frontières ont été renforcées et que l'intégration a été accrue. La mise en œuvre du règlement sur le filtrage pour tous ceux qui tentent de franchir les

frontières de manière irrégulière, qui sont capturés lors d'opérations de recherche et de sauvetage, qui franchissent les frontières régulièrement mais deviennent irréguliers lorsqu'ils se trouvent à l'intérieur des frontières, doit faire l'objet d'une attention particulière. En plus des règles telles que la collecte d'informations sur toute personne en situation irrégulière, l'assurance de quitter le pays si la personne ne va pas demander une protection internationale, et la prise de décision rapide si la personne fait une demande, l'adoption du règlement sur l'intelligence artificielle et l'ouverture de la voie à son utilisation dans l'évaluation des risques peuvent avoir des conséquences qui peuvent violer l'accès au droit à l'asile.

La deuxième partie de l'étude se concentre sur le droit d'asile dans la législation turque et le traitement des données à caractère personnel aux frontières. Étant donné qu'il n'existe pas de réglementation publiquement disponible sur le traitement des données personnelles des demandeurs d'asile directement aux frontières en Turquie, la loi sur les étrangers et la protection internationale et la loi sur la protection des données personnelles sont analysées. La protection des données personnelles et l'accès à la protection internationale sont considérés comme des droits de l'homme dans les deux lois. Bien que les informations qui ne font pas l'objet d'un traitement automatisé ne puissent pas être évaluées dans le cadre du LPDP, les dispositions du code pénal turc peuvent être appliquées ou la responsabilité de l'administration peut être engagée en raison de la protection offerte par la LEPI. Cependant, ni le traitement des données personnelles des demandeurs d'asile ni le traitement des données personnelles aux frontières n'ont encore fait l'objet de poursuites en Turquie.

En Turquie, les réglementations relatives aux données à caractère personnel spécifiques à la gestion des frontières ne sont pas incluses dans une loi ou un paquet unique. Toutefois, elle vise à mettre en œuvre un processus efficace de gestion des frontières en participant au processus international de gestion intégrée des frontières et en intégrant les bases de données nationales les unes aux autres. Bien qu'il existe des unités de gestion des migrations dans les zones de transit ou à proximité des points de transit, il est difficile d'affirmer qu'elles facilitent le droit d'asile dans la pratique. Le fait que l'ensemble du processus de gestion des frontières et des migrations soit mené conjointement avec les forces de l'ordre conduit à ce que le concept de migration soit traité conjointement avec le concept de criminalité en Turquie. Le fait que GöçNet

et PolNet soient utilisés ensemble et que le système de reconnaissance des empreintes digitales intégré dans les passeports à puce soit également inclus dans GöçNet peut être évalué dans le cadre du LPDP. Toutefois, si les garanties de la LPDP deviennent inefficaces pour des motifs tels que le renseignement national, cela aura un impact négatif sur la protection des données à caractère personnel et conduira à des pratiques contraires à l'objectif poursuivi. Le droit d'asile est violé à la fois en violation du principe de non-refoulement et en empêchant un accès équitable.

Dans le monde d'aujourd'hui, où les frontières politiques existantes restent distinctes, le traitement des données à caractère personnel aux frontières devrait être considéré comme raisonnable pour des raisons telles que l'identification des personnes, la question de savoir si elles représentent un danger pour la sécurité nationale et la capacité des États à planifier leurs politiques migratoires. Cependant, le fait que ces pratiques conduisent à une surveillance individuelle au-delà de l'introduction de nouveaux développements dans la gestion des frontières en général et entraînent des conséquences qui violent l'accès à la protection internationale viole l'interdiction du non-refoulement et le droit d'asile. Les États ont l'obligation internationale d'équilibrer l'évaluation d'une menace potentielle pour la sécurité nationale et l'ordre public par rapport à une personne réellement menacée, et de veiller à ce que le processus ne soit pas façonné au détriment des droits de l'homme.

ABSTRACT

This thesis focuses on the processing of personal data at borders and its impact on the right to asylum. The study first outlines the framework of border security, clarifies the role of personal data in border management, and explains the right to asylum. Within this framework, concepts are analyzed from both state security and human rights perspectives. After establishing the general theoretical framework of the current situation, the thesis evaluates the existing regulations and impacts of personal data processing at borders in the EU and Türkiye, and their effects on the right to asylum.

The aim of this thesis is to determine whether the personality rights of individuals seeking asylum are violated during the processing of personal data at borders. Throughout the thesis, an answer is sought on the effects of personal data processing in the context of border management on the right to asylum. To address this central question within a general framework, the issues that need to be addressed include what constitutes borders, security concerns and the necessity of border controls, the processing of personal data during border controls, and access to asylum for individuals seeking international protection. The thesis then investigates the legal situation regarding the right to asylum with the existing systems and planned changes in the European Union and Türkiye.

There are number of reasons for choosing the topic of personal data processing at borders in the context of asylum and for analyzing the legislation in the European Union and Türkiye. Although there is considerable research on personal data and its protection in Türkiye, studies focusing specifically on the right to asylum are limited and mostly concentrate on the period after international protection status is granted. During the research process, no decisions regarding the personal data of asylum seekers were found at the Personal Data Protection Authority or national judicial bodies. However, Türkiye's alignment with EU regulations on data protection, its international protection legislation in accordance with the 1951 Geneva Convention

and the European Court of Human Rights, and the accelerated efforts towards harmonization of border management and data protection in Continental Europe highlight the need for studying personal data processing in migration and international protection systems within the EU.

The right to asylum and border management are broad topics intersecting with many disciplines. Therefore, it is important to determine the scope and framework of the thesis. The literature review focuses on the intersection of "border management," "personal data," "irregular migration," "right to asylum," and "digitalization." Although the right to asylum and irregular migration are differentiated in theory, the fact of mixed migration in practice which is not reflected in the legislation necessitates a combined evaluation and interpretation. Moreover, the right to asylum is examined in terms of both regular and irregular entry.

The scope of the thesis does not include detailed examination of application mechanisms for each institution or organization, nor does it extensively discuss the transfer of personal data to international organizations. It only mentions the practices of UNHCR and IOM to highlight their significance. To limit the scope, the thesis focuses on the process before asylum seekers reach the borders and the processing of personal data at the border, while the process after crossing the border is not detailed. Moreover, the impact of digitalization on the handling of the right to asylum by states and international organizations is addressed, with recent developments such as the adoption of the New Migration and Asylum Pact in the EU, enactment of AI Act, and the emphasis on Integrated Border Management investments. Similarly, changes in structure of Türkiye's Presidency of Migration Management and amendments to the Personal Data Protection Law have made it challenging to keep the information up to date. Therefore, it should be underlined that the information presented in this study is based on publicly available documents as of the writing date of the preface. Turkish, English and French sources were used for the study. Regulations and decisions in languages other than these were consulted from secondary sources.

The thesis titled "Processing of Personal Data at Borders in the Context of the Right to Asylum" consists of two main parts: "Processing of Personal Data and the Right to Asylum in the Context of Border Management" and "Legal Framework of

Processing Personal Data at Borders in the Context of the Right to Asylum." The first section defines borders and explains the need for security by discussing border controls. It then addresses the processing of personal data during border controls from both personal and biometric data perspectives. To highlight the need for international cooperation, interoperability is discussed. The section concludes with an examination of the right to asylum as a human right, the principle of non-refoulement, surveillance by personal data, and UNHCR's personal data policy. The second section examines the legal framework of processing personal data at borders in the EU and Türkiye, reflecting the current situation.

The first section consists of three sub-sections: "Borders," "Processing of Personal Data at Border Controls," and "Asylum Seekers at Borders." The purpose of addressing these sub-sections is to reveal that political borders drawn on maps do not have the same meaning or experience for everyone. The emphasis on "foreign" and "other" can be argued to have legitimized border controls as a security measure in the context of combating transnational crimes following the 9/11 attacks. Security concerns lead states to become security states, with the public accepting stronger borders and control over freedom of movement, often overlooking the implications of digital surveillance and passport controls.

The second part of the first section addresses the perception that personal data processed at borders should be recognized as a human right, with individuals having control over this right. In practice, states use personal data processing as a tool for surveillance and control, with a wide margin of discretion. This process leads to the surveillance of individuals through digital identities, with new approaches that transform surveillance societies into surveillance capitalism, making everyone digitally traceable and the data collected accessible for identity scanning. It is common practice for states to make the unknown knowable through surveillance in the name of protecting national security. The processing of biometric data as part of border controls is important for security reasons in terms of identification and prevention of identity fraud. The data collected must be computer-readable and processed in systems to enable identity checks, but this process not only verifies identity, but also enables risk analysis. In addition to the question of whether the person is who he or she claims to be, there is also the question of who he or she is. To facilitate this task, international

organizations and governments are trying to make their databases interoperable. In this context of data sharing, the security of personal data as a human right is questionable. Additionally, the continuous processing of personal data for border management purposes can lead to individuals having to discuss their own identity, turning it into a performance of proving their innocence every time. With the addition of artificial intelligence to the process, automated decision-making mechanisms also perform risk analyses of individuals attempting to cross borders, making border crossings more difficult. This raises the question of whether asylum as a human right can be used effectively at borders.

The final part of the first section focuses on the principle of non-refoulement, a fundamental aspect of the right to asylum. It discusses the importance of ensuring that personal data processing at borders does not lead to direct deportations or pushbacks. When someone requests asylum due to international protection needs, their application must be received and evaluated. Practices such as denying access to the jurisdiction or turning individuals away from the borders can be considered violations of the right to asylum. The interaction between border mobility, transnational crimes, and migration reinforces automated decision-making systems that may violate the principle of non-refoulement. Furthermore, excessive collection and processing of information about asylum seekers can lead to violations of the prohibition of refoulement and the right to asylum. Surveillance capitalism enables security measures but can also result in misuse of personal data, risking balance in favor of security over human rights. States that proactively extend their powers to process and analyze personal data for self-protection and as part of a border management policy risk tilting the balance against asylum seekers. UNHCR, as an institution present in every state in the world that recognizes its authority, aims to give priority to asylum seekers by including risk analyses as well as vulnerability assessments in its policy statement on the protection of personal data. On the one hand, it provides a theoretical example of the balance that should be respected in identifying and tracking individuals through the processing of personal data, and on the other, it provides for complaint mechanisms in the event of data being processed more than necessary or against their consent.

The second section of the thesis explores the legal framework for processing personal data at borders in the context of the right to asylum in the EU and Türkiye. It

appears that the Fortress Europe approach, based on the 2015 refugee crisis, was planned before 2015, when the EU became a union and recognized the right to free movement within the Schengen area. However, the need for a common international protection regime and practice within the EU under the Common Asylum System has become evident, particularly since the massive influx of refugees in 2015. The EU is attempting to control borders by outsourcing them. Therefore, while integrating many border management-related databases into the interoperability framework, it will also ensure that the personal data protection regulations it exports worldwide also affect asylum seekers at borders. However, while it is acknowledged in the databases and regulations that the General Data Protection Regulation will be applied, it should be noted that in many cases, for reasons of national security and public order, law enforcement databases may access databases in which data such as entries and exits, visas, fingerprints of asylum seekers are stored as part of border management. In particular, the fact that the EU has not set up a common criminal justice system while introducing common asylum and border management regulations, and that offences are defined differently in different member states, will lead to the possibility of unnecessary access to personal data.

The personal data processing process of Frontex, whose activities include establishing a technical and operational strategy for integrated European border management, supervising the effectiveness of external border controls, carrying out risk analyses and vulnerability assessments, providing technical and operational support to member states and third countries, carrying out emergency interventions, supporting search and rescue operations, coordinating and carrying out return operations and interventions, must be mentioned in order to reveal the situation in practice. Frontex, which supports member states and Schengen states at borders, is able to process the data of people it encounters as part of the operational support it provides, particularly at the EU's external borders, monitor borders and access integrated databases. Although data processing for the purposes of situational awareness, risk analysis and vulnerability assessment is aimed at finding solutions to mixed migration, it has been observed in practice that it operates in a way that impedes access to the right to asylum from a data protection point of view.

Finally, the EU review focuses on the new Pact on Migration and Asylum. By the end of 2026, the transition process should be complete, and we can see that both borders have been strengthened and integration increased. Particular attention must be paid to the implementation of the screening regulation for all those who attempt to cross borders irregularly, who are captured during search and rescue operations, who cross borders regularly but become irregular when inside the borders. In addition to rules such as the collection of information on any person in an irregular situation, the assurance of leaving the country if the person is not going to apply for international protection, and accelerated decision-making if the person does apply, the adoption of the regulation on artificial intelligence and the paving of the way for its use in risk assessment may have consequences that may violate access to the right to asylum.

The second part of the study focuses on the right to asylum in Turkish legislation and the processing of personal data at borders. As there are no publicly available regulations on the processing of asylum seekers' personal data directly at borders in Türkiye, the Law on Foreigners and International Protection and the Law on Personal Data Protection are analyzed. Personal data protection and access to international protection are considered human rights in both laws. Although information that is not subject to automated processing cannot be evaluated under the LPDP, the provisions of the Turkish Penal Code may be applied or the administration may be held liable due to the protection offered by the LFIP. However, neither the processing of personal data of asylum seekers nor the processing of personal data at borders has yet been prosecuted in Türkiye.

In Türkiye, personal data regulations specific to border management are not included in a single law. However, it aims to implement an efficient border management process by participating in the international integrated border management process and integrating national databases with each other. Although migration management units exist in or near transit zones, it is difficult to say that they facilitate asylum in practice. The fact that the whole process of border and migration management is carried out in conjunction with law enforcement agencies means that the concept of migration is treated in conjunction with the concept of crime in Türkiye. The fact that GöçNet and PolNet are used together, and that the fingerprint recognition system integrated into smart passports is also included in GöçNet, can be assessed in

the context of the LPDP. However, if the safeguards of the LPDP become ineffective for reasons such as national intelligence, this will have a negative impact on the protection of personal data and lead to practices contrary to the objective pursued. The right to asylum is infringed both by violating the principle of non-refoulement and by preventing fair access.

In today's world, where political borders maintain their clarity, processing personal data at borders should be seen as reasonable for identifying individuals, assessing national security threats, and planning migration policies. However, such practices can lead to individual surveillance and violations of asylum access, undermining the prohibition of refoulement and the right to asylum. It is the international obligation of states to balance the assessment of the individual under actual threat against a potential threat to national security and public order, and to ensure that the process does not lead to the detriment of human rights.

ÖZET

Bu tez, sınırlarda kişisel verilerin işlenmesini ve bu durumun sığınma hakkı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Tez çalışmasında öncelikle sınır güvenliğinin çerçevesi çizilmiş, kişisel verilerin sınır yönetimindeki rolü ve sığınma hakkı açıklanmıştır. Bu çerçevede kavramlar devletlerin güvenlik perspektifinden ve haklar insan hakları perspektifinden incelenmiştir. Günümüzdeki genel teorik çerçeve çizildikten sonra devamında sınırlarda kişisel verilerin işlenmesine yönelik AB ve Türkiye’deki mevcut düzenlemeler ve etkileri ele alınarak sığınma hakkına etkileri değerlendirilmiştir.

Tez çalışmasının amacı, sınırlarda kişisel veriler işlenirken sığınma arayışında olan bireylerin kişilik haklarının ihlal edilip edilmediğini belirlemektir. Tez çalışması boyunca sınır yönetimi kapsamında kişisel verilerin işlenmesinin sığınma hakkına etkilerinin ne olduğuna yanıt aranır. Bu temel sorunun genel çerçevede yanıtlanabilmesi için üzerinde durulması gereken hususlar sınırların ne olduğu, güvenlik kaygısı ve sınır kontrollerinin gerekliliği, sınır kontrollerinde kişisel verilerin işlenmesi ve uluslararası koruma arayışındaki kişilerin sığınma hakkına erişimleri olmuştur. Devamında Avrupa Birliği ve Türkiye’deki mevcut sistem ve değişikliklerle sığınma hakkına ilişkin hukuksal durumun ne olduğu araştırılmıştır.

Sığınma hakkı bağlamında sınırlarda kişisel verilerin işlenmesi konusunun tez çalışması olarak seçilerek Avrupa Birliği’ndeki ve Türkiye’deki mevzuatın incelenmesinin birkaç sebebi vardır. Öncelikle Türkiye’de kişisel veri ve korunmasına ilişkin birçok çalışma bulunmaktaysa da sığınma hakkı bağlamında yapılan çalışmalar kısıtlıdır ve çoğunlukla uluslararası koruma statüsü tanındıktan sonraki süreçle odaklanmaktadır. Nitekim çalışmanın araştırma sürecinde gerek Kişisel Verilerin Korunması Kurumunca gerekse ulusal yargı organları tarafından sığınmacıların kişisel verilerine ilişkin verilen herhangi bir karara rastlanmamıştır. Bununla birlikte Türkiye’nin kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemelerinin Avrupa Birliği

uyumlu olması, uluslararası koruma mevzuatını 1951 Cenevre Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına uygun olarak oluşturması Türkiye’deki uygulamaları Avrupa Birliği uygulamalarından ayırmayı kolaylaştırırken özellikle Kıta Avrupasına yayıldığı savunulabilecek sınır yönetimi ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin uyumlanma çalışmalarının hız kazanması, Avrupa Birliği’ndeki göç ve uluslararası koruma sisteminde kişisel verilerin çalışılmasını gerektirmiştir.

Sığınma hakkı ve sınır yönetimi oldukça geniş kapsamlı konular olup birçok disiplinin alanına girmektedir. Dolayısıyla tez çalışmasının kapsamı ve çerçevesini belirtmekte fayda vardır. Yapılan literatür taramasında “sınır yönetimi”, “kişisel veri”, “düzensiz göç”, “sığınma hakkı” ve “dijitalleşme” kesişimine odaklanılarak tarama yapılmıştır. Her ne kadar sığınma hakkı ve düzensiz göç teoride farklılaşmaktaysa da uygulamada karma yapıda karşılaşılabilecek ve mevzuatta keskin ayrımın sahada karşılık bulmaması, değerlendirme ve yorumların birlikte ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bununla birlikte plan akışında sığınma hakkı hem düzenli hem düzensiz giriş açısından ele alınmıştır. Kavramlara ilişkin değinilmesi gereken diğer husus ise sınır kavramı anlatılırken “*territorial*” karşılığı olarak Avrupa Birliği’nin de çalışmada yer alması sebebiyle “ülkesel” yerine “bölgesel” sözcüğü tercih edilmesidir.

Çalışmanın kapsamında her kurum ve kuruluş için ayrıca başvuru mekanizmaları ayrıntılı olarak incelenmemiş, uluslararası örgütlere kişisel verilerin aktarılış meselesi ayrıca tartışma konusu olduğu için ayrıntılı olarak ele alınmamış, yalnızca UNHCR ve IOM’in verdiği önemi ortaya koymak adına uygulamalarına değinilmiştir. Çalışmanın kapsamını sınırlamak amacıyla, sığınmacıların sınırlara gelmeden önceki süreç ve sınırda kişisel verilerin işlenmesine odaklanılmış, sınırlardan geçtikten sonraki süreç ise ayrıntılandırılmamıştır. Ayrıca çalışma boyunca sığınma hakkının devletler ve uluslararası örgütler tarafından ele alınışının dijitalleşmenin de etkisiyle dönüşüme uğradığı, AB’de yeni dönem seçimlerinden önce Göç ve İltica Paktının yenilenmesi, YZ düzenlemelerinin kabul edilmesi, Entegre Sınır Yönetimi yatırımlarına ağırlık verilmesinin yanı sıra Türkiye’de Göç İdaresi Başkanlığı olarak yeniden kurgulanan yetkili idari mercii ve Kişisel Verilerin Korunması Kanununda yapılan değişiklikler, çalışmada güncel bilgilerin takibini güçleştirmiştir bu sebeple mevcut bilgiler halihazırda önsözün yazım tarihi itibarı ile kamu ile paylaşılmış bilgi ve belgelerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında Türkçe,

İngilizce ve Fransızca eserlerden yararlanılmıştır. Bu dillerin dışında bir dildeki düzenlemeler ve kararlara ikincil kaynaklardan ulaşılmıştır.

“Sığınma Hakkı Bağlamında Sınırlarda Kişisel Verilerin İşlenmesi” başlıklı tez çalışması “Sınır Yönetimi Kapsamında Kişisel Verilerin İşlenmesi ve Sığınma Hakkı” ve “Sığınma Hakkı Bağlamında Sınırlarda Kişisel Verilerin İşlenmesinin Hukuksal Çerçevesi” olmak üzere iki ana bölümden oluşur. Çalışmanın birinci bölümünde sınırların tanımı yapılır ve güvenlik ihtiyacına açıklık getirilerek sınır kontrolleri açıklanır. Devamında sınır kontrollerinde kişisel verilerin işlenmesi hem kişisel veri hem biyometrik veri üzerinden ele alınır. Sürecin uluslararası işbirliği gerektirdiğini vurgulamak için birlikte çalışabilirlik açıklanır. Birinci bölümün sonunda sınırlarda sığınmacıların bir insan hakkı olarak sığınma hakkına erişimi ve geri göndermeme ilkesi, kişisel verilerin izlenmesi ve son olarak mülteci örgütü olan UNHCR’nin kişisel veri politikasına yer verilir. Çalışmanın ikinci bölümünde ise ilk bölümde ortaya konulan çerçeve ilk kısımda Avrupa Birliği ve yeni paktın sınırlardaki etkisi, ikinci kısımda ise Türkiye nezdinde incelenerek mevcut tablo yansıtılmaya çalışılır.

Birinci Bölüm “Sınırlar”, “Sınır Kontrollerinde Kişisel Verilerin İşlenmesi” ve “Sınırlardaki Sığınmacılar” olmak üzere üç alt başlıktan oluşur. Çalışmada ilk bölümün bu başlıklandırmada ele alınmasının sebebi harita üzerinde belirlenen siyasi sınırların herkes için aynı anlama gelmediğini ve aynı şekilde deneyimlenmediğini ortaya koymaktır. Özellikle “yabancı” ve “öteki” vurgusunun, 11 Eylül saldırılarını takiben sınır aşan suçlarla mücadele kapsamında güvenlik meselesi haline gelerek sınır kontrollerine meşru bir zemin kazandırdığı savunulabilir. Güvenlik kaygısı ile devletlerin birer güvenlik devleti haline gelir. Var oluşunu tehdit altında gören kamuoyu, sınırların güçlendirilmesine ve bu amaçla seyahat özgürlüğünün kontrolüne rıza göstermekte, seyahat belgelerinin kontrolü ve sınırların dijitalleşme sürecinde gözetlenme ve izlenme halini göz ardı etmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünün ikinci kısmı bu algıyı ele alır: Sınırlarda işlenen kişisel verilerin bir insan hakkı olduğunun hatırlanması ve bireylerin bu hakları üzerinde kontrol sahibi olması gerekirken uygulamada devletlerin bir gözetleme ve denetim aracı olarak geniş bir takdir alanına sahip şekilde kullandığına dikkat çekilir. Bu sürecin dijital kimlikler üzerinden bireylerin gözetlenmesine yol açtığı, gözetleme

toplumundan gözetleme kapitalizmine dönüşen yeni yaklaşım ile herkesin dijital olarak takip edilebilir hale geldiği, toplanan verilerin kimlik taramasını mümkün kılacak şekilde veri tabanlarına aktarıldığı açıklanmış, kişisel verilerin bireylerden daha serbest şekilde dolaştığı vurgulanmıştır. Ulusal güvenliğin korunması adı altında gözetleyerek bilinmezi bilinebilir kılma uygulamalarının devletlerin yaygın pratiğidir. Sınır kontrolleri kapsamında biyometrik verilerin işlenmesinin kimlik tespitindeki ve kimlik sahteciliğinin önlenmesinin güvenlik sebebiyle önemlidir. Toplanan verilerin kimlik taramasını mümkün kılması için bilgisayarda okunabilir hale getirilerek sistemlere işlenmesi gerekir ancak bu süreç yalnızca kimliğin doğrulanmasına değil aynı zamanda risk analizlerine de imkan sağlar. Kişinin olduğunu iddia ettiği kişi olup olmadığına ek olarak kişinin kim olduğuna da yanıt aranır. Nitekim bunu kolaylaştırmak için uluslararası örgütler ve devletler veri tabanlarını birlikte çalışır hale getirmeye çalışır. Burada verilerin paylaşılırken kişisel verilerin insan hakkı olarak ne kadar güvenli tutulduğu tartışmalıdır. Dahası, sınır yönetiminde sürekli kişisel verilerin işlenme hali bireylerin her defasında suçsuz olduğunu kanıtlama performansına dönüşerek kendi kimliklerini tartışmak zorunda kalmalarına sebep olabilmektedir. Sürece yapay zekanın eklenmesiyle otomatikleştirilmiş karar verme mekanizmalarının da sınırlardan geçmeye çalışan kişilerin risk analizini yürütmesi geçişleri zorlaştırıcı niteliktedir. Genel işleyiş böyleyken bir insan hakkı olarak sığınma hakkının sınırlarda etkin şekilde kullanılabildiği tartışmalıdır.

Birinci bölümün son kısmında sığınma hakkının bir insan hakkı olarak ortaya konulmasını takiben bu hakka erişimin temel ilkelerinden olan geri göndermeme ilkesine yer verilmiştir. Sığınmacıların sınırlarda kişisel verilerinin işlenmesi açısından özellikle geri göndermeme ilkesi kapsamında sınırdışı etmeme ve geri itme üzerinde durulmuştur. Buna göre bir kimse uluslararası koruma ihtiyacı ile bir devletin yetki alanında sığınma talebinde bulunduğu anda, başvurusunun alınması gerekir. Bu sebeple yetki alanına yaklaştırmama, sınırlardan geri çevirme gibi uygulamalar sığınma hakkının ihlali olarak yorumlanabilir. Tüm bu süreçte sınır hareketliliği, sınır aşan suçlar ve göçün birlikte ele alınması sınırlarda *verizleme* sürecini pekiştirmesi sebebiyle otomatikleştirilmiş karar verme sistemlerinin insana ilişkin bir değerlendirmede referans noktasının insan değil, o kişiden elde edilen bilgiler olması sebebiyle geri göndermeme ilkesini ihlal edici sonuçlar doğurabilir. Bunun da ötesinde sığınma hakkının sınır aşan suçlarla birlikte değerlendirilmesi aynı zamanda sınırlara

gelen sığınmacıların her türlü bilgisinin gereğinden fazla şekilde toplanarak işlenmesine sebep verebilecektir. Gözetleme kapitalizmi sınır güvenliğini kolluk faaliyetleri araçları ile birlikte sürdürülmesine imkan tanır. Devletlerin kendini koruma ve bir sınır yönetim politikası olarak kişisel verileri işleyip analiz etme yetkilerini proaktif olarak genişletmeleri, taraflar arasındaki dengeyi sığınmacıların aleyhine bozma riski taşır. UNHCR, dünyada yetkisini tanıyan her devlette yer alan bir kurum olarak kişisel verilerin korunmasına ilişkin yayımladığı politika metninde risk analizlerinin yanı sıra hassasiyet değerlendirmelerine de yer vererek sığınmacıların önceliklendirilmesini hedefler. Bir yandan kişisel verileri işleyerek bireyleri kimliklendirip takip ederken diğer yanda verilerin gereğinden fazla ya da rızaları hilafına işlenmesi halinde şikayet mekanizmaları öngörmesi gözetilmesi gereken dengeye teorik bir örnek sunar.

Çalışmanın İkinci Bölümünde sığınma hakkı bağlamında sınırlarda kişisel verilerin işlenmesinin hukuksal çerçevesi Avrupa Birliği ve Türkiye üzerinde iki alt başlıkta incelenir. Özellikle 2015 Mülteci krizine dayandırılan Kale Avrupası yaklaşımının aslında 2015 yılından önce AB'nin bir birlik halini alması ve Schengen bölgesinde serbest dolaşım hakkını tanıması ile planlandığı ortaya konur. Ancak Ortak İltica Sistemi kapsamında AB içinde ortak bir uluslararası koruma rejimi ve uygulaması benimseme ihtiyacı özellikle 2015 ile birlikte kitlesel akın halini alması sebebiyle belirginleşmiştir. AB, sınırların kontrolünü dışsallaştırarak sağlamaya çalışır. Dolayısıyla Birlikte Çalışabilirlik Çerçevesinde sınır yönetimine ilişkin birçok veri tabanını birbirine entegre ederken aynı zamanda dünyaya ihraç ettiği kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemelerin sınırlardaki sığınmacılara da etki etmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte gerek veri tabanlarında gerekse tüzüklerde her ne kadar Genel Veri Koruma Tüzüğü'nün uygulama alanı bulacağı kabul edilmekteyse de birçok durumda ulusal güvenlik ve kamu düzeni sebebiyle kolluk veri tabanlarının sınır yönetimi kapsamında giriş çıkış, vize, sığınmacıların parmak izi verileri gibi verilerin tutulduğu veri tabanlarına erişebildiği dikkat çeker. Özellikle AB'nin ortak sığınma ve sınır yönetimi düzenlemeleri getirirken ortak bir ceza sistemi belirlemediği ve üye devletlerde suçların farklı farklı tanımlanması, kişisel verilere gereğinden fazla erişebilme ihtimalini doğuracaktır.

AB başlığı altında, Avrupa Entegre Sınır Yönetimi için teknik ve operasyonel strateji oluşturmak; dış sınırlarda kontrolün etkin olmasını denetlemek; risk analizi ve hassasiyet değerlendirmeleri yapmak; üye devletlere ve üçüncü ülkelere teknik ve operasyonel destek sağlamak; acil müdahalelerde bulunmak; arama ve kurtarma operasyonlarını desteklemek; geri dönüş operasyon ve müdahalelerini koordine edip yürütmek gibi faaliyetleri bulunan Frontex'in kişisel verileri işleme sürecine uygulamadaki durumu ortaya koymak için değinilmesi gerekmiştir. Sınırlarda üye devletlere ve Schengen ile bağlantılı devletlere destek olan Frontex, özellikle AB dış sınırlarında sağladığı operasyonel desteklerde karşılaştığı kişilerin verilerini işleyebilmek, sınırları gözetleyebilmekte, entegre veri tabanlarına erişebilmektedir. Durumsal farkındalık, risk analizi ve hassasiyet tespiti için işlenmesi gereken veriler, karma göç ile karşılaşıldığında çözüm üretme amacı gütmekteyse de uygulamada verilerin korunması perspektifinden bakıldığında sığınma hakkına erişimi engelleyici şekilde faaliyet yürüttüğü gözlemlenmiştir.

AB incelemesinde son olarak Yeni Göç ve İltica Paktı ele alınmıştır. 2026 yılının sonuna kadar tamamlanması beklenen geçiş sürecinin sonunda hem sınırlarında daha da güçlendirildiği hem de entegrasyonun artırıldığı fark edilmektedir. Sınırlardan düzensiz geçmeye çalışan, arama kurtarma faaliyetlerinde yakalanan, sınırlardan düzenli geçip sınırların içindeyken düzensiz hale gelen herkes için öncelikle Tarama Tüzüğü'nün uygulanması, özellikle üzerinde durmayı gerektirmiştir. Düzensiz olan herkes hakkında bilgi toplanması, uluslararası koruma başvurusunda bulunmayacaksa ülkeden çıkışın sağlanması, başvuruyorsa hızlıca karara varılması gibi düzenlemelerin yanı sıra Yapay Zeka Tüzüğü'nün de kabul edilerek risk değerlendirmelerinde kullanılmasının önünün açılması sığınma hakkına erişimi ihlal edici sonuçlar doğurabilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünün ikinci kısmı Türk mevzuatında sığınma hakkı ve sınırlarda kişisel verilerin işlenmesine odaklanmıştır. Türkiye'de doğrudan sınırlarda sığınmacıların kişisel verilerinin işlenmesine ilişkin kamuya açık bir düzenlemenin bulunmaması sebebiyle 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu üzerinden inceleme yapılmıştır. Kişisel verilerin korunması da uluslararası korumaya erişim de her iki kanunda bir insan hakkı olarak düzenlenmiştir. Otomatik bir işleme tabi tutulmayan bilgiler,

KVKK kapsamında değerdendirilemeyecekse de YUKK kapsamında koruma altına alınması sebebiyle Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulanabilecek ya da idarenin sorumluluğı doğabilecektir. Ancak Türkiye’de henüz ne sığınmacıların kişisel verilerinin işlenmesine ne de sınırlarda kişisel verilerin işlenmesine ilişkin yargılama yapılmamıştır.

Türkiye’de sınır yönetimine özgü kişisel veri düzenlemeleri tek bir kanunda ya da pakette yer almamaktadır. Bununla birlikte hem uluslararası entegre sınır yönetimi sürecine müdahil olarak hem de ulusal veri tabanlarını birbirlerine entegre ederek etkili bir sınır yönetim süreci yürütmeyi hedefler. Transit bölgelerde ya da geçiş noktalarının yakınlarında Göç İdaresi birimleri bulunmaktaysa da uygulamada sığınma hakkını kolaylaştırıcı etki sağladığını söylemek güçtür. Tüm sınır yönetimi ve göç idaresi sürecinin kolluk ile birlikte yürütölmesi ise Türkiye’de de göçün suç kavramı ile birlikte ele alınmasına sebep olmaktadır. Hem GöçNet’in hem PolNet’in birlikte kullanılması, çipli pasaportlara entegre edilen parmak izi tanıma sisteminin GöçNet’te de yer alması KVKK kapsamında değerdendirilebilecektir. Ancak KVKK güvencelerinin milli istihbarat gibi gerekçelerle atıl hale gelmesi, kişisel verilerin korunmasına olumsuz etki ederek amacın aksi yönde uygulamalara sebep olmaktadır. Sığınma hakkı hem geri göndermeme ilkesine aykırı olarak hem de adil erişimin önüne geçilerek ihlal edilmektedir.

Mevcut siyasi sınırların belirginliğini koruduğı günümüz dünyasında sınırlarda kişisel verilerin işlenmesi bireylerin kimliklerinin tespiti, ulusal güvenlik açısından tehlike teşkil edip etmemeleri, devletlerin göç politikalarını planlayabilmesi gibi sebeplerle makul karşılanmalıdır. Bununla birlikte bu uygulamaların sınır yönetimi kapsamında genel olarak yeni gelişmeleri ortaya koymanın ötesinde bireysel gözetlemelere yol açması ve uluslararası korumaya erişimi ihlal edecek sonuçlara yol açması, geri göndermeme yasağını ve sığınma hakkını ihlal edici nitelik taşımaktadır. Ulusal güvenlik ve kamu düzenine karşı potansiyel bir tehdidin karşısında gerçek tehdit altında olan birey değerdendirmesinin dengeli bir şekilde yapılarak sürecin insan haklarının aleyhine şekillenmemesi devletlerin uluslararası yükümlölüğüdür.

GİRİŞ

Stefan Zweig 1941 yılında yayınladığı anı türünde yazılmış eseri *Dünün Dünyası*'nda 1914 yılına kadar dünyanın tüm insanlara açık olduğundan ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında insanların hareket özgürlüğünün giderek kısıtlandığından bahseder.¹ Bir sorun çıkarsa bile ülkesine geri gönderilmesi ya da sınırdışı edilmesi mümkün olmayan insanlar -mülteciler- başta olmak üzere *dün yalnızca suçluları hedef alan aşağılamalardan bugün seyahat öncesi ve seyahat sırasında herkes mağdurdu artık*.² Eserin yayınlandığı 1941 yılından günümüze gelirken küreselleşmenin ve iletişimin artmasıyla sembolik sınırların kalkacağı, dünya vatandaşlığı ile kişilerin serbest dolaşacağı umulurken kişiler değil ancak kişisel verileri dolaşmaya başlamış, yabancıya karşı bir korku ve savunma duygusu *bugün gümrük memuru, polis ve jandarma tarafından tel örgü gibi engel oluşturduğu aynı sınırlardaki*³ denetimin daha da artmasına yol açmıştır.

2004 yılında kaleme alınan 2666'da Şilili Amalfitano, İspanyol yani AB vatandaşı olan kızı Rosa ile aynı pasaport sırasında bekleyemez -kızının beklediği sıra hep daha çabuk ilerler- hatta Amalfitano'nun Şilili olması, ülkeye silah veya uyuşturucu kaçırmak için kızını kullandığından şüphelenilmesi için yeterlidir. Kızının valizini dahi sırf bu şüphe sebebiyle havaalanında arayabilirler.⁴ Kanıksanmış bir uygulama söz konusudur. Hatta güvenliğin öncelenmesi gerektiği ve yabancıların, özellikle de belirli ülkelerden geliyorlarsa potansiyel suçlu olarak kabul edilmesinin içselleştirildiği rahatlıkla savunulabilir. İki eser arasındaki elliyi aşkın yılda sınırlardaki uygulamaların, dünya düzeninin ne kadar değiştiğini ve bir o kadar da değişmediğini özellikle *yabancıya duyulan patolojik güvensizlik duygusunda*⁵ gözlemlemek mümkündür.

¹ Stefan Zweig, **Dünün Dünyası**, çev. Kasım Eğit, Yadigar Eğit, Can Yayınları, 21. Basım, 2024

² Zweig, a.g.e s. 470-474

³ Zweig, a.g.e, s.471

⁴ Roberto Bolaño, **2666**, çev. Zeynep Heyzen Ateş, Pegasus Yayınları, 1. Baskı, 2012, s. 202

⁵ Zweig, a.g.e, s. 471

Devletler yönetirken bilinmeyenden korkar. Bilinmeyen, egemenliklerinin sarsılmasına sebep olabilir. Veri toplama burada bilinmezi bilinebilir kılarak *tehdidi* ortadan kaldırır. Herkese kimlik tahsis edilmesi, evlilik kurumu devletin kayıt tutarak kontrol sağlayabilmesinin ve biyopolitika üreterek iktidarını güçlendirebilmesinin bir parçasıdır.⁶ Devletlerin kayıt alma mekanizması da devletlerarası istişare açısından önem taşır. Burada sorun, haklı bir sebeple vatandaşı oldukları devletin korumasından artık faydalanamayan ya da faydalanmak istemeyen kişi veya grupların hareketliliği halinde karşımıza çıkar: mülteciler.⁷

Bireylerin zorunlu olarak yer değiştirmesi incelenecek olursa 1789 Fransız Devrimi'ne kadar güvenli geçiş için düzenlenen ve belirli bir şekli bulunmayan bu seyahat belgelerinin Fransız Devriminin yaklaşık üçüncü yılından itibaren devrim karşıtlarının kaçmalarını engellemek için bir denetim aracı olarak kullanıldığı görülür. Bu sürecin devamında Birinci Dünya Savaşı'na kadar çoğunlukla otokratik yönetimler tarafından bir kolluk aracı olarak savunma önlemi amacıyla kullanılan pasaportlar, iletişim özgürlüğünü engellediği için kınanmış ve despotik bulunmuşsa da kullanımları Birinci Dünya Savaşı ile birlikte yaygınlaşmıştır. Dolayısıyla standartlaştırılması konusunda adımlar atılmıştır. Casuslara karşı tetikte olma haline ek olarak gıdaların karneye bağlanması da bu süreci hızlandırmıştır.⁸

Ekonomik sebepler ile güvenlik kaygısı el ele ilerleyerek özellikle *insan hayatının para birimlerinden daha hızlı bir şekilde değer kaybettiği zamanlarda* sorgulanma, kaydedilme, numaralandırılma, araştırılma, damgalanma gittikçe yaygınlaşmıştır.⁹ Barışın gelmesi ise eski sisteme dönülmesine yetmemiş, pasaportlar göç yönetimi kapsamında kullanılmaya devam etmiştir. Bu durumu, savaşla birlikte

⁶ Michel Foucault biyoiktidar kapitalist gelişimin vazgeçilmez bir unsuru olarak tanımlar. Kapitalizm ile bedenler denetimli bir biçimde üretim aygıtına sokulur, nüfus olayları ekonomik süreçlere göre ayarlanır ve insan birikimi söz konusu olur. Biyoiktidarın görevi öldürmek olmayıp yaşamı yavaş yavaş kuşatmak, başka bir ifadeyle bedenleri ve yaşamı yönetmektir. Biyopolitika, iktidarın güvenlik boyutunda etki doğurur, bkz. Umut Koloş, **Foucault İktidar ve Hukuk Modern Hukukun Soybilimi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ocak 2015, s-264-278; Biyoiktidar kavramı için ayrıca bkz. Michel Foucault, **Bilme İstenci- Cinselliğin Tarihi** Birinci Kitap, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları

⁷ Kavram burada 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki anlamıyla ve ikincil korumayı da kapsayacak şekilde kullanılmıştır. Sığınma Hakkına ilişkin başlıkta uluslararası koruma kavramı incelenecektir.

⁸ Burada devletlerin modernleşmesi ile birlikte kamu güvenliğine ek olarak kurallar ve yaptırımlarını belirleme, düzeni sağlama, vergi toplama ve bunları harcama gibi düzenlemeler yapabilmek üzere bilgileri kayıt altına almaya başladığı, gözetimin bu süreçte araç olarak kullanıldığına ilişkin bkz. Elif Küzeci, **Kişisel Verilerin Korunması**, On İki Levha Yayınları, 2020, s. 22-24;

⁹ Zweig, a.g.e, s. 473

devletlerin egemenliğinin *ulustan sayılanlar ve hariçte tutulması gerekenler* üzerinde tatbik edilmesine olanak sağlayan ulus-devletlerin yaygınlaşması ile ve buna ek olarak giderek artan despot yönetimlerle açıklamak mümkündür.¹⁰ Kayıt altına alınabilen, kim olduğu ve görüşleri bilinen kişinin “yasal” olup olmadığı anlaşılabilir ve tehditler böylece bertaraf edilebilecektir.¹¹

Seyahat hakkını, devletlerin uyruklarına tanıdığı bir imtiyaz olarak yeniden kurgulanmasına sebep olan pasaportun tarihsel gelişimine bakıldığında 1920 yılında Milletler Cemiyetinin sorunu öngörerek Paris Konferansı’nda tek tipleştirilmiş pasaportu tartışmaya açtığı görülür.¹² Mütakabiliyet esasına dayanan vize anlaşmaları genel soruna çözüm bulamamıştır. Sığınma ihtiyacındaki kişinin, bir devletin koruması altında olduğunu ve yabancı ülkeye gidebileceğine dair izin verildiğini gösterir belge olan pasaportunun olması, bununla seyahat etmesinin beklenmesi ise kendi içinde çelişkilidir. Nitekim özellikle sığınmacılara ilişkin seyahat belgelerinin gelişimi incelendiğinde Devletlerin yurttaşlarına tanıdığı bu *seyahat edebilme hakkı* savaş döneminde bir sorun haline gelmiştir. 1922’de Sovyet Rusya tarafından vatandaşlıktan çıkarılan çok sayıda Rus asıllı *mülteci*¹³ için Milletler Cemiyeti Mülteci Yüksek Komiseri Nansen’in adı ile anılacak Nansen Pasaportu kabul edilmiştir.¹⁴ Sahibine, pasaportu veren ülkeye geri dönme hakkı tanımayan Nansen pasaportunun ibraz edilmesi halinde mülteci ya vize verildikten ya da sınırı geçmesine izin veren bir sertifika aldıktan sonra seyahat etmek istediği ülkeye kabul edilebilecekti. Nansen Pasaportu tartışılırken Sovyetlerden sürgün edilenlerden olmamakla birlikte devlet korumasından yararlanamayan ve dolayısıyla normal pasaport alamayan ya da

¹⁰ Benzer yönde bkz. John C. Torpey, **The Invention of The Passport: Surveillance, Citizenship and the State**, Cambridge University Press, 2. Baskı, 2018, s. 3-4

¹¹ Egidio Reale “The Passport Question.” **Foreign Affairs**, 9. cilt, no. 3, 1931, s. 506–509; kişilerin yasal veya yasadışı olarak tanımlanması yaklaşımı 1970li yıllara kadar devam etmiş, ancak göç ve iltica alanında “yasadışı” yerine “belgesiz” veya “düzensiz” kavramlarının kullanımına yönelik somut adımlar 2010lu yıllarda atılmıştır. Yasadışı kavramının kişiler için kullanılması onları suçsallaştırmakta ve tehdit algısını perçinlemektedir. Neden “yasadışı” kavramının kullanılmadığına ilişkin ayrıntılı özet bilgi için bkz. “Why Undocumented or Irregular?” https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/09/TerminologyLeaflet_EN_PICUM.pdf (erişim tarihi: 03.06.2024)

¹²Uygulamanın standartlaştırıldığı savunulabilirse de 1980li yıllara kadar tek tip bir pasaporttan bahsedilmesi güçtür.

¹³ Kavram olarak var olmakla birlikte tanımlı söz konusu dönemde henüz yapılmadığı için vurgu eklenmiştir.

¹⁴ ‘Siyasi mültecilerin’, ‘Devletin çıkarlarına zarar vermemek ve kamu güvenliğine tehlike oluşturmamak koşuluyla, iltica hakkı ilkesi uyarınca’ süresiz olarak kalabilecekleri; “daha iyi yaşam şartları için gelen mültecilerin” ise yabancı olanları düzenleyen kanuna tabi olarak geçici süreli kalmalarına izin verilir bkz. Guy S. Goodwin-Will, “A Short History of International Refugee Law: The Early Years”, **Oxford Handbook of International Refugee Law**, Oxford University Press, Mart 2020, s. 16

yenileyemeyen Rusların da Nansen pasaportuna erişebilmesi; vize verilmesi kolaylaşmazsa bu pasaportun da hiçbir işe yaramayacağı ve bazı durumlarda bu kişilerin pasaportu alabildikleri ülkeye dönebilmeleri gerektiği konusunda eleştiriler mevcuttu. Bunlara ek olarak bir *soruna* daha parmak basılmıştı: Vatandaşlığı olmayan ve dolayısıyla koruma talep edebilecekleri bir ülke bulunmayan kişilerin sayısının artması. Esas olanın devlet koruması olduğu, hükümetlerin bunu reddedemeyeceği anlaşılan ve uyruksuz kişi sorunu uluslararası açıdan ele alınana kadar toplu korumanın yalnızca Sürgün Kararnamesinden etkilenen Rusları değil, tüm mültecileri kapsamı gerekmektedir. Aslında 1926 yılında Alman delegasyon bu sorunu öngörmüş, uyrukluktan yoksun bırakılan; uyruğu belirsiz olan; veya uyruğu olmasına rağmen menşe ülkelerinin yetkililerinden pasaport alamayan tüm kişiler için tek tip bir kimlik önerisinde bulunmuştur. Öneriye göre bu belge ikamet edilen ülkedeki yetkililer tarafından alınacak ve onların sorumluluğunda verilecekti. Ancak bu öneri özellikle de İtalya'nın muhalefeti sebebiyle kabul edilmemiştir. Yalnızca uyrukluktan çıkarılmış ya da bir şekilde uyruğu belirsiz olan kişilere bu korumanın sağlanmasına ilişkin tavsiye karar ile yetinilmiştir. Oysa uyruklarını kaybetmemiş olsalar bile, pasaport veya eşdeğer belge alamayan diğer kişiler de vardır. *“Bu kişiler ne bulundukları ülkelerde kalabilirler ne de başka bir yere seyahat edebilirler. Bu nedenle, kendilerine sahte belgeler sağlamak veya varmak istedikleri ülkelere gizlice girmek zorunda kalırlar. Sınır dışı edilmeler, dava süreçleri, her türlü zorlukla karşılaşmalarıyla mücadele ederler. Bu zorluklar ancak uluslararası anlaşma ile ortadan kaldırılabilir.”* 1926'daki konferansta vize uygulamalarının kaldırılmasına yönelik özel anlaşmalar yapıldığı kontrollerin kolaylaştırıldığı, birçok ülkeye birden seyahat etmesi gereken kişilerin birçok masraf ve zorlukla karşılaşması sebebiyle Avrupa'daki bazı ülkelerin ABD vatandaşlarına vize uygulamasını zorunlu tutmadığı kaydedilmiştir.¹⁵

1931 yılında Reale, pasaport meselesine ilişkin şu eleştiriyi yapar: *“Bazı ülkelerde, iktidardaki rejimin muhaliflerden pasaportlarını alması şimdi bir alışkanlık haline geldi. Böylece onlara siyasi görüşleri nedeniyle ceza vermiş oluyorlar. Pasaport siyasi bir silah olarak kullanılmasının dışında, toplanan ücretler aracılığıyla para kazanmak dışında herhangi bir amaca da hizmet etmemektedir.”*¹⁶

¹⁵ Reale, a.g.e., s. 506-508

¹⁶ Reale, a.g.e., s. 509

19. ve 20. yüzyıllarda seyahat, standartlaştırılmış bir kağıt üzerinde kurgulanarak düzenlenmeye çalışılmıştır. 21. yüzyıla gelindiğinde pasaport artık, kağıt üzerinden okunan bilgiler değil, software ile okunan veriler bütünüdür. Dahası artık pasaporttaki bilgilerin dijital ortamda yer alması da yeterli olmayacaktır. Parmak izi, biyometrik fotoğraf, retina, avuç içi tarama gibi biyometrik veriler de toplanarak pasaportlara ve kimliklere işlenmeye başlanmıştır. Bireylerin insan olmaktan ve vatandaşlıktan doğan haklarını kullanmaktan önce birer sayı ve kod olarak değerlendirildiği ve küresel paylaşımına açıldığını söylemek yanlış olmaz.

Pasaport ve seyahat belgelerine devletlerin “*meşru hareket araçlarını*”¹⁷ *tekellerine almaları*” perspektifinden bakmak mümkündür. Kendi uygun gördükleri çeşitli zaman ve yerlerde bir gözetleme (*surveillance*) sürecinin içinde olan kişilerin hareketini kısıtlamaya ya da kolaylaştırmaya yarayan mekanizmaları dayatmaları olarak¹⁸ da, devletlerin egemenliği ve bunun varoluş sebebi olan güvenlik ihtiyacı¹⁹ üzerinden de okunabilir. İki hususun birbirini dışlaması da gerekmez.

Devletlerin kendi sınırları içindeki denetimleri ve bir çeşit cezalandırma aracı olarak uyguladıkları yabancı ülkelerde devlet koruması sağlayan seyahat belgeleri/pasaportun bir süre sonra kendi ülkelerine girmek isteyen ve orada koruma talep edecek kişileri almamaya evrilmesini uluslararası koruma mantığı ve amacıyla bağdaştırmak zorlayıcıdır. Devletlerarası sınırların özellikle Sovyetler Birliği yıkıldıktan, 11 Eylül saldırıları gerçekleştikten ve artan iltica ve göç dalgasını takiben daha çok çalışılan alanlardan olması da bu açıdan bakıldığında şaşırtıcı değildir.

Yabancıya duyulan güvensizliğin arttığı dönemde onu tanımlamaya ve gelişini engellemeye yönelik yatırımlar da artmıştır. Biyometrik veriler ve sınır teknolojilerinin ulus aşırı şirketler tarafından ulus-devletleri korumak üzere hareket etmeleri dikkat çekicidir. Birlikte çalışabilirlik ve entegre sistemler kapsamında sınır aşan geçişlere ilişkin tüm verilerin tüm devletlerle paylaşılabilirdiği sistemlerin kabulü

¹⁷ John Torpey burada işçilerin kendi başlarına üretim yapma kapasitesinden mahrum kalmaları ve hayatta kalabilmek için üretim araçlarının sahiplerinden aldıkları ücretlere bağımlı hale gelmelerini ifade eden “üretim araçları” söylemine atıfta bulunur. Ayrıca Weber’in “şiddet araçlarının” bireylerin elinden alınması ve yalnızca devletlerin ve onun izin verdiği mekanizmaların meşru şekilde şiddet kullanabilmesine de atıfta bulunarak “hareket araçları” kavramını ortaya koyar.

¹⁸ Torpey, a.g.e., s.8

¹⁹ A. Ersin Bayra, **Güvenlik Devleti**, On İki Levha, 1.Baskı, 2019, s.66

yaygınlaşmaktadır. Bu yöntemlerle tarama, değerlendirme, risk ve hassasiyet analizi, profil çıkarma gibi uygulamaların yaygınlaşması ve verilerin YZ aracılığıyla süzgeçten geçirilerek kişiler hakkında karar verilmesinin önü açılmaktadır. Sadece bir ülkenin vatandaşı olmak ya da o ülkeden geçmiş olmak bir ülkeye alınmamak ya da girişte zorluk yaşanması için sebep olarak kabul edilebilmektedir.

Kişisel verilerin sürekli takip edilebilir şekilde gözetlenmesi Panoptikon etkisi doğurmakta, büyük ölçekli hali ile bireylerin takibini kolaylaştırmaktadır. Sığınmacılar bir güvenlik sorunuyken özellikle de belgesiz sığınmacılar kim olduğuna dair kaydı olmadığı sürece her daim şüpheli kabul edilir. İnsan olduğunu ortaya koyması kişisel verileri işlenmediği ve kendini dijital sayı olarak tanıtamadığı sürece mümkün olmaz ve sadece insan olduğu için var olduğu iddia edilen haklarını kullanma hakkı elinden alınır. Ulus-devletlerin bu sebeple uyruktan olan ve olmayanı ayırmak, başka bir ifadeyle -Arendt'in deyişiyle- vatandaş olanların haklara sahip olma hakkını ve dolayısıyla insan haklarını korumak üzere devlet sınırları üzerine yoğunlaştığı savunulabilir. Doğal hakların kullanımı gerçekten de insan olmaya mı bağlıdır?

Sınırlar *ötekiyi/bilinmezi* dışarıda tutmak için teknoloji ile donatılarak akıllı sistemlerle düzensiz göçmenlerin yakalanmasına yönelik çalışmalara sahne olup algoritmalar ile risk analizleri ve hassasiyet değerlendirmeleri yapılırken düzensiz hareket içinde sığınmacıların ve uluslararası koruma ihtiyaç sahiplerinin korunacağı kabul edilir. Bu sınır gözetleme sistemi ile sığınmacıların profilleri de oluşturularak risk analizleri doğrultusunda sığınmacı olma ihtimali olan kişilerin düzenli veya düzensiz olarak gelmeleri dikkate alınmaksızın daha sınırlara gelmeden durdurulmaya çalışıldığı ve böylece uluslararası hukuktan doğan koruma sorumluluğunun bertaraf edilmesinin amaçlandığı, geri göndermeme ilkesini dolanmaya çalıştıklarına rastlanmaktadır. Her ne kadar devletler sınırlarına uluslararası koruma talebiyle gelen kişilerin sığınma hakkını gözetmek zorundaysa da özellikle sorunlu bölgelerin sınırında yer alan devletlere daha fazla sorumluluk yüklenerek devletlerarası paylaşım eşitsizliğine sebep olması, sığınma hakkına erişim ve erişildiği takdirde gerçekten faydalanabilme sorununu da beraberinde getirir.

Çalışmada devletlerin sınırları dijitalleştirerek bir sınır yönetimi olarak kişisel verileri işleminin sığınma hakkına erişime engel olmadan mümkün olup olmadığına

yanıt aranacaktır. Bu sebeple devletlerin güvenlik sebebiyle sınırları dijitalleştirerek düzensiz geçişleri engellemeye yönelik eğilimleri, kişisel verilerin işlenmesi ve bu işlemin sığınma hakkını nasıl etkilediği çalışılacaktır.

Birinci bölümde ilk olarak devlet sınırlarının neyi ifade ettiği, güvenlik ihtiyacı ve sınır yönetimi ele alınacaktır. İkinci olarak devletlerin veri izleme ihtiyacını ve eğilimini ortaya koymak, ancak bunu yaparken insan hakkı olarak kişisel verinin korunması ihtiyacını belirlemek amacıyla bir insan hakkı olarak kişisel veri ve sınırlarda kişisel verilerin işlenmesine değinilecektir. Sonrasında ise düzensiz geçişlere ilişkin değerlendirme sığınma hakkına ilişkin olarak daraltılarak sığınma hakkının bir insan hakkı olduğu ve uluslararası korumadan faydalanması gereken bireylerin geri gönderme yasağına tabi olduğu ve dijital kimliklendirme üzerinde durulacaktır. Ayrıca doğrudan sınırlarla ilgili olmamakla birlikte sığınma hakkına ilişkin olarak UNHCR'in kişisel veri koruma politikasına yer verilerek sığınmacıların da kişisel verilerinin korunmasının gerekliliği ortaya konacaktır.

Çalışmanın İkinci bölümde ilk bölümde ele alınan çerçeve AB ve Türkiye mevzuatı ve uygulamaları ele alınarak sınırlarda kişisel verilerin işlenmesi incelenecektir. Her iki örnekte de tezin yazım aşamasında gerçekleşen mevzuat değişikliklerine yer verilecek, güvenlik kaygısı ile kişisel verilerin toplanarak risk analizi ve hassasiyet değerlendirmelerinde bulunmanın sığınma hakkı üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Çalışmada “sınır yönetimi”, “kişisel veri”, “düzensiz göç” ve “sığınma hakkı” kesişimine odaklanarak bir araştırma yapılmıştır. Düzensiz göçe literatür taramasında yer verilmesinin sebebi göçmen ve sığınmacı ayrımında düzenlemelerde ve uygulamalarda karşılaşılan belirsizliktir. Sığınma hakkı ve keyfi hareketliliği birbirinden ayırmadaki zorluk düzensiz göçe ayrı bir başlık açılmamasına neden olmuş, düzensiz olarak sınırlara ulaşmaya çalışan kişilerin sığınma hakkı ve kişisel verileri ele alınmıştır. Bu sebeple seyahat özgürlüğüne değinilmekle birlikte çalışmanın odak noktası, devletlerin sınır yönetimi bağlamında kişisel verileri işlemesi ve bunun sığınma hakkına etkisidir. Çalışmada akademik veri tabanlarında yapılan aramalar sonucunda Türkçe, İngilizce ve Fransızca eserlerden yararlanılmıştır. Diğer dillerden yapılan alıntılar, ikincil kaynaklardan elde edilmiştir.

Sınır yönetiminin hızla dijitalleşerek güçlendirilmesi ve kişisel verilerin YZ destekli algoritmalarla tahlil edilebilecek şekilde diğer sistemlerle entegre hale getirilmesine yol açmıştır. Çalışmanın yazım aşamasında AB’de yeni Göç ve İltica Paktı kanunlaşmış, entegre sınır yönetim sisteminde güncellemelere gidilmiş, Türkiye’de KVKK’da ve göç yönetimi faaliyetleri kapsamında değişiklikler yapılmıştır. Tüm bu hızlı değişimler sebebiyle bu çalışmada yer alan bilgi ve değerlendirmelerin önsözün yazım tarihi itibarıyla geçerli olduğunu hatırlatmak gerekir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SINIR YÖNETİMİ KAPSAMINDA KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİ VE SİĞİNMA HAKKI

Devletlerin, sınırlarından kimlerin giriş yapıp kimlerin yapamayacağını belirlemeleri ve hali hazırda sınırları içinde bulunan kişilerin güvenliğini ve kamu düzenini sağlamaları kendi yetki ve görevlerindendir ve iktidarlarını uygulamanın bir yoludur. Ancak devletler, insanlardan ve dolayısıyla insan haklarından bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla birinci bölümde, kavramsal incelemeler yapılarak sınırlarda kişisel verilerin işlenmesi sığınma hakkı bağlamında değerlendirilecektir.

I. Sınırlar

A. Sınır Nedir?

Farklı bakış açılarıyla birçok farklı yanıt verilebilecek bir soru ile başlamanın uygun olacağı kanaatindeyiz: Sınır nedir? Temel olarak, *sınır* kavramına tüm yerler ve tüm zamanlar ve ölçekler için geçerli olacak ve tüm bireysel ve kolektif deneyimlere aynı şekilde dahil olacak bir öz atfedemememiz sebebiyle bu sorunun genel geçer basit bir yanıtı bulunmamaktadır. Devlet sınırlarını, bir dizi ekonomik, toplumsal ve siyasal uygulamaya olanak sağlayan olgusal çizgiler olarak yorumlayan görüşün karşısında, sınırların toprak parçasının ve üzerindeki insanların çitle çevrilmesine yol açan söylemlerin ürünü olduğu, bu söylemlerin değişse bile hala daha zihinlerde yer alması sebebiyle bir alternatif siyasi, ekonomik düzen önerisini engelleyecek şekilde devam ettiği savunusunda bulunan görüşler mevcuttur.²⁰

Öte yandan Balibar’a göre sınırı (“*frontière*”) neyi oluşturduğunu basit olarak tanımlamak, yapılacak tanım gereği absürttür: Bir sınırı çizmek tam da bir alanı tanımlamak, sınırlandırmak, o alanın kimliğini kaydetmek ya da ona bir kimlik

²⁰ John Agnew, “Borders on the Mind: Re-Framing Border Thinking.” *Ethics & Global Politics* 1 (4), 2008, s. 180

kazandırmaktır. Tersinden bakıldığında ise genel olarak tanımlamak ya da belirlemek, [mevcut] bir sınırın izini sürmekten, sınırlar atamaktan başka bir şey değildir.²¹ Sınırların absürtlüğü ve kurgu olduğu düşüncesi benimsense dahi günümüz modern dünyasında siyasi sınırları, özellikle de sınırsız bir dünya ve üst bir yönetim sistemi kabul edilmedikçe hangi devletin iktidarını sorgulayacağımızı göstermesi sebebiyle anlamaya çalışmak gerekir. Çünkü, sığınma söz konusu olduğunda kendi devletinin korumasından faydalanamayan bir kimsenin sınırlarında bulunduğu devletin iktidarına, daha ayrıntılı ifadeyle yargı yetkisine güvenmesi gerekecektir. Bu sebeple bir tanım yapmak gerekirse coğrafyacı Michel Foucher'nin tanımına başvurulabilir: Sınırlar, *jeopolitik süreksizlik işlevine sahip, gerçeğin, simgeselin ve imgeselin üç kaydı üzerinde işaretleme ve referans işlevi gören, doğrusal biçimdeki temel mekansal yapılardır*.²²

Sınırları insanlar tarafından, hayatlarını organize etmek üzere kurgulanan toplumsal bir olgu olarak ele aldığımızda sınıra ilişkin tanımlamaların özellikle de tanımlanmış kimlikler üzerinden kurumsallaştığını akılda tutmak gerekir²³: burada olanın aşinalığı ("*familiar*") ve burada olmayanın yabancılığı ("*unfamiliar*"). Sınır üretimi, mekana farklılık atfederek mekandaki hakimiyeti güçlendirmek için farklılığı kullanan bir iktidar stratejisidir.²⁴ Farklılıklar, sınırlar vasıtasıyla bölgesel ("*territorial*") bir ifadeye bürünür ve bu bölgeselleştirilmiş farklılıklar kimlerin topluluğa ait olduğunun, kimlerin yerli kimlerin dışarıdan gelenlerden olduğunun belirlenmesinde önemli bir yer tutar.²⁵ Bu, temelde bir mekanı sınırlandırdığınızda

²¹ Etienne Balibar, "7. Qu'est-ce qu'une frontière?", *Cosmopolitique. Des frontières à l'espèce humaine – Écrits III*, La Découverte, 2022, s.181-182; Popescu da yumurta-tavuk benzetmesini tekrarlayarak sınırların çizilmesi için farklılıkların etkili olduğunu ancak farklılıkları dışarıda bırakmanın da sınırlandırmaktan kaynaklandığını ileri sürer.

²² Michel Foucher, *Fronts et frontières. Un tour du Monde Géopolitique*, Librairie Artheme Fayard, 1991, s. 38

²³ Birçok sınır çalışmaları yapan akademisyenin "b/ordering" söz oyununu kullanması tesadüf değildir; sınır yapma ya da sınırlandırma olarak tercüme edilebilecek "bordering" ile aslında düzeni sağlama, yönetme olarak tercüme edilebilecek "ordering" kolaylaştırılmaktadır.

²⁴ Gabriel Popescu "Bordering and ordering the twenty-first century: understanding borders." Rowman & Littlefield, Lanham, 2012 .; Carl Schmitt de dışarıdaki düşman olmaksızın egemen siyasi kurum oluşamayacağını belirtir, bkz. Carl Schmitt, *Partizan Teorisi*, çev. Sibel Bekiroğlu, Ankara: Nika Yayınevi, 2017

²⁵ Anssi Paasi, *Territories, boundaries and consciousness: the changing geographies of the Finnish-Russian border*, Wiley, 1996, s. 27-28

oradaki insanları kontrol edebilmenize, başka bir ifadeyle iktidarınıza olanak sağlayacaktır.²⁶

Soja'ya göre insan hali hazırda bölgesini belirleyen bir hayvandır ve bu bölgesellik, insanın bireysel ölçekte toplumsal faaliyetlerini de etkiler. Batıda kişilerin mülk sahibi olarak “Giriş yasaktır” uyarısı koydukları arazisinin etrafını çevirmesi ve böylece istenmeyen izinsiz girişleri engellemesi de, küçük ölçekli, taşınabilir bölgesellik olarak düşünülebilecek ve seçici bir dışlayıcılık oluşturan “kişisel alan” (*personal space*) da bireysel ölçekte bölgesellik örnekleridir. Şüphesiz bireysel olanın toplumsalda da karşılığı mevcuttur. Soja toplumsal ölçekteki bölgeselliği incelerken bunu toplumsal etkileşimi düzenleyen bir araç ve toplumsal grup ile kimliğe yönelik bir odak olarak ele alır. Ona göre resmi ve gayri resmi kurumların toplumsal sistemi sürdürmek için geliştiği bu toplumsal ölçekte bölgesellik, mekanın *siyasi* organizasyonu için önemli bir bileşendir.²⁷ Giddens da devleti bölgesel olarak planlanmış, sınırları belirlenmiş bir güç muhafaza alanı (*container*) olarak tanımlar. Dolayısıyla devlet, iktidarını bir egemen olarak bu sınırlar içerisinde kullanabilir. Nitekim, egemenlik, bir bölge içindeki en yüksek meşru otoritedir.²⁸

Bölgesellik kapsamında modern devletlerin egemenliğini çalışan düşünürlere göre egemenlik artık bir toprak üzerinde münhasır iktidar kullanma iddiasıdır.²⁹ Bölgeselleştirme, iktidarın kişiden ayrılması (*depersonalize*) ve şeyleştirilmesi (*reify*) için etkili bir araçtır; buna genellikle yurttaşlık ve dış ilişkilerin düzenlenmesinde

²⁶ Sack ve Storey'den aktaran Gabriel Popescu, a.g.e. s.18-19. Sack, **Human Territoriality: Its Theory and History**'de bölgeselliğin alanı kontrol ederek kaynakları ve insanları etkilemeye, etkilemeye ve kontrol etmeye yönelik mekansal bir strateji olduğunu savunur. Bölgesellikte iki tarihsel dönüşümden bahseden Sacks, ilk olarak uygarlaşma (civilization) ikinci olaraksa kapitalizm ve modernleşmeden bahseder. İlkinde topluluktaki ve topluluklar arasında insanın kontrolüne ve tanımlanmasına ilişkin kullanılan bir bölgesellik mevcutken ikincisinde boşaltılabilir bir alan, kişisel olmayan ilişkiler yaratmak ve gücün kaynağını gizlemek amacıyla kullanılmıştır.

²⁷ Edward Soja, **The Political Organization of Space**, Resource Paper No. 8, Assoc. of American Geographers, 1971, s.18-19

²⁸ Daniel Philpott, “Sovereignty: An Introduction and Brief History”, **Journal of International Affairs**, 48(2), s. 356

²⁹ Egemenlik kuramının Bodin ile geliştiğini söylemek yanlış olmaz. Ancak Bodin'in tanımında egemenlik yurttaşlar üzerindeki en yüksek, en mutlak ve en sürekli güç/iktidardır. Bu açıdan bakıldığında her ne kadar bölgesel bir temelde egemenlik tanımı yapılmamışsa da burada yapılan tanım gereği egemenlik kabulünün Bodin'in görüşü üzerine inşa edildiği söylenebilir. *Bodin'in egemeni, en güçlü kişi olarak değil, görevi uyruklarının esenliği ve güvenliği olan en yüksek kurum olarak görülmelidir.* Bkz. Elif Küzeci, **Sayısal Fil**, İnkılap Kitabevi, 1. Basım, 2021, s.281-283

rastlandığı savunulabilir.³⁰ Siyasi sınırların geçmişine bakıldığında Vestfalya Antlaşmasına kadar aslında devletlerin ülke sınırlarının katı bir şekilde belirlendiğinden ve vatandaşlıktan bahsetmek zordur. Vestfalya modeli ile uluslararası düzenin belli başlı özellikleri ortaya konur. Buna göre dünya hiçbir üst otorite tanımayan, hukuk önünde eşit egemen devletlerden oluşur ve bölüşülür. Hatalı sınır ihlallerinin sorumluluğu yalnızca tarafları ilgilendiren özel bir konudur. Uluslararası hukuk asgari birlikte yaşama kurallarının oluşturulmasına yöneliktir, ihtilaf yaşanması halinde zor kullanılarak yatıştırılabilir.³¹ Ancak 17. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa’da ülke ve egemenlik kavramları daha sık rastlanır hale gelir.³²

Sınırlarının içinde Devlet, egemenliğini iki grup insan üzerinde denetim gücü ile kullanır: ilk grup, vatandaşlar ikinci grup ise vatandaş olmaya henüz erişememiş mülteciler, göçmenler ve yerinden edilmiş kişilerdir. Vatandaşlar üzerindeki egemenlik, bölgesellik ile kuvvetlendirilen kimlik söylemleri ile kullanılır.³³ Ulus-devlet modelinde ulusun bir kimliğe ait hissetmesi, devletin iç egemenliğini kullanabilmesi açısından gereklidir. Bölgeselliğin bu dönemde kurumsallaşmış bir ilkeye dönüştüğü; devlet inşa sürecinin bir parçası olarak sınırlı idari birimlerin içeriğinin tanımlandığı, özellikle Batılı ulus-devletler içinde etkili koordinasyon mekanizmaları, toplumsal entegrasyon ve idare mekanizmalarının yaratıldığı gözlemlenir.³⁴ Bu dönem aynı zamanda Hobbes’un, “devlet tarafından sağlanan sükûnet ve barış durumu” anlamındaki *securitas* da tekrar gün yüzüne çıkardığı döneme denk gelmesi açısından da dikkat çeker.³⁵ Hobbes’un bu söylemi kuşkusuz Habermas’ın sınırları dış tehdide karşı koruyabilen devletin egemen olduğuna ilişkin görüşünün de öncüsüdür.

³⁰ Anssi Paasi, **Territory...**, s.111; gelişimi biraz daha açıklamak gerekirse yönetici ve devlet birbirinden bağımsızlaşarak devletin sürekli bir kurum olarak kabul edilmesi ve devlet tüzel kişiliğinin kabul edilerek ayrı bir yapıya bürünmesi ifade edilmek istenmiştir.

³¹ David Held’den aktaran Elif Küzeci, Sayısal Fil, s.286-287, asıl kaynak David Held, **Democracy and the Global Order, From the Modern State to Cosmopolitan Governance**, Stanford University Press, 1995

³² Philpott, egemen devlet anlayışının Hristiyan Avrupa ile sınırlı olduğunu ve örneğin Osmanlı İmparatorluğu’nun bunun içerisinde sayılmadığını belirtir. Yine yazar Vestfalya’nın egemen devletler sistemini yoktan var etmediğini ancak süreci pekiştirici bir görev gördüğünü ve böylesi bir etkiye sonraki 300 yılda rastlanmadığını belirtir, a.g.e. s. 364. İkinci Dünya Savaşından 15 yıl sonra BM Antlaşmasında devletlerin eşit egemenliğine yer verilmesi ile dünyanın Vestfalya modeline uygun hale geldiğine ilişkin bkz. a.g.e. s. 367.

³³ Paasi, a.g.e 113-114

³⁴ Paasi, a.g.e. 114

³⁵ Bayra, a.g.e. s.73

Devlet sınırları, bir alandaki ayrılık ve temas noktaları olarak ikili anlamı olan yerlerdir. Devletin egemenliği açısından bakıldığında bir devletin bölgesel sınırları içinde gücünü kullanmasına diğer devletler karışmamaktadır, bunun içinse devletlerin sınırları belirlenmiş toprak parçalarında münhasır egemenliklerini tanımları gerekir. İkincisi ise insandır. Newman'a göre, ne zaman insanları birbirinden ayırmak için bir sınır inşa edilse, yalnızca var olması sebebiyle bu sınırı geçmek isteyecek birileri her zaman olacaktır.³⁶ Bir başka ifadeyle insan açısından bakıldığında iki grup insanı ayırmak için çizgi çekilse bu çizgi hem iki grubu birbirinden ayırır hem de karşılıklı temas haline sokar.³⁷ Temas noktalarının egemen devlet tarafından düzenlenmesi, egemenin kimlerin içeri alınacağı konusunda karar mercii olarak belirmesi kaçınılmazdır. Çünkü devletler kişilerin hareketine izin verme yetilerini tekelleştirmek isterler.³⁸

Sınırların kurumsallaşması ile hukuki olarak bir topluluğa dahil olma ya da dışlanma da resmileşir. Bir kişi kimliği ve pasaportu ile “kişileşir”, kendisi ve hatta uluslararası sınırı geçişi kayıt altına alınabilir. Toplum düzeni ve kontrolü, kişinin belirlenmiş bir yerde bulunup bulunmadığının her zaman takip edilebilmesi için sınır geçiş kontrol noktalarındaki veri tabanlarına kaydedilen mekânlar arasındaki hareketin düzenlenmesi yoluyla sağlanır.³⁹ Sınır hareketliliği ile vatandaş, bir adım sonrasında başka bir ülkede “yabancı” statüsü ile kabul görecektir. Burada sınırların kişilerin bir yerde bulunurken sahip oldukları hukuki statülerini belirleme gücü oldukça mühimdir. Egemen devletin olası bir uyuşmazlık durumunda kişilere hangi hukuku uygulayacağına kadar etkiler.

Her ne kadar egemen devlet kavramı ülkeye ve karaya bağlı tasarlanmışsa⁴⁰ da bu egemenliği ve sınırı salt kara parçası üzerinden okumak, devletlerin egemenlik alanını yorumlamada eksik kalacaktır. Karasuları ve hava sahasının da bu denklemde

³⁶ David Newman, “The lines that continue to separate us: borders in our ‘borderless’ world”. **Progress in Human Geography**, vol. 30(2), 2006, 160-161

³⁷ Popescu, a.g.e. s. 17;

³⁸ Torpey, a.g.e. s.8

³⁹ Popescu, a.g.e. s.35

⁴⁰ Carl Schmitt, “Somut ve Çağa Bağlı Bir Kavram Olarak Devlet”, çev. Bertil Emrah Oder, **Devlet Kuramı**, der. Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi Yayınları, 2018, s.250; Schmitt karasularını yine devletin egemenliğine dahil olmasını incelerken denizlerdeki serbest bölge için ayrı bir uluslararası hukuk bulunduğunu da belirtir. Bu, açık denizde düzensiz şekilde tespit edilen kişilerin sığınma hakkına erişimi ve buna ilişkin sorumlu devletin tespiti açısından önemli bir husustur.

üç boyutlu olarak ele alınması, sadece iki boyutlu haritalar üzerinden yorumlanmaması çizilen çizgilerin etkilerini görmek açısından önemlidir. Devletin, hala daha, egemenlik ve siyasal iktidar kabulü ile ülke sınırlarında münhasır yetkisi olduğu kabul edilmekteyse de modern devlet iktidarını zaman zaman kendi rızasıyla kısıtlayabilir ya da uluslararası yaptırımlarla dışarıdan müdahale edilebilir.⁴¹

Agnew'ın "bölgesel tuzak (*territorial trap*)" olarak adlandırdığı alan üç önerme üzerine kuruludur. Modern devletler egemenlikleri için sınırları açıkça belirlenmiş bölgeye/ülkeye ihtiyaç duyar. İkinci olarak içeri ve dışarı arasında keskin bir ayrım yaparak iç işleri ve dış işleri meseleleri arasında temel bir ayrım ortaya koyar. Son olarak bölgesel devlet, modern toplumun coğrafi muhafızı gibi hareket eder. Paasi'nin de değindiği üzere bu üç önerme sınırları kesinlikle belirli bölgelerden oluştuğunu değişmez bir olguymuş gibi kabul eder. Ancak bu sınırların toplumsal olarak da inşa edildiğini göz ardı ederler. Devletler, politikalarını ulus devlet üzerine kurguladığı bölgesel sınırlandırmayı bir kontrol ve toplumu düzenleme aracı olarak kullanmaya devam ettiği takdirde sınırsız dünya tezinin gerçekleşmesi ve kozmopolitik yönetim anlaşılır olarak beklenemeyecektir. Bununla birlikte devletler uluslararası aktörlerdir ve ikili veya çok taraflı anlaşmalarla resmi sınırlarını aşmaları mümkündür.⁴² Bölgesizleştirme (*deteritorialisation*) yerine yeniden bölgeselleştirme (*reterritorialisation*) yöntemi ile bazı konularda geçişkenliğin kolaylaştırıldığı ve egemenlik yetkisinde paylaşım yapıldığına günümüzde sıklıkla rastlanır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa Topluluğu olarak başlayan ve günümüzde Avrupa Birliği'ne evrilen yapıda üye devletlerin sınırlarındaki mutlak egemenliklerinden vazgeçtiği görülür. Schengen Anlaşması ile üye devletler, kendi topraklarında diğer üye devletlerin temsilcisi olarak hareket edebilir. Genellikle

⁴¹ Özellikle insan hakları ve demokrasi ihlalleri ya da uluslararası toplum barışını tehdit gibi sebeplerle uluslararası toplumda askeri müdahaleler, yardım koridorları, ambargo gibi uygulamalar ile "öteki" iktidara müdahaleler meşru zemine oturtulmaktadır. En belirgin örneğini 11 Eylül saldırıları sonrasında İslami terörizm üzerinden iyinin kötüye savaşı gibi gösterilerek iç işlere müdahale meşrulaştırılmıştır (benzer yönde Bayra, a.g.e. s.197)

⁴² Paasi, a.g.e, s.117-118; Popescu küreselleşme ile sınır ötesi yatırımların, ticaretin ve göçün ulus devlet sınırlarında sorunlar yaratmaya başladığını, bu süreci geçirmek üzere uluslararası kurumların, bölgesel işbirliklerinin ve büyük ölçekli altyapı projelerinin planlandığını böylece devletlerarası sınır geçirgenliğini arttırdıklarını belirtir, a.g.e s. 57-58

gözlemlenen, yapılan anlaşmalar sonucu ekonomik aktivitelerin devlet sınırlarını aştığı ve ulusal düzenlemelere takılmadığıdır.⁴³

Hak öznesi olan gerçek kişiler ise devlet sınırlarını aşmada sorun yaşamakta, ulusal düzenlemelere takılmaktadır. Devletlerin sınırları her kişi tarafından farklı deneyimlenir. Devletlerin sınır kontrolleri kapsamında hareket özgürlüğü denetimini tekeline almaya çalışmasının da bir sonucu olarak bir ülkeden diğer ülkeye sınır üzerinden geçiş talebi kişinin belgelerine, öyküsüne ve *inandırıcılığına* göre onaylanır ya da reddedilir. Balibar'ın, sınırların çokanlamlılığı diye adlandırdığı, aslında uygulama farklılığına işaret eden kavrama göre aynı ada sahip iki farklı sınır mevcuttur: Kanun, idare, polis, seyahat özgürlüğü gibi haklarda farklılaşan toplumsal sınıflardan kişileri idare etmek için değil, aynı zamanda toplumsal sınıflarına göre kişileri ayırmak için de böyle bir kurgunun yapıldığını savunur. Hatta havaalanlarındaki transit alanlar ile limanlardaki uluslararası alanların özellikle sığınmacıların alınmasını engellemeye yönelik adımlar olarak yorumlayarak sınırın farklı deneyimlenmesine kanıt olarak sunar.⁴⁴

Ancak sınırın çok yönlülüğü bununla da sınırlı değildir. Devletlerin mevcut sınırları da yine devletler tarafından sorun olarak görülmeye başlayıp bazen *de jure* bazense *de facto* yeni sınırlar belirlenir. Yine Balibar'ın ifadesiyle sınırlar heterojendir ve her yerdedir. *Bazı sınırlar*, [coğrafi-siyasi-idari anlamındaki] *sınırlarda bulunmazlar*,⁴⁵ kendilerini sağlık ya da güvenlik kontrolü gibi uygulamalarda gösterirler.⁴⁶

Aşağıda ele alınacak sınır hattının sınırın dışına itilerek dışsallaştırılması da ulusal olan ve yabancı arasındaki ayrıma ek olarak yabancılar arasındaki farklılıkları “güvenlik” üzerinden pekiştirme uygulamalarıdır. Devlet sınırları silikleşirken ittifakların ve denetimlerin farklı bir boyutuna evrilme söz konusudur. Noirielle konuya ilişkin olarak zengin devletler olarak nitelediği batılı devletlerin kendi yaşam tarz ve modellerini tüm dünyaya yaydığını belirtirken şu çıkarımı da yapar: “[...] kendilerini,

⁴³ Popescu, a.g.e. s. 35-38

⁴⁴ Balibar, a.g.e, s.14-18

⁴⁵ Vurgu, Balibar tarafından eklenmiştir, köşeli parantez içerisindeki metin anlamı vermek amacıyla yazar tarafından eklenmiştir.

⁴⁶ Balibar, a.g.e., s. 19

ülkelerine fakir devletlerden gelecek fakirlerin girmesini engellemek için kendi kurdukları bu bağların yoğunlaşmasına karşı korumaları gerekir.”⁴⁷ Üçüncü ülke kavramı salt ekonomik bir yaklaşım olmaktan çıkıp yaşama, hatta güvenliğe ilişkin bir ifadeye bürünür. Böylece hem o ülke hem de oradan gelenler sınırın içinde yer bulanlar için tehlikeli addedilir.

B. Güvenlik Meselesi

Sınırların farklı katmanları, farklı temas noktaları doğurmaktadır. Locke ve Kantçı perspektifle Devletin egemen hükümler olarak vatandaşın özgürlüklerini koruma yükümlülüğü burada kilit nokta oluşturarak güvensizliği tekrar tekrar üretebilecek bir sosyal fenomen olarak yorumlanabilir.

Huysmans güvensizliği kavramsallaştırmaya çalışırken tehditten yola çıkar ve basit bir soru ile başlar: Ne, kimi tehdit ediyor? Güvensizlikler, tehdidin niteliğine ve tehdit edilene göre farklılık göstererek farklı güvenlik sektörleri oluşturur. Burada tehdidin öznel ya da nesnel doğası ile siyasi olarak ne kadar önceliklendirilmesi gerektiği soruları güvenlikleştirmenin ilk aşaması olarak karşımıza çıkar. Güvensizlik meselelerinin hiyerarşisinden bahsetmek mümkündür. Sığınma bağlamından örnek verilirse insan haklarına ve insanın temel ihtiyaçlarına yönelik olan insan/kişi güvenliği ile askeri kurumların kullanılmasına ve dış politikalara ilişkin ulusal güvenliğin/kamu güvenliğinin rekabet etmesi beklenir.⁴⁸ Demokratik bir ulus-devlet politik, ekonomik ve sosyal hakları özellikle yurttaşlarına eşit şekilde sağlayacağını güvencesini vermeye çalışırken bürokratik sürecinde kimlerin hakları tanınması gerektiğini kimliklendirerek belirler. Böylece aslında batılı kapitalist devletlerde istenmeyen yabancıların dışarıda bırakılması kolaylaşacaktır.

Modern devletle birlikte ortaya çıkan modern güvenlik yaklaşımının hukukileşme süreci liberal devletlerle başlar.⁴⁹ 20. yüzyılda genel olarak devlet eksenli güvenlik yaklaşımı ve 2. Dünya Savaşı ile birlikte evrensel barışın ancak insan hakları

⁴⁷ Aktaran: Philippe Champy, “Révision de La tyrannie du national: le droit d’asile en Europe (1793-1993 de G. Noiriel)”, *Actuel Marx*, no.11, 1992, s.209-211, çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

⁴⁸ Jef Huysmans, *The Politics of Insecurity, Sevrity, Migration and Asylum in the EU*, The New International Relations, UK: Routledge.2006, s.2-3

⁴⁹ Bayra, a.g.e. s.227

düşüncesinin hakim kılınmasıyla sağlanabileceği düşüncesi kabul görür. İnsan haklarına ilişkin birçok sözleşmenin bu dönemde kabul edilmesi, mülteciliğin tanımlanması, yaşam hakkının güvence altına alınması, her türlü ırk ayrımcılığı ile mücadele edileceği konusunda devletlerin taahhüt altına girmesi, işkence ve zalimane davranışların yasaklanması için adımlar atılması buna örnek olarak verilebilir. Askeri güç odaklı devlet merkezli güvenlik yaklaşımı yavaş yavaş terk edilmeye başlandığının işaretidir.⁵⁰

21. yüzyılda ise özellikle 11 Eylül sonrasında insan hakları ve güvenlik meselesi zıt iki kutup gibi algılanmaya başlamış; genel olarak özgürlüğün güvenlik yoluyla, *insan haklarını özünü inkar etmeden ama biraz ihlal ederek nasıl korunacağı* sorusuna yanıtlar aranmıştır.⁵¹ Totaliter yönetimler ile liberal demokratik yönetimler arasındaki fark, güvenliğin (özellikle kamu güvenliğinin) özgürlükleri kullanma açısından gerekli olduğu söylemi üzerinde şekillenir. Öyle ki 21. yüzyıl liberal anayasacılık faaliyetlerinde güvenlik, özgürlüğün sınırı olarak hukukileştirilir. Artık, güvenlik devletin aslında güvenliğin hukuki boyutundansa siyasi boyutu ile ilgilendiğini savunmak yanlış olmaz.⁵² Dolayısıyla güvenliğin ve küreselleşmenin sınır kontrollerine ilişkin olarak çarpıcı sonuçlar doğurması kaçınılmaz hale gelir.

Sınırların bir “savunma hattına” dönüşmesi yalnızca ulusaşırı terör saldırılarına karşı değil, 90lı yıllarda tekrar artmaya başlayan insan hareketliliği gibi diğer “tehditlere” karşı da bir koruma mekanizması oluşturma gayesi güder. Başka bir ifadeyle “Devlet içindeki dışarıdan gelenler”⁵³ söylemi gündeme gelir ve vatandaşların karşısına yabancılar söylemi yerleştirilir.⁵⁴ Farklı uyruklu bu kişiler norm ve değerlerin

⁵⁰ Yine de sınırların salt teknolojik değil fiziksel olarak da duvar örme gibi yollarla güçlendirildiğini, güvenliği sağlayacak askeri/kolluk görevlilerin konuşlandırıldığını ve dışarıdan gelenin dışarıda kalması için çaba harcandığını hatırla tutmak gerekir. Berlin’i ikiye ayıran duvarın yıkılması özgürleşme ve bütünleşme etkisi doğururken öte yanda Filistin-İsrail arasında ya da Meksika-ABD arasında duvarlar örüldüğü görülmekte.

⁵¹ Benjamin J Goold & Liora Lazarus, "Security and Human Rights" in Benjamin J Goold & Liora Lazarus, eds **Security and Human Rights**, (Oxford: Hart Publishing, [forthcoming in 2007]). s.1

⁵² Bayra, a.g.e 172

⁵³ “Outsider, inside the State”

⁵⁴ Eugene Enriquez, “Sürüden devlete: Savaş ve Ölüm. Genelleştirilmiş Bir Savaşın Simgesi Olarak Devlet”, çev. Özgür Türesay, **Devlet Kuramı**, der. Cemal Bali Akal, s.475, Enriquez Freud’a atıfla Hobbes’un devleti güvenlik mekanizması olarak barışın tesisini sağlayan mekanizma olarak algılamasını eleştirir. [Devlet] barış için toplumun güvencesi olduğunu söylerken barbarlara karşı gerçeğin ifadesi olarak (...) tek corpus olarak kurulur. Paragrafın ilerleyen kısımlarında devletin hükümlarlığının kesin olarak kurulduğunda yurttaşların yok olduğu ifadesine yer verir.

“ulusal standartlarına” uymazlar ve halkın homojenliğine bir tehdit oluştururlar.⁵⁵ Ancak Huysmans’a göre sığınmayı toplumsal sorunlara ve suça ilişkin bir güvenlik sorunu olarak dahil etmek risklidir, tam olarak sorunları yaratanın dışında bir perspektifle bakmayı gerektirecektir. Sığınma “tehdidi” olmasa da bu sorunlar mevcut olabilir ve sığınmanın kendisi başlı başına bir güvenlik meselesi olmayabilir.⁵⁶

Bu bağlamda, sınır güvenlikleştirmesinin genel olarak belirli insan kategorileri için sınırı geçmenin zorlaştırılması amacıyla devlet sınırlarındaki denetimin güçlendirilmesi anlamına geldiğini söylemek yanlış olmaz. Dolayısıyla 21. yüzyıla gelindiğinde sınırların güvenlikleştirilmesinden kasıt, sınırların tamamen kapatılması değil ancak seçici şekilde geçirgen olmasıdır.⁵⁷ Bilgi çağında gelişen teknoloji ile birlikte sınırlar artık istenmeyen kişilerin girişini engellerken iyi ile kötüyü, işe yarar ile tehlikeliyi ayırarak *yasal* dolaşımın sorunsuz işlemesine olanak sağlayan bir “güvenlik duvarlarına” benzer.⁵⁸ Popescu burada kilit bir soruyu gündeme getirir: bir dolaşımın meşruluğuna kim karar verir? Hatta bugün hareketliliği meşru kabul edilen bir kişinin hareketliliğinin yarın yasadışı kabul edilmeyeceğinden nasıl emin olunur?⁵⁹

Berlin Duvarının yıkılması gibi özgürlük sembolünün Batılı devletlerde düzensizlik ve artan güvensizliğe sebep olması güvenlik düşüncesinin sürekli olarak geçerli kalmasını sağlayıcı, meşrulaştırıcı bir harekete dönüşme ihtimali vardır. Çünkü Berlin Duvarı yıkılıp Sovyetler Birliği’nin dağılması ile kurumlar da kendi varoluş sebeplerini yeniden tanımlamak durumunda kalmıştır. Soğuk Savaşın sonu, aslında Hobbes’un *securitas*’ındaki gibi ölümden koruyan ya da Locke’un yaklaşımıyla özgürlüğü garanti eden devlet imajını ve militarist güvenlik söylemini sarsıcı nitelikteydi. Tartışmaların kamuya yansması ise bir süre sonra gerçekleşti. Artık devletlerin kendi güvenliklerini sağlayabilecekleri alandan çıkmıştı. “Güvenlik

⁵⁵ Didier Bigo, “Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease, Alternatives”, **Special Issue**, vol.27, 2002, s.67

⁵⁶ Huysmans, a.g.e, s.3-4

⁵⁷ Popescu, a.g.e, s. 78-79

⁵⁸ William Walters, “Border/Control”, **European Journal of Social Theory** Volume 9, Issue 2, 2006, s.197

⁵⁹ Popescu, a.g.e s.77. Agamben’in aktarımıyla yasaklı kimse hukukun dışına atılan ve hukukla bağı koparılan kimse değil, hukuk tarafından terk edilen ve Schmitt’in eşik alanına bırakılan, burada tehdit edilen kimsedir. Düzenin içinde mi yoksa dışında mı olduğu belli değildir bkz. Giorgio Agamben, **Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**, çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İkinci Baskı, 2013 s.40

sağlamak için savunma, savunma içinse uluslararası işbirlikleri gerekiyordu.⁶⁰ Yoğun göç dalgası özellikle ABD ve AB açısından siyasi rejimlerini veya egemenlik haklarını değil, kültürlerini “tehdit” ediyordu.

Çeşitli sebeplerle zulümden korkan ve bulundukları yeri terk etmek ve başka yere gitmek zorunda kalanların, yani sığınmacıların durumu incelendiğinde tehlikenin aslında iç veya dış tehditlerle karşı karşıya olan toplumdansa insan/kişi güvenliği tehdit altında olan bireylere kayması beklenir. Başka bir ifadeyle ilk bakışta tehlikede olanlar ev sahibi devletin vatandaşları değil, aslında çeşitli sebeplerle vatandaşı olduğu devlette zulümden korkan bireylerdir.⁶¹ Ancak uluslararası toplumda düzensiz göçün komple bir tehdit ve risk olarak kabul edilmesi ile kişilerin sığınma ihtiyacı ikinci plana atılır.

Güvenlik tartışmalarının önemli bir unsuru tehdidin niteliği ve derecesine yönelik farklı değerlendirmelerdir. Bir olay ya da gelişmenin politik gündemde tehdit olarak ele alınıp alınmaması en önemli noktadır. Güvensizlik siyaseti için bir olayın gerçekten tehdit oluşturup oluşturumamasının yanı sıra güvenlik dilinin kullanılıp kullanılmadığı da belirleyici olur.⁶² Tehlike söylemlerinin, güvenliğe ilişkin konuşmaların ya da güvensizlik üzerine dil oyunlarının güvensizlik şartlarını sağlayabilmesi mümkündür.⁶³ Bunun en belirgin örneği sayılabilecek 11 Eylül ile birlikte terör ve örgütlü suçlarla “savaş” gibi varoluşsal tehdit olarak kabul edilen ve istisnai politikaların uygulanmasını *meşrulaştıran* ulusal güvenlik meselesinin⁶⁴ göçmen ve sığınmacıların hareket serbestisi ile birlikte ele alınması Bigo’ya göre sığınma sürecinin güvenlik meselesi haline getirilmesini kolaylaştırmaktadır.⁶⁵

⁶⁰ Güvenlik kapsamında etnik çatışmalar, salgın hastalıklar, örgütlü suçlar, iklim değişikliği, çevre kirliliği ve göç gibi tehditler eklenmiştir. Yeni kabul edilen meselelerin sınıraşan nitelikte olması sorunların tekil devletler tarafından çözülemeyeceği ve devletlerarası işbirliği gerektireceği kabul edilmiştir.

⁶¹ Huysmans, a.g.e s.20

⁶² Kopenhag Okulu tarafından güvenlik çalışmalarının bir söz-edim süreci olarak da ele alınmasına ilişkin olarak bkz Ole Waever, “Securitization and Desecuritization”, Ronnie D. Lipschutz (ed.), **On Security**, New York: Columbia University Press, 1995 ; *Söyleyişin kendisi eylemdir. Söylemenin kendisiyle bir şey yapılmış olur (iddiaya girmek, söz vermek, bir gemiye isim vermek gibi). Bir devlet temsilcisi, güvenlik kavramını telaffuz ederek belli bir gelişmeyi özel bir alana sokar ve bu gelişmeyi engellemek için gerekli tüm araçları kullanma hakkını talep eder.* Çeviri için bkz. Başar Baysal, Çağla Lüleci “Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi** c. 11 sayı 22, 2015, s. 75

⁶³ Huysmans, a.g.e. s.7

⁶⁴ Huysmans, a.g.e, s.5

⁶⁵ Göçün suçlaştırılması üzerine kolluğun müdahil olmasına ilişkin daha ayrıntılı inceleme için bkz. Dider Bigo, **Polices en Réseaux. L’expérience européenne**, Paris: de Sciences Po, 1996

Somut güvenlik kaygısı olan kimselerin durumu tersine döndürülür ve bu kişiler tehdit olarak algılanıp savunma stratejilerinin ana maddesi haline gelir. Örneğin 2003 tarihli Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesindeki vurgulara bakıldığında *Soğuk Savaş'tan yirmi yıl sonra karmaşık tehdit ve mücadelelerle artan şekilde yüzleşen* Avrupa'nın halkın süregelen desteği ile tehdit ve risklere karşı faaliyet gösterebileceklerini, işbirliklerine önem vereceklerini ve egemenlik, bağımsızlık ve toprak bütünlüğüne saygılı olarak hiçbir silahlı güç kullanımına ya da tehdidine izin vermeyeceklerine ilişkin ifadeler yer almaktadır. Yine bu stratejik plandan “yasadışı” göçün de dahil olduğu risk ve tehditler için alınacak önlemlerin önleyici müdahale olduğu ve askeri güce ve savunmaya daha fazla kaynak ayrılmasının önemi de anlaşılmaktadır.⁶⁶ Görülen odur ki güvenlik literatürüne önleyici meşru müdafaa, terör gibi kavramların girerek aslında olağanüstü halin olağanlaştırıldığı bir döneme gelinmiştir.⁶⁷

11 Eylül ve sonrasında Avrupa'da meydana gelen çeşitli saldırılar vesilesiyle terörle ilişkilendirilmeden öncesinde de göçmen ve sığınmacılar için toplumsal bir tehdit algısının yerleşik olduğu fark edilmektedir. Yukarıda sınır kavramı anlatılırken ele alındığı üzere toplumda dışarıdan gelen ötekilerin, bir insan topluluğunu tanımlayan kolektif yaşam biçimini tehlikeye attığı algısı hakimdir.⁶⁸ Bu tehditten kurtulma arayışı siyasi güvensizlik toplulukları yaratır. İlticanın güvenlikleştirilmesi korkunun yayılması ve yabancılaşmanın yoğunlaşması yoluyla siyasi güven, sadakat ve kimlik inşa eder;⁶⁹ safları sıklaştırmak ve “tehlikedeki yaşamın kurtarılması için onu teslim etmek” amacıyla araçsallaştırılması olarak yorumlanabilir. Bu da yukarıda AB Güvenlik Strateji Planında değinilen kamunun süregelen desteğini sağlayacaktır. Agnew, sınırlarda kolluk işlevlerinin yerine getirilmesinin halk nezdinde meşru kabul edilmesini halkların endişelerine dayandırır. Ona göre sınırların ve kolluk faaliyetlerinin varlığı, alışık oldukları siyasi düzenin devam ettiğinin bir işaretidir.⁷⁰

⁶⁶ Council of the European Union, General Secretariat of the Council, **European Security Strategy: a secure Europe in a better world**, Publications Office, 2009

⁶⁷ Carl Schmitt'in devletlerin istisna hali burada akla gelebilir.

⁶⁸ Burada insan topluluğunu tanımlayan kolektif yaşam biçimini bir önceki başlıkta ele alınan sınır kavramı üzerinden değerlendirmek mümkün olacaktır. Balibar'ın da katıldığımız görüşüne göre sınırlar tekrar tekrar üretilir ve bu devletlerin toprak çizgileri ile kısıtlı değildir. Öteki kavramı, tehlike yaratma potansiyeline sahiptir, dışarıdan gelenler içeridekiler için güvenilmezdir.

⁶⁹ Husysmans, a.g.e. 47

⁷⁰ Agnew, a.g.e. s.184

*“Güvenlikleştirme, yalnızca siyasi birimin özerkliğini ve içindeki yaşamı korumakla ilgili değildir. Aynı zamanda bir yeri kendine ait olarak şekillendirmenin ve çoğul bir dünyada onun birliğini tanımlamanın özel bir tarzıdır.”*⁷¹ Topluluğun birliği ve özerkliği hatta egemenliğinin savunulması algısı mevcuttur.⁷² Bigo göçün bir taraftan terör, suç, işsizlik ve dini bağnazlık ile öte taraftan uyum ve ulusal ekonomik gelişmeler ile çerçevelenerek ele alınmasını, ancak bu esnada hiç seyahat özgürlüğü, kozmopolitlik ya da yeni vatandaşlık türleri üzerinden incelenmemesini sorgular ve bir sonuca varır: siyasetçilerin toprak sınırları üzerindeki sembolik gücünün kaybı korkusu, güvenlikleştirmeyi beraberinde getirir.⁷³ Sınırlardaki gözetleme teknolojilerini ve toprakların korunması için sınırların izlenmesi ihtiyacındaki egemenlik ve onun siyasi yapısı dışarıdan gelenin içeri girmeye çalışarak devletin, toplumun ve hatta politikanın homojenliğini tehdit eder şekilde tekrar kurgulanır.⁷⁴

Buna karşın düzensiz göçün güvenlikleştirilmesi başka bir ifade ile güvenlik meselesi olarak ele alınması sınırlarda kontrol ve gözetleme teknolojilerinin gelişmesinin nedeni değil, sonucudur. Doğrudan risk profilleri çıkarma, sınırların uzaktan kontrolü, vize uygulamaları, havaalanlarında uluslararası ya da mülki sınırların dışında transit alanlar belirlenmesi⁷⁵, vize muaafiyeti olan üçüncü ülke vatandaşlarına dahi izin sisteminin getirilmesinin planlanması gibi uygulamalar güvenlik meselesi ile ilişkilendirilir. Hem göçün hem sınırların güvenlikleştirilmesi ile düzenli olarak gelenlerin sınır geçiş noktalarında ya da daha sınıra gelmeden kimlikleri taranır, biyometrik verileri işlenir, bürokratik veya fiziksel engellerle dışarıdan sınırlara yaklaşmanın çeşitli şekillerde engellerle karşılaşılabılır. İçteki düzeni sağlamak için kurgulanan harita sınırları, düzensizliği yani tehdidi dışarıda bırakmayı hedefler.

⁷¹ Huysmans, a.g.e. s.49

⁷² Siyasi topluluk mefhumu ulus-devlet gibi köklenmiş bir şekilde yeniden tanımlanana kadar mevcut ulus-devlet ve devletlerin münhasır egemenliğine ilişkin yaklaşım sürecektir. Agnew bunu bir olgu olarak görerek sınırlarla veya sınır olmadan bir düşünsel faaliyet gerçekleştirmek yerine sınırların insanlar için ya da insanlara neler yaptıkları üzerine düşünmeyi uygun bulur (bkz. Agnew, a.g.e., s. 186-187). Medeni kayıtlar, refah yaratılması gibi Foucaultcu bir biyopolitik söylem değerlendirilebilir.

⁷³ Didier Bigo, Security and Immigration, s.2, çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

⁷⁴ Bigo, a.g.e. s.67; Bourdieu ve Giddens’a atıfta bulunan Bigo, devletin bizi, akademisyenlerin devleti kavramsallaştırdığından daha fazla kavramsallaştırdığını hatırlatır. Tam olarak bu aşamada devletlerin tanımlama, belirleme, sınırlama uygulamalarında verilerin toplanmasının ve işlenmesinin rolünü hatırlatmakta yarar olacağı görüşündeyiz.

⁷⁵ Devletlerin ülke sınırları içindeki insanlar üzerinde münhasır yetkisi ve sorumluluğu, sığınma hukuku açısından fiili hakimiyetleri bulunan uluslararası bölgedeki transit alanları da kapsar, bkz. Goodwin-Gill, McAdam, a.g.e. s.253. Mevcut durumda AİHM başta olmak üzere mahkemeler, transit alanları o bölgede etkin kontrol değerlendirmesi yaparak egemenliği kullanan devletin sınırı içinde kabul ederek olası ihlallerde o devletin sorumluluğuna gitmektedir, örneğin bkz. Amuur v. Fransa (AİHM, BN: 1977/92, KT: 25.06.1996)

Bunu yaparken yabancıların haklarının karşısında vatandaşlara, devlete hatta uluslararası düzene karşı potansiyel tehdidini koyar. Düzensiz göçün tehdit olarak ele alınıp daha sınırlara gelmeden durdurulması faaliyetleri hız kazanır, sığınma gayesindeki kişiler için sınırlar aslında daha ulaşılamadan aşılması gereken engel halini alır.

C. Sınırların Kontrolü

Devletler egemenlik yetkilerini sınırları içerisinde kullanırken kimlerin ve hatta nelerin sınırlarından geçip geçemeyeceğine de karar verme yetkisine sahiptir. Özellikle de küreselleşme ve teknolojik gelişme uluslararası suçlarda, uyuşturucu ticaretinde, örgütlü suçlarda ve terörde, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığını da küreselleştirmiş, devletlerin bu dış tehditlere⁷⁶ karşı sınırlarındaki kontrollerini önceliklendirmelerine ve savunmalarına yaptıkları yatırımı arttırmalarına sebep olmuştur. Ancak göç de, özellikle gerekli seyahat belgeleri yanında bulunmayan göçmenlerin istenmeyen geçişleri sebebiyle sınır kontrollerine takılacak şekilde yerini almıştır. Burada düzensiz göçün, istenmeyen hareket bağlamında uluslararası alanda suç olarak düzenlenen ve mücadele edilen diğer kategorilerle birlikte ele alınması, tehdit algısını artırıcı etkiye sahiptir.⁷⁷ Teknolojik gelişmeler, belirli gruptaki istenmeyen ya da henüz istenmeyen insanlara yönelerek ülkeye gelmelerini ve girmelerini engelleme ya da ülkeye girdikten sonraki kontrol edebilmede kullanılmaktadır.⁷⁸

Yukarıda değinildiği üzere her ne kadar özellikle 2015 sonrası yoğun göç dalgası ve öncesinde 11 Eylül saldırıları sebebiyle göçün bir güvenlik meselesi olarak ele alındığı algısı mevcutsa da Sovyetler Birliği'nin dağılıp ulus-devletlere bölünmesi ve buralardaki kişilerin yarattığı göç dalgası 90'ların başından itibaren Kıta Avrupasında bir güvenlik meselesi olarak ele alınmıştır ve sınır kontrolleri bu çerçevede

⁷⁶ Bigo'ya göre bu tehditlerin kaynağına sınır içinde de rastlanabileceği için içerideki ve dışarıdakini ayıran devlet sınırları silikleşmiştir.

⁷⁷ "Crimmigralisation" çalışmaları, "crime" (suç) ve "migration" (göç) sözcüklerinden türetilen ve düzensiz göçün birçok ülkenin kanununda ülkede kalış hakkı sağlamamakla birlikte ceza hukuklarında suç olarak düzenlenmemesine rağmen suç olarak algılanması olarak özetlenebilir. Burada düzensiz göçmenler arasında sığınmacıların bulunma ihtimaline ilişkin aşağıda bkz. düzensiz göçmenler ve geri göndermeme ilkesi

⁷⁸ Huysmans burada AB üzerinden değerlendirme yapar, ancak bunu küresel olarak değerlendirmek mümkündür (Huysmans, a.g.e. ,s.96)

yürütülmüştür. Bir başka ifadeyle fiziki sınırların kuvvetlendirilmesi, sınırsız dünya söylemleri esnasında savunma sanayine yapılan yatırımların artması, seyahat belgelerinin daha önemli hale gelmesi bu tarihlerin öncesine rastlamaktadır.⁷⁹

Modern devletin egemenlik alanının sınırlarını belirleyen, yasalar koyan ve yaptırım gücü olan, vergi toplayan ve politik gündemini buna göre belirleyen bir yönetim birimi olduğu kabul edildiğinde “verimliliğini” arttırmak için bilgi toplayıp kayıt altına almak ve değerlendirmek istemesi kabul edilebilir. Ancak sınır kontrol ve gözetiminde sebepleri bunlarla sınırlamak, Weber’in deyimiyle şiddet tekeli elinde bulunduran bir siyasi kurum için yetersiz kalacaktır. Devletin bu kayıtları yalnızca istatistik veya yönetim için tutmadığı; istihbarat kayıtlarının da yine bu süreçte araç olarak kullandığı kuşku götürmez.⁸⁰ Devletin sınırlarını dış tehditlere karşı güçlendirerek, içerideki vatandaşını koruması da yine istihbaratın ve ulaşabildiği kayıtların doğruluğuna ilişkin olacaktır. Sınır kontrolleri ve yönetimi de burada risk analizlerinin yapılabilirdiği ve tehdidin önlenebildiği, düzensizliğin bertaraf edilmeye çalışıldığı yerler olarak devreye girer.

1. Fiziki Olarak Sınır Kontrolü

Kişiler için sınırlardan arınmış bir dünyaya erişime henüz çok uzak olunması ve devletlerin vatandaşlarına kısıtlı kaynakları ile etkin koruma ve hizmet yükümlülüğü gibi sebepler göçün bir sorun olarak kabul edilmesi sonucunu doğurur. Devlet perspektifinden bakıldığında göçü engellemenin bir yolu fiziki sınırları savunmak olacaktır. Hudut kapılarının düzenli geçiş noktaları olması ve burada çalışan genellikle devletin iç işlerinden sorumlu birimine bağlı kolluk görevlileri, kilometrelerce uzanan kara ve kıyı sınırında belli başlı etkiye sahiptir. Devletin kişileri ülkeye kabul edip etmeme konusundaki hareket serbestisi, devleti temsil eden personeline vücut bulur. Havaalanları, kara sınırları ve kıyılarda pratikler farklılaşmakla birlikte temel amaç aynıdır: istenmeyen kişi ve malların düzensiz olarak sınırlardan girişinin engellenmesi ve tüm giriş çıkışların kayıt altına alınması.

⁷⁹ Popescu ayrıca görünür olan göç olgusunun zamanla özellikle uyruk veya etnik köken vurgusu ile gazete haberlerine yansıtıldığını, göç korkusunun öteki kavramı ile tekrar vurgulandığını belirtir. Yerel halk için göçmen, tehditkar ötekine evrilir.

⁸⁰ Devletin oluşturduğu kayıtların üç başlıkta incelenmesine ilişkin olarak bkz. Elif Küzeci, Kişisel..., s.24

Bugün, düzensiz göçü ve dolayısıyla tehdit yaratan “ötekileri” durdurmak için sınırlara duvarlar, teller, çitler çekildiğine rastlanır. Bu, Meksika-ABD sınırındaki Tortilla Duvarı’nın güçlendirilmesinden, AB’nin henüz adı konmamış dış sınırlarında örülen duvarlara⁸¹, Türkiye-İran sınırına örülen duvardan⁸² Hindistan’ın Myanmar’dan gelen kitlesel göçe karşı sınıra çekmeyi planladığı dikenli tellere kadar çeşitli coğrafyalardan örneklenebilir. Reagan’ın 1987’de Berlin Duvarı’nın yıkılması için Gorbacov’a çağrı yapmasını ve duvarın yıkılmasını takip eden 35 yıllık sürede küresel dünya söyleminden hızla dönülerek devletlerin *biz* ve *öteki* ayrımını keskinleştiren duvarları güçlendirerek dikmesi kayda değerdir.

Duvarların özellikle 2000lerde tekrar artar şekilde örülmesi ekonomik açıdan incelendiğinde refah seviyesi daha yüksek olan devletlerin kendilerini daha az gelişmiş komşularından ayırarak “çizginin devamsızlığına” işaret ettiğini ve bunu da göç, terör ve kaçakçılıktan korunmak üzere meşru zemine oturtmaya çalıştığını belirten bir görüş mevcuttur.⁸³ Her ne kadar otokratik devletlerin fiziksel olarak daha sert ve sıkı sınırlara sahipken liberal ve demokratik devletlerin bu sınır inşalarında temel basit kurallarından feragat etmesi gerekir.⁸⁴ Özellikle 21. yüzyılda esas olarak sınırları güçlendirip ayrımı keskinleştiren ve gerek fiziksel gerekse aşağıda inceleyeceğimiz diğer kontrol mekanizmaları, otokratik olarak nitelendirilemeyecek liberal demokratik devletler tarafından daha sıklıkla kullanılmaktadır.

Dış tehdit ile ilişkilendirilen ulusal güvenliği savunacak olan askeri birlikler iken sınırların içindeki güvensizlik ve tehdit halleri için kolluk kuvvetleri görevlendirilir. Bir bakıma duvarlar ve hudut kapısı veya gümrük noktası olarak belirlenmeyen

⁸¹ Melilla-İspanya arasındaki çit gibi duvar ve çitler AB değil, dış sınırlardaki devletler tarafından fonlanır. Bununla birlikte Avrupa Birliği Komisyonu birçok kez AB fonunun bunun etkisiz ve orantısız bir sınır kontrol tedbiri olduğundan bahisle duvar ya da çit çekmek için kullanılamayacağını belirtmişse de çalışmaların sınırlardaki fiziksel engelleri tamamlayıcı ya da ikame edici gözetim teknolojilerine harcandığı yönündeki çalışmalar olduğuna ilişkin bkz. ECRE, Haftalık Bülten, 12 Temmuz 2024,

⁸² 2021 yılında başlayan projede Afganistan’da Taliban’ın fiili iktidarı ele geçirmesini takiben artan düzensiz geçişlerin engellenmesi için inşa edilen duvara ilişkin İçişleri Bakanlığı güncellemesi için bkz. “**Van-İran Sınırına Örülen Güvenlik Duvarının 170 Kilometresi Tamamlandı**” erişim için: “<https://www.icisleri.gov.tr/van-iran-sinirina-orulen-guvenlik-duvarinin-170-kilometresi-tamamlandi>

⁸³ Vallet’den aktaran Fabian Gülzau, Steffen Mau, “Walls, Barriers, Checkpoints, Landmarks, and “No-Man’s-Land.” A Quantitative Typology of Border Control Infrastructure” **Historical Social Research / Historische Sozialforschung**, 46(3), 2021, s. 27

⁸⁴ Malcolm Anderson, “The Transformation of Border Controls: A European Precedent?”, **The Wall Around the West: State Borders and Immigration Controls in North America and Europe**, eds. Peter Andreas, Timothy Synder, Lanham: Rowman & Littlefield, 2000, s.24

yerlerin hala daha militarist bir alan olduğu, kolluğa bağlı birimler tarafından denetlenen belirlenmiş kapıların ise daha yumuşak sınırlar olduğu söylenebilir. Hava, kara ya da kıyı, niteliği fark etmeksizin tüm bu sınır savunması yalnızca fiziki yapılar ve insan gücü ile gerçekleştirilmez. Fiziki sınırlar teknoloji ile desteklenir, hatta günümüzde savunma sanayiinde yapılan yatırımlarda sınır gözetleme teknolojilerine ayrılan bütçe kalemleri vardır.⁸⁵

Örülen birçok sınır duvarı izleme ve gözetleme sistemi ile donatılarak merkezi birimlere düzenli bilgi akışı sağlayacak şekilde inşa edilir.⁸⁶ Termal ve 7/24 kayıt yapan kameralar, gözetleme balonları, insansız hava araçları sınırlara yaklaşan insanları ve araçları tespit eder. Böylece çekilen yeni elektronik *duvar*⁸⁷ ile makbul olmadığı için sınırlardan geçişi kabul edilmeyecek kimselerin sınırlara ulaşması engellenmiş, *biz* ve *öteki* ayrılmış olur. Paradoksal şekilde sınır yönetiminde sınırların güçlendirilmesinin ve gözetimin arttırılmasının düzensiz geçişler sebebiyle yaşanan can kaybını da engelleyeceği savunulur. Bununla birlikte örülen duvarlar ya da çekilen tel örgüler, çitler bu güçlendirilmiş sınırı geçmek isteyen kişileri durdurma konusunda varsayıldığı kadar etkili değildir. Üstelik sınırlar güçlendirildikçe ve geçiş zorlaştırıldıkça düzensiz göçün azalmadığına⁸⁸, hatta rotaların değişerek daha tehlikeli hale geldiğine⁸⁹ ve de göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile daha da iç içe geçerek sınırları aşmak isteyen kişilerin bu suç şebekeleriyle anlaşmaya itildiğine ilişkin çalışmalar vardır. Bu durum suçun mağduru ile faili arasında ayırım yapılmaksızın tehlikenin, engellenmek istenen uluslararası suçun ve ölümlü kazaların artmasına sebep olur.⁹⁰ Sınır kapıları dışına örülen salt fiziksel duvarlar ve çitler devletlerin

⁸⁵ Burada Gözetim Kapitalizmine ayrıca bir parantez açmak gerekir. Temelinde kar etmeye odaklanmış bu yapıda veriler alınıp satılan metalar olarak görülür. Göç-güvenlik ile ilişkisi için bkz. Emre Eren Korkmaz, Understanding surveillance capitalism from the viewpoint of migration, **International Migration -IOM**, 2022, s.256-260

⁸⁶ ABD-Meksika arası örülen duvarda da Türkiye-Suriye sınırındaki duvarda da bunu görmek mümkündür.

⁸⁷ Duvar ve Demir Perdeye gönderme yapılmıştır.

⁸⁸ Paulina Ochoa Espejo, 'What Is Wrong with Border Walls?', **On Borders: Territories, Legitimacy, and the Rights of Place** (New York, 2020; online edn, Oxford Academic, 23 July 2020), <https://doi.org/10.1093/oso/9780190074197.003.0012>

⁸⁹ Göçmenlerin ve kaçakçıların batı Arizona'yı tercih ederek daha tehlikeli rotalardan ABD'ye ulaşmaya çalışmasına ya da Balkan rotasının kapanması sonrası Libya üzerinden AB'ye botlarla ulaşmaya çalışılmasına dair bkz. <https://www.migrationpolicy.org/article/borders-and-walls-do-barriers-deter-unauthorized-migration>

⁹⁰ Migration Policy Institute, "Managing borders in an increasingly borderless World", editör: Randall Hansen, Demetrios G. Papademetriou, 2013 (erişim için: <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/mpi-managingborders-2013-final-webversion.pdf>)

egemenlik iddialarını tekrar somutlaştırsa da sınırdaki geçiş açısından etkili bir güvenlik önlemi olarak değerlendirilemez.⁹¹

2. Pasaport ve Vize

Kişilerin seyahat özgürlüğünden bahsedilmekteyse de özellikle de uluslararası seyahatler devletlerin belirlediği sınırlar çerçevesinde gerçekleşerek kişilerden kim olduklarını tanıtır seyahat belgelerini yanlarında bulundurması beklenir. Aksi durum, kişilerin siyasi bir yapı olan ülke sınırlarına alınmamasına sebep olabilecektir. Devletler turist, öğrenci, iş insanı gibi makul yabancıların sınırlarından geçmelerine daha rahat izin verirken yanında gerekli seyahat belgesi bulunmayan düzensiz göçmenler ve bazen de sığınmacıların ya da belgesi bulunmasına rağmen göç veren devletlerden gelen yabancıların belirli şartları sağlamıyorlarsa, sınırlardan geçişlerine izin verilmez. Bir görüşe göre kalıcı şekilde geldiği düşünülen kişiler arzulanabilirliğine (*desirability*), geçici ziyaretçiler ise riske göre sınırlardan kabul edilmekte ya da edilmemektedir.⁹²

Sınırlardan geçen “ötekilere” yönelik pasaport kontrollerinin batılı devletler ve ABD tarafından tekrar uygulamaya konulması, aslında ulus-devletlerin vatandaş olanları olmayanlardan ayırmalarına yardımcı olan bir “*révolution identifiatoire*”⁹³ olarak değerlendirilir. Bu belgeler öncelikle sınırı geçmek isteyen kişinin “uyruğunu” ve bir devletin kendisine çıkış izni⁹⁴ verdiğini gösterir. Varılan devlette bir sorun ile karşılaşılması halinde bu kişinin hangi devlete iade ya da sınırdışı edileceğinin kolayca tespit edilmesini sağlar.

⁹¹ Bkz. Türkiye-Suriye arasında Hatay’da inşa edilen duvarın değerlendirilmesine ilişkin olarak Zerrin Arslan, Şule Can, and Thomas M. Wilson. 2020. “Do Border Walls Work?: Security, Insecurity and Everyday Economy in the Turkish-Syrian Borderlands.” **Turkish Studies** 22 (5): 744–72. doi:10.1080/14683849.2020.1841642.

⁹² Salter, Mark B. “Passports, Mobility, and Security: How Smart Can the Border Be?” **International Studies Perspectives**, vol. 5, no. 1, 2004, s.72

⁹³ Kavramı Noiriél’den aktaran Torpey, a.g.e., s.149

⁹⁴ Pasaportların yalnızca üçüncü bir ülkenin sınırlarından kabulü değil, vatandaş olduğu devletin sınırlarından çıkmasına izin verilmesi açısından da değerlendirmek gerekir. Örneğin hakkında yurtdışına çıkış yasağı bulunanların pasaportlarına el konulması gibi bireysel uygulamalar yaygındır. Bununla birlikte örneğin Güney Afrika’da pasaportun bir hak değil, ayrıcalık olduğunu kabul ederek devletin apartheid rejimi yasalarına uygun şekilde belirli başlı topluluklara pasaport vermediği uygulamalara da rastlandığına ilişkin ayrıntı için bkz. <https://omalley.nelsonmandela.org/index.php/site/q/03lv03445/04lv04015/05lv04154/06lv04205.htm>

Pasaportların bir işlevi yasal dolaşım araçlarının tekelleştirilmesi olsa da⁹⁵, kişilerin hangi devletin korumasına tabi olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Pasaportların ilk sayfasında devletlerin engelsiz geçiş hakkı talep ederek gerekli hukuki ve koruma desteğinin sağlanması ricası da bunun göstergesidir. Ancak pasaportlar arasında da hiyerarşi mevcuttur. Bu da uyruklar arasında bir sınıflandırma oluşmasına sebep olur. Bir kişinin bir devletin korumasından faydalandığını pasaport aracılığıyla göstermesi yeterli değildir. Çoğu zaman özellikle göç veren devletlerden gelen bireylerin ayrıca hedef devletten, sınırından kabul edileceğine ilişkin ayrıca bir izin -vize- alınması gerekir. Böylece hem tabi olduğu devletten düzenli şekilde çıkabilmesi için çoğunlukla pasaport, hedef devlete düzenli bir şekilde girebilmek için de vize alınması gerekir.

Vize uygulaması yeni değildir, pasaportlar ile birlikte gelişim gösterdiği savunulabilir. Nitekim 1915 yılında İtalya hükümeti, krallığa girmek isteyen yabancılara açık kapı politikasını terk ederek pasaport zorunluluğu getirmiş, hatta yalnızca pasaportla da yetinmeyip kişinin önceki yaşadığı yerdeki İtalyan yetkililerden vize almasını beklemiştir. Sınırdaki denetim şeklinde ilerlemese de “yabancılar” ülkeye girdikten sonra 24 saat içinde kendilerini yetkililere tanıtip kalış süreçlerini yazılı şekilde açıkladıktan sonra, konudan sorumlu valilikler tarafından yabancıların kalışlarına ilişkin belge tescil edilmesi öngörülmüştü. Bununla da kalmamış, yabancı ya da vatandaş herkes birbirini gözetleme aygıtı haline getirilmişti: yabancılara ev sahipliği yapan İtalyanlar ya da yabancılar, bu kişilerin listesini, gidecekleri yerleri bildirmekle yükümlü kılınmıştı. Bu uygulama hem iş gücünün tespit edilmesinde hem de o dönemki kıtlık yönetiminde fayda sağlamıştı.

İtalya’daki bu *katı* kontrolün o dönemin Avrupasında ayrıksı bulunduğunu tekrar hatırlatmakta fayda var. Bununla birlikte çok değil yalnızca 5 sene sonrasında 1920 yılına gelindiğinde fotoğraflı geçerli bir pasaport ve uyruğu gösterir herhangi bir belgenin aranması *ihtiyacına* başka devletlerde de rastlanmaya başladığı görülür.⁹⁶ Zweig’ın çalışmanın giriş bölümünde alıntılarımız eserindeki kadar keskin bir

⁹⁵ Konuya ilişkin ayrıntılı analiz için bkz. Tropey, a.g.e

⁹⁶ Britanya’da 1920 tarihli Aliens Order örnek olarak gösterilebilir. Burada yabancıların merkezi kaydının tutulması da düzenlenmiş, yönetmek için tanımlama ihtiyacı karşılık bulmuştur.

şekilde bu sınır kontrolü uygulamalarının bir gecede başlamadığı açıksa da dönemin koşullarında oldukça katı bir uygulamaya geçildiği de gerçektir.⁹⁷

Günümüzde kullanılan pasaport tipi ICAO tarafından uygulamaya konulmuştur. BM'ye bağlı bu amaca özgülünmüş bir örgüt ya da yasal düzenleme ile gerçekleşmemiş, uluslararası pasaport konferansı yapılmamıştır. Bununla birlikte yeni pasaport rejiminde her pasaportun tek bir sahibi vardır, pasaport hamilinin kim olduğunu koyacak biyometrik verilerin yer alması gerekir ve ad, uyruk, doğum tarihi ve yeri, imza gibi aynı formatta üretilir⁹⁸. Dönüşü sağlayacağına ortaya konması, seyahat tarihinden sonra pasaportun belirli bir süre daha geçerli olmasının beklenmesinin sebepleri kişilerin geçerli belgeler olmadan seyahat etmesinin ICAO düzenlemeleri uyarınca mümkün olmamasıdır.

Yakın tarihte çiplerin eklenmesiyle sınırsız dünyaya yönelik bir adım olarak pasaport ve vize dijitalleşme sürecine girmiştir. Varış ülkesine gelmeden önce geçilmesi gereken prosedürler *basittir*. 2000'li yıllardan sonra pasaportlara çip eklenmesi ve tüm dünyada kabul edilmesi, bu çipin içerisinde biyometrik veriler de dahil olmak üzere her türlü kişisel verinin yer alması seyahati kolaylaştırıcı bir süreç olarak tanıtılırken, pasaporta ek olarak kişinin sınırlardan kabul edilmesi için vize şartının koşılması ve başvuru sırasında biyometrik veriler, banka dökümleri, malvarlığı, eğitim geçmişi gibi belgeleri sunma zorunluluğu getirilmesi ancak buna rağmen reddedilme ihtimali, vaat edilen ve gerçekler arasındaki uçurumu ortaya koyar. Sonuç olarak herkes seyahat özgürlüğünü ve serbestçe dolaşım hakkını kolayca kullanamasa da herkesin kişisel verilerinin bu engellere takılmaksızın dolaşabilmesi ile kozmopolit bir dünyaya geçiş yapıldığı ya da sınırların “biyometrik sınırlar” halini aldığı⁹⁹ savunulabilir. Bu biyometrik sınırlar, sınırların dışsallaştırılmasının (*border externalization*) bir başka ifade ile sınırların yeniden üretilerek hareketli hale getirilmesinin ve uzaktan kontrol edilmesinin yollarından biridir.¹⁰⁰

⁹⁷ Torpey, a.g.e, s.141-142

⁹⁸ Salter, a.g.e. s. 72-73

⁹⁹ Sınırların biyopolitik açıdan sınırların incelenmesi için bkz. Benjamin J. Muller, **Travelers, Borders, Dangers**, s.148

¹⁰⁰ Louise Amoore, “Biometric Borders: Governing Mobilities in the War on Terror”, **Political Geography**, Vol. 25, Issue 3, Mart 2006, s. 338

Günümüzde kontrollerin sınırlara gelmeden başlaması ve sınır noktalarında devam etmesi; tüm bu süreçte ise gözetleme mekanizmalarının kullanılması genel geçer uygulama olarak karşımıza çıkar. Kolluk ve ulusal güvenlik faaliyetleri doğrultusunda devletlerin göç ve sınır kontrolleri kapsamında derin bir bilgi erişimi ve kullanımı alanı vardır. Burada sınırların izlenmesinin, verilerin toplanmasının yalnızca suça ilişkin olmadığını, özellikle ülkelere düzensiz girişleri de kapsayacak şekilde yorumlandığını ve uygulandığını tekrar etmek gerekir. Kavramların birbiri içinde harmanlandığı bu alanlarda uluslararası hareketlilik, bir şekilde sınırlara ve bireyselleştirilmiş güvenlik yaklaşımlarına çıkar.¹⁰¹ Devletlerin gözetleme ve denetleme ihtiyacı burada başat sebep olarak sunulur.

3. Sınırların Dijitalleşmesi

Dijital dönüşüm ve bilgi paylaşımının artması, siyasi sınırlara da yansıyor bunları kişilerin veya malların sınırlardan geçişleri konusunda karar almak için tamamen ya da kısmen teknolojik destekli ve/veya otomatik bilgi toplayabilen ve işleyebilen sınırlar haline getirmiştir. Bu akıllı sınırlar veri işlemeye dayanan ve sınırın coğrafi kapsamını genişleten sınırlardır, kabul-dışarıda bırakmaya ilişkin yasal gücü geleneksel sınırlar ile birlikte karar verme mekanizması olarak kullanır. Sınırın aslında çizgisel ve fiziki engel durumunu aşarak çok katmanlı bir dijital filtreye doğru evrildiği düşünülebilir.¹⁰² Öyle ki makbul olan-olmayan yabancı ayrımı için Elektronik Perde'nin bütünleyici bir parçası olarak nitelendirilmesi mümkündür. Dönüşüm, birlikte çalışabilirlik ve ülkedışlaştırma (*extra-territorialization*) sınırların dijitalleşerek kontrol edilmesinin üç unsurudur.

Pasaport, vize gibi eski kayıt yöntemleri, akıllı sınır sistemleri ile birlikte çoğu zaman kullanıcı tarafından anlaşılmayan bir dijital işleme sürecinden geçer. Akıllı sınırlar çok katmanlı bir sistemin genel adıdır. E-kapılar, kiosklar, otomatikleştirilmiş güvenlik kontrolleri, sınır gözetimi ve yolcuların risk değerlendirmesi gibi teknolojilerin yanı sıra seyahat izinleri, seyahat geçmişi ve parmak izi ile yüz tanıma özellikleri de dahil olmak üzere biyometrik tanımlayıcılar hakkında bilgi içeren

¹⁰¹ Popescu, Bordering and Ordering

¹⁰² Clavell, G. (2018). Smart borders. In *The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy* (Vol. 3, pp. 920-920). SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781483359922>

merkezi veri tabanlarının bir kombinasyonundan oluşan entegre bilişim teknolojisi sistemleri ve altyapıları olarak tanımlanabilir.

Akıllı sınır kapsamında dönüşüm aşaması, seyahat belgelerine çip eklenmesi olarak basitleştirilebilir. Dijital işleme esnasında kişilerin önceden işlenmiş olan parmak izi, yüz tanıma ya da diğer fiziksel bilgileri içeren birtakım biyometrik verileri analiz edilerek geniş ölçekli veri tabanlarında doğrulanır.¹⁰³ Buna ek olarak gelen kişilerin profilleri ve buna göre hazırlanan risk raporları da yine akıllı sınırların bir unsurudur. Teknolojinin gelişmesi ile sınırlardaki hareketliliğin kontrolünde vazgeçilmez ve hayati bir güvenlik unsuru gibi tanıtılarak çeşitli şekillerde sınır düzenlemelerinde kullanıldığı da görülmektedir.

AB, dijital gelişmelerde öncü rolünü devam ettirmeye çalışarak yüksek teknolojiye sahip bir Güvenlik Birliği (*Security Union*) oluşturma konusunda adımlar atmış, 2013 yılında modern, etkili ve verimli bir sınır yönetimi için Akıllı Sınırlar Paketini tanıtmıştır. Burada özellikle üzerinde durmak istediğimiz husus bu bahsedilen gelişmenin, oldukça fazla kişisel verinin birlikte çalışabilirlik çerçevesinde otomatikleştirilmiş risk analizi ve hassasiyet değerlendirmesi yapabilmesi amacıyla geniş ölçekte toplanarak işlenmesine yönelik bir girişim olmasıdır. Bu veri tabanları içinde seyahate ilişkin bilgiler, çipe sığdırılmış kimlikler, kolluk kuvvetlerinde kayıtlı bilgiler, biyometrik veriler yer alır ve hepsi birbiri için erişilebilir hale getirilir. Benzer uygulama gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. ABD'den ithal edilen bu yaklaşım AB'de geniş etki alanına ulaşmış, Türkiye'yi de etkisi altında bırakmıştır.

Verinin bilginin yerini alması ile birlikte kişilere ait verilerin toplanması da önem taşımaya başlayacaktır. Sınırların dijitalleşmesi bu sebeple önemlidir. Eğer sınırlar ve toprak yasalaştırılma, kanunla düzenlenme kapasitesine sahipse akıllı sınırlar ile üçüncü ülkelerde de sınırların coğrafi anlamını aşarak kanunlaştırılabileceği savunulabilir.¹⁰⁴ Bu, özellikle de AB sınırının dışsallaştırılmasına yönelik çalışmalarda ayrı bir tartışma konusu yaratır. Farklı devletlerdeki çeşitli biyometrik veri toplamaya ilişkin teknolojik altyapının desteklenmesinin burada bir dışsallaştırma ve

¹⁰³ Mark B. Salter, a.g.e., s. 74

¹⁰⁴ Bruno Oliveira Martins, Kristoffer Lidén, Maria Gabrielsen Jumbert, "Border security and the digitalisation of sovereignty: Insights from EU Borderwork." *European Security* 31 (3), 2022, s.482

ülkedışılaştırma örneği olarak değerlendirilebilir.¹⁰⁵ Örneğin AB'nin desteklediği Kuzey Afrika veri tabanlarından oluşan WAPIS, Afrika vatandaşlarının biyometrik verilerini Frontex de dahil olmak üzere uluslararası veri tabanları ve kurumlarla birlikte çalışabilirlik kapsamında farklı sistemlerde okunabilir olarak paylaşır.

Burada devletlerin ya da bölgesel ittifakların veri çağında güvenlik, göç ve suç kontrolünü temelde aynı şekilde ele alarak, diğer devletlere kendileriyle bilgi paylaşımı yapmaları koşuluyla alt yapı desteği sağlamaları ve kişilere ait verileri elde etmelerinin hem olumlu hem olumsuz değerlendirilebilecek tarafları vardır. Daha güvenli ve kolay şekilde sorunların kaynağında insan onuruna yaraşır şekilde çözümlenmesi ya da uluslararası koruma ihtiyacı doğması halinde bunun tesis edilebilmesi sağlanabilirse olumlu gelişme olacaktır. Ancak bu teknolojiler ve yatırımlar düzensiz hareketliliği ve düzenli olsa bile geldikten sonra düzensizleşme ihtimali olan kişileri engellemeye de yol açabilir. Mevcut “işbirliği” devletlerin eşit egemenliğini tartışmaya açar nitelikte olmasının yanı sıra bireyselleştirilmiş risk analizi kapsamında kişilerin çok fazla verisinin işlenmesi söz konusudur. Bu sürecin diğer boyutu ise bu veri işleme sonucu, kişinin bir insan hakkı olarak kabul edilen sığınma hakkına erişememe ihtimalinin doğmasıdır.

II. Sınır Kontrollerinde Kişisel Veri

A. Kişisel Veriler

1. Kişisel Veri: Bir Hak ve Araç

Kişisel veri, bir kişiye ilişkin belirli ya da belirlenebilir nitelikteki her türlü bilgidir. Dolayısıyla kavramın üç unsuru vardır: bilgi, belirli bir kişiye ilişkin olma veya o kişinin tanınmasını sağlama.¹⁰⁶ Kişiyi başkasından ayırt etmeye yarayan bu veriler kişinin “fiziksel, ekonomik, kültürel, sosyal veya psikolojik kimliğine” işaret

¹⁰⁵ AB'nin, Kuzey Afrika'da WAPIS sistemini biyometrik kayıt altyapısı ve Afrika veritabanlarının birlikte çalışabilirliğini sağlamak amacıyla desteklemektedir. Böylece Kuzey Afrika'daki nüfusun hareketliliğini kontrol etmeyi hedefler. WAPIS, aşağıda ele alacağımız Frontex gibi başka uluslararası veritabanları ve kurumlara da veri akışı sağlar. bkz. Oliviera Martins, Lidén, Jumbert, a.g.e., s. 477

¹⁰⁶ Elif Küzeci, **Kişisel Verilerin Korunması**, On İki Levha Yayınları, 2020, s. 10

eder. Kişinin adı, fiziksel özellikleri, doğum yeri ve tarihi, parmak izi, sabıka kaydı, hastane kayıtları gibi her türlü bilgi, kişisel veri arasında sayılır.

Devletler, uluslararası örgütler, devlet dışı aktörler kayıt tutar. Teknolojinin ilerlemesiyle bu kayıtlar fiziksel ortamlardan bulut gibi dijital ortamlarda tutulmaya devam eder. Kişilerin kayıtları da bu kapsamda otomatik veya yarı-otomatik sistemlere aktararak veriler işlenir ve çoğunlukla depolanır. Kimlik kartlarının, ehliyetlerin, pasaportların, bankacılık işlemlerinin ve hatta taşıma kartlarının dijitalleşmesi, kişilerin sınırlardan giriş-çıkış bilgileri veri işleme uygulamalarıdır. Dijitalleşme, verilerin işlenmesini kolaylaştırır. Bu elde edilen verilerin bir analiz aracı olarak kullanılarak profillemeye konu olması, verilerin eşlenmesi, kimlik tespiti aracı olarak kullanılması gibi uygulamalara rastlanır.

Şüphe yok ki günümüz dünyasında kişisel verilerin işlenmemesi pek mümkün değildir. Belirli bireyselleştirilmiş hizmetlere erişebilmek, devletlerin planlama yapabilmesi ve harekete geçebilmesi için verilerin kayıt altına alınması, günümüzde işlenmesi gerekir. Ancak kişilerin, kendi verileri üzerinde denetim sahibi olabilme hakkı korunmalıdır. Veri işleyenlerin ise bu konudaki yaklaşımları yalnızca hizmet sağlama üzerine kurulu değildir, bir gözetleme/izleme aracı olarak da verilerin işlenmesi kişilerin özel yaşamlarını da etkileyip yönlendirme gücünü ellerinde bulundurmalarına yol açar. Veri işlenmesi açısından veri öznesi ile işleyen arasında bir orantısızlık gündeme gelir.

a. Bir insan hakkı olarak kişisel verinin korunması

Kişisel verinin korunması meselesinin bir insan hakkı olup olmadığı çeşitli devlet ya da bölge hukuklarında farklı yorumlara açıktır. Örneğin kişisel verilerin meta olarak algılandığı ve daha ekonomik perspektiften yaklaşıldığı ABD’de koruma hükümlerinin geniş kapsamlı bir koruma sağlamadığı görülür.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Elif Küzeci, a.g.e., s. 67-68, Küzeci, aynı zamanda özel yaşamın gizliliğinin bir Anayasal hak olmamasının da bu ekonomik temelli yaklaşımda etkili olduğunu ve korumanın düşük kalacağını savunur. Bununla birlikte ABD’de de insan hakkı perspektifinin tamamen dışarıda bırakılmadığı ve giderek yaygınlaştığı eklenmelidir.

Ancak kişisel verinin insan onuruna ilişkin, insana ait bir değer olarak yorumlanması halinde kişisel bilgileri orantısız bir şekilde toplanan, işlenen ve devredilen bireyin korunarak aradaki dengesizliğin giderilmesi mümkün olacaktır.¹⁰⁸ Kişisel verilerin kişiyi diğer kimselerden ayıran bilgiler için kullanıldığı dikkate alındığında “kim” olduğunu gösteren bilgiler olarak bir değer oluşturduğu ve insan onuru ile doğrudan ilişkili olduğu savunulabilir. Ursula K. LeGuin, *Yerdeniz Büyücüsü*’nde Vetch’in arkadaşı Ged’e gerçek ismini söyleyerek aslında “*hayatını avuçlarının içine oturtmuş*” olduğunda,¹⁰⁹ kendisine ait bir kişisel veriyi bilerek ve isteyerek, başkasıyla paylaşmış olur. Burada kendi verisi üzerinde paylaşmamaya yönelik baskıyı delerek tersten bir şekilde kontrolü eline alır.

Bireylerin kişisel verileri üzerindeki kontrolü, “*toplumsal düzeyde, insanların, bir parçası oldukları toplum içinde bir benlik duygusu ve başkalarıyla bağlılık geliştirmelerine izin verecek şekilde başkalarıyla nasıl ilişki kurabileceklerinin bir ölçüsüne ve anlayışına ihtiyaç*”¹¹⁰ duymaları sebebiyle önem arz eder. Özel yaşamın gizliliği hakkı da bu perspektiften “*bireylerin, toplulukların ve kurumların kendileri hakkındaki bilgilerin ne zaman, nasıl ve hangi kapsamda başkaları ile ilişki içinde bulunacağına kendilerinin karar verme hakkı*” olarak değerlendirilebilir.¹¹¹ Kişilere kendilerini serbestçe geliştirme imkanı ile dolayısıyla yakından ilişkilidir. Federal Almanya Anayasa Mahkemesinin “Nüfus Sayımı” kararında yer verilen *insan onurunun korunması ve kişiliğin korunması hakları birlikte değerlendirilerek bilgilerin geleceğini belirleme hakkı*¹¹² da yine bu kişinin kendisine ilişkin olup insanın insan olması sebebiyle doğuştan var olan yüksek değeri gereği korunması gerekir.

Ancak kişisel verilerin sınırsız şekilde kaydedilebilmesi, belirli bir süreye tabi olmayıp her zaman ulaşılabilme ihtimali, bireyin profilinin oluşturulma ve eşlemeler yoluyla risk analizlerinin genişletilmesi, bunların, güvenlik kapsamında YZ

¹⁰⁸ Küzeci, a.g.e., s. 75

¹⁰⁹ Ursula K. LeGuin, **Yerdeniz Büyücüsü**, çev. Çiğdem Erkal İpek, Metis Yayınları, s. 70, Değer yaklaşımı ve alıntı için bkz. Hatice Karakuş, *Kişisel Verilerin Korunması Hakkının İoanna Kuçuradi’nin Etik Yaklaşımıyla İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021

¹¹⁰ Priscilla M. Regan, Response to Bennett: Also in Defense of Privacy, **Surveillance and Society**, Vol 8 No 4, 2011, <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/4185/4187> (Erişim tarihi 20.06.2024)

¹¹¹ Westin’den aktaran Küzeci, *Kişisel ...*, s. 80

¹¹² Küzeci, *Kişisel...* s. 75-76

teknolojileri ile algoritmalar¹¹³ oluşturularak kategorilenebilme ihtimali ve yoğun gözetlenme kişilerin, kişisel bilgilerini belirleme ihtiyacından çok daha fazlasına, diğer haklarını etkin şekilde kullanamamalarına sebep olabilir, kişinin iradesi sakatlanabilir ya da bireysel güvenliği tehlikeye girebilir. Örneğin bir kişi, kendi devletinde siyasi düşüncelerinin verilerinin işlenmesi sonucu tespit edilip baskı ile karşılaşabilir, bu zulüm seviyesine vardığı takdirde uluslararası koruma ihtiyacı gündeme gelebilir. Ancak yine kişisel verilerinin bir gözetleme aracı olarak kullanılması sebebiyle kendi ülkesinden çıkış yapamaması ya da diğer ülke nezdinde yapılan risk analizleri sonucu o devletin sınırlarından geçirilmemesi gündeme gelebilir.¹¹⁴

b. Gözetleme aracı olarak kişisel veri

Gözetleme, iktidarın kullanımında toplum kontrolünü sağlayan en etkili araçlardan biridir. Teknolojinin gelişmesi ve bireylerin dijitalleşmesi ile hem devletlerin hem de devlet dışı aktörlerin kontrol edebilme becerisinin arttığı söylenebilir. Nitekim Lyon “*gözetleme toplumu*” olarak adlandırdığı kavram ile günlük hayatta kişisel yaşamlara ilişkin hassas ayrıntıların büyük şirketlere ve devlet dairelerine ait devasa bilgisayar veri tabanlarında toplanmasına, depolanmasına, alınmasına ve işlenmesine işaret eder.¹¹⁵

Devlet elindeki veri tabanları; alışveriş, bankacılık, devlet hizmetlerinin artık elektronik ortamda halledilebilmesi ve toplumun teknoloji ile etkileşiminin kuvvetlenmesi, gözetleme toplumunun elektronik gözetlemenin konusu olmasına yol açar. Bilgisayar sistemlerinin gelişmesi ile daha fazla verinin işlenmesi kolaylaşır, kamu ve özel kurumlar tarafından gözetlenme daha etkili hale gelir.¹¹⁶ Örneğin ABD’de daha 1970lerde kullanılmaya başlanan merkezileşmiş veri tabanlarında bilgisayar eşleme tekniği ile birbiriyle ilgisiz iki ya da daha fazla bilgisayar dosyası

¹¹³ Yapay zeka, makine öğrenmesi ve sinir ağı hesaplamasının (neural network computation) güvenlikleştirme uygulamaları yeniden şekillendirmesi ve toplumları yönetmede yeni yollar bulması hakkında bkz. Rita Raley, Louise Amoore, Securing with algorithms: Knowledge, decision, sovereignty. *Security Dialogue*, 48(1). Erişim için bkz. <https://escholarship.org/uc/item/87g1b7hk>.

¹¹⁴ Nitekim Shimovolos v. Rusya kararında insan hakları aktivisti olan başvurunun kullandığı taşıtların “gözetleme veri tabanına” kaydedilmesi sonucu muhalif bir miting için ulaştığı şehirde tutuklanmıştır. Mahkeme hareketleriyle ilgili veya bu hareketleri üzerinde etkisi olan verilerin toplanması ve/veya saklanmasıyla ilgili şikayetleri 8. Madde kapsamında değerlendirmiştir.

¹¹⁵ David Lyon, *The Electronic Eye, The Rise of Surveillance Society*, 1994, University of Minnesota Press, s. 1.

¹¹⁶ Küzeci, a.g.e. s. 35

eşleştirilerek benzer kategorideki insan grupları, örneğin kanunları ihlal ettiğinden şüphelenilen kişiler belirlenir.¹¹⁷

1990lardan itibaren devletler kendi veri tabanlarında bireylere ait kişisel verileri işleyebildiği gibi çeşitli amaçlara özgülenmiş uluslararası ya da bölgesel veri tabanlarına kendi sistemlerini de entegre edebilmektedir. Buradaki sorun, her bireyin potansiyel bir tehdit olarak görülerek “*olası şüphe nesneleri olarak konumlanmasıdır.*” Bu durum, izlemenin istisnai niteliğini yitirip bir kural haline geldiğini gösterir.¹¹⁸ Bir çeşit Büyük Biraderler topluluğunun oluştuğunu, gözetlenmenin normalleştiğini söylemek mümkündür. “Kamunun güvenliği” için üretilen aracın dönüştüğü durum, kişilerin bilgisayar tarafından otomatik izlenmesidir¹¹⁹, bu “*verizleme*” olarak adlandırılabilir.¹²⁰

Kimliklerin ve pasaportların dijitalleştirilmesi ve özel sektör tarafından gözetleme sonucu elde edilen veriler ile günümüzde elektronik ortama kaydı düşen neredeyse herkesin bir *dijital sicili* mevcuttur ve bu dijital sicil *verizlemeyi* kolaylaştırır. Özel sektör ve kamu sektörü işbirliği ile gerçekleşen bu siciller bireyin etnik kökeninden tüketim alışkanlıklarına, sağlık verilerinden sabıka kaydına ve hatta mali durumuna kadar her türlü bilgidan oluşur.¹²¹ Bireylerin giderek şeffaflaştığı, hatta kişiden ziyade numaralara dönüştüğü; devletlerin ise bu sırada giderek kapalı kutu haline gelerek kayıtların ne amaçla, nasıl kullanıldığını ortaya koymaması ya da genel geçer ulusal güvenlik ve kamu düzeni gibi kavramlara dayanılması amacın öncelenerek orantılılığın ve adil dengenin ikinci plana atılması riskini doğurur.

Dijitalleşmiş kimliklere eklenen biyometrik veriler,¹²² devletlerin iris tanıma kameraları ve doğru yüz tanıma araçları geliştirmesi hem gözetleme hem biyometrik tanılama açısından önem arz eder. Veri tanımlama amaçlı alınan bu bilgiler veri

¹¹⁷ David Lyon, a.g.e., s. 7-11; Yalnızca kanun ihlalleri tespiti için uygulandığını düşünmek masumane olacaktır. Toplumun gözetim yoluyla disiplin edilmesine ilişkin daha ayrıntılı olarak bkz. Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, İmge Yayınevi

¹¹⁸ Küzeci, a.g.e s. 41

¹¹⁹ Bkz. Roger Clarke, “Dataveillance: Delivering 1984”, 1993 <https://www.rogerclarke.com/DV/PaperPopular.html> (erişim tarihi 9.08.2024)

¹²⁰ *data* ve *surveillance* kelimeleri birleştirilerek oluşturulan *dataveillance* sözcüğünün karşılığı olarak *veri* ve *izleme* sözcüklerinin *verizleme* olarak Türkçeleştirilmesine ilişkin bkz. Küzeci, a.g.e. s. 65;

¹²¹ Küzeci, a.g.e., s. 36

¹²² Kişilerin parmak izi, avuç izi, DNA, dijital fotoğraf gibi fiziksel bilgilerini içerir.

tabanlarına eklendiğinde veri madenciliği, veri tabanı taraması sistemlerinin uygulanması gibi veri izleme faaliyetlerinin hızlıca etki doğurmasını sağlayarak¹²³ kişilerin farklı veri tabanlarında eşleştirilerek tam profillerinin çıkarılmasına ve risk analizlerinin yapılmasına olanak sağlar. Özellikle de 11 Eylül sonrası “terörü önleme” amacı biyometrik tanılama sistemlerinin bir gözetleme aracı olarak geniş alanda yer bulmasına, sınırlardan geçişlerde yukarıda bahsedilen akıllı sınırlar sistemi içerisinde yer almasına yol açar.

Devlet ve özel kurumların veri toplama süreci sınır geçişlerinde de devam eder. Biletmeden vize alış sürecine kadar elde edilen veriler sonucu kişilerin profillerinin seyahate uygun olup olmadığı değerlendirilir. Tüm bu amaçlar ise siber gözetim mimarisi ile karşılıklı olarak güçlenir.¹²⁴ Bu biyografik ve biyometrik veriler Terörist İzleme Listesi ya da No Fly List¹²⁵ içinde değerlendirilebilecektir. Suçluların yakalanması ya da kontrolü üzerine oluşturulan bu süreç, risk gruplarının gözetlenmesine ve izlenmesine imkan sağlamak üzere ortaya konulmuşsa da herkese çeşitli sebeplerle uygulanabilmesi, algoritmalara kaydedilen ayrımcılığa yol açabilecek bir ayrıntıya bağlıdır. Bu durum, dengenin bozulmasına sebep olabilecek niteliktedir.

2. Biyometrik Veri ve Kimlik Tespiti

Biyometrik veriler bireylerin fizyolojik ya da davranışsal özelliklerini ortaya koyan ve kimliklerinin otomatik doğrulamasını ya da tespitini sağlayan “biricik” bilgileridir. Taranmış parmak izleri, dijital fotoğraflar ya da videolar gibi yüz tanıma teknolojileri, iris taramaları ve DNA, kişiye özel biricik veriler olarak karşımıza çıkar. Bunlar doktrinde “katı” ya da “birincil” biyometrik kimlik tespiti ve doğrulama teknolojileri arasında sayılır. “Yumuşak” veya “ikincil” biyometrikler ise yaş, boy, kilo, ırk ya da etnik köken, ten rengi, saç rengi, yara izleri, doğum lekesi ve dövme gibi kişilerin kimliği hakkında bilgi veren ancak tam olarak tespit edilmesi için yeterli

¹²³ Margaret Hu, “Biometric Surveillance and Big Data Governance”, **The Cambridge Handbook of Surveillance Law**, Cambridge Law Handbooks, eds. David Gray and Stephen E. Henderson. Cambridge: Cambridge University Press. chapter, 121.; Ayrıca bkz. Jennifer Lynch, **From Finger Prints to DNA, Biometric Data Collection in U.S. Immigrant Communities and Beyond**, 2012, erişim için bkz. https://www.americanimmigrationcouncil.org/sites/default/files/research/lynch_-_biometrics_052112.pdf

¹²⁴ Hu, a.g.e., s. 123-124

¹²⁵ ABD’de uçuşa yasaklı olanların listesi.

kanıtı sağlamayan fiziksel ya da davranışsal bilgiler olarak tanımlanır. Davranışsal bilgiler ses analizi, imza gibi tespit unsurlarıdır.¹²⁶

Toplanan biyometrik verilerin kimlik taramasını mümkün kılması için bilgisayarda okunabilir şekilde veri tabanlarına aktarılması gerekir. ABD'nin bir iç hedef olarak kimlik yönetimi ve uluslararası hedef olarak nüfus yönetimini amaçlaması bu tarama ve aktarım süreçlerine örnek olarak gösterilebilir. ABD İç Güvenlik Bakanlığının yetkili olduğu kimlik yönetimi, teknolojik, tesis ve dijital veri "erişimini" yöneterek "kimlik doğrulama ve yetkilendirme" hedeflerine hizmet eden idari süreçleri içeren bir kavramdır ve kimlik yönetimine ilişkin süreç ulusal veri tabanlarına aktarım gerektirir. Bu, kullanıcı hakları, yetkileri ve ayrıcalıkları belirlenmiş kimlikle ilişkilendirmeye yarar. Uluslararası güvenlik bağlamında ise nüfus yönetimi kavramına ABD ordusunun Afganistan'da yaşayan her kişinin biyometrik ve bağlamsal verisinin toplanması amacını belirlemesi örnek olarak gösterilebilir. Bu süreç daha çok terörle mücadele, savunma ya da istihbarata ilişkin kimlik tespit etme teknolojilerini, sınır kontrollerini ve güvenliğini, gözetimini kapsar.¹²⁷

Biyometrik veriler yalnızca kimlik doğrulamaya değil, kimlik temelli değerlendirmeye, risk analizlerine de imkan tanır. Bu sorgulama türünde sadece kimlik doğrulanmaz, kimlik tespit edilir ve niyete ilişkin analiz yapılır. Başka bir ifadeyle “kişi, olduğunu iddia ettiği kişi mi” sorusunun ötesinde “bu kişi kim ve suç ya da teröre eğilimi var mıdır” gibi sorular sorulur. Bir başka soru ise “ülkede yasal kalış süresini ihlal eder mi?” olacaktır.

Kimliklerin, pasaportların biyometrik veriler içerecek şekilde tekrar üretilmesinin sebeplerinden birisi hem sahteciliği zorlaştırarak¹²⁸ kimlik

¹²⁶ Hu, a.g.e., s. 125-126

¹²⁷ Örneğin 2012 yılında dünyanın en büyük iki biyometrik veri tabanı olarak tanıtılan IAFIS (FBI Entegre Otomatik Parmak İzi Sistemi) ve IDENT'in (Otomatik Biyometrik Tanımlama Sistemi) her birinin 100 milyondan fazla veriye sahip olduğu federal veri tabanlarına ek olarak devletlerin ve bölgelerin de veri tabanları olduğu ve bunların FBI veri tabanları ile paylaşıldığına ilişkin bkz. Lynch, a.g.e. s.6

¹²⁸ Biyometrik veriler her ne kadar sahteciliği zorlaştırmak için yaygınlaştırılmışsa da Starbug mahlaslı hacker Ursula von der Leyen'in yüksek çözünürlüklü fotoğraflarından parmak izini taklit edebilmiştir. Haber için bkz. <https://www.theguardian.com/technology/2014/dec/30/hacker-fakes-german-ministers-fingerprints-using-photos-of-her-hands> (erişim tarihi 20.07.2024)

doğrulamasının hızlıca yapılabilmesi, hem de bu belgelerin kullanıldığı yerde iz bırakarak bağlamsal veri akışına ve gözetlemeye olanak tanınmasıdır. Davranışlar takip edilerek kimlik tespiti ya da doğrulamasından ziyade risk analizleri için veri toplanmakta, böylece güvenlik için risk teşkil edip edilmediği anlaşılmaktadır. Bu, farklı veri tabanlarında kaydedilmiş verilerin karşılaştırılarak yeni bir profillemeye sağlanmasına imkan tanır.

Balibar'ın sınırların herkes için aynı deneyimlenmediği tespiti biyometrik verilerin etkileri açısından da doğrudur. Bir devletten başka bir devlete geçiş esnasında yolcu bilgilerinin paylaşılması, akıllı sınırlar uygulaması, işlenen verilerin karşılaştırılması, kişinin ülke sınırlarından çıkışı ya da başka ülke sınırlarında doğrulama mı yoksa değerlendirme mi yapıldığı konusunu gündeme getirebilir. Yapılan değerlendirme sonucu yüksek risk çıkması halinde giriş engellenebilir. Tüm bu süreçte girişe izin verilse bile sonrasında kişi takip edilebilir. Takip içinse kayıt altına alınan kişisel verilerin karşılaştırılabilir, eşlenebilir kısacası erişilebilir olması gerekir.

B. Sınırlarda Birlikte Çalışabilirlik: Kişisel Veri Paylaşımı

Birlikte çalışabilirlik, veri tabanlarının birbirleri ile eşleştirilmesi sürecini kolaylaştıran bir uygulama olarak tanımlanabilir. Devletler gibi uluslararası örgütler de sınır yönetimi ve insani yardım kapasitelerini geliştirme gayesiyle kişisel verilerin işlenmesini ve paylaşılmasını kolaylaştırmaya çalışır. Dünya Bankası ve UNHCR'in yanı sıra küresel göç yönetiminde giderek daha etkili hale gelen IOM de, üye devletlerle ve diğer paydaşlarla Sınır ve Kimlik Çözümleri, Göç ve Vizeler ve Hukuki kimlik başlıklı üç farklı ancak birbiriyle kesişen programlarda çeşitli şekillerde kişisel verileri düzenler.

IOM, göç sürecine ilişkin güncel gelişmeleri takip etme, veriler üzerinden strateji planlarının işe yarayıp yaramadığını ortaya koyma, yeni planlamalar geliştirerek düzensiz göçün düzenli hale gelmesi için yapılacak değerlendirmelerin ölçülebilir hale getirilmesi amacıyla sınır yönetiminde göçün verileştirilmesine

(*datafication*) önem verir.¹²⁹ Tüm bunlar esasında anonimleştirilmiş verilere işaret etse de IOM'ın Göç Bilgi ve Veri Analiz Sistemi MIDAS'ı Sınır Yönetimi Bilgi Sistemi altında uygulamaya koyması, gerçek zamanlı olarak yolcuların bilgilerini toplamayı, saklamayı ve analiz imkanı tanımayı mümkün kılması ve sınırlardaki giriş çıkışları etkin şekilde kendi sistemine aktararak izleyebilmesine imkan sağlar. Bu sistem belirli devletlerde uygulanmakta olup ICAO ve ISO standartlarına uygun şekilde tasarlanmıştır. Biyografik veriler, biyometrik veriler, seyahat belgelerinin kızıllötesi, ultraviyole ve beyaz ışık altında incelenmesi, giriş çıkış verisi, vize verisi ve taşıt/uçuş/deniz taşıt verisi işlenmektedir. Böylece hem kimlik sahteciliğinin önüne geçilmiş hem de sınır aşan suçlarla mücadele edilmiş olur. MIDAS'a kaydedilen yolcu bilgilerinin tamamında devletler tam ve münhasır mülkiyete sahiptir. Devletlerin talep etmesi halinde ise diğer sınır yönetim bilgi sistemleri ile bağlantılı hale getirilir. Otomatikleştirilmiş veri değiş tokuşu ile INTERPOL ya da ulusal alarm listelerinin kontrol edilmesi sağlanır.¹³⁰

Ancak IOM'ın verileştirme süreci yalnızca yolcu bilgileri ile sınırlı değildir. İnsani yardım alanlarında da kendisine alan açan IOM, küresel güney başta olmak üzere transit ülkelerdeki istatistiksel kapasitelerin düşüklüğüne vurgu yaparak verilerin tablolastırılması gerektiğini savunur. Bunun amacını “birlikte çalışabilir veri tabanlarının oluşturulması, yani bilgi sistemlerinin ve veri paylaşım usullerinin geliştirilmesi ve aralarında bilgi alışverişini sağlayabilme” olarak açıklar.¹³¹

Birlikte çalışabilir veri tabanları devletlerin kendi içlerinde, devletler arası anlaşmalarla ya da uluslararası örgütlerin desteklenmesi ile oluşturulabilir. Burada amaç, işlenen kişisel verilerin, belirlenmiş diğer veri tabanlarında da okunabilir ve erişilebilir olmasıdır. Geniş tabanlı bilişim sistemleri ile sınırlarda veri takibinin kolaylaştırılmasını sağlar. *Terörle savaş* dönemi olarak adlandırılan 11 Eylül 2001 sonrası dönem, kişilerin verilerinin işlenmesi gereksinimini farklı bir boyuta taşımış; etkili bir savunma ve denetleme amacıyla toplanan ve işlenen tüm verilerin karşılaştırılması ve eşleştirilmesinin kolaylaşması için veri tabanlarını birbirleri ile

¹²⁹ Philippe M. Frowd, “The ‘Datafication’ of Borders in Global Context: The Role of the International Organization for Migration.” *Geopolitics*, Şubat 2024, s. 10-11.

¹³⁰ IOM, **Midas: Kapsamlı ve Ekonomik Sınır Yönetim Bilgi Sistemi Broşürü**: erişim için bkz. https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/documents/midas-brochure18-v7-en_digitall.pdf

¹³¹ Frowd, a.g.e, s. 11

çalışır hale getirme ihtiyacı doğmuştur. Bu, aslında göçün ve yabancı hareketliliğinin suçlaştırılmasının¹³² ve güvenlik meselesi haline getirilmesinin *doğal* bir sonucudur.

Her geçtiği yerde kişisel verilerinin işlenmesine rıza göstermesi gereken bireylerin bir yerden bir yere varması için gerek hareketliliğe başlamadan gerekse başladıktan sonra birçok defa biyometrik verilerinin eşlenmesi ve risk analizlerinin olumlu sonuçlanması gerekir. Sınır gözetimi kapsamında kişilerin doğru söyleyip söylemediğinin anlaşılması için cep telefonu gibi mobil cihazlara bakılması türü uygulamalar¹³³ sebebiyle dijitalleşme, bireyin sürekli bir gözetlenerek, özellikle belirli başlı ülkelerden gelenlerin sürekli suçsuz olduğunu kanıtlamaya çalıştığı, sınırların bazı bireyler için ortadan kalkarken bazıları için daha da güçlendiği izlenimi uyandırır. Nitekim tüm bu teknolojilerin kişinin kim olduğuna dair eksiksiz bir tablo sunduğu varsayımıyla kişilerin kendi kimliklerini tartışmak zorunda bırakıldığı görülür.¹³⁴

2016 yılında Avrupa Komisyonu’nun *Sınırlar ve Güvenlik için Daha Güçlü ve Akıllı Bilişim Sistemleri Bildiriminde*¹³⁵ AB’nin veri yönetim yapısının geliştirilmesini istemesi de, geleneksel sistemler ve mevcut veri tabanları arasında birlikte çalışabilir yapıyı yerleştirme çabası da akıllı sınırlara gereken bilginin sağlanması için oldukça önemlidir. Özellikle de kişisel verilerin korunması ve insan onuru ile ilişkisini kabul konusunda öncü olan AB’nin, burada da Temel Hak ve Özgürlükler Şartına atıf yaparak veri öznelere haklarına değinmekle birlikte AB vatandaşlarının güvenliği ve terör ve ağır suçlar ile mücadele vurgusu yaptığı görülür. Sınır yönetimi söz konusu olduğunda veri tabanlarını birbiri içinde okunabilir hale getirmesi ve üye devletlerden de bu aktarımları beklemesi dikkat çekicidir.

Kişisel verilerin daha az korunma alanı bulduğu ABD’de ise yine 11 Eylül başlıca dönüm noktası olarak hali hazırda resmi olarak her devletin işlediği kişisel

¹³² *Crimmigrization* kavramı “*crime*” (suç) ve “*migration*” (göç) sözcüklerinden türetilmiş olup özellikle de göçün terörle birlikte ele alınması, göç sürecinde kolluk ve istihbarat faaliyetlerine ilişkin düzenlemelerin kullanılması sonucu ortaya çıkmıştır. Yasadışı, kaçak gibi kavramların terk edilmesinin sebeplerinden biri de düzensiz göçe suç türüymüş gibi yaklaşılmamasıdır.

¹³³ Kişilerin şifrelerini paylaşmak istemesi halinde sınır güvenlik görevlilerinin baskısına maruz kaldığı; yolcunun şifresini vermeyi reddettiği için Londra’da da benzer şekilde British Terrorism Act’a dayanarak hüküm giymesi gibi örnekler mevcuttur. Bkz. Diana Dimitrova, “Surveillance at Borders: Travellers and their Data Protection Rights”, **Research Handbook on Privacy and Data Protection Law**, Edward Elgar Publishing, 2022, s. 304

¹³⁴ Benzer yönde bkz. Moore, *Biometric Borders...*, s. 340

¹³⁵ Avrupa Komisyonu, COM/2016/0205 final, 06/04/2016

verilerin federal istihbarat birimleriyle, özellikle de kolluk kuvvetleriyle paylaşımı yaygınlaşır. FBI, İç İşleri ve Savunma Departmanlarının biyometrik veri tabanları birlikte çalışır hale gelir, yine göç alanındaki veri tabanları da Güvenli Topluluklar programı kapsamında bu düzenlemeler içinde yer alır.¹³⁶

2000li yıllardan itibaren git gide artan teknolojik sınırların seçici geçirgenliğinin iyice belirginleştiğini gösteren çeşitli uygulamalara geçilir. Örneğin AB’de özellikle üçüncü ülke vatandaşları biyometrik pasaport kullanmadıkları takdirde vize alamazlar, bireysel bazlı değerlendirmede güvenli yolcu parametrelerini karşılamamaları halinde AB sınırlarından kabul edilmezler. Bir diğer örnek ise ABD’de sivil havacılık taşıma alanında profil taraması yapılarak çeşitli otomatikleştirilmiş yöntemlerle ön tarama ve kendini tanımlamış yolcuları yüksek riskli ve düşük riskli olmak üzere belirlemeye başlamasıdır. Bu, önleyici tespitler yalnızca ABD’de sınırlı kalmayarak geniş bir uygulama alanı bulmuştur.

Tüm bu profillemeye ek olarak Büyük Verinin YZ ile bir göç yönetim aracı olarak kullanıldığına ve entegre veri sistemleri ile hareket ettiğine parantez açmak gerekir. Büyük veri projeleri iki ayrı kategoride değerlendirilebilir: ilkinde amaç daha hızlı ve daha verimli ve uzun vadeli hizmetler sunmak için Büyük Veriyi analiz etmektir. Bu daha çok planlama yapabilme amaçlı veri toplanması ve insan odaklı bir yaklaşım olarak algılanabilir. Bununla birlikte ikinci kategorideki projeler vize ve uluslararası koruma başvurularında otomatikleştirilmiş karar verme (*automated decision making*), YZ ile desteklenmiş yalan tespit araçları gibi sınır geçişlerinde karar alma süreçlerinin otomasyonuna yöneliktir.¹³⁷

ABD ve Kanada’daki pilot projelerde göç ve iltica başvurularının YZ destekli karar verme süreci değerlendirildiğinde YZ algoritmalarının “doğru karar vermeyi

¹³⁶ Yalnızca federal, devlet ve yerel veri tabanlarında kaydedilen verilerden bahsetmek eksik kalır. Örneğin Facebook gibi uygulamalarda “arkadaşını etiketle”, bir yüz tanıma programı örneğidir ve özel sektörden elde edilen veriler de tüm bu veri tabanlarına işlenebilir niteliktedir. Yukarıda alıntıladığımız 2012 tarihli araştırma yazısında hükümetin veri madenciliği yoluyla vatandaşlık başvuruları, ceza davalarında kanıt ararken ya da Birleşik Devletlerin güvenliğine tehdit oluşturanların verilerini doğrulamak için başvurduğu kaydedilmiştir. Jennifer Lynch, **From Fingerprints to DNA: Biometric Data Collection in U.S. Immigrant Communities and Beyond**, Special Report, 2012 (erişim için bkz. https://www.americanimmigrationcouncil.org/sites/default/files/research/lynch_-_biometrics_052112.pdf)

¹³⁷ Tuba Bircan, Emre Eren Korkmaz, **Big Data For Whose Sake? Governing Migration Through Artificial Intelligence**, 2021, erişim için bkz. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00910-x>

öğrenebilmeleri” için başvuru sahiplerini denek olarak kullandığı için eleştirilmektedir.¹³⁸ AB sınır kontrol süreçlerinde de yalan tespit makinelerinin eklenmesi ve otonom sınır gözetleme sistemlerinin kurulması yabancılara “müşteri” olarak bakılarak insan hakları perspektifinden çıkıldığı şeklinde yorumlanmaktadır.¹³⁹

Burada esasen gözetilmesi gereken durumlardan birisi özellikle de sığınma hakkına erişim sürecinde paylaşılan verilerin ve verilen rızanın aleyhe kullanılıp kullanılmaması meselesidir. Algoritmik verilerin nasıl değerlendirildiği, göçün bir suç gibi algılanması ile sığınma hakkına erişimin kısıtlanması ve karar sürecine YZ teknolojilerinin katılması, bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının ya da uluslararası örgütlerin işlenen verilerin kontrolünde sözünün kısıtlı olması ve şeffaflığın sağlanmaması hem mevcut özel hayatın gizliliği hem de sığınma hakkına erişim açısından soru işaretleri barındırır.

III. Sınırlardaki Sığınmacılar

A. Bir İnsan Hakkı Olarak Sığınma Hakkı

Göç ve sığınma kavramları sıklıkla birbirini yerine kullanılmaları, bazen de iç içe geçmeleri nedeniyle kafa karışıklığına neden olur. Genel olarak göç, siyaset bilimin konusu olarak algılanıp bir hak olarak değerlendirilmese de geri göndermeme ilkesi, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kabul gören liberal söylemlerin de etkisiyle *jus cogens* bir norm olarak literatürde yerini almıştır. Bununla birlikte tanım karmaşası bir kontrol mekanizması mı kurulacağı yoksa koruma mı sağlanacağı konusunda tereddüt oluşturur niteliktedir. Göç ve göçmen bir çatı kavram olarak değerlendirildiği takdirde, sığınmacı ve göçmen arasındaki fark silikleşecektir.¹⁴⁰ Bir sığınmacı hak sahibi olarak algılanacaksa ve diğer yabancı/göçmenlere davranıldığı gibi davranılmayacaksa bu isteksiz bir şekilde Devletin egemenlik yetkisini mümkün olan en az şekilde ihlal edilerek yapılacaktır.¹⁴¹

¹³⁸ Petra Molnar, **Emerging Voices: Immigration, Iris-Scanning and iBorderCTRL – The Human Rights Impacts of Technological Experiments in Migration**, 2019, <https://opiniojuris.org/2019/08/19/emerging-voices-immigration-iris-scanning-and-iborderctrl-the-human-rights-impacts-of-technological-experiments-in-migration/> , erişim tarihi: 10.08.2024

¹³⁹ Bircan, Korkmaz, Big Data..., s.3

¹⁴⁰ Erika Feller, **Refugees Are Not Migransts**, s.27-28; yazar mülteci kavramını kullanmasına rağmen çalışma kapsamında sığınmacı kavramı kullanılması sebebiyle bu kullanım tercih edilmiştir.

¹⁴¹ Guy S Goodwin-Gill, **International Refugee Law in the Early Years**, s.23 2021

Goodwin-Gill'in bu değerlendirmesi sığınma hakkının sınıflandırılması ihtiyacını da gündeme getirir. Sığınmaya geleneksel şekilde devlet odaklı bakış açısına göre “*sığınma hakkı bir devletin, uyruğunda bulunduğu ya da ikamet ettiği devletteki baskılardan kaçan yabancıların ülkesine girmesine ve ülkesinde kalmasına izin verme hakkını belirtir.*” Başka bir ifade ile devletin ülke sınırları içerisindeki egemenliği sınırlarından kimlerin geçiş yapabileceğini ve kalabileceğini belirleme konusunda tek yetkili olması sebebiyle sığınma hakkı, devlete ait bir haktır.¹⁴² Özellikle EİHB'deki anlamı lafzi olarak kabul edilecek olduğunda siyasi bir baskı gören kişiler için sığınma hakkı tanındığı yorumu ile sığınma hakkı “devletlerin kendi menfaatlerine ve kamu düzeninin temsilcisi olarak kendi yükümlülüklerine göre tanıyabileceği” bir haktır.¹⁴³

1950 tarihli *Sığınma Davasında* Uluslararası Adalet Divanı, uluslararası hukuk bağlamında malumu ilan ederek iltica edilen devletin ülke sınırlarında bulunan bir mültecinin sınırdışı edilmesi halinde ülkesel egemenlik hakkını normal şekilde uygulayacağını kaydeder.¹⁴⁴ Devletler ancak kendilerini uluslararası antlaşmalarla kısıtlamaları halinde bir yabancıya sığınma hakkı tanımak *zorunda* kalırlar.

Ancak insan odaklı bakış açısına göre sığınma hakkı devletlerin tanıdığı bir hak değil, kişi insan olmalarından doğan ve güvende olmadıklarında ve menşe ülkelerinde kendilerine bu koruma sağlanamadığında kullanabilecekleri bir haktır. Bütün insanların eşit olduğu, herkesin insan olarak sahip olduğu yani doğal olarak var olan haklar, insan hakları olarak tanımlanır. Kişi hakları olarak insan hakları insanın değerini tanıma ve koruma istemi ile ortaya çıkar.¹⁴⁵ İnsanın doğasına içkin onur/değer, insan haklarının kaynağı ve varlık nedeni olarak belirlenmiş olur.¹⁴⁶

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan yıkımın fark edilmesi ile felsefi bir kavram olan insan onurunun hukuki literatürde daha sıklıkla yer bulmaya başladığına rastlanır. Kantçı bir perspektifle bakıldığında insan onuru, insan haklarını

¹⁴² Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 14.Bası, Turhan kitabevi, s.215-216

¹⁴³ J.B, Moore *Digest of International Law*, s.757; eserin 1906 yılında kaleme alındığını hatırlamak gerekir.

¹⁴⁴ Aktaran McGoodwin-Gill, MacAdams; a.g.e. s.721

¹⁴⁵ İonna Kuçuradı'den aktaran Erdal Özbek, *Sığınma Hakkı ve Mültecilerin Haklarının Korunması*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2019, s. 54-55

¹⁴⁶ Oktay Uygun, *Devlet Teorisi*, s. 471

ahlaki değer yüklü bir kavrama dönüştürerek herkese bir ödev yükler: insan onuru her koşulda korunmalıdır, çünkü telafi edilemez.¹⁴⁷ Bununla birlikte insan haklarının çekirdeği olan insan onurunun yeknesak bir tanımı hala daha yapılabilmiş değildir.

Sığınma hakkı söz konusu olduğunda bu sorun daha da belirginleşir. Arendt'in haklara sahip olma hakkı olarak belirttiği yurttaşlık, sığınmacılar için başvurulması güç bir hukuki statüdür. Kendi devletinin korumasından faydalanamayan bir kişi, ülkesini terk ederek başka bir ulus-devletin korumasından faydalanmak istediğinde korunacak mıdır? Korunmayacaksa bu kişinin herhangi bir hakkını var oluşu tehdit altındayken kullanabilmesi mümkün müdür? Her ne kadar haklar devletten soyutlanarak bir öz yaratılmaya çalışılmışsa da dünyanın sınırlarla bölünmüş yapısı bu hakların, lütf olarak sunulmadığı takdirde kullanılamayacağı izlenimi uyandırmaktadır. Bir devletin korumasından faydalanamayan kişinin güvenliğinden ve dolayısıyla insan haklarını kullanabilmesinden bahsetmek mümkün olmayacaktır.¹⁴⁸

Sığınma hakkını, insan hakkı olarak yorumlamak ve devletlerin sığınma talebi almak zorunda olduğunu belirlemek insan güvenliği ve onuru ile doğrudan ilişkili olması, kişinin varlığının ön koşullarından biri olması sebebiyle gereklidir. Sığınma hakkına erişip talebini ulaştıran kişi, uluslararası koruma hakkına erişme fırsatına sahip olacaktır. Burada bir karşılaştırma yapmak gerekirse kişiler için sığınma hakkı sığınma talebinde bulunabilme hakkı, devletler içinse sığınma talebini alma yükümlülüğü doğuracaktır.

Ancak sığınma talebini olumlu değerlendirip değerlendirmeme egemen devletlerin takdir yetkisindedir. Bununla birlikte ulus-devletlerin uluslararası ve bölgesel birçok insan hakları sözleşmesine taraf olması insan haklarının göz ardı edilmesini engelleyici niteliktedir.

Uluslararası koruma, devletin kendi vatandaşlarını koruyamaması veya devletin kendi vatandaşlarına bizzat zarar vermesi risklerinin bulunduğu durumlarda kişinin

¹⁴⁷ Jürgen Habermas, "The Concept of Human Dignity and the Realistic Utopia Human Rights", **Metaphilosophy** 41, no. 4, 2010, 464–80. <http://www.jstor.org/stable/24439631>.

¹⁴⁸ Ayrıntılı değerlendirme için bkz. Irmak Kepenek, **Hannah Arendt'in Haklara Sahip Olma Hakkı ve Mülteci Krizi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021; ayrıca bkz. Irmak Kepenek, "Hukuk Felsefesi: Mülteci Krizini Arendt'le Düşünmek", **Hukuk Defterleri** Sayı:24-25, 2020

menşe ülkesinin sınırlarının dışında olması ile ortaya çıkar.¹⁴⁹ Esas olan, devletlerin vatandaşlarını koruması olsa da bireylerin herhangi bir korumadan faydalanamama durumlarını bertaraf etmek amacıyla ikame bir koruma sağlanmasıdır.¹⁵⁰ Burada ulusal korumanın sağlanamadığı, ulusal koruma zafiyetinin söz konusu olduğu ya da bireyin bu korumadan faydalanamadığını belirttiği durumlarda uluslararası korumadan bahsedilir.¹⁵¹

Uluslararası koruma kavramı, çatı bir kavram olup salt mültecilik ile sınırlı şekilde algılanmamalıdır. 1951 Cenevre Sözleşmesi anlamıyla bir kişinin mülteci¹⁵² olarak tanımlanma şartlarını karşılamasa dahi menşe ülkesinin korumasından faydalanamayan, doğal afet, ayrım tanımayan şiddet vb. sebeplerle ülkelerini terk etmek zorunda kalan kimselerin de uluslararası korumadan faydalanabilmeleri mümkündür. Nitekim UNHCR, Yürütme Komitesi kararı ile 1994 yılında uluslararası korumanın kapsamını genişleterek *tamamlayıcı koruma* kavramının da uluslararası koruma literatürüne dahil edilmesini sağlamıştır.¹⁵³

Tamamlayıcı korumanın özü, insan haklarıdır.¹⁵⁴ 2005 yılında İcra Komitesinin 103 Sayılı Kararında açıkça ayrım gözetmeksizin tüm insanların insan hakları ve temel özgürlüklerden faydalanması prensibi hatırlatılarak sığınma talebinde bulunma ve yaralanma da bunlar arasında sayılır; mülteci statüsünü karşılamamalarına karşın uluslararası korunma ihtiyacında olan kişilerin olduğundan bahisle idari ya da hukuki mekanizmalarla bu kişilerin kalışlarının düzenlenmesine değinilir.¹⁵⁵ Bu kapsamda

¹⁴⁹ Esin Bozovalı, **Sığınma Hukuku ve Geri Göndermeme İlkesi AİHM ve AYM İçtihadı Işığında Düzensiz Göçe Yönelik Uygulamaların ve Türkiye’deki Uluslararası Koruma Mevzuatının Değerlendirilmesi**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2020, s. 9

¹⁵⁰ Goodwin-Gill, McAdam, a.g.e., s.421

¹⁵¹ Neva Övünç Öztürk’ten aktaran Erdal Özbek, a.g.e, s.48

¹⁵² “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle , yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır”

¹⁵³ UNHCR, Yürütme Komitesi Kararı No:74, 12A (A/49/12/Add.1); erişim için: <https://www.unhcr.org/publications/general-conclusion-international-protection-22>; Kararda Eski Yugoslavya’ya, Tacikistan’a ve Dominik’e değinilirken 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolünün kapsamı dışında kaldığı değerlendirilen kişilerin ülkelerine güvenli bir şekilde geri dönememeleri halinde çoğunlukla uluslararası koruma, insani destek ve çözümlere ihtiyaç duydukları belirtilir.

¹⁵⁴ Macit Akman’dan aktaran Esin Bozovalı, a.g.e. s.37

¹⁵⁵ Executive Committee of the High Commissioner’s Programme, **Conclusion sur la fourniture d’une protection internationale y compris moyennant les formes de protection complémentaires N° 103**

çeşitli hukuki metinlerde ikincil koruma ve geçici koruma şeklinde mültecilik statüsüne alternatif uluslararası koruma statüleri kabul edilir. Böylece kişilerin gördüğü zulüm ya da zulüm riski ırk, din, tabiiyet, belirli bir toplumsal gruba mensubiyet ya da siyasi görüşleri temelinden çıkarılır. Dolayısıyla uluslararası koruma kavramı 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamındaki kısıtlamaları aşarak insan hakları yaklaşımı ve geri göndermeme ilkesi kapsamında korunması gereken yabancıları da kapsayacak bir korumayı ifade eder.¹⁵⁶ Tamamlayıcı koruma, kavram gereği yalnızca göndermemeye değil aynı zamanda “korumaya” ilişkin yasal bir güvence sağlayıcı niteliktedir.¹⁵⁷

Uluslararası başvurusu reddedilen kişi, eğer ülkede başkaca yasal kalış hakkı yoksa sınırdışı edilebilecektir. Bununla birlikte, sığınma hakkının temel ilkelerinde birisi olup başvurunun alınmasını ve sınırdışı süreçlerini de kapsayan geri göndermeme ilkesinden (*principe de non-refoulement*) bahsetmek gerekir.

B. Geri Göndermeme İlkesi (Principe of non-refoulement)

İlke, Fransızca “*refouler*” eyleminden gelir. Sözcük, L’Académie Française’deki tanım itibarıyla bir *kişiyi veya kişi grubunu geldikleri yöne, geriye doğru hareket ettirmek* olarak açıklanır.¹⁵⁸ Genel olarak ise ilke, hiçbir sığınmacının zulüm, işkence ya da kötü muamele riski altında olacağı herhangi bir ülkeye geri gönderilememesini ifade etmektedir.¹⁵⁹

Kavramın gelişimi, ilk olarak siyasi suçluların korunmaya değer görülerek otokratik yönetimlere iade edilmemesi (“*non-extradition*”) ile başlar. Zamanla dini

(LVI)- 2005, N° 103 (LVI), 7 October 2005, <https://www.refworld.org/policy/exconc/excom/2005/fr/11064> [accessed 28 July 2024]

¹⁵⁶ Öztürk’ten aktaran Erdal Özbek, a.g.e. s, 49

¹⁵⁷ Goodwin-Will, McAdams, a.g.e. s. 640; Hathaway, geri göndermeme ilkesinin devletlerin sığınma hakkı tanınması ve statü tanınması gerektiği anlamına gelmediğini kişileri yalnızca zulüm riski altında olacakları ülkelere göndermeme yükümlülüğü getirdiğini belirtir. Bununla birlikte tamamlayıcı koruma, kişilerin bir statüye erişebilmeleri için olanak tanır. Kişi, sınırdışı edilemeyecekse günümüz siyasi yapısında haklarından yararlanabilmesi için bir devletin korumasından faydalanması gerekir. Aksi takdirde Arendt’in haklara sahip olma hakkı dediği görüş kendisini tekrar edecektir.

¹⁵⁸ Orijinali “*Faire reculer, se mouvoir une personne ou un ensemble de personnes vers l’endroit d’où ils viennent.*” bkz. 3. anlam *refouler* | Dictionnaire de l’Académie française | 9e édition (dictionnaire-academie.fr) ; özel anlamı için bir kişinin ulusal sınırlardan geçmesine izin vermeme (*Ne pas laisser entrer quelqu’un sur le territoire national.*)

¹⁵⁹ Goodwin-Will, McAdam; ag.e. s.466

sebeplerle cezalandırılma, hayati tehlike veya hapsedilme tehlikeleri de iade edilmeme kapsamına girer. Yüksek Komiser Nansen'in müdahalesiyle Uluslararası Mülteci Statüsüne İlişkin 1933 tarihli Sözleşmede taraf devletlerin *ulusal güvenlik ve kamu düzeni gerektirmiyorsa sınırdışı etme ya da sınırlardan kabul etmeme gibi kolluk faaliyetleri kapsamında* mültecileri sınırların dışına itemeyecekleri belirtilmişse de Sözleşme yalnızca sekiz devlet tarafından onaylanması, üçünün de egemenlik yetkisi ve özellikle kişileri sınırlarda reddedememe düzenlemesine çekince koyması sebebiyle âtıl kalır. İkinci Dünya Savaşı sonrası ise BM açıkça *mülteciler ya da yerinden edilmiş kişilerin*, ülkelerine dönmek için geçerli itirazlarını sundukları takdirde dönmeye mecbur bırakılamayacağını açıklar.¹⁶⁰

Aynı kavram, 1951 Cenevre Sözleşmesinin 33. maddesinin 1. fıkrasında *“Hiçbir Taraf Devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.”* şeklinde düzenlenir ve devletler tarafından geniş kapsamlı bir kabul görür. Aynı maddenin ikinci fıkrasında mültecinin ağır suçunun kesinleşmesi ve o ülkenin topluluğuna ya da ülke güvenliğine tehlike yaratması durumunda bu yasak kapsamında değerlendirilemeyeceği belirtilir.¹⁶¹

Maddeye ilk bakışta zulüm tehdidi altında olan kişinin mülteci¹⁶² olması gerektiği, ikinci olarak, bu kişinin maruz kaldığı zulüm tehdidinin ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba mensubiyet ya da siyasi fikir şeklindeki beş sebebe dayanması gerektiği dikkat çeker. Bir başka ifadeyle bir mültecinin, mülteci olma sebeplerinden birisi sebebiyle zulüm görme riskinin olduğu bir yere gönderilmemesi gerektiği düzenlenir. Ancak yabancı kişi mülteci olmayabilir ve geri gönderilmesi halinde bu beş sebep dışında zulüm görme riski olabilir. Örneğin menşe ülkesinde suç kapsamında kalan bir eylemi sonucunda kırbaç cezasına mahkum olmuş olabilir ya da ülkesindeki ayırım gözetmeyen silahlı çatışma ortamından etkileniyor olabilir. 33. Maddede yer alan bu kısıtlı kapsam, uluslararası koruma kapsamında tamamlayıcı korumanın kabul

¹⁶⁰ Goodwil-Will, Mc Adam, a.g.e. s.466-468; buradan itibaren UNHCR'in mülteci kavramını genişleterek çatı bir kavram olarak kullanmaya başladığını belirtmemiz gerekir.

¹⁶¹ UNHCR, Convention and Protocol Relating to The Status of Refugees, 1951, (erişim için bkz. <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees>)

¹⁶² UNHCR El Kitabına göre mülteci statüsü kurucu değil, açıklayıcıdır. Başka bir deyişle kişi, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki uygun kriterleri taşıdığı andan itibaren mülteci sayılır.

görmesini sağlayan gerek insan hakları sözleşmeleri gerek yorum ve kararlarla genişletilir. Dolayısıyla devlet egemenliği odaklı bakıştan insan hakları odaklı bakışa doğru bir değişim geri göndermeme ilkesi kapsamında da meydana gelerek genel kişilerin zulüm riski altında olacakları yere gönderilmesi halinde Devletlerin uluslararası sorumluluğunu doğurmaya başlar.

Geri göndermeme ilkesinin her ne kadar yazılı olarak 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer aldığı belirtilmişse de bu ilkenin *buyurucu* niteliğinde olduğunu, uluslararası teamül kuralı olduğunun unutulmaması gerekir.¹⁶³ Dolayısıyla uluslararası metinde düzenlenmeseydi dahi, bir kimsenin hayatının ya da özgürlüğünün tehlike altında olduğu bir yere gönderilmesi temel haklarının ihlal edilmesi anlamına gelecektir. Uluslararası arenada, bu ihlallerle sık sık karşılaşılır.

1.Sınırdışı Etmeme

1984 tarihli Cartagena Bildirgesinde de jus cogens nitelikte olduğu vurgulanan *non-refoulement* ilkesinin ve sınırlarda kabul etmeme yasağının uluslararası korumada dönüm noktası olduğu yinelenmektedir. Amerika Devletleri Örgütü de 2012 yılında yayınladığı kararında yine non-refoulement ilkesinin önemini vurgular. Nitekim 2018 yılında UNGA tarafından kabul edilen Mültecilere İlişkin Küresel Pakt'ta geri göndermeme ilkesi uluslararası mülteci koruma rejiminin başlıca kılavuz ilkesi sayılır.¹⁶⁴

Bununla birlikte devletler her ne kadar geri göndermeme ilkesini teamül olarak kabul etseler de uygulama konusunda aynı isteği göstermez. Devletin sınırları içinde bulunan sığınmacılar için sınırdışı kararının usule uygun olarak alınması ve itiraz mekanizmalarının belirlenmiş olması daha olasıdır. Hali hazırda sınırların içerisinde olan sığınmacının artık sınırdışı edilebilmesi için kamu güvenliğini tehdit gibi gerekçeler bulunması ve usule uygun şekilde sınır dışı edilmesi gerekir. Burada sebepsiz yere sınırdışı etmenin hem uluslararası koruma hakkını hem de insan

¹⁶³ United Nations High Commissioner for Refugees, Addendum to the Report of the United Nations High Commissioner for Refugees, A/37/12/Add.1, UN General Assembly, 10 November 1982, <https://www.refworld.org/reference/annualreport/unga/1982/en/118806>, p.46

¹⁶⁴UN General Assembly, **Global Compact on Refugees**, 2018, (erişim için bkz. <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/2018/en/124198>)

haklarını ihlal edeceğine dair şüphe yoktur. Örneğin Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 13. Maddesi, Yabancıların sınırdışı edilmelerine karşı usul güvenceleri ortaya koyar. Buna göre *bir devletin ülkesinde hukuka uygun olarak bulunan bir yabancı ancak, hukuka uygun olarak verilmiş bir sınırdışı etme kararı gereğince ve ulusal güvenliğin zorlayıcı şartları hariç, sınırdışı etme kararına karşı itiraz etmesine ve bu itirazının önünde temsil edilebileceği yetkili bir makam veya yetkili makamın görevlendirdiği bir kişi ve kişiler tarafından denetlenmesi imkanı verilmesi halinde sınırdışı edilebilir.*¹⁶⁵

Ulusal güvenlik, kamu güvenliği gibi kavramların buraya da devlet bakış açısıyla yedirilmiş olmasına karşın BM İşkenceye Karşı Sözleşme 3. Maddesi de *“Hiçbir Taraf Devlet, bir kimsenin diğer bir Devlette işkence tehlikesine maruz kalacağına inanmak için esaslı sebeplerin bulunması halinde, bu kimseyi sınır dışı edemez, geri gönderemez veya iade edemez.”* şeklinde düzenleme getirir. Geri göndermeme yalnızca işkence ile kısıtlı değerlendirilmez. Zalimane, insanlıkdışı ya da küçültücü muamele veya ceza, kişiyi hürriyetinden keyfi olarak yoksun kılma, ölüm cezası, adil yargılama hakkının ihlali gibi birçok husus da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Burada yalnızca BM nezdinde değil bölgesel olarak da birçok sözleşmede geri göndermemeye ilişkin düzenlemelere veya yoruma rastlanır. Örneğin 1981 tarihli Amerikalılar Arası İfadeye İlişkin Sözleşmede doğrudan düzenlemeye rastlanır. Buna göre *sözleşmende yer alan hiçbir hüküm sığınma hakkının sınırlandırılması şeklinde yorumlanamayacak ve davanın koşullarından ırk, din veya milliyet nedeniyle zulüm yapıldığı veya aranan kişinin konumunun bu nedenlerden herhangi biri nedeniyle zarar görebileceği sonucuna varılabiliyorsa* da kişi iade edilmeyecektir.

Bir diğer bölgesel örnek de AIHS ve Protokolleridir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve ek protokollerinde geri göndermeme ilkesi açık olarak yer almaz. Ancak Mahkeme, içtihadında geri göndermeme ilkesini ülkeye kabul ve sığınma prosedürlerine erişim, suçluların iadesi, geri itme, toplu sınırdışı, tutulma, mahkemelere erişim gibi başvurularda genellikle 2. maddeye (yaşam hakkı), 3.

¹⁶⁵ Adalet Bakanlığı çevirisi için bkz.

https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020093321bm_05.pdf

maddeye (işkence veya insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza yasağı), 5. maddeye (özgürlük ve güvenlik hakkı), 8. maddeye (özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı); 4. Protokolün 4. Maddesine (toplu sınırışı yasağı), 7. Protokolün 1. maddesine (sınırdışına ilişkin usul güvenceleri) ve bu maddelere ilişkin olarak 13. Madde (etkili başvuru hakkı) kapsamında değerlendirir.¹⁶⁶ Ayrıca Mahkeme İç Tüzüğü 39. madde uyarınca gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ihtiyati tedbir kararı da vermektedir.¹⁶⁷ Mahkeme, Sözleşme'nin 3. maddesine dayanarak yaptığı incelemelerde kişinin uluslararası koruma için gerekli kriterleri sağlayıp sağlamadığını incelemeksizin geri gönderilmesi halinde gerçek risk ile karşı karşıya olup olmadığını objektif ve sübjektif bir değerlendirmeye tespit eder.¹⁶⁸ Risk mevcutsa ve devlet bu risk ihtimalini değerlendirmeden her ne sebeple olursa olsun kişiyi bu riskin olduğu yere göndermişse, ihlal kararı kaçınılmazdır.

Kamu düzeni ya da ulusal güvenlik için gerçek bir tehdit oluşturan kimselerin sığınmacı ya da değil ülke içindeki yabancıların böyle bir zulüm riski mevcutsa bu durumda 1977 tarihli İcra Komitesi kararının önerisi uygulama alanı bulabilecektir: Eğer bir kimsenin sınırdışı kararının icrası mümkün değilse bu durumda suçlu vatandaşlara uygulanan muamelenin uygulanması ve yalnızca ulusal güvenlik ve kamu düzeni gerekçeleriyle tutulması gerekir.¹⁶⁹ Benzer durum, kişilerin sınırlardan içeri alınmaması ya da bekletilmesi halinde de geçerlidir. Fakat belirtmek gerekir ki sınırda başvuru yapmak isteyenler açısından geri göndermeme ilkesi daha fazla soruna gebedir.

2. Geri İtmeler (*Push-back*)

Devletler, UNHCR ve doktrinin ortaklaştığı konulardan birisi Devletin yargı yetkisinin olduğu her yerde geri göndermeme ilkesine uyma sorumluluğu olduğudur.

¹⁶⁶ Suçluların iadesine ilişkin olarak AİHM, Othman (Abu Qatada) v. Birleşik Krallık kararında başvurucunun adil yargılanmayacağına ve işkenceye uğrayacağına ilişkin gerçek risk bulunması sebebiyle Ürdün'e iade edilemeyeceğine karar vermiş ve kişinin ülkeden çıkarılmamasını sağlayabilmiştir.

¹⁶⁷ Bozovalı, ibid., 43-44

¹⁶⁸ Gerçek bir risk olduğu yönünde bkz. İlk karar Soering v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 14038/88, Karar Tarihi: 07.07.1989; Chahal v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 22414/93, Karar Tarihi: 15.11.1996; gerçek bir risk oluşmadığı yönünde bkz. Cruz ve diğerleri v. İsveç, Başvuru No. 1557/89, Karar Tarihi: 20.03.1991

¹⁶⁹ Executive Committee of the High Commissioner's Programme, **Expulsion N° 7 (XXVIII)** - 1977, N° 7 (XXVIII), 12 October 1977, <https://www.refworld.org/policy/exconc/excom/1977/fr/41709>

Yargı yetkisi kapsamına ülkesel sınırlara ek olarak ülke dışındaki açık denizler gibi egemenlik alanları da girer.¹⁷⁰ Bu, sığınma talebini alma sorumluluğu yüklenen devletin belirlenmesi açısından önemlidir. Uluslararası alanlar denilen havaalanı transit bölgeler, açık denizler ya da üçüncü ülkelerin kara suları ya da kıyıları fark etmeksizin fiili hakimiyetinin bulunması sorumluluğunun doğduğunu gösterir. Çünkü bir devletin sorumluluğu atfedilebilirlik sorunudur ve fiili hakimiyetinin bulunduğu yerde insan haklarını ihlal eder nitelikteki eylemleri ya da eylemsizlikleri sorumluluğunu doğuracaktır.

Düzensiz göç halinde geri göndermeme ilkesi çoğunlukla ülke sınırına belgesiz ya da sahte belgelerle gelen ve sığınma başvurusunda bulunmak isteyen kişinin başvurusunun alınıp alınmayacağı, devletlerin buradaki takdir yetkisi ve sorumluluk paylaşımı¹⁷¹ konusunda gündeme gelir. Yukarıda değindiğimiz üzere sınırlara gelişin engellenmesi, sınırlarda sığınma başvurusunun alınmaması ya da bu usulün eksikliği, denizlerdeki geri itmeler, uluslararası koruma ihtiyacının düzgün şekilde değerlendirilmeksizin sığınmacının sınırdan çıkarılması, sığınmacılar ve mülteciler için istisna yapılmaksızın geri kabul anlaşmaları yapılması ve zorunlu sınırdışıları geri göndermeme ihlaline sebep olabilecek uygulamalara örnek olarak sayılır.¹⁷²

Bir başka ifadeyle geri göndermeme ilkesi, sığınma hakkının kullanımını güvence altına alır ve uluslararası koruma başvurusunun alınmaması, ihlale sebep olur. Buna göre bir devlet kendi yetki alanına uluslararası koruma talebiyle gelen kişilerin başvurusunu almak zorundadır. Ancak ilk iltica ülkesinin¹⁷³ ya da hedef ülke yolunda geçilen güvenli addedilen bir transit ülkenin¹⁷⁴ uluslararası korumayı değerlendirmesi,

¹⁷⁰ Goodwin-Gill, McAdam, a.g.e. s. 572-575;

¹⁷¹ “Responsability Sharing” kavramı burden-sharing kavramının yerine kullanılmaya başlanmıştır. Tıpkı yasadışı göçmen kavramının terk edilmesi gibi uluslararası korumaya erişebilen kimselerin yük olarak nitelenmemesi için dilde dönüşüm hedeflenir.

¹⁷² Goodwin-Will, McAdams, a.g.e. s.481

¹⁷³ Bir sığınmacının ya da yerinden edilmiş kişinin kendi menşe ülkesi dışında korumadan yararlandığı ya da yaralanabildiği ilk ülke anlamına gelir. Bu ülke, sığınma hakkının kullanılabilmesi yani prosedüre erişebilme yetisi ile ilgilidir. Genellikle özellikle uluslararası koruma ihtiyacı olan kimselerin bu prosedürlere erişimi, ilk iltica ülkesinde değerlendirilir.

¹⁷⁴ Bir kişi, her zaman düzenli olarak bir devletin sınırlarına varamayabilir ya da ulaşmak istediği devlet, sınır komşusu olan devlet olmayabilir. Güvenli üçüncü ülke, bir sığınmacının iltica başvurusu yaptığı ülkeye varmadan önce fiziksel olarak bulunduğu ve etkili bir uluslararası koruma başvurusunda bulunma imkanı olan ülkeler için kullanılan bir terimdir. Burada uluslararası koruma ihtiyacında olduğunu iddia ettiği kişinin hangi ülkeden geldiği, bıraktığı izler ve paylaştığı veriler tarafından tespit edilerek değerlendirilebilecek ve kişinin güvenli üçüncü ülkeden geldiği tespit edildiği takdirde o ülkeye çıkış yapması gündeme gelebilecektir.

devletler arası sığınmacıların sorumluluğu konusunda adil paylaşımında bulunulmaması, devletleri kişilerin uluslararası koruma başvurusu yapamamalarını sağlama yönünde teşvik eder. Bu da yukarıda bahsedilen sınırdışı işlemlerinin uygulanmasının yanı sıra yabancıları sınırlara yaklaştırmama ya da sınırdan geri çevirme eğilimi göstermelerine sebep olur. Bu özel adıyla geri itme olarak adlandırılır, genellikle militarist savunma şeklinde ilerleyen süreç yalnızca sığınma hakkına erişememeye sebep olmakla kalmaz çoğunlukla özellikle işkence yasağı başta olmak üzere diğer temel hakların da ihlaline yol açabilir.

Nitekim “eğer devletler geri itme araçlarıyla kişilerin başvuru yapmalarını sınırlarda ya da sınıra gelmeden engellerse geri göndermeme ilkesi tamamen farazi olacaktır.”¹⁷⁵ AİHM gerek deniz, gerek kara gerekse havaalanı transit bölgelerde bu konuya ilişkin birçok karara imza atmıştır. Örneğin *Hirsi Jamaa ve Diğerleri v. İtalya* kararında Libya’dan düzensiz olarak deniz yoluyla İtalya’ya ulaşmak isteyen bir grup sığınmacının açık denizde İtalyan sahil güvenlik tarafından tespit edilerek yine İtalyan askeri deniz araçları ile Libya’ya götürölmelerini AİHS m. 1 anlamında İtalya’nın yargı yetkisi alanında bulur ve kimlik tespiti yapmaksızın ve başvuru almaksızın kişilerin sınırlara erişmesini engellemeleri ve başka bir ülkeye geri itmelerini 4 No.lu Ek Protokolün 4. Maddesinde düzenlenen toplu sınırdışı yasağına aykırı bulmuştur.¹⁷⁶

Kara sınırında hudut kapılarında uluslararası koruma talebiyle gelen sığınmacıların girmelerini ve başvuruda bulunmalarını engellemek de yine ihlal olarak ortaya konur. *M.A ve Diğerleri v. Litvanya* kararında ise Rusya uyruklu bir aile Belarus üzerinden geçerek Litvanya’ya üç defa uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ancak Litvanya sınır yetkilileri başvuruları almamış ve kişileri Belarus’a itmiştir. Burada ihtilaf noktası, kişilerin sığınma başvurusunda bulunup bulunmadığına ilişkindir. Kişiler, ellerinde Litvanya’ya girişlerine izin verecek bir vize ya da başka bir seyahat belgesi olmadığını sınırdaki görevlilere belirtmiş ve uluslararası koruma ihtiyacında olduklarını farklı tarihlerde üç defa belirtmişlerdir. Litvanya sınır güvenliğinin başvuruları almaması ve değerlendirme için yetkililere göndermemesi; başvuru yapılmadığı varsayımında dahi beş çocuklu bir ailenin geçerli seyahat belgeleri olmaksızın sınıra gelmelerinin sorgulanmaması; ailenin Belarus’a geri

¹⁷⁵ M.A v. Litvanya kararında Yargıç Albuquerque’nin Mutabık Görüşü

¹⁷⁶ Hirsi Jamaa ve Diğerleri v. İtalya [BD, 2012, para.76-82 ve 169-182]

dönmesinin güvenli olup olmayacağını değerlendirilmemesini keyfi sınırdışı olarak belirtmiş ve m.3 işkence yasağı maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.

UNHCR İcra Komitesi de *müdahalelerin sığınmacıların uluslararası korumaya erişimini engelleyecek şekilde olmaması ya da doğrudan ya da dolaylı olarak Sözleşme temelinde yaşam ve özgürlüklerinin tehdit altında olduğu ya da uluslararası hukuktan doğan diğer koruma nedenlerinin bulunduğu ülkenin sınırlarına geri gönderilmeleri ile sonuçlanmaması gerektiğini* vurgular.

Geri itmeler, sığınmacının adil ve etkili bir şekilde bireysel olarak uluslararası koruma iddialarının değerlendirilmesini engeller. Genellikle toplu şekilde yapılmaları, Hirsii Jamaa ve diğerleri kararında olduğu gibi toplu sınırdışı yasağı kapsamında değerlendirilebilir. Burada özellikle karma göç denilen düzensiz göçmen ve sığınmacı farkının ortaya konamaması, sığınmacıların uluslararası koruma başvurusunda bulunamamalarına sebep olup ağır ihlallere yol açabilir.

C. Sınırlarda Verizleme

Göç, terör, organize suçlar ve sığınmanın devletin sınır çizgilerinde her zaman başarılı olarak tespit edilmesi mümkün değildir. Devletler nezdinde sınırlarına gelmediği sürece insan hayatının değeri kesinlikle tartışma götürmezken, kendisine yönelen “tehdit” durumunda söylem değişmektedir. Bir açıdan bakıldığında politikacılar kişilerin sınırlardan bir şekilde geçebileceğini öngörürler, düzensiz olarak sınırlara ulaşan ya da sınırları aştıktan sonra düzensiz hale gelen kişiler yöneticiler için kişisel bir düşman halini alır. Çünkü temsil ettikleri bölgesel yapıya hakaret edilmiş ve *yetersizlikleri yüzlerine vurulmuş olur. Hem kanunu çiğneyen kamusal düşman hem de politikacının isteği ile dalga geçen özel düşmana dönüşür.*¹⁷⁷

Bu “düşmanlarla” mücadelede devletler, sınır kontrollerini dışsallaştırarak devletin resmi aygıtının ötesine geçerek uzaktan kontrol yöntemleri benimser. Sınır güvenliği uygulamaları genişletilir, çünkü istenmeyen göçü kaynağında çözemeyen devletler, kişilerin sınıra gelmesini engellemenin böylece hakimiyet alanı sorununu

¹⁷⁷ Bigo, Security and Immigration, s.71

aşarak sorumluluktan kaçmanın yolunu arar. Hükümetlerin düzenleme ve uygulamalarını dışsallaştırma ve yerelleştirme stratejisi üzerine kurguladıkları savunulabilir.¹⁷⁸ Geri kabul anlaşmaları, sınırlardaki gözetleme/izleme teknolojisinin güçlendirilmesi, göç veren ya da transit ülkelere yatırımlar ve fon sağlama, dijital kayıt süreçlerinde destek olma, vize süreçlerinin katılması sınırların dışsallaştırılmasının örnekleridir.

Jeopolitik anlamda sınırların dijitalleşen dünyada yerini farklı ve akışkan sınırlara bırakması daha kolaydır. Takip edilebilirliğin ve karşılaştırılabilirliğin kolaylaştığı dikkate alındığında artık yalnızca dışarıdan gelenlere karşı ülkesel sınırlar değil, dijital duvarlar da engel oluşturur. Dijital alandaki bu dönüşüm, sınır yönetimi başta olmak üzere geniş kapsamda dijital egemenlik tartışmasını da tekrar tekrar gündeme getirir.

Dijital egemenlik, “*Verilerin, yazılımların (örneğin YZ), standartların ve protokollerin (örneğin 5G, alan adları), işlemenin (örneğin bulut bilişim), donanımların (örneğin cep telefonları), hizmetlerin (örneğin sosyal medya, e-tica.ret) ve altyapıların (örneğin kablolar, uydular, akıllı şehirler), kısacası dijitalin kontrolü için verilen bir mücadele*” olarak tanımlanabilir¹⁷⁹ Dijitalleşmenin sınırlarda kullanımının odağa alınması, gözetleme mekanizmalarının kuvvetlenmesi ve verilerin kaydedilmesi anlamına gelir. Yukarıda da bahsedildiği üzere özel sektör, devlet kurumları dijitalleşme sürecinde el ele vererek gözetleme sistemlerini tekrar inşa eder ve kişiler büyüklü küçüklü birçok göz tarafından izlenir.

Araştırma geliştirme yatırımlarının bu alana yöneltilmesi, düzenli yolcuların giriş çıkışlarının denetlenmesi kadar düzensiz yollarla uluslararası koruma talebiyle gelenleri de gözetlemenin ve denetlemenin yolunu açacaktır. Üstelik bu dijital izleme yalnızca sınırlardaki dijital altyapı üzerinden değil kişisel sosyal medya kullanımından arama ve mesajlaşma geçmişine kadar geniş bir yelpazede yer bulur. Ağa bağlanan insan veri tabanlarında hareket eden bir dizi bilgi akışına parçalanır ve bu bilgiler

¹⁷⁸ Popescu, a.g.e, s. 111; ayrıca devletlerin sınır yönetişimi sorumluluğunun özel kişilerle paylaşmasına ilişkin olarak bkz. *sınırların özelleştirilmesi*

¹⁷⁹ Luciano Floridi’den alıntı için bkz. Bruno Oliveira Martins, Kristoffer Lidén & Maria Gabrielsen Jumbert “Border security and the digitalisation of sovereignty: insights from EU borderwork”, *European Security*, 31:3, 2022, s. 476

kimliklerinin kontrol amaçlı tespiti için zaman ve yöntem fark etmeksizin bir araya getirilmesine olanak tanır.¹⁸⁰

Sorun genel izleme yöntemleri ile örüntü takibi, yolların tespiti ve önlem alınmasının ötesine geçerek kişisel verilerin değerlendirilmesi ile bireysel olarak da sınırların dışsallaştırılmasına sebep vermesidir. Gözetleme teknolojileri panoptikonu dönüşüme uğratmıştır. Artık söz konusu olan, kişinin profiline göre kimin gözetlenmesi gerektiğini kimin muaf tutulacağını belirlediği bir tür “*ban-optikon*”dur.¹⁸¹ Teknolojik ve dijital dönüşüm, risk profilleri üzerinden sınır ve göç yönetimine bu şekilde olanak sağlar. Otomatikleştirilmiş karar verme sistemleri ile “ahlaki bakımdan tarafsız olan” yazılımlarla elde edilen kişisel verilerin analiz edilmesi özellikle de eksik kalma ihtimali olan parçaların göz ardı edildiğini, insana ilişkin bir değerlendirmede referans noktasının insan değil ancak elde edilen bilgiler olması bu engelleyici yaklaşımı besler.

Bigo’ya göre siyaset dönüştükçe hangi görüşten siyasetçi olursa olsun göç akımlarının kontrolü adına ama kendi iktidar fikirlerini de koruyarak sınırlardaki ve “evdeki” tehditler için daha fazla kontrol, daha fazla gözetleme iş dünyasından ve vatandaşlardan daha fazla katılım talep eder. Gözetleme mekanizmalarının güçlendirildiği, cezalandırmanın arttığı bir yapı öngörür.¹⁸² İstisna ve olağanüstü hal fikrinin kabulü hukukun ötesinde siyasete sebep olabilecek, demokrasiden ve insan haklarından uzaklaşılmasına yol açabilecektir. Örneğin geri gönderme anlaşmaları uyarınca bir kimse düzensiz olarak geldiği tespit edildiğinde menşe ülkesine ya da en son transit yaptığı ülkeye geri gönderilebilmektedir.

Kişinin nereden geldiği göç rotalarından tespit edilebileceği gibi kişilerin elektronik aletlerinden, sosyal medya kullanımından, verdiği ilk parmak izinden, belgelerinden de anlaşılabilir. Örneğin akıllı telefonda veri elde ederek gözetlemek,

¹⁸⁰ Ivan Josipovic, What Can Data Justice Mean for Asylum Governance? The Case of Smartphone Data Extraction in Germany, *Journal of Refugee Studies*, Volume 36, Issue 3, September 2023, s. 536

¹⁸¹ İstisna halinin kalıcı hale gelerek yeni gözetim teknolojilerinin kabul edilmesi, yabancılar üzerinde acil müdahale gerektiren terör şüphesi bulunmasa dahi artan kontrol ve genel olarak güvenlik söylemi altında farklı yollarla kimliklerin sürekli olarak kontrol edilerek verizleme yapılması ve engellerle karşılaşmaları üzerine “ban” ve Foucault’nun “Gözün iktidarı” şeklinde adlandırdığı panoptikonunu birleştirerek sürecin engelleme uygulamalarına dönüşmesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Didier Bigo, “Security, Exception, Ban and Surveillance.” *Theorizing Surveillance*, 2006, s. 60–82

¹⁸² Bigo, a.g.e., s.72-73

kişisel kimliğinden rotalarına ve menşe ülkelerine kadar her türlü bilgiyi telefon numaralarından, mesaj ve aramaların geldiği ülke kodlarından, konum verilerinden eposta adreslerine kadar birçok “kanıt” sunar. Verilerini paylaşmaması halinde verileri “kirli veri” olarak tanımlanıp silinme riski ile karşılaşabilir. Bu ise, sığınma hakkını kullanamaması anlamına gelebilecektir.

Dijital egemenlik tartışmaları ve gözetleme bu perspektiften değerlendirildiğinde kişilerin sınırlara gelmeden engellenmesi amacıyla başlatılan birçok faaliyetin yalnızca düzensiz yollarla gelenler için değil *tehdit* oluşturmayan “vatandaşlar” ya da “yabancılar” için de bir veri ve bilgi toplama aracı haline dönüştüğü fark edilir. Hareketli toplulukların bilinebilmesi ve yönetilebilmesi bu veriler aracılığıyla kolaylaşacaktır. Yine de verileri bir sorun ya da endişe konusu olarak ele almak, sınır kontrolü ve göç yönetiminde yolcular ve göçmenler hakkında tutulan verilerin kimlikleri, bürokratik işlerini, geçmiş ve gelecekteki güzergahlarına ilişkin verilere, “veri-gerçekçiliğine” (data-realism) bakmayı gerektirir.¹⁸³ Özellikle “kirli veri” olarak tanımlanmayan ve verilerinin izlenmesine onay veren sığınmacıların “kurumsallaşmış güvensizlik” bağlamında anlattıklarının doğruluğu dijital izleri ve süreçte bıraktığı veriler üzerinden doğrulanacaktır. Benzer durum düzenli şekilde bir yerden bir yere gitmek için vize başvurusunda bulunmakla da benzerdir. İşlenen veriler, kimlik beyanlarından daha doğru kabul edilir.

Verilerin mutlak doğruyu ortaya koyduğu kabulü, biyometrik tanıma sistemleri, parmak izi, iris deseni veya DNA gibi belirli bedensel özelliklerin belirli bir kişiye özgü olduğu ve o kişinin kesin olarak tanımlanmasına olanak tanıdığı, böylece bedenin verileştirilmesi yoluyla hakikatin tesis edildiği varsayımıyla çalışır. Ki bu varsayım aslında oldukça tartışmalıdır.

Veri toplulukları (*data assemblages*) çeşitli ve değişken şekillerde iç içe geçmiş ve değişebilir unsurlardan oluşur. Bu, raporlardan grafiklere, BT sağlayıcıları ve platform sahiplerinden yasal düzenlemelere, teknik yazılımlara kadar çok disiplinli bir uğraş gerektirir. Bu aynı zamanda veri tabanlı sınır kontrolü ve göç yönetimindeki

¹⁸³ Matthias Leese, Simon Noori & Stephan Scheel, “Data Matters: The Politics and Practices of Digital Border and Migration Management”, *Geopolitics*, 27:1, 2022, s. 7

“teknolojik işin” sürekli ve kesintisiz çalışması gereken tasarım, uygulama ve bakım faaliyetlerine yatırım yapılması anlamına gelir.

Arka planda, yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki veri tabanları farklı veri kütlelerini birbirleriyle ilişkilendirir ve uzaktan erişilebilir hale getirir. Bu cihazların tümü bir tür maddi bağlantıya dayanır: sunucular güvenli iletişim ağları aracılığıyla bağlı kalır; parmak izi tarayıcıları, kameralar ve diğer sensörler şablon görüntüleri ileten ve mevcut verilerle karşılaştırmayı sağlayan cam fiber kablolarla bağlıdır ve bilgisayarlar, verilere zamanında ve güvenilir bir şekilde erişilebilmesini sağlar. Sınır güvenlikleri artan bir iş birliği içinde toplanan ve işlenen veriler üzerinden sağlanmış olur.

Gözetleme kapitalizmine göç perspektifinden bakıldığında sınır güvenliği ve göç yönetimine yatırım yapan şirketlerin lobicilik faaliyetlerinde sığınmacıların gözetleme teknolojilerinin gelişmesinde sebep olarak kullanıldıklarının iddia edildiği fark edilir. Oysa yalan makineleri, yüz tanıma sistemi, kalp atışı sensörleri gibi yeni gözetleme araçlarının gelişimini yalnızca göç ve sınırlara ilişkin değerlendirmek zordur. Sığınma hakkı kullanılırken kolluk faaliyetleri ile iç içe geçer şekilde uygulama alanı bulması ve kolluk faaliyetlerinin yalnızca sınır yönetiminde faaliyet göstermemesi, bu uygulamaların belirli alanlarda değil, genele yayılarak herkese uygulanmasını mümkün kılar. Tüm bu yaklaşımın doğrudan küresel kapitalizmle ilgili olduğu ve gözetleme disiplini sürecini destekleyecek şekilde ilerlemesi oldukça muhtemeldir.¹⁸⁴

Devletlerin kendini korumak ya da kaynaklarını verimli kullanmak için kişisel verileri bir sınır yönetim politikası olarak işlemesi ve yöntemlerini proaktif şekilde genişletmesi ile sığınma hakkı karşı karşıya geldiğinde taraflar arasında adil bir dengenin gözetilmesi gerekir. Bu denge gözetilirken sığınma hakkını kullanmak isteyen kişinin bu izlenmeye karşı ve kişisel verilerinin korunmasına ilişkin başvuru mekanizmalarının olup olmadığı, varsa bu sürece etkin bir şekilde erişiminin sağlanabilmesi gözetilmelidir. Her aşamada meşru amaç değerlendirmesinin yanı sıra orantılılık ve ölçülülük değerlendirmesi yapılması bu adil dengenin tesis edilebilmesi ve sığınma hakkına erişim açısından önem taşır.

¹⁸⁴ Benzer yönde bkz. Emre Eren Korkmaz, **Understanding surveillance capitalism from the viewpoint of migration**, *International Migration -IOM*, 2022, s.256-260

D. Sığınmacıların kişisel verilerinin işlenmesinde UNHCR

UNHCR Kişisel Verinin Korunma ve Özel Hayata ilişkin Genel Politikası, UNHCR'in çalışma alanına giren kişilerin kişisel verilerinin işlenmesinde gözetilecek hususları düzenler.¹⁸⁵ Hazırlanan Politika belgesinin yalnızca UNHCR tarafından değil, UNHCR adına veri işleyen üçüncü taraflar, ortaklar da uygulamakla yükümlüdür. Yukarıda bahsi geçen özel hayatın gizliliği ve veri öznesi olarak haklara sahip olunması yaklaşımına bu metinde de rastlanır. Risk analizlerinin yanı sıra hassasiyet değerlendirmesine de vurgu yapılması, uluslararası korumadan faydalanması gereken kişilerin göç ve sınır yönetimi politikalarında engellenmemeleri için önemlidir. Bu açıdan bakıldığında kişisel verilere ekonomik unsur olarak yaklaşımındansa AB'deki kişisel veri algısına daha yakın bir kişisel veri koruma tutumu mevcut olduğu savunulabilir.

Bilgilendirme ve özgür irade ile açıkça kişisel verisinin işlenmesine özel olarak rıza veren veri öznelerinin verileri, veri koruma ve özel hayata etki değerlendirmesine tabi tutulur. Böylece potansiyel risk, zarar ve yararları tespit edilir. Genel olarak ilkeler adil ve meşru bir işleme, belirli bir amaç, gereklilik ve orantılılık, doğruluk, veri öznesinin haklarının gözetilmesi, gizlilik, güvenlik, hesap verebilirlik ve denetim olarak başlıklandırılmaktadır.

Veri öznesi kişi UNHCR tarafından işlenen verisine ilişkin şikayetlerini Kişisel Veri Kontrolörüne yapabilecektir. Ancak talep dayanaktan yoksun, kötü niyetli, hileli veya işlemeyi engelleyici olması ya da talebin reddedilmesi zorunlu ve orantılı¹⁸⁶ ise UNHCR bu talepleri reddedebilecektir. Her türlü karara karşı talebin yenilenmesi muhtemeldir. Bu durumda incelemeyi Komite yapacaktır.¹⁸⁷ Burada UNHCR'in sınırlarda genellikle veri işlemediği, fakat mülteci tanımlaması yaptığı ve kayıt aldığı ülkelerde kişisel verileri buradaki ilkelere göre işlediğini vurgulamak gerekir. Verilerin

¹⁸⁵ UNHCR, **Policy on the Protection of Personal Data of Persons of Concern to UNHCR**, May 2015, erişim için: <https://www.refworld.org/policy/strategy/unhcr/2015/en/120873>

¹⁸⁶ Politika metninin 49. Maddesinde UNHCR'in, personelinin ya da diğer kişi ve kişi topluluklarının güvenliği; UNHCR'in gizlilik yükümlülükleri; kendi yetki ve görevlerini yerine getirirken operasyonel gereklilikler ve önceliklerin gerektirmesi; veri öznelerinin, diğer bireylerin veya grupların öncelikli hak ve özgürlükleri gerektirdiği takdirde talebi reddedebilecekleri düzenlenmiştir.

¹⁸⁷ UNHCR, **General Policy on Personal Data Protection and Privacy**, 20 Aralık 2022, <https://www.refworld.org/policy/strategy/unhcr/2022/en/124207> [erişim tarihi 11.08.2024]

işlenmesi ve karşılaştırılabilir hale getirilerek UNHCR açısından üçüncü ülke yerleştirme süreçlerinde ya da yerleşik mültecilerin desteklenmesi süreçlerinde etkililiği arttırmak hedeflenmiştir. Bununla birlikte UNHCR kişisel verilerin gizliliğini kabul etmekle birlikte olası bir suç halinde kolluk veya mahkemelerle bilgileri paylaşacaktır. Üçüncü ülke yerleştirmelerinde de yine işlenen kişisel verilerin paylaşımı gündeme gelecektir. Tüm bunlar, verilerin farklı amaçlar için toplanabildiğini ve paylaşılabilirliğini; aynı veri öznesine ait verilerin farklı veritabanlarında yer alabildiğini ortaya koyar. Kişisel verilerin işlenmesi hem veri öznelerinin kimlik tespitine, denetlenmesine imkan verirken bir diğer yandan çeşitli hizmetlere ya da imkanlara erişebilmesini de sağlar.

BM Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında herkesin 2030 itibari ile yasal bir kimliğe erişmesinin hedeflenmesini¹⁸⁸ dijitalleşme ve gözetleme süreci ile birlikte değerlendirmek gerekebilir. Yasal kimlik kişilere haklara, hizmetlere, korumaya, aile birleşimine erişebilme ve belki de dışlanmama imkanı tanır. Dünyada ise 2023 yılının sonunda 117.3 milyon kişinin yerinden edildiği, 2024'ün ilk dört ayı itibarıyla en az 120 milyon kişiye ulaşıldığı tahmin edilmektedir.¹⁸⁹ Aralarında geçerli kimlik belgesi olmayan kimselerin bulunduğu ve kim olduğunu ortaya koyamamanın yarattığı haklara erişememe sorunu göz önünde bulundurulduğunda herkesin bir yasal tanınırlığa sahip olması olumlu bir gelişme olup, haklarını kullanabilmesine yönelik bir uygulama olarak kabul edilebilir.

Bu kimliklendirme süreci yalnızca yasal kimlik kartları ve pasaportlar üzerinden değil, dijital ve deneyimsel kimliklere erişimi de beraberinde getirecektir. UNHCR Biyometrik Kimlik Yönetim Sistemi (BIMS) gibi sistemler, kayıt ve kimlik yönetimi ekosistemine dahil ettikleri mültecilerin parmak izi, iris görüntüleri ve yüz fotoğrafını sisteme yükler. Bu veriler merkezi ve konsolide edilmiş veri tabanında her bir mülteci için biricik kimlik tanımlanmasını sağlar.¹⁹⁰ Mülteciler için tanınma ve korumanın verimliliğini artırıp büyük veri analizlerine olanak tanınması, insani yardım ulaştırılması bağlamında kullanılması uygulamanın olumlu yönleridir. Ancak kimlik vasıtasıyla yönetme ve gözetleme ayrımcılık ve dışlama konusunda endişe doğurmaya

¹⁸⁸ Dünya Ekonomik Forumu, Sürdürülebilir Kalkınma Etki Zirvesi, 24 Eylül 2018

¹⁸⁹ <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> (erişim tarihi: 11.08.2024)

¹⁹⁰ <https://www.unhcr.org/blogs/unhcrs-biometric-tools-in-2023/> (erişim tarihi: 11.08.2024)

devam etmektedir. Zira bu özneleri tanımak ve güçlendirmek için tasarlanan yapıların izleme ve kontrol amaçlı kullanılması mümkündür. Veri korumasının sağlanmadığı ihtimalde veri öznesi sığınmacının hem özel hayatın gizliliği hakkının hem de özellikle menşe ülkesi açısından tehdit olarak algılanan sığınmacıların yaşam hakkının riske atılması gündeme gelebilir.

Kişisel verilerin amaçla sınırlı olarak işlenmesi, kuralların açık ve başvuru mekanizmalarının belirli olması, kişilerin bu konuda gerçekten aydınlatılarak rızalarının alınması, işlenecek verilerin miktarı ve tipinin sınırlı olması koruyucu etki doğurabilecektir. Kişinin özel hayatın gizliliğine müdahaleyi azaltmak için biyometrik veriler ile bağlamsal verilerin ayrı yerlerde depolanması yine alınabilecek önlemler arasında sayılabilir. Toplanan verilerin süreli olarak toplanması ya da kişinin verilerinin silinmesini talep edebilme hakkının tanınması, kendi verileri üzerinde söz sahibi olabilmesi ve yukarıda değindiğimiz kendi değerine sahip çıkma gücünü tanınması açısından olumlu değerlendirilebilir. Tüm bu süreçte denetim mekanizmalarının yanı sıra şikayet mekanizmalarının da öngörülmesine dikkat edilmelidir. Bu, yalnızca sığınma ya da göç bağlamında değil demokratik bir toplumun gerekliliği olarak da değerlendirilmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

SIĞINMA HAKKI BAĞLAMINDA SINIRLARDAKİ KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİNİN HUKUKSAL ÇERÇEVESİ ve MEKANİZMALAR

Devletlerin sınırlarından giriş yapmak için gelen kişilerin güvenlik, kamu düzeni ve sağlığı gibi sebeplerle her fırsatta işlenebilmesi ve sistemlere erişimin birlikte çalışabilirlik ve işbirliği kapsamında yaygınlaştırılması yalnızca sığınma süreçlerinde ya da düzensiz göçte karşılaşılan uygulamalar değildir. Çalışmanın ilk bölümünde çerçevesi çizilen yaklaşımın AB hukukundaki ve Türk hukukundaki yansımalarının bu bölümde ortaya konulması amaçlanmaktadır.

I. AVRUPA BİRLİĞİ MEVZUATINDA SIĞINMA HAKKI VE SINIRLARDAKİ KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında yoğun bir zorunlu göç dalgasının yaşandığı Avrupa topraklarında Sovyetler Birliği'nin ve fiziki sembolü olan Berlin Duvarı'nın yıkılması ile yeni devletlerin ortaya çıkması, yeni bir zorunlu göç dalgası ile karşılaşılmasına sebep olmuştur. Dolayısıyla AB yapısal değişikliğe gitmek durumunda kalmış, yeni bir genişleme dalgasına girmiştir. AB'yi yalnızca ekonomik değil siyasi ve sosyal bir birlik haline getirme hedefi Birlik için güvenlik, özgürlük ve adalet konularında endişe doğurmuştur. 1997 tarihli Amsterdam Antlaşması'nın Birlik içinde kişilerin serbest dolaşımını öngörmesi, herkes için erişilebilir güvenlik ve adalet koşullarının sağlanmasındaki zorluğu aşmayı gerektirmiş, AB iç sınırları kaldırılırken dış sınırlarda daha denetimli olunmasına yol açmıştır.¹⁹¹

Schimmelfennig'in AB'nin bölgesel entegrasyonuna dair ortaya koyduğu dört pozisyon önemlidir: İlki, iç ve dış sınırların ortadan kaldırıldığı seyretilmiş entegrasyon, ikincisi iç sınırlar kaldırılırken dış sınırların güçlendirildiği etkili

¹⁹¹ Teresa Quintel, **Data Protection, Migration and Border Control The GDPR, the Law Enforcement Directive and Beyond**, Volume 17 in the Hart Studies in European Criminal Law, s.13; Avrupa Komisyonu, **Preventing the Risk of Radicalisation of Asylum Seekers and Refugees, and Far-Right Mobilisation against Asylum Seekers, Refugees and Immigrants**, Aralık 2019

entegrasyon, üçüncüsü ulusal sınırlar güçlendirilirken dış sınırların kaldırıldığı dezentegrasyon (parçalanma) ve sonuncusu hem iç hem dış sınırların güçlendirildiği savunmacı entegrasyon.¹⁹² AB, gerek kurucu belgelerinde gerekse uygulamada ağırlıklı olarak etkili entegrasyona yoğunlaşmış ve düzensiz göç ile mücadele sürecinde Kale Avrupası (*Fortress Europe*) haline gelmiştir. Üstelik duvarları yükseltmeye devam etmektedir.¹⁹³

Göç ve iltica süreçlerinde AB üye devletlerinin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni farklı şekillerde yorumlayıp uygulamış olması, AB'nin kurumsal yapısının değişmesinin de etkisiyle AB'nin 1999 yılında Tampere'deki Avrupa Konseyi, Avrupa Ortak İltica Sisteminin oluşturulmasına ve AB kurumlarının buna yönelik adımlar atmasına karar vermiştir. Zirveden çıkan karara göre ortak sistem geliştirirken kısa vadede sığınma başvurusunu değerlendirecek üye devletin açıkça belirlenmesi, sığınmaya adil ve etkili başvuruyu sağlayacak ortak standartların getirilmesi, sığınmacıların kabulüne ilişkin sağlanması gereken ortak minimum standartların belirlenmesi ve mülteci statüsünün tanınması ve içeriğine ilişkin kuralların yakınlaştırılması öncelikli olarak hedeflenmiştir. Ayrıca ikincil koruma şekillerinin de belirlenmesi gerektiği, tüm bunlar için UNHCR ve diğer kurumlara danışmanın önemi vurgulanmıştır. Uzun vadede ise hedef, ortak bir sığınma prosedürüne ulaşip sığınma hakkı verilen kişiler için Birlik genelinde geçerli tek bir statünün kabul edilmesini sağlamak olarak kabul edilmiştir. Yine bu Zirvede AB Konseyi'nin Eurodac'a¹⁹⁴ ilişkin çalışmalarının tamamlanması talep edilerek sığınmacıların kimlik tespitine yönelik sistem gündem edilmiştir.¹⁹⁵

Tampere Zirvesini takiben 1999 ve 2005 yılları arasında kabul edilen Eurodac Tüzüğü, Geçici Koruma Direktifi, Sığınmacıların Kabulü Direktifi, 1990 Dublin Sözleşmesini ilga eden Dublin Tüzüğü, Vasıf Direktifi ve İltica Prosedürleri Direktifi

¹⁹² Frank Schimmelfennig, "Rebordering Europe: external boundaries and integration in the European Union", **Journal of European Public Policy**, 28(3), 2021, s.316

¹⁹³ Annette Jünemann, Nicolas Fromm, Nikolas Scherer, **Fortress Europe? Challenges and Failures of Migration and Asylum Policies**, Springer, 2017, s.1

¹⁹⁴ 2003 yılından beri AB iltica başvurularının idaresine yönelik kullanılan geniş ölçekli bilişim sistemi. Bir Avrupa ülkesine giren sığınmacıların ya da düzensiz göçmenlerin parmak izleri bu sisteme kaydedilir ve saklanır, böylece farklı bir AB ülkesinde yeni bir başvuru yapılmasının önüne geçilmesi hedeflenir. Erişim için bkz. <https://www.eulisa.europa.eu/Activities/Large-Scale-It-Systems/Eurodac>

¹⁹⁵ Tampere Avrupa Konseyi 15-16 Ekim 1999 Başkanlık Kararları çevrimiçi erişim: https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm

minimum standartları ortaya koyan ilk düzenlemelerdir. Temel amaç üye devletlerin ortak minimum standartlar temelinde mevzuatlarının uyumlulaştırılmasıdır. 2008’e gelindiğinde ise AB içinde ortak bir uluslararası koruma sisteminden hala bahsedilemediği fark edilmiştir.

2009 Stockholm Zirvesinde uluslararası koruma ihtiyacı olan kişilere güvenli ve etkili sığınma usulü öngörülmesi gerekliliği vurgulanırken iyi yönetilen bir göçün tüm ilgili taraflar için yarar sağlayabileceği de kabul edilmiştir. Bununla birlikte *yasadışı göçün* engellenmesi, yönetilmesi ve onunla mücadele edilmesi, özellikle AB’nin dış sınırlarında yer alan Üye Devletler başta olmak üzere Birlik üzerinde artan bir baskı yaratması sebebiyle gerekli görülmüştür. Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girecek olmasının karışıklığa sebep olmaması için Cenevre Sözleşmesinin temel alındığı, ilticaya ilişkin politika planı ortaya konulmuştur.¹⁹⁶

2015 *Mülteci Krizinin*¹⁹⁷ yaşanması ve AB sınırlarına akınlar halinde gelen göç dalgasıyla özellikle Suriye’den gelen sığınmacıların 2013 itibariyle AB’de en çok uluslararası koruma talep eden grup olması ve bu süreçte tanınan statülerin üye devletler arasında ve zamanla devletlerin içlerinde de değişiklik göstermesi¹⁹⁸ mevzuatın geliştirilmesi ve hatta değiştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Örneğin Almanya’da Suriye’deki çatışma sebebiyle gelenlere ilk başlarda mülteci statüsü tanınırken sonraki süreçte ikincil koruma statüsünün tanındığı dikkat çekmektedir.¹⁹⁹ Avrupa’daki sığınma ve göç yönetişimine ilişkin tartışmaların arttığı 2015 yılında IOM verileriyle de desteklenen UNHCR ve FRONTEX verilerine göre yaklaşık %75’i Suriye, Afganistan ve Irak uyruklu olan bir milyona yakın kişi düzensiz şekilde deniz yolunu kullanarak AB sınırlarına gelmiş, dört bine yakın kişi Avrupa Birliği sınırlarına ulaşmaya çalışırken hayatını kaybetmiştir.²⁰⁰ Özellikle Yunanistan ve İtalya’nın

¹⁹⁶ COM(2008) 360 Komisyonun Avrupa Parlamentosuna Nihai Tebliği, İltica Politika Planı: AB Çapında Korumaya Yönelik Eşgüdümlü Yaklaşım

¹⁹⁷ “Mülteci Krizi” ifadesi UNHCR’in internet sitesindeki Avrupa Mülteci Krizi Yılı: 2015 başlıklı yazısına (bkz. <https://www.unhcr.org/news/stories/2015-year-europes-refugee-crisis>, erişim tarihi 05.05.2024) ve Avrupa Parlamentosu “Europe’s Migration Crises” ifadesi sebebiyle kullanılmıştır.

¹⁹⁸ Charlotte Lülfi, Conflict Displacement and Legal Protection, Understanding Asylum, **Human Rights and Refugee Law**, 2020, Routledge, s.9

¹⁹⁹ Lülfi, a.g.e aktarımla Eurostat, *First Instance Decisions by Citizenship and Outcome, Selected Member States, 4th Quarter 2016* (2017), http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/File:First_instance_decisions_by_citizenship_and_outcome,_selected_Member_States,_4th_quarter_2016.png (last visited 1 August 2018).

²⁰⁰ <https://www.iom.int/news/iom-releases-global-migration-trends-2015-factsheet>

AB'nin sınırında yer almaları sebebiyle bu süreçte sığınmacıları kabule ilişkin sorumluluklarının yoğunlaşması, Macaristan ve Hırvatistan'ın transit ülke olarak kullanılmak istenmesi ve Almanya, İsveç, Norveç gibi refah seviyesi yüksek olan ülkelerin son durak olarak tercih edilmesi AB'nin kendi içinde de statü değerlendirme ve sorumluluk paylaşımı süreçlerini hızlıca gündeme almasına sebep olmuş, hem AB sınırlarına gelen sığınmacı ve göçmenlerin azaltılması hem de gelen sığınmacı ve göçmenlerin kabul edilip edilmeme sürecine ilişkin değerlendirmelerin geliştirilmesine yol açmıştır.²⁰¹

2016 yılında Avrupa Ortak İltica Sisteminde değişiklikler yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Mevcut Dublin sisteminin güncel gereksinimlere yönelik değişiklikler yapılmış ve bu süreçte Avrupa Komisyonu yeni tasarıları müzakereye açmıştır. 2004 yılında AB Dış Sınırların Yönetimi için Operasyonel İşbirliği Ajansı olarak kurulan Frontex de yine 2016 yılında Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği Ajansı olarak yeniden kurgulanmıştır.²⁰² 2019 yılında ise yeni bir Tüzükle görev ve yetkileri yeniden belirlenmiştir.²⁰³ 2020 yılında Avrupa Komisyonu tarafından yedi tasarıdan oluşan Yeni Göç ve İltica Paktı onaya sunulmuş, Nisan 2024'te Haziran ayındaki seçimlerden önce Parlamenterler tarafından²⁰⁴, Mayıs 2024'te ise AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir.²⁰⁵ Pakt, AB Resmi Gazetesinde yayınlanarak yürürlüğe girdikten sonra üye devletlere iç hukukları ile göç ve iltica mekanizmalarını bu kurallara uygun hale getirebilmeleri için kademeli geçiş öngörülmüş, sürecin 2026 yılında tamamlanması planlanmıştır.

Göç ve sığınma sistemini ortaklaştırmaya çalışan AB, öte yandan gelişen teknoloji ve kayıtların elektronik ortamda tutulmasıyla kişisel verilerin bir mesele olarak ele alınması, kurumsallaşan AB'yi iç sınırları içinde yaşayan kimselerin hakları bağlamında kişisel verilere ilişkin koruma mekanizmalarını geliştirme yoluna itmiştir.

²⁰¹ Peters L, Engelen P-J, Cassimon D **Explaining refugee flows. Understanding the 2015 European refugee crisis through a real options lens.** PLoS ONE 18(4): 2023, e0284390. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0284390> (erişim tarihi 08.05.2024)

²⁰² (AB) 2016/1624 sayılı AB Tüzüğü

²⁰³ (AB) 2019/1896 sayılı Tüzük

²⁰⁴ 30.06.2017 tarihli Avrupa Parlamentosu Açıklaması, <https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20170629STO78629/the-eu-response-to-migration-and-asylum> (erişim tarihi: 09.05.2024)

²⁰⁵ 14.05.2024 tarihli AB Konseyi Basın Açıklaması, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/> (erişim tarihi 15.05.2024)

Öyle ki AB hukukunda gerçek kişilerin kişisel verilerinin işlenmesine ilişkin koruma temel bir hak olarak kabul edilmiş ve GVKT tüzük olarak düzenlenerek AB'nin birincil mevzuatı arasında yerini almıştır.²⁰⁶ “Brüksel Etkisi”²⁰⁷ ile kişisel veri korunmasına ilişkin düzenlemelerini diğer devletlerin de iç hukuklarını bu düzenlemelere uygun hale getirmesine ya da bu sürece girmesine fiili olarak vesile olmuştur.

GVKT’de, hızlı teknolojik gelişmeler ve küreselleşme etkisiyle özel şirketler ve kamu yetkililerinin veri işleyebilmelerini düzenlerken özellikle ekonomik ve sosyal hayatın teknoloji ile dönüştüğüne vurgu yapılmaktadır. Hem birlik içinde kişisel verilerin serbest dolaşımını kolaylaştırmak hem de üçüncü ülkelere ya da uluslararası örgütlere veri aktarımı yapılırken kişisel verilerin yüksek seviye korunmasını sağlamak amacı güdülmektedir.²⁰⁸ Bununla birlikte özellikle de uluslararası örgütler açısından GVKT’nin bağlayıcı olmadığını hatırlamak gerekir. INTERPOL’ün, UNHCR’in ya da IOM’in kişisel veri işleme sürecine ilişkin öngördükleri ilkeler ve usuller kendi iç işleyişlerinde kişisel verilerin korunması mekanizmalarını ortaya koymaya yöneliktir.²⁰⁹

GVKT ve Direktif’in²¹⁰ kolluk faaliyetleri kapsamında AB sınırları içinde işlediği kişisel verilere de uygulanması öngörülmüştür. Veri korumaya ilişkin hukuki düzenlemeleri ve kurumları ihraç eden AB, göç yönetişimine ilişkin Birlik içinde

²⁰⁶ (AB) 2016/679 sayılı Tüzüğün Gerekçesinde de “*Kişisel verilerin işlenmesiyle ilgili olarak gerçek kişilerin korunması temel bir haktır. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nın ("Şart") 8(1) maddesi ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma’nın (ABİA) 16(1) maddesi herkesin kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunması hakkına sahip olduğunu öngörür.*” denilerek bu durum ortaya konmaktadır.

²⁰⁷ Bu kavram ilk olarak Anu Bradford tarafından **The Brussels Effect** (2012), Northwestern University Law Review, Vol. 107, No. 1, 2012, Columbia Law and Economics Working Paper No. 533 (çevrimiçi erişim için bkz. SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2770634>) makalesinde AB’nin kendi iç kuralını tek taraflı düzenleyici küreselleşme süreci kapsamında piyasa mekanizmaları aracılığıyla kendi sınırlarının dışında etki doğurmasını sağlayacak şekilde küreselleştirmesine yönelik kullanılan bir terimdir.

²⁰⁸ GVKT, Gerekçe 6 ve 101.

²⁰⁹ Doktrinde kanunun lafzi yorumunun uygulamada karşılık bulamayacağı, yeterlilik kararının ve elverişli korumanın birçok durumda uygun ya da uygulanabilir mekanizmalar olmadığı görüşü de mevcuttur. Askıya almanın (derogation) küresel bir kitlesi olan ve operasyonel yetkiye sahip uluslararası örgütlere veri aktarımı için en uygun yolu sağladığına ilişkin olarak bkz. Massimo Marelli, Transferring personal Data to International Organizations under the GDPR: An Analysis of the Transfer Mechanisms, **International Data Privacy Law**, 2024, Vol. 14, No:1, s. 19-36

²¹⁰ EU, **Directive (EU) 2016/680 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of the prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and on the free movement of such data, and repealing Council Framework Decision 2008/977/JHA**, OJ L 119, 4.5.2016 (AB Polis ve Yargı Direktifi)

yeknesak uygulama yaratmak adına bir yandan yeni düzenlemeler yapmaya çalışıp Avrupa Ortak İltica Sistemini sağlamlaştırmaya yönelik adımlar atarken diğer yandan yapılan düzenlemeler terör ve organize suç ile mücadele ile kol kola ilerlemiş, tüm bu süreçte de bilgi akışını kolaylaştırmak adına geniş kapsamlı veri tabanları kolluk kuvvetleri arasında yaygınlaştırılmıştır.

Her ne kadar AB veri koruma hukuku teorik olarak sınırları içindeki herkes için uygulanmakta olup bireylere güçlü koruma sağlamaktaysa da sınır kontrolleri ve sığınma meselesi güvenlik ve suç ile ilişkilendirilmeye müsaittir. Bu durum yetkili mercilerin sığınma alanında kişisel verilerin korunmasına ilişkin daha esnek olabildiğini ortaya koymaktadır.²¹¹ İlk bölümde de aktarıldığı üzere göç ve güvenlik bağlamında gelişen söylem, gözetlemeyi ve denetimi meşrulaştırabilmektedir. Bu bağlamda bir temel hak olmasına karşın öznesinin *yabancı* olması sebebiyle kişisel verinin korunmasına yönelik genel esneklik sağlanmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu sebeple mülteci krizinin yaşandığı yıllar ile kişisel verilerin korunmasına yönelik değişimlerin öncü olacak şekilde yapılmasına rağmen AB'nin ulusal sınırlarının tekrar gündeme gelmesi ve daha sistematik AB veri tabanı oluşturulmasının hedeflenmesi tesadüf değildir. 2004 yılında AB dış sınırlarını koruyan FRONTEX'in, 2011 yılında iltica ve göçle ilgili bilgi sistemleri de dâhil olmak üzere çeşitli özgürlük, güvenlik ve adalet alanı politikalarına ilişkin bilgi sistemlerinin yönetimini iyileştirmek amacıyla büyük ölçekli bilgi sistemlerinin operasyonel yönetimi için EU-LISA'nın kurulması da bu perspektiften değerlendirilebilir.²¹²

Üçüncü ülke vatandaşları vize başvuru sürecinde, sığınmacı olarak, kabul ülkesinde ya da henüz menşe ülkesinde biletleme işlemi yaparken belirli bir taramaya ve profillemeye tabi tutulmaktadır. Buradaki değerlendirme süreci şüphesiz AB GVKT kapsamında değerlendirilebilecektir. Ancak güvenlik meselesi gündeme getirildiğinde, özellikle zorunlu göç başta olmak üzere göçün unsurlarının suçlaştırılması (*crimmigralization*) halinde AB Kolluk Güçlerinin de devreye girmesi beklenecektir. Nitekim Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliğini düzenleyen eski 2016/1624 AB Tüzüğünde Eylül 2015'te gerçekleşen Zirve'nin *AB sınırlarındaki dramatik durumla mücadele*

²¹¹ Quintel, a.g.e., s.5

²¹² Carole Billet, "Les agences de l'UE et les données numériques relatives aux migrants et réfugiés", Sandrine Turgis éd., **Les données numériques des migrants et des réfugiés sous l'angle du droit européen**. Presses universitaires de Rennes, 2020, pp. 65-79.

edilebilmesi için sınır kontrollerinin arttırılması gerekliliği vurgulanarak EASO, Frontex ve Europol kaynaklarının arttırılması hedefine yer verilmiştir.²¹³ 2019 yılında kabul edilen yeni Tüzük ile dış sınırların kontrolü, geri dönüş, sınır aşan suçlarla mücadele ve sığınma alanlarında Frontex'in pozisyonu özellikle daimi birlikler açısından güçlendirilmiştir.²¹⁴ Benzer şekilde dış sınır gözetimine ilişkin ortak minimum standartların kabul edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu iş ve işlem esnasında işlenen verilerin kişisel verileri içermesi halinde GVKT'nin uygulanacağı öngörülmektedir.²¹⁵

A. Sığınmacıların Sınırlara Gelmesi ve Kişisel Veriler Meselesi

Çalışmanın bu bölümünde ilk olarak Ortak Avrupa İltica Sistemi'nde yürürlükte olan yasal mevzuat incelenecektir. Devamında AB sistemine özgülenmiş veri tabanları ile işlenen kişisel veriler ortaya konacaktır. 2026 yılının sonuna kadar tamamen uygulanması beklenen Yeni Göç ve İltica Paktı düzenlemelerinin sınırlarda kişisel verilerin işlenmesinin ve işlenmiş olan kişisel verilerin sığınma talepleri açısından doğurması muhtemel etkileri ayrı başlıkta incelenecektir.

1. Ortak Avrupa İltica Sistemi

AB'nin işleyişini düzenleyen Lizbon Antlaşmasının 78. maddesi AB'nin sığınma konusundaki yetkilerini düzenlerken Amsterdam Antlaşmasında öngörülen minimum standartların da ötesine geçer: Avrupa Parlamentosu ve Konsey 1951 Cenevre Sözleşmesine uygun olarak ortak bir Avrupa iltica sistemi kabul eder. Buna göre *üçüncü ülke uyrukları için, Birlik genelinde geçerli tek tip bir mülteci statüsü; uluslararası korumaya muhtaç üçüncü ülke uyrukları için, Avrupa iltica hakkı kazanmaksızın, tek tip bir ikincil koruma statüsü; kitlesel göç akını durumunda, yerlerinden edilmiş kişiler için ortak bir geçici koruma sistemi; tek tip bir iltica veya ikincil koruma statüsünün verilmesi ve bu statünün geri alınması için ortak usuller; bir iltica veya ikincil koruma başvurusunu inceleme konusunda hangi üye devletin yetkili olacağının belirlenmesine ilişkin kriterler ve mekanizmalar; iltica veya ikincil*

²¹³ 14 Eylül 2016 tarihli 2016/1624 AB Tüzüğü, gerekçeler

²¹⁴ 2019/1896 sayılı AB Tüzüğü, Gerekçe 5

²¹⁵ 2019/1896 sayılı AB Tüzüğü, Gerekçe 26

*koruma başvurusunda bulunan kişilerin ülkeye kabul koşullarına ilişkin standartlar; iltica, ikincil koruma veya geçici koruma için başvuran kişilerin göç akınının yönetilmesi amacıyla, üçüncü ülkelerle ortaklık ve işbirliği öngörülür. Ayrıca bir veya birden fazla devletin ani göç akını nedeniyle ortaya çıkan bir durumla karşılaşmaları halinde Avrupa Parlamentosuna danışan Konsey tarafından geçici tedbirler kabul edilebilir.*²¹⁶

Ortak Avrupa İltica Sistemi, AB İç İşleri tarafından belirtildiği üzere üç temel yaklaşım üzerine bina edilmiştir: etkili iltica ve dönüş usulü, dayanışma ve sorumluluğun adil paylaşımı, üçüncü ülkelerle güçlendirilmiş ortaklıklar.²¹⁷ Ortak İltica Sisteminin yasal çerçevesinin 2013 yılında tamamlandığı kabul edilmektedir.²¹⁸ Sığınmacıların hangi ülkeden talepte bulunurlarsa bulunsunlar açık ve adil bir sistemde eşit muamele görmelerini sağlamak için ortak standart ve işbirliği öngören Ortak Avrupa İltica Sisteminde İltica Usulü Direktifi, Kabul Şartları Direktifi, Vasıf Direktifi, Dublin Tüzüğü, EURODAC Tüzüğü olmak üzere 5 yasal enstrüman vardır.

Sürece yayılarak kabul edilen bir dizi hukuk kuralına ek olarak eski adıyla Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), yeni adıyla Avrupa Birliği Sığınma Ajansı (EUAA)²¹⁹ ise ortak iltica sisteminin işlerliğini arttıran ve üye devletlere uluslararası koruma başvurularını değerlendirmede operasyonel ve teknik destek sağlamakla sorumlu kurum olarak faaliyet göstermektedir. EUAA'nın üye devletlerin yerine geçmediğini, kararı yine üye devletlerin verdiğini vurgulamak, AB'nin karma nitelikteki statüsü dikkate alındığında önemlidir. Üye devletler, uygulamada sığınmacılara hem kendi sınır hatlarında hem de özellikle düzensiz giriş ve kalışı ulusal kanunlarında suç olarak düzenledikleri hallerde ülke içinde sığınma taleplerini alma/almama olanağına sahiptir.

²¹⁶ EU, The Treaty on the Functioning of the EU, OJ C 326, 26.10.2012, p. 47–390, m.78

²¹⁷ EU Migration and Home Affairs, Common European Asylum System, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system_en (erişim 10.05.2024)

²¹⁸ Lina Jasmontaite, “Demandes d’asile dans les Etats-Membres de l’UE: quelles limitations acceptables aux principes de protection des données et de la vie privée en temps de crise?”, Dans : Sandrine Turgis éd., **Les données numériques des migrants et des réfugiés sous l'angle du droit européen** (s. 127-141). Rennes: Presses universitaires de Rennes.

<https://doi.org/10.3917/pur.turgi.2020.01.00127>

²¹⁹ EU, **Regulation (EU) 2021/2303 of the European Parliament and of the Council of 15 December 2021 on the European Union Agency for Asylum and repealing Regulation (EU) No 439/2010**, (OJ L 468, 30.12.2021, p. 1–54)

Tüm bu göç ve sığınma alanındaki gelişmelerin AB Akıllı Sınırlar Paketi’nden²²⁰ ayrı değerlendirilmesi düşünülemez. Komisyon AB Parlamentosuna ve Konseyine ilettiği bildirimde, Suriye’deki çatışmaların 2015 yılında gelen 1.8 milyon kişinin AB sınırlarına düzensiz şekilde gelmesine sebep olduğunu belirtmiştir. AB vatandaşlarının iç güvenliğin sağlanması amacıyla kişilerin sınırlardaki kontrollerinin de etkin şekilde olmasını beklediğini vurgulayarak 2015 Paris ve 2016 Brüksel terör saldırıları ile bu bildirimini meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Göç yönetimi ile terörizm ve organize suçlarla mücadelenin birbirine iç içe geçtiği noktalar olduğunu ve AB’de hem dış sınır yönetimi hem de iç güvenliği bu perspektifte ele almanın doğru olacağını belirtmiştir. Farklı veri tabanlarına erişimdeki farklılıkların kolluk kuvvetleri açısından bağlantıları gözden kaçırma riski doğuracağından bahisle *“temel haklarla tam uyum içinde, sınır yönetimi ve güvenliğine yönelik verilere daha iyi erişilebilirlik için entegre çözümler üzerinde çalışmak gerekli ve acildir. Bunun için mevcut bilgi sistemlerinin birlikte çalışabilirliğine yönelik bir sürecin başlatılmasına ihtiyaç olduğunu”* vurgulamıştır.

2017 yılına gelindiğinde göçmen krizinin etkilerini ve sonuçlarını yeni elde eden AB, takip eden senelerde mevcut sistemlerinde değişiklikler yapmaya karar vermiş EASO’nun yerine daha yetkili olan EUAA’yı kurmuş, Vasıf Direktifini Tüzük olarak değiştirmiş, Kabul Şartları Direktifini yeniden düzenlemiş, AB yerleştirme çerçevesini inşa etmiştir.

2019 yılına gelindiğinde ise AB Birlikte Çalışabilirlik Tüzüğü yürürlüğe girmiştir. Birlikte Çalışabilirlik Çerçevesi²²¹ (*Interoperability Framework*) AB bilgi sistemlerinin hem sınır ve vize hem de politika ve yargılama alanında işbirliği; sığınma ve göç alanlarında kurumların ve sistemlerin birlikte çalışabilirliğini öngörmektedir. Bu bütüncül yaklaşımın sığınma ve göç başlığının aslında güvenlik ile ilişkilendirdiği

²²⁰ “Sınırlar ve Güvenlik için Daha Güçlü ve Akıllı Bilgi Sistemleri” COM/2016/0205 final, Brüksel, 6.4.2016

²²¹ (AB) 2019/817 AB Tüzüğü 25 Nisan 2024 tarihinde konsolide edilmiştir. Giriş/Çıkış Sistemi (EES), Vize Bilgi Sistemi (VIS), Avrupa Seyahat Bilgisi ve İzin Sistemi (ETIAS), Eurodac, Schengen Bilgi Sistemi (SIS) ve Avrupa Üçüncü Ülke Vatandaşlarına İlişkin Adli Kayıt Sistemi (ECRIS-TCN) arasında birlikte çalışabilirliğin çerçevesini çizer. Avrupa Arama Portalı (ESP), paylaşımlı biyometrik eşleşme hizmeti (shared BMS), ortak kimlik deposu (CIR), çoklu kimlik detektöründen (MID) oluşmaktadır. Ayrıca Europol’ün EES, VIS, ETIAS ve Eurodac’a terör suçları ve diğer ağır ceza suçlarının önlenmesi, tespiti ya da soruşturulması amacıyla erişebilmesi usul ve şartlarını düzenlemektedir. Kişilerin kimliğini doğrulama ve tespit etmeye yönelik kuralları da ortaya koymaktadır.

ve aslında merkezileştirilmiş bir veri tabanı öngördüğü göze çarpmaktadır.²²² Dolayısıyla “birlikte çalışabilirliği” yalnızca teknik bir sorgulama mekanizması değil, AB’de insan hareketliliğinin gözetleme teknolojileri yoluyla “suçu kontrol etmek” amacıyla güvenlikleştirilmesiyle ilgili siyasi bir mesele olarak da değerlendirmek mümkündür.

Benzer bir veri toplama ve gözetleme süreci 11 Eylül Saldırıları sonrası Amerika Birleşik Devletleri’nin politikalarında da karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede kişisel verilerin işlenmesinin cinsiyet, ırk, renk, etnik veya toplumsal köken, genetik özellikler, dil, din ya da inanç, siyasi ya da farklı düşünceler, belirli bir ulusal azınlık grubuna mensubiyet, mülkiyet, doğum, engellilik yaş ya da cinsel yönelim gibi sebeplerle ayrımcılığa yol açmaması gerektiği, insan onuruna ve bütünlüğüne ve temel haklara uyulması zorunluluğu hükme bağlanmıştır. Yine çocuğun üstün yararı da ilk olarak gözetilmesi gereken husus olarak düzenlenmiştir.²²³ Sürecin ayrımcılığa ve sığınma hakkına erişime engel olmaması gözetilmelidir.

Bu süreçte AB içindeki uzlaşmazlık Dublin sisteminde²²⁴ ve İltica Usulü Tüzüğünde reform yapılmasına engel olmuştur. Bir yandan mevcut sistemde değişiklikler yapılırken diğer yandan 2020 yılında, sığınma hakkını engelleyeceği ve Dublin sistemini çok değiştirmedeği sebebiyle karşıt görüşler tarafından eleştirilen Yeni Göç ve İltica Paktı, Komisyon tarafından müzakerelere açılmıştır. Bu kapsamda Tarama Tüzüğü, gözden geçirilmiş İltica Usul Direktifi, İltica ve Göç Yönetimi Tüzüğü, Kriz ve Mücbir Sebep Tüzüğü kabul edilmiş; Aralık 2022’de Birlik Yeniden Yerleştirme Çerçevesi üzerinde uzlaşmaya varılmıştır.

Yapılan veri görselleştirmelerinin bazıları göstermektedir ki 2011’de EU-LISA tesis edilmeden önce de Schengen Bilgi Sistemi (SIS), Vize Bilgi Sistemi (VIS) ve

²²² Avrupa Veri Koruma Süpervizörü, 4/2018 No.lu Görüş (2018), para. 28

²²³ EU, **Regulation (EU) 2019/817 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on establishing a framework for interoperability between EU information systems in the field of borders and visa and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2016/399, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240, (EU) 2018/1726 and (EU) 2018/1861 of the European Parliament and of the Council and Council Decisions 2004/512/EC and 2008/633/JHA**, OJ L 135, 22.5.2019, p. 27–84, m.5

²²⁴ AB’ye giriş yapılan ilk ülkenin sığınma başvurusunu düzenleyeceğine ilişkin olarak bkz. EU, **Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)**, OJ L 180, 29.6.2013, p. 31–59, m.13

Eurodac için birlikte çalışabilirlik Avrupa Komisyonunda 2005a’da üstü kapalı bir şekilde sürmüştür. 2018 yılında kabul edilen Eu-LISA Tüzüğü²²⁵ ile üç sisteme ek olarak giriş/çıkış sistemi (EES), Avrupa Seyahat Bilgi ve Yetkilendirme Sistemi (ETIAS) ve üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için geliştirilmiş Avrupa Adli Sicil Bilgi Sistemi (ECRIS-TCN) gibi yeni bilgi sistemlerinin hazırlanması, geliştirilmesi ve operasyonel yönetiminden sorumlu ajans olarak da sorumlu tutulmuştur. Mevcut durumda henüz yürürlüğe girmeyen son sistemlerin de kademeli olarak yürürlüğe girmesiyle geçiş dönemi tamamlanmış olacaktır.

Eu-LISA, AB veri tabanları için teknik ve operasyonel çerçeve çizerken sınır kontrolü, kolluk ve yargı işbirliği, vize verilerinin değiş tokuşu, AB’nin Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanına ilişkin veri tabanlarından sorumluyken ulusal merciler bu veri tabanlarından elde edilen kişisel verileri işlerken kontrolör olarak hareket eder.²²⁶ Veriler tanımlama ve kayıt amacıyla göçe özgülenmiş veri tabanlarında depolandığında bu işlemler idari nitelikte olacaktır. Kolluk ve Yargı İşbirliği Tüzüğü’nün, kolluk görevlileri tarafından kolluk gücüne ilişkin kullanıldığı istisnai durumlarda geçerli olması gerekecektir.

2. Yasal Çerçeve

a. İltica Usul Direktifi

İltica usulünü düzenleyen bu Direktif sınırlar, kara suları ya da Üye Devletlerin transit bölgelerini kapsayan topraklarında yapılan veya geri çekilen uluslararası koruma başvurularına uygulanır.²²⁷ Bir Üye Devletin sınırlarında diğer bir Üye Devletin yetkilileri sınır ve göç kontrolünü sağlıyorken yapılan uluslararası koruma başvuruları da başvurunun yapıldığı ülke toprakları esas alınarak

²²⁵ EU, Regulation (EU) 2018/1726 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice (eu-LISA), and amending Regulation (EC) No 1987/2006 and Council Decision 2007/533/JHA and repealing Regulation (EU) No 1077/2011, OJ L 295, 21.11.2018, p. 99–137

²²⁶ Quintel, a.g.e, s.10

²²⁷ EU, Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast), OJ L 180, 29.6.2013, p. 60–95, m.3

değerlendirilecektir.²²⁸ Kural, ehliyeti bulunan bir kişinin kendi uluslararası koruma başvurusunu kendisinin yapmasıdır. Bununla birlikte refakatindeki kişiler de rıza gösterdiği takdirde refakatindeki kişiler için de başvuruda bulunmak mümkün olacaktır. Çocuklar söz konusu olduğunda ehliyeti bulunması halinde kendi adına, bulunmaması halinde aileleri, yakınları ya da yasal bir temsilci ile uluslararası koruma başvurusunda bulunulabilir. Refakatsiz çocuklar adına yasal kalış hakkına sahip üçüncü ülke vatandaşlarının başvurması mümkündür. Çocuklara ilişkin ayrıntılı düzenlemeler, Üye Devletlerin iç mevzuatına bırakılmıştır. Sınır kapılarında ya da gözetim merkezlerindeyken de uluslararası koruma başvurusunda bulunulabilmesi gerekliliği Direktif'te belirtilmiştir.²²⁹

Eurodac Tüzüğü uyarınca alınan ve uluslararası koruma başvurusunu değerlendirmekle sorumlu Üye Devleti belirlenmesine ve üye devletlerin kolluk güçleri tarafından kolluk faaliyeti amacıyla karşılaştırılmasını reddeden bir sığınmacının sınırlardaki ve/veya transit bölgelerde yaptığı başvurusu Üye Devletler tarafından hızlandırılmış değerlendirmeye tabi tutabilir.²³⁰ Başvuru sonrasında yapılacak mülakatta gizlilik esastır. Burada sığınmacının kültürel kökeni, toplumsal cinsiyeti, cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği veya hassasiyetleri dikkate alınacaktır. Bu mülakatlarda kişinin dosyası ile ilgili olduğu ölçüde yazılı, sözlü veya görsel kayıt mümkündür. Devam maddelerde sağlık değerlendirmesi öngörülmekle birlikte kişinin sağlık muayenesini reddetmesi halinin uluslararası koruma başvurusunun alınmasına engel olmayacağı da düzenlenmiştir.

Direktifin 52. gerekçesinde, bu özel alanda kişisel verilerin işlenmesinin ve bu verilerin serbest dolaşımını düzenleyen 95/46/EC sayılı Direktifin uygulanacağını öngörse de GVKT uyarınca söz konusu Direktif yürürlükten kaldırıldığı için Üye Devletlerde yapılan iltica başvuruları sırasında kişisel verilerin işlenmesinin de GVKT kapsamında değerlendirildiği kabul edilmektedir. Yine 60. gerekçe de Direktifin Şart'ta tanınan temel haklara saygılı ve ilkelerini gözeticeğini, özellikle de Şart'ın insanlık onuru, işkence veya insanlık dışı veya alçaltıcı muamele veya ceza yasağı, sığınma hakkı, sınır dışı, iade ve ülkeden çıkarmaya ilişkin koruma, ayrımcılık yasağı,

²²⁸ 2013/32/AB Direktifi m.4/d.5

²²⁹ 2013/32/AB Direktifi m.8

²³⁰ 2013/32/AB Direktifi m.31/f.8-i

kadın-erkek eşitliği, çocuk hakları ve etkili kanun yolu ve adil yargılama hakkı kenar başlıklı maddelerin uygulanacağı belirtilmiştir. GVKT uygulanacağı kabul edildiği için Şart'ın özel ve aile hayatına saygı ile kişisel verilerin korunması kenar başlıklı 7. ve 8. maddelerin de uygulanması gerekir.

2013 yılından itibaren çeşitli değişikliklerle uygulamada kalan İltica Usul Direktifi 75. Maddesindeki geçiş hükümleri uyarınca Komisyonun 12 Eylül 2024 tarihinde Tüzük olarak yeniden düzenlenerek üye devletlerin bağlayıcılığını arttıran yeni sistemi 1 Temmuz 2026'da tam anlamıyla uygulayabilmek için ortak bir planı tanıtmasını öngörür. Kademeli olarak ulusal mekanizmaların Tüzüğe göre uyumlandırılması planlanır. Komisyon, ulusal eylem planlarını yakından izleyecektir.

b. Kabul Şartları Direktifi

Kabul Şartları Direktifinin²³¹ amacı uluslararası başvuru sahiplerinin üye devletlere kabulüne ilişkin standartları ortaya koymaktır. AB topraklarında uluslararası koruma başvurusunda bulunan üçüncü ülke vatandaşlarına veya vatansızlara uygulanacaktır. Yukarıda açıklanan İltica Usul Direktifinde yapılan sınır tanımı burada da geçerlidir, tek farkı bu kişilerin uluslararası koruma başvurularının bulunması gerekliliğidir. Başvurusu bulunan kişiye uluslararası başvuru sahibi belgesi verilir. Bu belge, AB içinde tamamen serbest dolaşıma olanak sağlamaz. Sadece belgeyi veren devlet içinde ya da belirlenen alanlarda seyahat mümkün olacaktır.

Direktif, kabul şartlarında öncelikle kişinin özel ihtiyaçlarının olup olmadığının belirlenmesini öngörür. Kişiler diğer sebeplerin yanı sıra kimliklerinin ya da uyruklarının tespit edilebilmesi veya ülkeye giriş hakkının değerlendirilmesi için gözetim altına alınabilirler. Bu husus gözetim yerlerinin kişilerin özel ihtiyaçlarına yönelik düzenlenmiş olmasını gerektirir. Örneğin kadınlar erkeklerin olduğu yerlerde tutulamayacak, hastalığı olan kişilerin durumları düzenli olarak incelenecek, işkence mağduru kişilerin gerekli fiziksel ve psikolojik desteğe erişimi sağlanacak, refakatsiz çocuklar mümkün olan en kısa sürede gerekli koruma sağlanarak salınacaktır. Aile

²³¹ EU, **Directive 2013/33/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 laying down standards for the reception of applicants for international protection (recast)**, *OJ L 180*, 29.6.2013

üyelerinin birlikte gözetim altında bulunmaları da yine aile olarak kaydedilmelerine bağlıdır. Ancak belirtmek gerekir ki bu Direktifte doğrudan kişisel verilere özgülenmiş bir koruma düzenlemesi yer almamaktadır. Ancak Temel Haklar Şartı ve Lizbon Anlaşması gereği ilgililerin özellikle özel hayatlarının gizliliğine yönelik temel haklarına uyulması gerekecektir.

2016 yılında EASO (şimdiki adıyla EUAA) kabul şartlarına yönelik bir kılavuz yayınlamıştır. Kimlik tespiti, değerlendirme ve özel ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin olarak göstergelerin ve özel ihtiyaçların mümkün olan en kısa sürede kaydedilmesi gerektiğini, durumun gerekli güvence ve desteğin sağlanabilmesi için ilgili paydaşla paylaşılması gerekliliği kaydedilmiştir. Tahdidi olmamakla birlikte özel ihtiyaç sahipleri çocuklar, refakatsiz çocuklar, engelli kişiler, yaşlı kişiler, hamile kadınlar, yalnız ebeveynler, insan ticareti mağdurları, ağır hastalığı olanlar, psikolojik rahatsızlığı olanlar ve işkence, tecavüz ya da psikolojik, fiziksel ya da cinsel diğer şiddet türlerine (örneğin kadın sünneti gibi) maruz kalan kişiler sayılmıştır. Gizlilik ilkesi saklı kalmak kaydıyla özel ihtiyaçları tespit eden ulusal makamların ilgili yerlerle bu verileri paylaşması gerekir. Örneğin sınır güvenliğinden sorumlu personel ilk karşılaştıkları kişi olarak özel ihtiyaç durumunu ivedilikle bildirmelidir.

EASO'nun yayınladığı bu kılavuza göre özel ihtiyaçlara ilişkin bilgilerin kaydedilmesi ve ilgili mercilere iletilmesi gerekli korumaların sağlanması için oldukça önemlidir. Bu mekanizmanın işletilmesi sırasında gizlilik ve veri korumaya ilişkin ulusal düzenlemeler uygulanacaktır. Ayrıca kabul merci ve karar merci arasında bilgilerin paylaşımı için iletişim kanalları ve işbirliği tesis edilmelidir. Özel ihtiyaçların tespit edilmesi ve değerlendirilmesi kurumlar arası bilgi paylaşımı olduğunda daha etkili olmaktadır. Ancak burada da ulusal gizlilik ve veri koruma düzenlemeleri gözetilmelidir.²³² Yeni düzenlemeler ile kişisel verilere ilişkin ayrıca bir düzenleme öngörülmemektedir. İlgili Direktifin 24. maddesinde üye devletlerin, refakatsiz çocuk söz konusu olduğunda ailesinin tespiti için uluslararası ya da diğer ilgili kurumlarla irtibata geçmesini öngörür. Bununla birlikte uluslararası korumanın amacına uygun olarak ailenin geri kalanının menşe ülkede alıkonulmuş olma ihtimalini de göz önünde bulundurarak bu kurum ve mercilerle iletişime geçerken

²³² EASO, Kabul Şartlarına İlişkin Rehber: Operasyonel Standartlar ve Göstergeler, 7. Bölüm erişim için bkz. <https://euaa.europa.eu/publications/guidance-reception-conditions-standards-and-indicators>

kişilerin toplanan, işlenen ve paylaşılan bilgilerinin gizliliğine önem verilmesi gerektiği de düzenlemelerde vurgulanmıştır.

c. Vasıf Direktifi

2011 yılında gözden geçirilen Vasıf Direktifinin²³³ amacı üçüncü ülke vatandaşları ve vatansızların uluslararası koruma yararlanıcısı olarak mülteci mi, ikincil koruma statüsünde mi olduğunun tespit edilmesini ve buna uygun korumanın sağlanması için standartları ortaya koymaktır. Bu kapsamda yaş, akrabalar, kimlik, uyruk, önceki yerleşim yerleri, varsa önceki sığınma başvuruları, göç güzergahı ve seyahat belgeleri, uluslararası korumaya başvurma sebeplerine göre bir statü tanınıp tanınmayacağı, tanınacaksa hangi statü olacağı belirlenir.

Her Üye Devlet, Komisyon'a bilgi aktaracak ulusal bir irtibat noktası belirler ve Komisyonla bağlantılı olarak doğrudan işbirliği ve bilgi paylaşımına ilişkin uygun tedbirleri alır. Gizlilik ilkesi ulusal mevzuatta yer aldığı şekliyle ilgili personel tarafından işleriyle ilgili olarak elde edilen her bilgiye uygulanır.

Direktif insan onuruna, sığınmacıların ve beraberindeki aile üyelerinin sığınma hakkına ve Şart'ın 1, 7, 11, 14, 15, 16, 18, 21, 24, 34 ve 35. maddelerine uyulacağını 16. gerekçesinde ortaya koymuştur. Görüleceği üzere özel hayat ve aile hayatına saygı hakkı da koruma kapsamına alınırken kişisel verilerin korunmasına ilişkin 8. madde dahil edilmemiştir.

Bu Direktif de İltica Usul Direktifine benzer şekilde 11/06/2026 tarihine kadar uygulama alanı bulacak, bu tarihten sonra 14 Mayıs 2024 tarihli 2024/1347 sayılı AB Tüzüğü uygulanmaya başlayacaktır.

²³³ EU, Directive 2011/95/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on standards for the qualification of third-country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection, for a uniform status for refugees or for persons eligible for subsidiary protection, and for the content of the protection granted (recast), OJ L 337, 20.12.2011

d. Dublin Tüzüğü

Dublin III Tüzüğü²³⁴ 2013 yılında yürürlüğe girmiş olup uluslararası koruma başvurusunu hangi üye devletin inceleyip karara bağlayacağını düzenler. Temel ilke sığınmacı hangi üye ülkeden giriş yaptıysa başvurusunun o ülkede incelenmesidir. Mülakatta sığınmacının aile bireylerinin olup olmaması, AB içinde başka ülkelerde bulunup bulunmadıkları, nakil olup olamayacağı, daha önce AB’de vize ya da ikamet izni olup olmaması, AB’ye düzenli mi düzensiz mi giriş yaptığı gibi hususlar göz önünde bulundurulur. Bilgi edinme hakkı kenar başlıklı 4. madde uyarınca üye devletler, bu Tüzükten doğan yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla kişilerin verilerini diğer üye devletlerin yetkili makamlarıyla paylaşabilir. Yine aynı madde uyarınca kendisiyle ilgili bir veriye erişme hakkı ile gerçeği yansıtmayan verinin düzeltilmesi ya da hukuka aykırı olarak işlenen verinin silinmesi için talepte bulunma hakkı vardır. Bu hakların nasıl kullanılabileceği, aynı Tüzüğün 35. maddesinde bahsi geçen mercilerin ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin şikayetleri alan ulusal makamların iletişim bilgileri de dahil olmak üzere yetkili mercilerin bilgileri verilmelidir. Tüm bunlar sığınmacının anlayacağı şekilde kural olarak yazılı açıklanmalıdır. Burada ayrıca sığınmacıların parmak izlerinin tutulduğu veri sistemi olan Eurodac’ta sığınmacıların hangi verisinin hangi amaçla işleneceğini açıklaması beklenir.²³⁵

Kural olarak hava, kara ya da denizyolu ile düzensiz şekilde sınırlardan geçmiş olan bir üçüncü ülke vatandaşı sığınmacının uluslararası koruma başvurusunu değerlendirmekle sorumlu olan devlet, kişinin giriş yaptığı devlettir. Bu sorumluluk giriş tarihinden 12 ay geçmekle düşecektir. Tespit yapılırken Eurodac verileri de dahil olmak üzere basit kanıtlar aranır.²³⁶ Sığınmacı, başka bir üye devlette yeni bir uluslararası koruma başvurusunda bulunduğu takdirde devletler Eurodac kayıtlarına göre kişinin ilk giriş ülkesine alınması için o üye devlete talepte bulunabilir.

²³⁴ EU, **Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast)**, OJ L 180 29.6.2013

²³⁵ Dublin III Tüzüğü, m.4

²³⁶ Dublin III Tüzüğü m.13

Nakil söz konusu olduğunda sığınmacının ya da başka bir kişinin naklini gerçekleştirecek olan üye devlet, bu kişiye ait kişisel verileri o ülkenin yetkili makamlarıyla ulusal mevzuata uygun olarak paylaşır. Bu paylaşım kişiye hayati çıkarlarının korunması için gerekli acil sağlık hizmetlerinin sağlanması da dahil olmak üzere yeterli desteği sağlayabilmelerini temin etmek ve bu Tüzük ile birlikte diğer sığınma hukuku mekanizmaları tarafından sağlanan koruma ve hakların devamlılığını sağlamak amacıyla yapılır. Nakledilecek kişiye nakil işlemine elverişli, ilgili ve yeteri kadar veriyi içermesi gerekir. Yetkili makamların ulusal mevzuata uygun olarak gerekli tedbirleri alabilmeleri için yeterli zamanlarının olması gözetilerek bu verilerin nakil gerçekleşmeden makul bir süre önce paylaşılması öngörülmüş, makul süre tanımını Tüzükte yapılmamıştır.²³⁷

Tüm üye devletler diğer tüm üye devletlerden başvurucuya ait uygun, ilgili ve aşırı olmayan kişisel verileri sorumlu üye devleti belirlemek; uluslararası koruma başvurusunu incelemek; Dublin Tüzüğü'nden doğan yükümlülüklerini yerine getirmek için talep edebilir. Bu bilgiler başvurucuya ve uygun olduğu ölçüde aile, akraba ya da diğer aile üyelerine ait tam adları, eski adları, mahlasları, eski ve güncel uyrukları hakkında bilgileri gibi kişisel ayrıntılar; kimlik ve örneğin referanslarını, geçerlilik sürelerini, hazırlanma tarihini ve veren makam gibi seyahat belgeleri; başvurucunun Eurodac'taki parmak izi de dahil olmak üzere kimliğini tespit etmeye yönelik diğer tüm gerekli bilgileri; yaşanan yerler ve güzergah; bir üye devlet tarafından verilen ikamet izni ya da vizeler; başvurunun yapıldığı yer; önceki uluslararası koruma başvurularının yapıldığı yerler ve tarihler istenebilecek diğer bilgiler arasında sayılmaktadır.²³⁸

Sığınmacıların kendilerine ilişkin tutulan veriler hakkında talep üzerine bilgi edinme hakları vardır. Şayet bu Tüzük ya da 95/46/AT Direktifin (Şu an GVKT) ihlaline yol açarak, eksik ya da yanlış işlenmiş veriler söz konusuysa verilerin düzeltilmesi ya da silinmesi için talepte bulunabilir. Düzeltme ya da silme makam, verileri bu şekilde işleyen üye devleti bilgilendirebilir. Düzeltmeyi reddeden makama karşı başvuru dava açabilir. Verilerin otomatik işlenmediği ya da saklanmadığı

²³⁷ Dublin III Tüzüğü m.31-32

²³⁸ Dublin III Tüzüğü m.34/f.1-2

durumlarda etkili kontrollerin yapılması için üye devletlere uygun önlemleri alma yükümlülüğü getirilmiştir.²³⁹

Veri güvenliği ve veri korumaya ilişkin 38. maddede üye devletler aktarılan kişisel verilerin güvenliğini sağlamak ve özellikle de hukuka aykırı ya da yetkisiz erişimlerin veya ifşa, değişiklik ya da kayıptan kaçınmak için tüm uygun önlemleri alacaktır. Her üye devletin 95/46/AT sayılı Direktif uyarınca ulusal denetim makamı veya makamları belirlemesi gerekmektedir. Bu makamlar bağımsız gözlemci olarak işlemin ulusal mevzuat uyarınca hukuka ve Tüzüğe uygunluğunu denetleyecektir. Gizlilik ilkesini esas alan Dublin Tüzüğü, ulusal mevzuatta kişisel verilerin kötüye kullanımına idari ve/veya adli cezalar öngörülmesi gerektiğini de hükme bağlar.²⁴⁰

e. EURODAC Tüzüğü

Eurodac Tüzüğü 604/2013 sayılı Dublin Tüzüğü'nün etkili uygulanabilmesi için Avrupa Birliği genelinde kullanılan, AB üye devletleri arasında sığınmacıların ve AB üyesi olmayan devletlerin vatandaşlarının parmak izlerinin tutulduğu biyometrik veri tabanını kurmaktadır.²⁴¹ Amacı hangi üye devletin sığınma başvurusunu incelemede sorumlu olduğunun belirlenmesini kolaylaştırmak ve kolluk kuvvetlerinin katı koşullara tabi olarak terör veya diğer ağır suçların soruşturulması, tespiti ve önlenmesi için bu veri tabanına başvurabilmelerini sağlamaktır. Bunun için merkezi bir veri tabanında parmak izlerini karşılaştırılır. Ayrıca belirtmek gerekir ki Eurodac'a ilişkin verilerin menşe üye devlet²⁴² tarafından ulusal mevzuatına göre kurulan veri tabanlarında işlenmesi saklı kalmak kaydıyla, parmak izi ve diğer kişisel veriler bu Tüzüğe ve Dublin Tüzüğü'nün 34.maddesinde belirtilen amaçlar için işlenebilir.

²³⁹ Dublin Tüzüğü m.34

²⁴⁰ Dublin III Tüzüğü, m.40

²⁴¹ EU, Regulation (EU) No 603/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the establishment of 'Eurodac' for the comparison of fingerprints for the effective application of Regulation (EU) No 604/2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person and on requests for the comparison with Eurodac data by Member States' law enforcement authorities and Europol for law enforcement purposes, and amending Regulation (EU) No 1077/2011 establishing a European Agency for the operational management of large-scale IT systems in the area of freedom, security and justice (recast), OJ L 180, 29/06/2013 (Eurodac Tüzüğü)

²⁴² Menşe üye devlet, Tüzüğü'nün tanımlar başlıklı 2. Maddesinde *kişisel verileri Merkezi Sisteme ileten devlet* olarak tanımlanmıştır.

Eurodac sisteminde Merkezi Sistem ve Merkezi Sistem ile Eurodac verilerine özgülenmiş şifreli bir sanal ağ sağlayan üye devletler arasında iletişim sağlayan bir İletişim Altyapısı bulunur. İletişim Altyapısına her üye devletin Ulusal Erişim Noktası dahildir.

Parmak izi alma usulünün ilgili üye devletin ulusal uygulamasına ve aynı zamanda AB Temel Haklar Şartında, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan güvenlik önlemlerine uygun olarak icra edilmesi gerekir.²⁴³ Burada Çocuk Hakları Sözleşmesinin geçmesinin önemli bir nedeni vardır: Tüzüğün 9. maddesine göre 14 yaşını tamamlayan her uluslararası başvuru sahibi kişinin parmak izleri, başvurularını yapmalarını takiben 72 saat içinde alınır. Otomatik Parmak İzi Tanılama Sistemi (AFPIS) ile birlikte çalışır, yani parmak izi eşleştğinde bir uyarı verir. Eurodac'a göre sorumlu olduğu tespit edilen üye devletin, sığınmacının başvurusunun inceleme kararının alındığı tarihi ekleyerek güncellemesi gerekecektir.

Kaydedilecek veriler arasında parmak izi verisi, menşe üye devlet, uluslararası koruma başvurusunun yapılma yeri ve tarihi (eğer başvuru yeri ve giriş tarihi uyuşmazsa bu durumda transfer eden üye devletin girdiği tarihtir), cinsiyet, menşe üye devlette kullanılan referans numarası, parmak izlerinin alındığı tarih, Merkezi Sisteme iletilme tarihi, sistem kullanıcısının kimliği sayılmıştır.²⁴⁴ Tüm bu veriler 10 yıl boyunca tutulacak, bu zamanaşımı süresi geçtikten sonra veriler Merkezi Sistemden otomatik olarak silinecektir. Bu genel bir kural olup kişi herhangi bir üye devletten vatandaşlık hakkı kazanırsa bu sürenin geçmesi beklenmeden verilerin silinmesi gerekir.

Sınırın dışında kara, deniz ya da hava sınırlarında düzensiz geçiş sebebiyle yakalanan, geri çevrilmeyen ya da fiziksel olarak üye devletin topraklarında bulunan ve yakalanma ile geri gönderme kararına dayanarak ülkeden çıkarılması arasında geçen süre boyunca idari gözetim altında tutulmayan 14 yaşını doldurmuş üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansızların parmak izleri alınacaktır. Bu kişilerin alınan parmak izleri Merkezi Sistem'e iletilecektir. Sınırdışı edilen kişi, 10 sene içinde tekrar düzenli ya da

²⁴³ Eurodac Tüzüğü m.3/son

²⁴⁴ Eurodac Tüzüğü m.11

düzensiz yollarla geldiğinde ve bu sefer uluslararası koruma başvurusunda bulunduğu sorumlu devlet bu kayda göre belirlenecektir.²⁴⁵ Örneğin Bulgaristan'da düzensiz geçiş yapmak isterken yakalanan bir kişinin parmak izi düzensiz göçmen olarak kaydedilecektir ve başka bir üye devlete ulaşarak uluslararası koruma başvurusunda bulunduğu ihtimalde Dublin III Tüzüğü uyarınca başvurunun Bulgaristan'da değerlendirilmesi gerektiğini hukuken ileri sürebilecektir.

Tüzüğün gözden geçirilmiş bu halinde kolluk kuvvetlerinin karşılaştırma yapabilmesi için usuller de açıklanmıştır. Belirlenmiş bir ulusal makam, doğrulayıcı makama gerekçeli bir elektronik talep sunmalıdır. Doğrulayıcı makam üç koşulun yerine getirildiğini doğrulamalıdır: İlk olarak ulusal parmak izi veri tabanlarının yanı sıra 2008/615/JHA sayılı Karar (Prüm Kararı) ve VIS uyarınca diğer Üye Devletlerin AFPIS'lerine danışılmış olması ve bu danışmanın sonuçsuz kalmamış olması; ikinci olarak, karşılaştırmanın terör suçlarının veya diğer ciddi cezai suçların önlenmesi, tespiti veya soruşturulması amacıyla gerekli olması; ve son olarak, belirli bir durumda ve karşılaştırmanın söz konusu suçlardan herhangi birinin önlenmesine, tespit edilmesine veya soruşturulmasına önemli ölçüde katkıda bulunacağını düşünmek için makul gerekçeler olması.²⁴⁶

Talebe ilişkin koşulların karşılandığının doğrulanmasının ardından Ulusal Erişim Noktası, doğrulayıcı makam tarafından Eurodac Merkezi Sistemine iletilen talebi işleme koyacaktır. Kolluk kuvvetleri Eurodac'ta gizli parmak izlerine, yani bir kişi tarafından dokunulan bir yüzeyde bırakılan ve bir suç mahallinde bulunabilecek parmak izlerine dayanarak arama yapmaktadır.²⁴⁷ Uluslararası korumadan yararlanan kişilerin parmak izleri üç yıl boyunca işaretlenmektedir. Bu, üç yıl boyunca bu kişilerin kolluk faaliyetleri sebebiyle Merkezi Sistemde toplanan parmak izi gibi kişisel verilerin üç yıl boyunca karşılaştırılabilir kalacağı anlamına gelmektedir. Bu verilerin hem iltica hem de kolluk kuvvetleri amaçları için ulusal makamların tasarrufunda kalması ve üç yıllık sürenin sona ermesinin ardından bu sistemden silinene kadar bloke

²⁴⁵ Benzer yönde bkz. Niovi Vavoula, **Transforming Eurodac from 2016 to the New Pact: From the Dublin System's Sidekick to a Database in Support of Eu Policies on Asylum, Resettlement and Irregular Migration**, ECRE Working Paper 13, 2020 (erişim <https://ecre.org/wp-content/uploads/2021/01/ECRE-Working-Paper-Transforming-Eurodac-from-2016-to-the-New-Pact-January-2021.pdf>)

²⁴⁶ Eurodac Tüzüğü m.20

²⁴⁷ Eurodac Tüzüğü m.21

edilmesi sonucunu doğuracaktır.²⁴⁸ Kolluk kuvvetlerinin talebi halinde bir eşleşme gerçekleştiği takdirde Tüzüğün 11. maddesinde sayılan her türlü bilgi paylaşılabılır olacaktır.

Sığınma alanında GVKT, suçu önleme amacıyla veri işlenmesine açık olmakla birlikte sürecin kolluk kuvveti tarafından Kolluk Kuvveti Tüzüğü kapsamında kişisel verilerin işlenmesine geçişi gri bir alandadır. Kolluk ve sığınma sürecinin iç içe geçmiş yapısı özellikle AB'nin ortak bir ceza kanunu olmadığı dikkate alındığında şüphelinin, mağdurun veya tanığın kişisel verilerinin de işlenebilmesine sebep olacaktır. Gerekenden fazla veri işlenmesi veya buna erişmesi zorunlu olmayan kişilerin erişebilmesi halinde sığınma hakkına erişimde olumsuz etki doğurma ihtimali mevcuttur. Profilleme, yalnızca işlenen veriye dayanarak değerlendirme yapılması risk analizlerinde hatalara sebep olabileceği gibi herhangi bir şekilde adli sürece dahil olan bir sığınmacının sorun yaratma potansiyeli ile damgalanması da gündeme gelebilecektir.

2013 yılında yürürlüğe girmesini takiben çeşitli dönemlerde değişikliğe uğramıştır. Tüzüğün geçerliliği 11/06/2026 yılında sonlanacak, yerine 2024/1358 sayılı AB Tüzüğü uygulama alanı bulacaktır.

3. Verilerin Tutulduğu Sistemler

2015 yılında AB Komisyonunun sınır güvenliğine ilişkin tebliğinde biyometrik teknolojinin yanlış kimlik tespitini, ayrımcılık ve ırksal profilleme riskini azaltabileceği belirtilmiş, kayıp çocukların korunması ya da insan ticareti mağduru olmasının engellenmesini sağlayabileceği belirtilmiştir. Kişilerin hatalı şekilde yakalanma ve tutuklama riskini azaltabileceği, Schengen bölgesinde mukim vatandaşların güvenliğini sağlamada katkısı olabileceğini eklemiştir. Her ne kadar büyük ölçekli bilgi sistemlerinde potansiyel bir mahremiyet riski olacağını belirtmekteyse de Komisyon düzenlemelerle bunun aşılabileceğini kabul eder. Kişisel verilerin toplanması ve kullanılması özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması haklarına doğrudan etki ettiği için tüm sistemlerin gereklilik, orantılılık,

²⁴⁸ Eurodac Tüzüğü m.18

amaca uygunluk ve verinin niteliği gerekliliklerine uyması gerekir. Yine veri sahiplerinin özel hayatlarının ve kişisel verilerinin korunmasına ilişkin hakları güvence altına alınmalıdır.

AB hukukuna göre uyruğu fark etmeksizin herkesin kişisel verilerinin korunması hakkı vardır.²⁴⁹ İnsan onuruna sıkı şekilde bağlı olması sebebiyle temel hak olarak değerlendirilen kişisel verilerin korunması hakkı yine AB hukukuna göre temel hakların kısıtlanmasına yönelik istisnai hallerin bulunduğu durumlarda kısıtlanabilir.

Sığınmacıların da diğer üçüncü ülke vatandaşları gibi kayıt için başvurmaları halinde belirli bir profillemeye sonucu uluslararası korumaya uygunluğu değerlendirilecek ve buna göre belirleme yapılacaktır. Mülteci statüsü belirlemeye yönelik idarenin bu eylemlerinin GVKT kapsamında değerlendirileceği şüphesizdir. Ancak bu eylemler suçun önlenmesi, soruşturulması, gibi sebeplerle bir süreç yürütüldüğünde AB Polis ve Yargı Direktifinin uygulanması gerekecektir. Burada hem AB ajanlarından hem de ulusal yetki mercilerinin hareketlerinin yaratacağı bir sorun vardır. AB genelinde sabit bir suç tanımı olmadığı ve devletlerin belirli eylemleri suç olarak sayma konusunda münhasır yetkileri de olduğu için düzensiz giriş ve kalışların bir suç olarak düzenlendiği durumlarda buna ilişkin kişisel verilerin AB veri tabanlarına dahil edilmesi mümkün olacaktır.²⁵⁰ Operasyonel AB Bilgi Sistemleri 2019/817 AB Tüzüğünde SIS, Eurodac, VIS, EES, ETIAS ve ECRIS-TCN olarak sayılmıştır.

a. Schengen Bilgi Sistemi (SIS)

1990lardan itibaren kişilerin serbest dolaşımı için iç sınırların kaldırılması, AB'nin gerçekleştirmek için adımlar attığı hedeflerden biriydi. Buna ek olarak güvenliğin de bir diğer hedef olarak belirlenmesi Schengen projesi hayata geçirilirken dış sınırlarda denetimin ve gözetimin arttırılmasına yol açmıştır. Schengen Bölgesi içindeki güvenlik kontrollerinin yanı sıra SIS ile sınır kontrolleri, kolluk, gümrük, göç

²⁴⁹ AB Şartı m.7 ve m.8

²⁵⁰ Quintel, a.g.e, s.6-8

ve yargı makamları arasında bir işbirliği mekanizması kurulmuştur.²⁵¹ Özellikle güncel SIS'in sınır kontrolleri, polis ve gümrük kontrolleri, terör suçlarının veya diğer ciddi cezai suçların önlenmesi, tespiti, soruşturulması veya kovuşturulması ya da cezaların infazı, üçüncü ülke vatandaşlarının giriş veya kalışlarına ilişkin kararların alınması ve şartların değerlendirilmesi, uluslararası korumaya başvuran üçüncü ülke vatandaşlarının güvenlik kontrolleri için ya da vize başvurularını değerlendirmek üzere özgülendiği görülür.

SIS ilk olarak, Benelüks Ekonomik Birliği Devletleri, Federal Almanya Cumhuriyeti ve Fransa Cumhuriyeti hükümetleri arasında ortak sınırlarında kontrollerin kademeli olarak kaldırılmasına ilişkin 14 Haziran 1985 tarihli Schengen Anlaşmasının uygulanmasına dair Sözleşmenin hükümleri uyarınca kurulmuştur. SIS II'nin geliştirilmesi ile SIS'in yerini almıştır.²⁵² 2018 yılında kabul edilen üç tüzük²⁵³ ile güçlendirilmiş SIS II, düzensiz göç ile mücadeleyi arttırmada önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2023 yılında bu tüzüklerin son hali yürürlüğe girmiştir.²⁵⁴ Geri Gönderme Direktifi uyarınca geri gönderme kararı alındığında ulusal makamların bunu sisteme olabilecek en kısa sürede girmesi gerekmektedir. İadenin teyidi, uyarının silinmesi, ulusal makamlar arasında geri gönderme kararı vermeden önce yasal kalış hakkına sahip olup olunmadığına ilişkin zorunlu istişare direktifte yer alan usullerdir. Giriş yasaklarına ilişkin olarak yürürlükte olan direktif AB'ye girişi veya kalış reddedilen üçüncü ülke vatandaşları hakkında bu uyarıların işlenmesi ile ek bilgi alışverişi yapılmasına ilişkin koşullar ve usuller belirlenir. AB vatandaşı olmayan kişinin güvenlik tehdidi oluşturması veya bir üye devlete girişini ya da geçişini engelleyen kısıtlayıcı bir kararın varlığı halinde uyarı girilmesi; AB içinde serbest

²⁵¹ EU Migration and Home Affairs, Schengen Information System erişim için bkz. https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen-borders-and-visa/schengen-information-system_en erişim tarihi 17.05.2024

²⁵² EC, **Regulation (EC) No 1987/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on the establishment, operation and use of the second generation Schengen Information System (SIS II)**, mülga tarihi: 06/03/2023

²⁵³ (AB) 2018/1860 sayılı Yasadışı Kalan AB Vatandaşı Olmayan Kişilerin İadesi için SIS'in Kullanımına İlişkin AB Tüzüğü; (AB) 2018/1861 sayılı Sınır kontrolleri alanında Schengen bilgi sisteminin kurulması, işletilmesi ve kullanılmasına ilişkin ve Schengen Anlaşmasının uygulanmasına dair sözleşmeyi tadil eden AB Tüzüğü; (AB) 2018/1862 sayılı Cezai konularda polis işbirliği ve adli işbirliği alanında Schengen bilgi sisteminin kurulması, işletilmesi ve kullanılmasına ilişkin AB Tüzüğü.

²⁵⁴ EU, **Regulation (EU) 2018/1861 of the European Parliament and of the Council of 28 November 2018 on the establishment, operation and use of the Schengen Information System (SIS) in the field of border checks, and amending the Convention implementing the Schengen Agreement, and amending and repealing Regulation (EC) No 1987/2006**, OJ L 312, 07/12/2018

dolaşım hakkı olan üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin uyarıların girilmesi gerekliliği gibi durumları düzenler.

SIS bir uyarı²⁵⁵ sistemidir. Kullanan devletlerden biri uyarı niteliğinde tahdit kodu girdiğinde diğer devletlerde de bu görünür hale gelir, görevlerinin yerine getirilmesiyle kısıtlı olarak saklanan verilere başvurabilmelerini sağlar. Bu tahdit kodları konulma amaçlarına uygun olduğu sürece sistemde tutulmalı ve amacına ulaştığında silinmelidir. Bu kodlar türüne göre belirlenen 1, 3, 5 ya da 10 yıllık periyotlarla gözden geçirilir, eğer devletler uzatılmasına karar vermezse süre sonunda sistemden silinir.

Merkezi sistem, ulusal sistem ve sistemler arası ağdan oluşan SIS'i kullanan her devlet buna uygun ulusal yapı ve mekanizmaları geliştirmek zorundadır. Mart 2023 itibariyle SIS yalnızca kişisel verileri değil özel nitelikli kişisel verilerden olan biyometrik verileri kimlikleri onaylamak ve doğrulamak üzere kaydeder. Fotoğraflar, avuç içi izi, parmak izi, kayıp kişilerle sınırlı kalmak üzere DNA kayıtları, parmak lekesi ve avuç izi lekesi tutulan veriler arasında sayılmaktadır. DNA kayıtları ve fotoğraflar dışındaki kayıtlar otomatikleştirilmiş parmak izi tanıma sistemi aracılığıyla biyometrik aramalar için kullanılır. Her ne kadar henüz fotoğraf ve yüz tanıma teknolojilerinin kullanılmadığı belirtilmekteyse de buna ilişkin çalışmalar yapılmaktadır ve Giriş-Çıkış Sisteminde bu uygulamaya ilişkin adımlar atılmıştır.²⁵⁶

SIS'e erişebilecek ve değişiklik yapabilecek makamlar SIS II Tüzüğünde belirtilir. Buna göre üçüncü ülke vatandaşlarının kimlik tespitinden sorumlu ulusal yetkili makamlar tahdidi olarak sayılan amaçlar doğrultusunda erişim veya kopyasında arama hakkına sahiptir. Bu amaçlar arasında sınır kontrolleri, Üye Devlet içerisinde gerçekleştirilen polis ve gümrük kontrolleri ve bu kontrollerin belirlenmiş makamlar tarafından koordine edilmesi; ilgili Üye Devlet içerisinde terör suçlarının veya diğer

²⁵⁵ Yetkililerin bir kişi ya da nesneyi tanımlamasına ve buna göre hareket etmesine olanak sağlayan bir dizi veri (SIS II Tüzüğü m.3 Tanımlar)

²⁵⁶ SIS II Tüzüğü m.32-33, ayrıca AB genelinde bu uygulamanın yaygınlaşmamış olması çeşitli AB ülkelerinde kullanılmadığı anlamına gelmemektedir. Şu ana kadar Avusturya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Letonya, Litvanya, Slovenya ve Hollanda ile birlikte on bir ülke yüz tanıma teknolojisini kullanmaktadır ve bu eğilim artmaya devam etmektedir (bkz. Steffan Kuhlmann, "Government Use of Facial Recognition Technologies under European Law", in R. Matulionyte and M. Zalnieriute (eds.) **The Cambridge Handbook of Facial Recognition in the Modern State**. Cambridge: Cambridge University Press, 2024, s. 127–138)

ciddi cezai suçların önlenmesi, tespiti, soruşturulması veya kovuşturulması veya cezai yaptırımların infazı; oturma izinleri ve uzun süreli vizeler de dahil olmak üzere üçüncü ülke vatandaşlarının Üye Devletlerin topraklarına girişleri ve kalışları ve üçüncü ülke vatandaşlarının geri dönüşleri ile ilgili koşulları incelemek ve kararlar almak ve Üye Devletlerin topraklarına yasadışı yollardan giren veya kalan üçüncü ülke vatandaşları üzerinde kontroller yapmak; Uluslararası koruma başvurusunda bulunan üçüncü ülke vatandaşlarına yönelik güvenlik kontrolleri; vize başvurularını incelemek ve vizelerin iptal edilmesi, geri alınması veya uzatılması da dahil olmak üzere bu başvurularla ilgili kararlar almak gibi hususlar sayılmıştır.²⁵⁷

Bir diğer erişim sağlayabilecek makam Europol'dür. Europol görevini yerine getirmek için gerekli olduğu durumlarda, SIS'teki verilere erişme ve bunları arama hakkına sahiptir. Mart 2021'den beri de Europol ile terör suçlarına ilişkin SIS uyarılarının eşleşip eşleşmediğine ilişkin taramalar yapılır. Bu tamamlayıcı bilgiler SIRENE Ofisleri²⁵⁸ tarafından paylaşılır. Europol tarafından yapılan bir araştırmanın SIS'te bir uyarının varlığını ortaya çıkarması halinde Europol, İletişim Altyapısı aracılığıyla ve SIRENE El Kitabında belirtilen hükümlere uygun olarak tamamlayıcı bilgi alışverişi yoluyla ilgili Üye Devleti bilgilendirecektir. Europol'ün SIS'teki bir aramadan ya da ek bilgilerin işlenmesinden elde edilen bilgileri kullanması, bu bilgileri veren Üye Devletin iznine tabidir. Üye Devletin bu tür bilgilerin kullanımına izin vermesi halinde, bu bilgilerin Europol tarafından kullanımı GVKT değil, Europol Tüzüğüne tabi olup Europol, bu tür bilgileri üçüncü ülkelere ve üçüncü kurumlara yalnızca düzenleyen Üye Devletin rızasıyla ve veri korumaya ilişkin Birlik yasalarına tam uyum içinde iletir. Avrupa Veri Koruma Denetçisinin Europol'ün SIS'teki verilere erişim ve arama hakkını kullanırken ve tamamlayıcı bilgilerin değişimi ve işlenmesindeki faaliyetlerini izlemesine ve gözden geçirmesine izin vereceği yine Tüzük kapsamında öngörülmüştür.²⁵⁹

²⁵⁷ SIS II Tüzüğü m. 34

²⁵⁸ Ek bilgilerin paylaşılmasını sağlayan ulusal ofislerdir. Uyarıların gerektirdiği eylemlere ilişkin ek bilgi alışverişine dair ayrıntılı kurallar belirlenmiştir. SIRENE El Kitabı için bkz. **2011/406/EU: Commission Implementing Decision of 1 July 2011 amending the SIRENE Manual (notified under document C(2011) 4574)**, OJ L 186, 15/07/2011. Europol'ün de bir SIRENE ofisi vardır ve vakaların gizli, hızlı ve etkin takip edilmesini hedefler.

²⁵⁹ SIS II Tüzüğü m.35

Üçüncü erişim sağlayabilecek makam Frontex, kişilerin iadesiyle ilgili görevlerde yer alan personel ekipleri ve göç yönetimi destek ekiplerinin üyeleri olarak düzenlenmiştir. Gerekli eğitimi almış personel, görevlerinin ifası için gerekli olduğu ölçüde ve belirli bir operasyon için operasyonel planın gerektirdiği şekilde SIS'deki verilere erişme ve bunları arama hakkına sahiptir. SIS'teki verilere erişim diğer ekip üyelerine verilmeyecektir. Teknik bir arayüz aracılığıyla SIS'teki verilere erişim ve arama hakkını kullanacaktır. Teknik arayüz Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı tarafından kurulacak ve idame ettirilecek ve Merkezi SIS'e doğrudan bağlantıya izin verecektir. Personelin bir uyarıyı eşleştirmeleri halinde yetkilendirilmiş personel hariç, ev sahibi Üye Devletin sınır muhafızlarının veya geri dönüşle ilgili görevlerde yer alan personelinin talimatları doğrultusunda hareket ederler. Avrupa Veri Koruma Denetçisi Frontex'in SIS'e erişimi açısından da denetleyici bir role sahiptir.²⁶⁰

SIS'te depolanan kişisel verilerin serbest dolaşım hakkını etkilediğine yönelik davalar AİHM'e yansımıştır. Örneğin 2010 yılında Dalea/Fransa kararında Romanya uyruklu bir kişinin Polis tarafından Schengen Bilgi Sisteminde depolanan kişisel verilerinin doğruları yansıtmadığı ve bu sebeple Schengen bölgesinde serbestçe dolaşamadığı ve başvurusunun veri tabanındaki kişisel verilerine erişemediği ve düzelttiremediği iddiasını m.8 üzerinden inceleyen AİHM, dayanan maddenin bir yabancıya doğrudan belirli bir ülkeye girme ve ikamet etme hakkı tanımadığını hatırlatmış ve Fransız yetkililerin Schengen veri tabanına müdahalesini incelerken kanuniliğin yanı sıra ulusal güvenliği korumaya yönelik meşru bir amaca yönelik olduğuna hükmetmiştir. Müdahalenin gözetilen meşru amaç ile orantılı olduğunu ve demokratik bir toplumda gerekli olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple ilgili başvuruda ihlal kararı çıkmamıştır.²⁶¹

Benzer şekilde ABAD da AB'ye yasadışı girişlerin önlenmesi amacıyla pasaport ve seyahat belgelerinde biyometrik parmak izlerinin saklanması genel olarak uygun bulmuştur.²⁶² Mahkeme, terör suçlarının ve ciddi suçların önlenmesi, tespit edilmesi, soruşturulması ve kovuşturulması amacıyla yolcu isim kayıtlarının (PNR) otomatik

²⁶⁰ SIS II Tüzüğü m.36

²⁶¹ AİHM, Dalea/Fransa (BN: 964/07, KT: 2.2.2010)

²⁶² CJEU, Case 291/12, *Michael Schwarz v. Stadt Bochum* [2013], ECLI:EU:C:2013:670, p. 43.

analizi ile ilgili olarak da benzer sonuca vararak meşru amaç olarak sunulan kamu düzeni ve suçun önlenmesini kabul etmiştir.²⁶³

Schengen bilgi sistemi genel olarak AB sınırlarına düzenli ya da düzensiz olarak gelen herkese ilişkin verilerin tutulduğu bir sistem olarak karşımıza çıkar. Eurodac ise Dublin sisteminin uygulanmasına yönelik kurulmuş olup sığınmacıların verilerinin işlendiği ve toplandığı bir veri tabanı olarak düzenlenmiştir.²⁶⁴

b. Eurodac (Avrupa Daktiloskopi Sistemi)

Bir Avrupa ülkesine giriş yapan sığınmacıların başvurularını Dublin Sistemi uyarınca ilk olarak hangi Üye Devletin değerlendirmekle sorumlu olduğunu belirlemede ilgili mercilerin başvurduğu büyük ölçekli bir BT sistemidir. Mevcut durumda tüm Üye Devletler 14 yaşını aşmış olan tüm sığınmacıların²⁶⁵, düzensiz geçiş yapmaya çalışırken yakalanan göçmenlerin²⁶⁶ ve yasal kalış süresini aşmış üçüncü ülke vatandaşlarının parmak izlerini toplamak zorundadır. Eurodac veri tabanında halihazırda kayıtlı olanlar ile yeni sığınma başvurularının tespit edilmesine yardımcı olur. Yukarıda da bahsedildiği üzere bireylerin ilk giriş yaptığı ülkelerde sığınma başvurusunun alınmasını sağlamak ve diğer üye devletlerde “sığınma alışverişi” (*asylum shopping*) yapmalarını engellemek amaçlanmaktadır.²⁶⁷

Mevcut durumda 27 üye ülkeye ek olarak İzlanda, Norveç, İsviçre ve Lihtenştayn tarafından kullanılan sistemde Ulusal iltica makamları Eurodac'ı, yeni parmak izlerini saklamak ve sığınmacılarla ilgili mevcut kayıtları karşılaştırmak için kullanır. Kişisel verilerin AB içinde ya da dışında kurulan herhangi bir üçüncü ülke, uluslararası veya özel kuruluşun yetkililerine aktarılması yasaktır.

Aktarım, elektronik iletişim ağı olan DubliNet aracılığıyla yapılmaktadır. DubliNet aracılığıyla Eurodac'ta depolanan sınırlı veri kümesi dışındaki veriler değiş tokuş edilebilir. Eurodac'ta parmak izleri alınması kendi başına kişinin kimliğinin

²⁶³ CJEU, Case 817/19, *Ligue des droits humains v. Conseil des ministres* [2022], ECLI:EU:C:2022:491, p 123–124

²⁶⁴ Eurodac Tüzüğü

²⁶⁵ Dublin Tüzüğü m.9/f.1

²⁶⁶ Dublin Tüzüğü m.14/f.1

²⁶⁷ Quintel, a.g.e, s. 31

tespiti anlamına gelmemekteyse de devlet ve geçmiş Eurodac girişi arasında bilgi paylaşımı ile doğrulanabilir bağlantı kurulabileceği açıktır. Eurodac parmak izleri, ulusal veri tabanları ile çapraz sorgulama yapılabildiği için tanımlama mümkündür.²⁶⁸ Eurodac parmak izlerinin istihbarat servisleri hariç olmak üzere kolluk kuvvetleri ve Europol tarafından terör suçlarının ve diğer ağır ceza suçlarının önlenmesi, tespit edilmesi veya soruşturulması amacıyla istişare edilmesi mümkündür. Burada Eurodac'a ilişkin Tüzükte güvenlik kaygısı meselesinin ölçülülük ilkesi ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğine dair bir kayıt bulunması önemlidir:

*“Komisyon, Konsey ve Avrupa Parlamentosu'na gönderdiği 24 Kasım 2005 tarihli Adalet ve İçişleri alanındaki Avrupa veri tabanları arasında etkinliğin, birlikte çalışabilirliğin ve sinerjinin arttırılmasına ilişkin Tebliğinde, iç güvenlikten sorumlu makamların, iyi tanımlanmış durumlarda, bir terör suçu veya diğer ciddi bir suçun failinin uluslararası koruma için başvuruda bulunduğu dair kanıtlanmış bir şüphe olduğunda Eurodac'a erişebileceğini belirtmektedir. Söz konusu Tebliğ'de Komisyon ayrıca, orantılılık ilkesinin Eurodac'ın bu tür amaçlar doğrultusunda sorgulanmasını ancak kamu güvenliğine ilişkin ağır basan bir kaygı olması halinde, yani tespit edilecek suçlu veya terörist tarafından işlenen fiilin, sabıka kaydı temiz olan kişilerin kaydedildiği bir veri tabanının sorgulanmasını haklı kılacak kadar suçlanabilecek nitelikte olması halinde gerektirdiğini tespit etmiş ve iç güvenlikten sorumlu makamların Eurodac'ı sorgulama eşiğinin bu nedenle her zaman adli veri tabanlarının sorgulama eşiğinden önemli ölçüde yüksek olması gerektiği sonucuna varmıştır.”*²⁶⁹

Eurodac'ta tutulan parmak izleri kural olarak Dublin sisteminin işlerliğine yönelik olması ve idari nitelik taşıması sebebiyle GVKT kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Polis veya kolluk kuvvetlerine ilişkin veri tabanlarında karşılaştırma yapılması doğrudan öngörülmemekteyse de fail veya mağdurun bu Tüzük kapsamındaki kategorilerden birine girebileceğine inanmak için makul gerekçelerin bulunduğu durumlarda, gizli parmak izinin Eurodac'ta saklanan parmak izi verileriyle karşılaştırılması imkanı da tanınır. Örnek olarak verilen parmak izinden başka bir delilin bulunmaması durumlarında Eurodac veri tabanına başvurunun faydalı olacağı kabul edilir. Terörle ilgili bir önleme, tespit, soruşturma veya kovuşturma

²⁶⁸ Niovi Vovula, a.g.e, s. 7

²⁶⁹ Eurodac Tüzüğü, 10. Gerekçe, çeviri yazar tarafından yapılmıştır.

aşamasına ilişkin olarak belirlenmiş makamlar ve Europol, Eurodac ile bir karşılaştırma yapılmasını ancak kendilerine önemli ölçüde yardımcı olacak bilgiler sağlayacağına inanmak için makul gerekçeleri olduğunda talep etmelidir.

Bu kayıtların alınması dijitalleşmenin olumlu yorumlanabilmesine vesile olabilir niteliktedir. Şöyle ki Frontex'in kayıt almaksızın fiili olarak geri itmeler birçok kez basına yansımışsa da somut işlenmiş verilerle kendi sistemi üzerinden sorgulanamamaktadır. Ancak Eurodac üzerindeki sistemde sığınmacıların parmak izleri alındıktan sonra değerlendirmeye tabi tutulmamaları halinde bu verilere ulaşılabilir. ²⁷⁰ Bu durum kuşkusuz ki verilerin tutulamayacağı yerde kişilerin engellenmesine de sebep olabilir. Kişilerin daha girmeden, gözetleme sistemleri aracılığıyla tespit edilerek girmelerini engellemeye sebep olabilir. Gözetleme perspektifinden bakıldığında da kişilerin aşağıda Türkiye başlığında da örneğini görebileceğimiz üzere telefonlarının incelenmesi ve varışta bireylerin hareketlerinin takip edilmesi yoluyla özel hayatın gizliliği hakkı üzerinde etkiler söz konusudur. Bu durum kişinin yalnızca kendisine ait bilgilerin toplanması değil başka kimselerle ilişkilerine ilişkin bilgilerin de toplanmasına sebep olarak özel hayatın gizli kalmasına ilişkin hiçbir beklentisinin kalmamasına sebep olacaktır. Amaç ile orantılılığın gözetilmesi, kişinin kendisine ait bilgilerin edinilmesi ve kullanımı sürecinde söz sahibi olabilmesi, gerektiğinde bu kuralların gözden geçirilebilmesi için başvurabileceği mekanizmalara erişebilmesi gerekmektedir.

c. Vize Bilgi Sistemi (VIS)

Vize Bilgi Sistemi, 11 Eylül olayları sonrasında gündeme gelmiş ve uygulamaya geçmiştir. AB sınırları içinde de çokça değişikliğe uğramıştır. Güncel olarak 3 Ağustos 2023 tarihli değişiklik Mayıs 2024 itibarıyla halen yürürlüktedir. Kısa dönem vize başvuruları üzerine üye devletlerin kendi aralarında veri değiş tokuşuna ilişkin usul ve şartları düzenleyen 2004/512 sayılı Avrupa Birliği Konseyi Kararının ilk maddesi uyarınca kurulmuştur. Amaç vize başvuru usulünü kolaylaştırmak, başvuruyu değerlendirmede sorumlu üye devletin belirlenme kriterinin aşılmasını engellemek,

²⁷⁰ Benzer yönde Niovi Vovula bkz. Röportaj: “**Between Borders, Technologies, and Databases: (in)visibilising Emerging Challenges in Migration**”, 2022 . <https://www.securitypraxis.eu/between-borders-technologies-and-databases-in-visibilising-emerging-challenges-in-migration/> (erişim tarihi 20.05.2024)

dolandırıcılığa karşı mücadeleyi kolaylaştırmak, dış ve içteki sınır geçiş noktalarındaki kontrolleri kolaylaştırmak, üye devletlerin topraklarında giriş, kalış ya da ikamet şartlarını sağlamayan kişilerin tespitine destek olmak, Dublin Tüzüğü'nün uygulanmasını kolaylaştırmak ve herhangi bir üye devletteki iç güvenlik tehditlerinin engellenmesine katkıda bulunmak olarak sayılmıştır.²⁷¹ Ortak vize politikasının uygulanmasını hayata geçirmeye çalışan çok amaçlı bir sistemdir.²⁷² Aynı zamanda “vize alışverişini” (*visa shopping*) de engellemeyi hedefler.

VIS hem vizelerin doğrulanmasına hem de kişilerin belirlenmesine olanak sağlar. Doğrulama sürecinde vize sahiplerinin parmak izleri, girmeden önce sınır girişlerinde vize dosyasındaki parmak izleriyle karşılaştırılır. Yetkili sınır makamları tüm VIS veri tabanında bu izleri karşılaştırabilir.

VIS'in mevcut hali, otomatik parmak izi tanılama veri tabanları, Europol veri ortamı ile INTERPOL veri tabanları olan Çalınmış ve Kayıp Seyahat Belgeleri ve Bildirimlerle İlişkili Seyahat Belgeleri (TDAWN) ile birlikte çalışabilirliği tesis etmektedir. Yeni oluşturulan herhangi bir VIS başvuru dosyası bu sistemlerde depolanan verilerle karşılaştırılacaktır.²⁷³ Ayrıca vize başvurusunda bulunan kişinin SİS'te işlenmiş bir giriş yasağı olup olmadığı da yine kontrol edilebilecek, başvuran kişi kamu politikalarına, iç güvenliğe ya da kamu sağlığına tehdit olarak değerlendirilebilecektir.

d. Giriş-Çıkış Sistemi (Entry Exit System – EES)

Giriş Çıkış Sistemi²⁷⁴, 2017 yılında yapılan basın açıklamasında Güvenlik Birliği (*Security Union*) kapsamında AB vatandaşı olmayan kişilerin kısa süreli kalışlar için AB üye ülkelerinin dış sınırlarından girişlerinin ve çıkışlarının kayıt altına

²⁷¹ EU, Regulation (EC) No 767/2008 of the European Parliament and of the Council of 9 July 2008 concerning the Visa Information System (VIS) and the exchange of data between Member States on short-stay visas (VIS Regulation), OJ L 218, 13.8.2008, VIS Tüzüğü, m.2

²⁷² Niovi Vovula, a.g.e

²⁷³ Quintel, a.g.e., s.34

²⁷⁴ EU, Regulation (EU) 2017/2226 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2017 establishing an Entry/Exit System (EES) to register entry and exit data and refusal of entry data of third-country nationals crossing the external borders of the Member States and determining the conditions for access to the EES for law enforcement purposes, and amending the Convention implementing the Schengen Agreement and Regulations (EC) No 767/2008 and (EU) No 1077/2011, OJ L 327, 09/12/2017

alınmasına ilişkin AB Entegre Sınır Yönetimi kapsamında sisteme dahil edilen bir kayıt sistemidir. Bu sisteme göre artık analog şekilde pasaportların damgalanmaması ile kontrol noktalarından geçişin hızlanması ve sınır yönetiminin otomatikleştirilmesi hedeflenmiştir.

Akıllı Sınırlar Paketi kapsamında, izin verilen süreden fazla kalışların sistem tarafından otomatik olarak tespit edilerek kişinin isminin bulunduğu yere bilginin kaydedilmesi planlanmaktadır. Benzer şekilde yetkililerin kişilerin ülkeye girişini reddetmeleri durumunda bu bilgi de yine sisteme işlenecektir. AB İç İşleri bu sistem sayesinde sınır kontrolleri güçlenirken personel arttırımına gidilmeyeceğini, terörle mücadele ve iç güvenliğin güçlendirilmesi için bu sistemin gerekliliğini açıklayan afişler tasarlamıştır.²⁷⁵ Bu verileri yetkili kimseler kullanabilmekle birlikte kolluk kuvvetlerinin ve Europol'ün de erişim yetkisi mevcuttur. Fail, şüpheli ve mağdurların kimlik tespiti de dahil olmak üzere terör suçları ve diğer ağır suçlar ile ilgili soruşturmalar için bilgi toplanması mümkün olacaktır.

Sistem, henüz faaliyete geçirilmemiş Yönetmeliğin 12 Haziran 2026 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Avrupa Seyahat Bilgi ve Yetkilendirme Sistemi'nin kuruluş amaçlarını desteklemek üzere kabul edilmiştir.

e. Avrupa Seyahat Bilgi ve Yetkilendirme Sistemi ETIAS

2025 yılının ilk yarısında faaliyete geçmesi beklenen ETIAS²⁷⁶, vizeden muaf tutulan üçüncü ülke vatandaşlarının Schengen Bölgesine gelmeden önce güvenlik, yasadışı göç ya da yüksek epidemi riski taşıyıp taşımadığının otomatik bir sistemde değerlendirildiği ve değerlendirmenin kayıt altına alındığı bir sistemdir.

ABD'nin yolcu ve sınır kontrolüne benzeyen bu sisteme göre 30 Avrupa ülkesinden herhangi birisine seyahat eden vizeden muaf kişilerin risk analizlerinde

²⁷⁵ Avrupa Komisyonu, "Stronger and Smarter Borders for the European Union: The Entry-Exit System" erişim için bkz. https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/3bcec877-43b6-4de4-b440-300ab47462be_en?filename=factsheet_-_entryexit_system_en.pdf

²⁷⁶ EU, Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council of 12 September 2018 establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending Regulations (EU) No 1077/2011, (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226, OJ L 236, 19/09/2018

yüksek riskli çıkarak tehdit oluşturmamaları ve biyometrik kayıtlarında sorun olmaması halinde AB'ye girişine izin verilebilecektir. Bu izin en fazla üç yıla kadar verilmekte olup kişilerin pasaportuna işlenecektir. Üç yıl izin almasına rağmen pasaport süresi daha erken dolan kişilerin ise bu izni yeni pasaportlarına işletmeleri gerekecektir. Burada ETIAS başvuruları, bir ETIAS izleme listesine ve ETIAS tarama kuralları olarak adlandırılan, ETIAS başvuru dosyasında kaydedilen verilerin belirli risk göstergeleriyle karşılaştırılması yoluyla profil oluşturmayı sağlayan bir algoritmaya göre çapraz kontrole tabi tutulacaktır. Bu risk göstergeleri ETIAS Merkezi Birimi tarafından belirlenecek ve herhangi bir güvenlik, yasadışı göç veya yüksek salgın riskini gösterecektir. VIS'te olduğu gibi Europol ve Interpol veri tabanlarına eşleşme de benzer şekilde öngörülmektedir. Quintel'e göre ETIAS'a ilişkin hükümlerde birçok belirsizlik göç yönetimi ve kolluk arasındaki belirsizliği de besleyerek net ayırım yapılmasını zorlaştırmaktadır. Sınır kontrolü ve güvenlik hedefleri arasındaki çizgi bulanıklaştığında verilerin hangi amaçla işlendiği anlaşılamamaktadır.²⁷⁷ Bu durum yukarıda belirtilen meşru ve belirli bir amaçla işlenme gerekliliği ile örtüşmemekte, kişisel verilerin orantısız bir şekilde işlenmesine sebep olabilmektedir.

f. ECRIS-TCN

Nisan 2012'den beri faaliyette olan Avrupa Adli Sicil Bilgi Sistemi ECRIS²⁷⁸, AB üye devletleri arasında AB vatandaşlarının adli sicil bilgilerinin elektronik ortamda alışverişine olanak sağlayan bir sistemdir. Ademi merkeziyetçi yapısı ile AB vatandaşlarının önceki cezalarına ilişkin vatandaşı olduğu üye devletten tam bilgi alabilmesine izin verir.

ECRIS-TCN²⁷⁹ ise üçüncü ülke vatandaşlarının adli bilgilerinin yer aldığı merkezi bir sistem kurar. Sistemin 12 Haziran 2026 tarihinde yürürlüğe girmesi

²⁷⁷ Quintel, a.g.e. s. 38-39

²⁷⁸ EU, Directive (EU) 2019/884 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 amending Council Framework Decision 2009/315/JHA, as regards the exchange of information on third-country nationals and as regards the European Criminal Records Information System (ECRIS), and replacing Council Decision 2009/316/JHA, OJ L 151, 07/06/2019

²⁷⁹ EU, Regulation (EU) 2019/816 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 establishing a centralised system for the identification of Member States holding conviction information on third-country nationals and stateless persons (ECRIS-TCN) to supplement the

öngörülmektedir. Bu sisteme göre üye devletlerden birinde bir suça karışan üçüncü ülke vatandaşlarının kimlik bilgileri, suçun hangi devlette işlendiğini tespit etmek amacıyla işlenecektir. Bununla birlikte teknik olarak bir kolluk veri tabanı değildir. Adli kayıt bulunduğu verinin kodu koyan üye devletten bilgi talep eden diğer üye devlete aktarılmasını öngörür.

VIS'te yer alan vize, uzun dönem vizesi ya da oturma iznine başvuranların kamu politikaları ya da iç güvenlik için tehdit oluşturup oluşturmadığını değerlendirme, ETIAS amaçları arasında da sayılan yüksek düzey güvenliğe katkı sağlama bu sistemin entegre sınır sistemlerine dahil edilme sebeplerindendir.

4. Frontex ve Kişisel Veriler

Avrupa Sınır ve Sahil Güvenliği Ajansı AB üye devletlerin ve Schengen ile bağlantılı devletlerin desteklendiği, Schengen bölgesinin ve AB'nin dış sınırlarında sınır yönetimini üstlenen ve sınır aşan suçlarla mücadele eden bir operasyonel birimdir. 2005'te kolluk birimi olarak faaliyete giren Frontex, yıllar içinde değişikliklere uğrayarak bugünkü yüksek bütçeli ve geniş istihdam yaratan güvenlik ajansı haline 2019 değişiklikleriyle gelmiştir.

Amacı, Schengen bölgesi içinde kişilerin serbestçe dolaşımını sağlayabilmek için *dış sınırların geçişini etkin bir şekilde yönetmek ve bu sınırlardaki göç sorunlarını ve gelecekteki potansiyel tehditleri ele almak, böylece sınır ötesi boyutu olan ciddi suçların ele alınmasına ve Birlik içinde yüksek düzeyde iç güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmak* olarak belirtilmiştir.²⁸⁰ Avrupa Entegre Sınır Yönetimi için teknik ve operasyonel strateji oluşturmak; dış sınırlarda kontrolün etkin olmasını denetlemek; risk analizi ve hassasiyet değerlendirmeleri yapmak; üye devletlere ve üçüncü ülkelere teknik ve operasyonel destek sağlamak; acil müdahalelerde bulunmak; arama ve kurtarma operasyonlarını desteklemek; geri dönüş operasyon ve müdahalelerini koordine edip yürütmek başlıca görevleri arasında sayılmıştır.

European Criminal Records Information System and amending Regulation (EU) 2018/1726, OJ L 135, 22.5.2019

²⁸⁰ EU, **Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624, OJ L 295, 14.11.2019 (Frontex Tüzüğü)**

Entegre Sınır Yönetimi gereği Frontex ve sınırların yönetimini sağlayan ulusal merciler sahil güvenliğinden deniz sınırlarının gözetimine ve dönüşlere kadar sorumluluğu paylaşır. Bilgi sistemleri ve yazılım uygulamalarına yönelik teknik standartlar, yukarıda bahsi geçen Avrupa Birliği Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanındaki Büyük Ölçekli BT Sistemlerinin Operasyonel Yönetimi Ajansı (eu-LISA) tarafından özgürlük, güvenlik ve adalet alanındaki diğer BT sistemleri için kullanılan standartlarla uyumlu olmalıdır.

Üye Devletler ayrıca, kendi çıkarları ve diğer üye devletlerin çıkarları doğrultusunda, durumsal farkındalık, risk analizi, hassasiyet değerlendirmeleri ve entegre planlama amaçları da dâhil olmak üzere Ajans tarafından yürütülen faaliyetler için gerekli olan ilgili verilere katkıda bulunmalıdır. Aynı şekilde, verilerin doğru ve güncel olmasını ve yasalara uygun olarak elde edilip girilmesini sağlamalıdır. Bu verilerin kişisel verileri içerdiği durumlarda, veri korumaya ilişkin Birlik yasası tam olarak uygulanmalıdır. İletişim ağının akreditasyonu üye devletler arasında sağlanmalı ve EU Confidential seviyesinde olmalıdır. Üçüncü kişilerle ya da yurtdışına veri paylaşımının güvenli olabilmesi ve paylaşım şartlarını sağlaması için bu akreditasyon önem arz etmektedir.

Frontex, Avrupa Sınır Gözetim Sistemleri (EUROSUR) aracılığıyla kara kıyı ve hava sınırlarının gözetimini, sınır geçiş noktaları kontrollerini, sınır operasyonlarını kapsayan bir faaliyet gerçekleştirebilmektedir. EUROSUR, EU-LISA sistemlerinden farklı olarak bulma, önleme ve düzensiz göç ve sınır aşan suçlar ile mücadele ve göçmenlerin hayatını kurtarma ve koruma amacıyla oluşturulan gözetleme sistemleridir. Sınır gözetim kurumlarının hızlı bir şekilde bilgi alışverişinde bulunmalarını ve birlikte çalışmalarını sağlayan bir mekanizma kurar.

Frontex Tüzüğünde ayrıca hava sınırlarının gözetimini de tehdit ve güvenlik söylemi üzerinden kurgulayarak özel uçuşların ve uzaktan kontrol edilen hava araçlarının yasadışı faaliyetlerde kullanılması üzerinden meşrulaştırır. Şüpheli uçuşların veya dış sınırlardan geçişlerin izlenerek risk analizlerinin yapılması, AB ve üye devletlerdeki yetkili mercilerin tepki becerilerini gözlemlemeyi amaçlar.

Paylaşılmış sorumluluk yaklaşımı gereği Frontex'in Birlik Yeryüzü gözlem ve izleme programı Copernicus gibi Avrupa düzeyinde halihazırda mevcut olan bilgi, yetenek ve sistemlerden en iyi şekilde faydalanmak amacıyla Europol, EASO, EMSA, Avrupa Birliği Uydu Merkezi, EASA ve EATMN Ağ Yöneticisi gibi diğer AB organları, ofisleri ve ajanslarıyla bilgi alışverişini ve işbirliğini geliştirmesi gerekir. Dış sınırların yönetimini düzenli olarak izleyerek temel haklara saygılı bir şekilde faaliyetlerin sürdürüldüğüne emin olmalıdır. Sadece durumsal farkındalık ve risk analizi değil, hassasiyet tespiti²⁸¹ de büyük önem taşır, bilgilendirme görüşmeleri burada kilit rol oynar. Frontex, büyük gruplardan oluşan karma göçle karşılaşan üye devletlere teknik ve operasyonel güçleri sunmak durumundadır. Burada personel daimî birlikler ve EASO, Europol ve gerektiği takdirde AB Temel Haklar Ajansı gibi kurumların uzmanlarından oluşmalıdır.

AB'ye giriş, kalış ya da ikamet şartlarını sağlamayan üçüncü ülke vatandaşlarının dönüşü düzensiz göç ile mücadelenin bir unsuru olarak değerlendirilir ve kamu yararı meselesi olarak ele alınır. Geri Kabul Anlaşmaları da bu kapsamda yine Frontex ile koordineli şekilde yürütülecektir. Tüzük uyarınca Frontex, temel haklara tam saygı çerçevesinde ve üye devletlerin geri dönüş kararlarını verme sorumluluğuna hâlel getirmeksizin, üçüncü ülke vatandaşlarının kimliklerinin belirlenmesi ve geri dönüş öncesi ve geri dönüşle ilgili diğer faaliyetleri de dâhil olmak üzere bu geri dönüş sürecinde Üye Devletlere teknik ve operasyonel yardım sağlamalıdır. Buna ek olarak Ajans, ilgili üçüncü ülke makamlarıyla işbirliği içinde, geri dönüş için seyahat belgelerinin edinilmesi konusunda Üye Devletlere yardımcı olmalıdır.

Bu sürecin geri göndermeme ilkesi çerçevesinde ve Avrupa Konseyi İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi kapsamında Avrupa Konseyi üyeleri tarafından oluşturulan izleme mekanizması çerçevesinde, ilgili Üye Devletin mutabakatına tabi olarak, Avrupa Konseyi İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin olası ziyaretlerini engellemeden yürütülmesi gerekir.

²⁸¹ Buradaki hassasiyet tespiti üye devletin dış sınırlarda gerçekleşebilecek sorunlara karşı hazırlıklı olması ve kapasitelerinin tam olmasına ilişkindir. Tüzük uyarınca belirli ve orantısız bir soruna karşı gerekli desteği sağlamaz ya da Frontex'ten talep etmesi beklenir. Böylece Kale Avrupası sınırlarını biraz daha güçlendirebilecektir.

Frontex'in bir AB kurumu olarak AB Sözleşmeleri ile bağlı olduğunu vurgulamak önemlidir.

Özellikle karma grupların olduğu düzensiz geçişlerde kimliği gösterir belgenin bulunmaması, geri gönderilmeyi zorlaştırmak için kişisel bilgilerin yanlış verilmesi gibi zorluklarla karşılaşmak mümkündür. Tüzük, bu süreçte hızlı şekilde faaliyet yürütebilmek ve hakların kötüye kullanılmasını engelleyebilmek için veri sahiplerinin haklarını kısıtlayabilmesi gerektiğine değinir. *Özellikle, işleminin kısıtlanması hakkının kullanılması, iade işlemlerinin yürütülmesini önemli ölçüde geciktirebilir ve engelleyebilir. Ayrıca, bazı durumlarda, üçüncü ülke vatandaşının erişim hakkı, üçüncü ülke vatandaşının Ajansın planlanan bir iade operasyonu bağlamında kendi verilerini işlediğini öğrenmesi halinde kaçma riskini artırarak iade operasyonunu tehlikeye atabilir. Düzeltme hakkı, söz konusu üçüncü ülke vatandaşının yanlış veri sağlayarak yetkilileri yanıltma riskini arttırabilir. Ajansın veri sahiplerinin belirli haklarını kısıtlayabilmesi için, bu tür kısıtlamalara ilişkin iç kurallar kabul edebilmesi gerekir.*²⁸² Bu durumda geri dönecek kişilerin verilerinin üçüncü ülkeye aktarılabilmelidir.

Yeterlilik kararlarına tabi olmaları, geri kabul anlaşmalarını akdetmemiş olmaları uygun güvencelerin sağlanmadığını gösterir. Ancak güvencenin sağlanması şartı, kamu yararına ilişkin önemli nedenler söz konusu olduğunda askıya alınabilir.²⁸³ Ancak halihazırda özellikle sorunlu bölgelerde ve geçiş rotalarında sınırları ve göçü dışsallaştırma aracı olarak Geri Kabul Anlaşmalarının yaygınlaştırıldığı ve üçüncü ülkelerin bu süreçte Frontex ile eşgüdümlü şekilde süreci yürüttüğü belirtilmelidir.

Frontex için şikayet mekanizmaları Tüzüğün 111. maddesinde öngörülür. Maddeye göre tüm faaliyetlerinde insan haklarına saygılı olunduğunu izleme için bağımsız ve etkili şikayet mekanizmalarının temel haklar görevlisi ile işbirliği içinde oluşturulması gerekir. Yaş ve Avrupa'daki kalış statüsü fark etmeksizin Frontex faaliyetlerini yürüten herhangi biri tarafından temel hakların ihlal edildiğini düşünen herkes doğrudan kendisi veya başka birisi, avukatı veya bir kurum aracılığıyla şikayet mekanizmasını işletebilir. Frontex Temel Haklar Sorumlusu şikayetleri inceler.

²⁸² Frontex Tüzüğü 100. Gerekçe

²⁸³ GVKT m.50/1-d

Gerektiği takdirde üye devletlerin yetkililerinden olaya ilişkin bulguların talep edilmesi mümkündür.

Hem AB güvenliği hem de göç esnasında yaşanan can kayıpları sebep gösterilerek geniş yetkilerle, bütçelerle ve ayrıcalıklarla donatılan Frontex'in uygulamalarına ilişkin olarak yayımlanan 2022 tarihli EDPS Denetçi Raporuna göre göçmenlerin taranmasından suçla mücadelede kişilerin geri gönderilmesine uzanan bir operasyon ağında kişisel verileri işlemektedir. Bu Raporda özellikle ortak operasyonlar kapsamında Risk Analizi için Kişisel Verilerin İşlenmesi programındaki veri işlemler incelenmiştir:

Veri koruma perspektifinden bakıldığında, bu operasyonlar (i) ciddi insan hakları ihlalleri ve zulüm riski altında oldukları için kendi ülkelerinden kaçanlar da dahil olmak üzere, işleme tabi tutulan bireylerin kırılganlığı, (ii) verilerin toplandığı ve işlendiği, sınır ötesi suçla mücadeleyi de içeren çoklu amaçlar ve (iii) AB sınır yönetimi için Üye Devletler ve Frontex'in ortak sorumluluğu ile bağlantılı riskler sunmaktadır.

Ad hoc şekilde üye devletlerden birinde yapılan bilgilendirme görüşmeleri, Frontex'in ana kişisel veri toplama kaynağıdır. Burada kişinin yolculuğu, ülkeyi terk etme nedeni, risk analizi amacıyla ilgili bilgiler toplanır ve üye devletin istihbarat biriminin onayı ile Ortak Operasyon Raporlama Uygulamasında saklanır. Bu görüşmede yasadışı göç şüphelisi, insan kaçakçısı ya da diğer sınır aşan suç faaliyetlerine karıştığından şüphelenilen kişilerin kişisel verileri toplanır. Bu veriler daha ayrıntılı değerlendirme için Europol ile paylaşılır.

Verilerin, kişilerin tespit edilmesine fırsat vermeyecek şekilde tutulması gerekirken EDPS, görüşme yapılan bazı kişilerin tutulan raporlardan kim olduğunun anlaşılabileceğini, dolayısıyla kişisel verilerin söz konusu olduğunu belirlemiş, bunun GVKT kapsamında yer alması gerektiğini belirtmiştir. Yalnızca isminin ya da doğum tarihinin yer almamasının veriyi anonimleştirmede yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Özellikle de bazı biyografik bilgilerin ve başkaca ayrıntılı bilgilerin birlikte değerlendirildiğinde kişiyi tanımlanabilir kılabilmesi; görüşülen kişiler kontrolörün ek bilgilere erişimi yoluyla tek başına tanımlayıcı bilgi içermeseler bile raporlardan dolaylı olarak

tanımlanabileceği tespit edilmiştir. Oysa Frontex Tüzüğünde bilgilendirme görüşmelerinin yalnızca göç yönetimi aracı olarak yapılabileceği düzenlenir. Dolayısıyla bu esnada sınır aşan suç şüphelilerine ilişkin kişisel veriler toplanabilmekteyse de görüşmenin doğası değişmemelidir.

GVKT’da yer alan adil işleme ilkesine uygunluğu konusunda şüpheleri olan EDPS mevcut durumun veri toplamak için hedef kişilerin yüksek hassasiyetlerini yeterince dikkate almadığını; özgürlüğün kısıtlandığı ya da tamamen kaldırıldığı durumlarda yürütülen ve kişinin ifadesine dayanarak şüphelileri tespit etmenin amaçlandığı görüşmelerdeki gönüllülüğü garanti edemediğini; görüşmenin tam sonuçlarının ve toplanan verilerin daha sonra işlenmesinin, görüşülen kişilerin makul beklentilerini karşılayıp karşılamadığı konusunda endişelere yol açtığını ve görüşülen kişinin kendisini suçlayıcı ifadeler vermesine sebep olabileceği değerlendirmesinde bulunmuştur.

Burada EDPS’nin Frontex Tüzüğü gereği kendi başına herhangi bir şüpheli hakkında sistematik ve proaktif şekilde bilgi toplayamayacağını savunduğunu belirtmek gerekir. Her ne kadar bilgi alması kabul edilse de bu toplama Europol, Eurojust ve üye devletlerin yetkili makamlarının ihtiyaçlarıyla sınırlı ve verileri işlenmesine izin verilen kişilerle ilgili olmalıdır. Sınırötesi suç şüphelileri dışında kimselerin verileri işlenmemelidir. Bununla birlikte bilgilendirme görüşmelerinin doğrudan Europol ile herhangi bir gereklilik değerlendirmesi yapılmadan otomatik olarak paylaşılması Frontex tüzüğü ile uyuşmamaktadır. Dolayısıyla GVKT m.71 uyarınca soruşturma başlatılmıştır.²⁸⁴

Veri öznesinin erişim talebine yönelik olarak belirli bir bireyin kişisel verilerini almak amacıyla bilgilendirme raporlarının yer aldığı sistemde arama yapmak için yeterli teknik araçların mevcut olmaması, Frontex’in veri öznelerinin haklarını riske atar niteliktedir.

²⁸⁴ EDPS Dosya No: 2022-0749, Varşova 5-6 Ekim 2022,
https://www.edps.europa.eu/system/files/2023-05/edps_-_23-05-24_audit_report_frontex_executive_summary_en.pdf (erişim tarihi: 14.08.2024)

EDPS ayrıca yürütülen bilgilendirme görüşmelerinde işlenen kişisel verilerin risk analizi için GVKT m.4/1-c anlamında elverişli, ilgili ve gerekli olduğu konusunda tereddütlüdür. Bu bilgilerin kullanımı, haksız yere hedef alınabilecek ya da temsil edilebilecek belirli gruplar üzerinde olumsuz etki doğurabilecektir. Özellikle sığınmacı gruplara karşı toplanan bilgilerin yanlışlığı nedeniyle ayrımcılık riski mevcuttur ve Frontex hesap verebilirlik ilkesi gereği tavsiye kararlara uymalıdır.

B. Entegre Avrupa'ya Bir Adım Daha: Yeni Pakt Değerlendirmesi

AB Konseyi, 6 Şubat 2024 tarihli basın bülteninde yapılan açıklamaya göre göç yönetişimi alanında yapılan yeniliğin 2026 yılının sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir. 14 Mayıs 2024'te kabul edilen paktın amacı düzenli gelişleri düzenlemek, etkili ve tek tip usul uygulamak ve üye devletler için adil yük paylaşımı sağlamak olarak belirtilmiştir.²⁸⁵

Kapsamlı bir çerçeve çizen yeni pakt ile AB'nin göç, sığınma, sınır yönetimi ve entegrasyonunun güçlendirilmesi planlanmıştır. Bu doğrultuda dış sınırların daha da güçlendirilmesi ve “yasal” şekilde göçün sağlanması hedeflenmiştir. Yapılan değişikliklerde Eurodac Tüzüğü aynı zamanda Birlik içinden Yeniden Yerleştirme Çerçevesinde ve Geçici Koruma Direktifinin uygulanması amacıyla kullanılabilir.

Pakt içinde ilk kez yer alan ve sınırlarda kişisel verilerin işlenmesine ilişkin olarak detaylı bir yenilik getiren Tarama Tüzüğü (*Screening Regulation*)²⁸⁶ sınır gözetim tedbirlerinin üçüncü ülke vatandaşlarının düzensiz gelişlerini engellemediğinden bahisle sınırlardan izinsiz geçmeye çalışırken yakalanan, arama kurtarma operasyonlarını takiben karaya çıkarılan ve sınır kapılarında giriş şartlarını sağlamayıp uluslararası koruma başvurusunda bulunan üçüncü ülke vatandaşlarına uygulanacaktır. Dolayısıyla sınırlara gelen üçüncü ülke vatandaşlarının öncelikle bu

²⁸⁵ Basın açıklaması için bkz. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/>

²⁸⁶ EU, Regulation (EU) 2024/1356 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 introducing the screening of third-country nationals at the external borders and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 and (EU) 2019/817, *OJ L*, 2024/1356, 22.5.2024, (Tarama Tüzüğü)

Tüzük kapsamına girip girmediği anlaşılacak, giriyorsa AB sınır yönetimine ilişkin olarak ilk bu Tüzük uygulanacaktır.

Ayrıca sınırdan geçmiş fakat düzenli geçiş yaptığını kanıtlayamayan ya da pasaportunda damgası bulunmayan yabancılar da yine tarama sürecine tabi tutulacaktır. Schengen Sınırları Tüzüğü ve kalış hakkı olmayanların ülkelere geri gönderilmesine ilişkin 2008/115/AT Direktifi de burada uluslararası koruma koşullarına uyulması²⁸⁷ ve kontrolün mülteci hakları ile uluslararası koruma talep eden kimseler için geri göndermeme ilkesine uygun bir değerlendirme yapılması öngörülür.

Amaç, AB'ye yasal olarak giriş yapmayan kişilerin dış sınırlarda en fazla 7 gün, sınırlardan geçildiyse en fazla 3 gün içinde hızlı bir şekilde mümkün olan en kısa sürede ülkeden çıkışlarının sağlanması, uluslararası korumaya başvuranların ise ihtiyaçlarının değerlendirilmesinin sağlanması olarak belirtilmektedir. Başvurunun incelenmesi için ve uygun usulün belirlenmesi için ilgili her türlü verinin toplanması ve ilgili makamlarla paylaşılması düzenlenmektedir. Bu esnada özel ihtiyaç sahibi olup olunmadığı ve bunların bilgisinin de paylaşılması gerekir. Tüm bu süreçte yine pakt ile iltica ve göç yönetimine ilişkin 2021/1147 AB Tüzüğünde değişiklik yapan 2024/1351 AB Tüzüğüne uyulması gerekecektir.²⁸⁸

Tarama sürecinde kişilerin alternatif tedbirlere tabi tutulamaması halinde idari gözetim altına alınmasının öngörülmesi, sığınmacı olup olmaması ayırt etmeksizin düzensiz şekilde sınırlardan geçmeye çalışan ya da arama-kurtarma operasyonları sırasında karaya çıkarılan herkesin bu tarama sürecine alınmasının zorunlu tutulmasında meşru amaç ve orantılılık unsurları tartışmalıdır. Özellikle de Avrupanın Kalkanı olarak da kabul edilen Yunanistan gibi sınır ülkelerde kamplardaki gözetimin ve yaşam koşullarının birçok defa temel hakları ihlal edici nitelikte olduğu tespit edilmişken, uygulamalarda düzelme olmadığı sürece yeni pakt hükümleri uyarınca daha fazla ihlalle karşılaşmak mümkün hale gelecektir.²⁸⁹ Yabancıların hem sınırlardan çıkışı planlanıp hem de bir süre gözetim altında tutularak verilerinin işlenmesinin

²⁸⁷ Tarama Tüzüğü Gerekçe 2

²⁸⁸ Tarama Tüzüğü Gerekçe 7

²⁸⁹ Eftichia Soufleri, **Like 'Being in Prison': Will EU's AI Safeguards Apply to Asylum Seekers?**, 2024, <https://balkaninsight.com/2024/02/23/like-being-in-prison-will-eus-ai-safeguards-apply-to-asylum-seekers/>

planlanması bir yandan otomatikleştirilmiş karar verme süreçlerine veri toplanmasına da imkan tanır. Ki aslında otomatikleştirilmiş sürecin referans noktası insan değil süreçte edinilen bilgiler olması sebebiyle zarar verici uygulamalarla karşılaşmak muhtemeldir.²⁹⁰ Genellikle travmatik bir süreç sonrası zorlayıcı bir yolculukla sınırlara ulaşan sığınmacıların her zaman bilgileri hızlıca paylaşabilmesi mümkün olmamaktadır. 7 günlük süreç içerisinde tüm tarama sürecinin öngörülmesi, gözle görülemeyen özel ihtiyaçların tespit edilememesine, sadece düzensiz göç kapsamında kişilerin iade edilmesine sebep olma riskinin yanı sıra tarama sürecinde eksik veri girişi yapılması sebebiyle arzulanan gerçek verilere ulaşılamaması riskini de taşır.

Taramaya tabi tutulan tüm üçüncü ülke vatandaşları, kimliklerinin tespit edilmesi veya doğrulanması ve iç güvenlik veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturup oluşturmadıklarının doğrulanması amacıyla kontrollere tabi tutulacaktır. Uluslararası koruma başvurusunda bulunulması halinde kontrollerin tekrarlanmaması için ilk kontroller dikkate alınacaktır. Tarama kapsamında kimliğin tespiti ve doğrulanması muhakkak yapılacak ve açılan kayıt ile elde edilen veriler kişinin uluslararası koruma talebinde bulunması halinde Eurodac sistemine kaydedilecektir.

Bu süreçte Frontex ve EUAA'nın görev tanımları dahilinde tarama işlerini gerçekleştireceği düzenlenmiştir. Tarama Tüzüğü'nün mevcut haliyle daha fazla geri gönderme yasağının ihlali ve idari gözetim vakasına sebep olması mümkündür. Sürelerin kısa oluşu, etkili bir ilk değerlendirme yapılamamasına ve sınır dışı edilmelerin kolaylaşmasına yol açabilecek niteliktedir. Kişilerin uluslararası korumaya erişimlerinin düzensiz göçle mücadele sürecine sıkıştırılması, bu hakka erişimi olumsuz yönde etkilemeye elverişli bir alan yaratmaktadır.

Çocuklarda parmak izi alma yaşının 6'ya indirilmesi, biyometrik verilerin toplanma ve paylaşım ağının genişletilmesi, Eu-LISA ile BT sistemlerinin birbiri ile ilişkilendirilmesi ve tüm bu verilerin altı yıldan on yıla kadar saklanabilir hale gelmesi, Eurodac veri tabanının kolluk kuvvetlerinin erişebildiği uluslararası adli sicil kayıtlarına daha rahat erişir şekilde genişletilmesi yalnızca Tarama Tüzüğü'nün değil kabul edilen diğer düzenlemelerin de ihlale oldukça müsait olduğunu ortaya koyar.

²⁹⁰ Petra Molnar, **Technological Testing Grounds and Surveillance Sandboxes: Migration and Border Technology at the Frontiers**, Fletcher Forum of World Affairs 45, no. 2, 2021, s.112

Her ne kadar düzenlemelerde ayrımcılığın yasaklandığı, uluslararası koruma ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uygulamanın yürütüleceği, insan haklarına saygılı olacağı metinlerde yer almaktaysa da geçmiş deneyimler göstermektedir ki özellikle kriminalize edilen belirli din ve uyrukların uluslararası koruma başvurusunda bu ayrım yine karşısına çıkma ihtimalini taşımaktadır. Tüm bu süreç kişilerin kişisel verilerinin aşan şekilde işlenmesi ile ihlale sebep olabileceği gibi işlenen kişisel veriler neticesinde kişilerin uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarının başvurusu alan ülkedeki sığınmacı “krizine” göre engellenmesi ya da etkili şekilde değerlendirilmemesi de gündeme gelecektir. GVKT’nin kişisel verilerin uygunsuz şekilde işlenmesini önleyen hükümlerini, özellikle de Eurodac veri tabanının genişletilerek polis ve kolluğun daha rahat erişebilmesini sağlayan yeni düzenlemelerle baltalanmakta,²⁹¹ kişilerin temel haklarını ihlal edici uygulamalara sebep olacak düzenlemeler içerdiği için eleştirilmektedir.

Yeni Paktın kabulüne yakın dönemde kabul edilen Yapay Zeka Tüzüğüne²⁹² de parantez açmak gerekir. Kolluk, göç kontrolü ve ulusal güvenlik için kullanılabilecek YZ sistemleri risk değerlendirmesi ortaya koyar. Tüzükte YZ “kabul edilemez” kullanımlarına ilişkin yasaklar yer almakta, yüksek riskli YZ sistemleri için gereklilikler ve operatörler için yükümlülükler ortaya konmakta, bazı sistemler için şeffaflık yükümlülükleri getirilmektedir.²⁹³ Ancak bu yasaklar göç bağlamını kapsamamaktadır. Dolayısıyla ayrımcı risk değerlendirme sistemleri ve tahmine dayalı analizlerin göç yönetiminde kullanılmasının önünde bir engel yoktur. Bu, geri itmeleri kolaylaştırıcı niteliktedir. Yine yüksek riskli sistemler arasında biyometrik tanımlama sistemlerinin, parmak izi tarayıcıları ya da göçü tahmin etmek, kısıtlamak ya da engellemek için kullanılan araçlar bu sistemler arasında sayılmamaktadır.²⁹⁴ Eurodac,

²⁹¹ “Eu Migration and Asylum Pact Will Violate Key Rights NGOs Warn”: <https://balkaninsight.com/2024/06/11/eu-migration-and-asylum-pact-will-violate-key-rights-ngos-warn/>

²⁹² EU, **Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) (Text with EEA relevance)**, OJ L, 2024/1689, 12.7.2024

²⁹³ Yapay Zeka Tüzüğü, Gerekçe 26

²⁹⁴ “A dangerous precedent: How the EU AI Act Fails Migrants and People on the Move” <https://picum.org/blog/a-dangerous-precedent-how-the-eu-ai-act-fails-migrants-and-people-on-the-move/>

SIS ve ETIAS gibi veri tabanlarının bir parçası olarak kullanılan yapay zekanın 2030 yılına kadar Tüzük ile uyumlu olması gerekmeyecektir.²⁹⁵ Bu durum, sınırlarda işlenen kişisel verilerin sığınma hakkına erişimini engelleme ihtimalini arttırıcı bir unsurdur.

AB’de kabul edilen güçlendirilmiş sınır yaklaşımları YZ teknolojisinin geldiği son noktada algoritmalar aracılığıyla otomatikleştirilmiş karar verme mekanizmalarına dönüşüm ile birlikte ele alındığında sınırların korunmasına ve geçişlerin kontrol edilmesine verilen önemin, söylemlerin aksine, sığınmacıların uluslararası korumaya erişebilme hakkına aynı oranda verilmediği gözlemlenmektedir.

II.TÜRK MEVZUATINDA SIĞINMA HAKKI VE SINIRLARDAKİ KİŞİSEL VERİLERİN İŞLENMESİ

Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında konumlanması ve bölgedeki istikrarsızlığın bu ülkelerde yaşayan kişilerde haklı bir zulüm korkusu doğurması ya da artık bu ülkelerin koruma imkanlarından yararlanamayacak hale gelmeleri, bu kişilerin bulundukları ülkeyi terk etmelerine sebep olur. Bu durum Türkiye’yi uluslararası koruma konusunda hem hedef hem de AB için transit ülke haline getirir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne taraf olan Türkiye, koymuş olduğu coğrafi çekince sebebiyle uluslararası sözleşmeler ile ulusal düzenlemelerde terim ve uygulamada yeknesaklık bulunmamasına rağmen, UNHCR verilerine göre dünya genelinde en çok sığınmacıya²⁹⁶ ev sahipliği yapan İran’dan sonra ikinci ülkedir.²⁹⁷

Özellikle 2011’de Suriye’de başlayan savaş sonrasında açık kapı politikasını benimsediğini her fırsatta vurgulayan Türkiye’de uluslararası korumayı düzenleyen kanunun bulunmaması ve yabancılara yönelik mevcut mevzuatın yetersiz kalması ile

²⁹⁵ Yapay Zeka Tüzüğü, Gerekçe 177

²⁹⁶ Mevcut ulusal mevzuatta “sığınmacı” terimi kullanılmamakta, sığınma başvurusunda bulunup hakkında henüz olumlu ya da menfi bir karar alınmamış olan yabancılar için “başvuru sahibi” statüsü tercih edilmiştir. Ancak uluslararası anlamıyla mültecilik iddiasında bulunup uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiye sığınmacı denilmesi sebebiyle kapsayıcılığı sağlamak ve çalışmadaki kavramsal bütünlüğü korumak adına “sığınmacı” terimi kullanılmaya devam edilmiştir.

²⁹⁷ Bilgiye ilişkin bkz. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> . Göç İdaresi Başkanlığı’nın 15.08.2024 tarihli verisine göre 3.099.524 kişi geçici korumadan faydalanmaktadır (bkz. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Son erişim tarihi: 19/08/2024), 2023 yıl sonu itibariyleyse 19.017 kişi uluslararası koruma başvurusu yapmış bulunmaktadır (bkz. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, Son erişim tarihi 19/08/2024).

AB uyum sürecinde ilgili müktesebata uyum sağlanması gerekliliği bu amaca özgülünmüş bir mevzuatın kabul edilmesine yol açmıştır. 2013 yılında uluslararası koruma statüsünü taraf olunan uluslararası belgelere daha uygun şekilde tanımlayan ve geçici koruma statüsünü getiren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun yürürlüğe girmesiyle ve daha sonra adı Göç İdaresi Başkanlığı olarak değişecek Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmasıyla Türkiye'nin sığınma ve göç alanına daha sistemli yaklaşıma başladığı ve uluslararası iş birliklerini arttırdığı söylenebilir. 10 Eylül 2018 tarihinden itibaren İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Başkanlığı²⁹⁸, Türkiye'deki sığınma başvurularını ve mülteci kayıtlarını işleme koymaktan sorumlu tek makam olarak görevlendirilmiş, UNHCR kayıt alma ve mülteci değerlendirme faaliyetlerini sonlandırmıştır.²⁹⁹

Diğer egemen devletler gibi Türkiye de sınırları üzerinde tek söz sahibi hukuk süjesidir ve yurttaşlarının güvenliğini sağlamakla mesuldür. Dolayısıyla insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele, güvenliğini sağlamak gibi sınır aşan suçlar ve ulusal menfaat gibi sebeplerle havaalanı, kıyı ya da kara sınırına ulaşan kişilere, onları durdurarak, ülkeye girişlerini engelleyerek ya da yola devam etmelerini önleyerek müdahale edebilir. Bu doğrultuda birçok devlet gibi ikili ya da çok taraflı anlaşmalar yaparak dijitalleşme ile veri tabanlarını birbirlerine entegrasyonunu arttırıcı adımlar atar. Özellikle de göç veya sığınma talebiyle sınırlara ulaşan kişilerin havaalanı transit bölgelerde, kıyılarda ya da kara sınırlarında ya da sınırlara gelmeden durdurulabildiği, geri itmelerde bulunduğu gözlemlenebilmektedir.

Türkiye de, küresel ölçekteki göçün güvenlik sorunu olduğu sürecine uyum sağlayarak sığınma hakkının hilafına insan güvenliği meselesini ikinci plana atarak sınır yatırımları ile devlet güvenliğini önceleyerek İkinci Dünya Savaşı sonrası bireyi merkeze alan güvenlik anlayışını terk etmiştir.³⁰⁰ Bunda şüphesiz devletin yalnızca vatandaşlarının can güvenliğini korumakla değil, aynı zamanda refahını, mevcut yaşam koşullarını korumakla da ilgisi vardır. Bu husus, güvenlik ve istihbarat sürecine

²⁹⁸ 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 158 vd. maddesiyle “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü” olarak kurulmuş, 29/10/2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 18 inci maddesiyle “Göç İdaresi Başkanlığı” olarak değiştirilmiştir.

²⁹⁹ İlgili bilgi için bkz. <https://help.unhcr.org/turkiye/tr/information-for-non-syrians/registration-rsd-with-unhcr/#:~:text=%C4%B0G%C4%B0M'ler%20bireyler%20taraf%C4%B1ndan%20yap%C4%B1lan,%C3%BCzere%20koruma%20faaliyetlerine%20devam%20edecektir> (Son erişim tarihi 27.01.2024)

³⁰⁰ Bayra, a.g.e., s.190

yapılan yatırımlar için meşru bir zemin yaratır. Ancak kural olarak, bu uygulamaların insanı/bireyi merkeze alan güvenlik anlayışı ile yerleşen *jus cogens* niteliğindeki geri göndermeme ilkesi ile çelişerek geri itme (push-back) müdahalelerini doğurmaması gerekir. Bir başka ifade ile düzensiz göç engellenmeye çalışılırken yapılan “savunmanın” sığınma hakkına erişim başta olmak üzere temel insan haklarını ihlal etmemesi, bunun için gerekli güvencelerin sağlanması gerekir.

BM Kararlarına uygun olarak öncelikle menşe ülkesinden kaçarak gelen kişinin, yanında kim olduğunu tanıtır resmi bir belge bulunmasa dahi kendisini doğru bir şekilde, sınırda karşılaştığı sınır güvenliğinden sorumlu görevlilere veya ülkeye giriş yaptıktan sonra ilgili mercilere tanıtması ve durumunu anlatması beklenir. Sınırlardaki görevliler, düzensiz yollarla gelen ve sığınma talep eden ilgili kişinin durumu gereği özel nitelikli kişisel verilerini kaydederek ya da temel birtakım kişisel verilerini alıp en yakın ilgili birime yönlendirerek kişiye ülkeye giriş imkanı tanır.³⁰¹ Giriş imkanı sığınma başvurusunun doğrudan kabul edildiği anlamını taşımaz, fakat değerlendirme süreci boyunca kişinin Türkiye’de kalmasına imkan sağlar. Bu, kişilerin verileri üzerinde söz sahibi olabildiği doğrultuda makul ve devletlerin mevcut işleyişi kapsamında kabul edilebilir bir yaklaşımdır.

Sınırlarda veya geçiş yaptıktan sonra uygun süre içinde kendilerini yetkililere tanıtmamaları sebebiyle Türkiye’de kaydı bulunmayan kişilerin “düzensiz göçmen”³⁰² kabul edilip kaçtıkları menşe ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınırdışı edilmeleri de ihtimal dahilindedir. Bununla birlikte kayıt yalnızca, Türkiye’de sığınma başvurusunda bulunanların zorla geri gönderilmelerine karşı koruma sağlamakla kalmaz ayrıca sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerinden faydalanabilmelerinin koşullarından birini oluşturur.

³⁰¹ 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, m.6/f.1 Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir.

³⁰² IOM’in 18 sayılı Göç Terimleri Sözlüğünde düzensiz göçmen “*Yasadışı giriş veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için geçerlidir (ayrıca gizli/yasadışı/kayıtdışı göçmen veya düzensiz durumdaki göçmen olarak anılmaktadır)*” şeklinde tanımlanmaktadır. Ancak “yasadışı göçmen” kavramı zamanla terk edilmiştir: *Cezai bir anlam taşıması ve göçmenlerin insanlığını göz ardı etmesi bakımından ‘yasadışı’ ifadesinden ziyade ‘düzensiz’ ifadesi tercih edilmektedir* (bkz. Richard Perruchoud & Jillyanne Redpath – Cross (ed.), **Göç Terimleri Sözlüğü**, İkinci Baskı, Uluslararası Göç Hukuku, S. 31, Uluslararası Göç Örgütü, s. 26.)

Türkiye’de henüz kişisel veriler, Anayasanın 20. maddesinde “*Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.*” şeklinde yer alır. Buna göre uyuğu, yasal statüsü fark etmeksizin herkes, kişisel haklar altında düzenlenen bu madde uyarınca kişisel verilerinin korunmasını isteme hakkına ve kişisel verileri üzerinde söz sahibi olma hakkına sahip olmalıdır.

Ancak konumuz ekseninde ele aldığımızda Anayasa Mahkemesi de dahil olmak üzere sınırlarda kişisel verilerin işlenmesini ne vatandaşlar ne de yabancılar açısından değerlendiren bir ulusal yargı kararına pek sık rastlanmamaktadır. Sınırlardan geçtikten sonra mültecilerin kişisel verilerinin işlenmesine ilişkin yargı kararı ya da başvuruya da rastlanmamaktadır. Bu sürecin işletilmemesinin muhtemel sebepleri arasında kişisel verilerin toplumda temel insan haklarından birisi olarak içselleştirilmemesi, buna karşılık milli güvenlik ve kamu düzeni vurguları sebebiyle işlenmesinin bir zorunluluk olarak görülmesi sayılabilir. “Suçlu gibi görünmemek” için kişilerin verilerini paylaşmama ihtimalini değerlendirmemeleri de mümkündür.³⁰³

Nitekim İçişleri Bakanlığı tarafından veri kayıt sistemine ilişkin yapılan 11 Ekim 2021 tarihli basın duyurusunda Milli Biyometrik Parmak İzi sistemi Göç Kayıt Sistemi (GöçNet) ile entegre edildiği ve çoğunluğu Suriyeli mülteci olan 5.5 milyon yabancıların verisinin sisteme aktarıldığı, ortak havuzdaki verilere diğer kurumların da erişebileceği ve böylelikle sınırdan kaçak yollarla giren, sınırdışı edilmesi gereken kişilerle işlemler anında yapılacağı duyurulmuştur. Devamında İçişleri Bakanlığı ve Dış İşleri Bakanlığının ortak çalışması ile Türkiye’ye vize başvurusunda bulunan yabancıların henüz yurda girmeden dış misyonlarda biyometrik parmak izi verilerinin alınarak kaydedilmesini öngören ortak bir çalışmanın yürütüldüğü belirtilirken, verisi alınan kişinin *sınırlarımızdan giriş yapmadan alınan bilgileriyle girdiği andaki*

³⁰³ Küzeci, Kişisel ..., s. 55

*bilgileri kıyaslanarak sınır güvenliğine önemli bir katman daha ekleneceği paylaşılmıştır.*³⁰⁴

Mevcut haliyle basın duyurusu, Türkiye'nin de dünyadaki artan trende uyarak sığınma hakkını göç ile harmanlayarak konuya insan hakkı odağından değil, bir güvenlik sorunu olarak baktığını gösteren bir işarettir. Bir başka ifadeyle, verilerin işlenme sebebinin Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinde³⁰⁵ ilk kez insan hakkı olarak bahsedilen sığınma hakkını güvence altına almak ya da bu ihtimali değerlendirmek değil, gelen ya da gelme potansiyeli olan yabancıları ülkeden uzaklaştırmak şeklinde algılanmasına yol açar. Burada ihtiyatlı yaklaşılması gereken durumlardan biri temel hak olarak kişisel verinin korunmasının yanı sıra güvenlik amaçlı toplanan bu kişisel verilerin sığınma hakkına olumsuz etki etme ihtimalidir. Teknolojik profillemeye ve risk analizleri ile kişinin tehdit yarattığının varsayılması, kişinin beyanlarından önce verilerinin analiz edilmesi, beyanların yeterince dikkate alınmaması ya da gerekli soruların sorulmaması ile kişinin gerçek ihtiyacının tespit edilemeden engellenmesi oldukça muhtemeldir. Bu ihtimalin gerçekleşmesi, geri göndermeme yasağı ile çelişir bir uygulama doğurabilecek, dahası uluslararası korumadan faydalanması gereken birisinin bu korumaya erişmesi engellenebilecektir.

Sınır güvenliği ve yönetimi meseleleri çalışılırken temel bir hak olarak kişisel verinin insan onuru ile de yakından ilişkili olduğu ve kişilerin sığınma ihtiyacı duyması halinde engel olmaması gerektiği göz ardı edilmemelidir. Özellikle sınır aşan sorunlar arasında sayılan göç meselesinin sığınma hakkını kapsar şekilde yorumlanması ve buna yönelik devletlerarası iş birliklerinin artması sığınma hakkına engel olacak şekilde planlanmamalıdır. Çalışmamızın bu aşamasında öncelikle Türkiye'de sınırlarda sığınmacıların kişisel verilerinin işlenmesine yönelik hukuki çerçeve ele alınacak, mevcut uygulamalar değerlendirilecek ve sonrasında bu uygulamaların sığınma hakkına etkisi irdelenecektir.

³⁰⁴ "5.5 Milyon Parmak İzi Milli Sistemde", 21.10.2021, <https://www.icisleri.gov.tr/55-milyon-parmak-izi-milli-sistemde>, erişim tarihi 16.01.2024

³⁰⁵ Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, m.14/1: "*Herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır.*"

A. Sınırlarda Sığınmacıların Kişisel Verilerinin İşlenmesine Yönelik Hukuki Çerçeve

Sığınma sürecinin doğası gereği bir devletin sınırlarına ulaşan kişilerin gerekli korumadan faydalanabilmeleri için kendilerini tanıtmaları, hassas bir durumları varsa belirtmeleri gerekir. Sığınma başvurusunda bulunan kişilerin verecekleri bilgiler doğrultusunda başvuruları olumlu ya da olumsuz değerlendirileceği için bilgilerin gerçekleri yansıtmaları ve kişilerin bu korumadan faydalanmalarını gerektirecek durumda olması beklenir. Bu durumlar çoğunlukla özel ihtiyaçları içerebilmekte ve dolayısıyla “hassasiyeti” arttırıcı kişisel verilere karşılık gelmektedir. Örneğin kişinin cinsel yönelimi, sağlık durumuna ilişkin bilgiler genel olarak bu hassasiyeti arttırıcı kişisel verilere örnek olarak verilebilir.

Verilen kişisel bilgilerin hassasiyeti gereği bu verilerin kaydedilmesi, kullanılması uygun korumaya erişim ve politika üretimi açısından gereklidir, ancak verilerin saklanması ve bunlara kimlerin ne sebeple erişebileceği konuları da ayrıca önem arz eder. Özellikle üçüncü ülke yerleştirmelerinde hassas gruplara mensup kişilere öncelik tanınması sebebiyle bu bilgilerin veri kayıt sistemlerine işlenmesi ve “ilgili kişinin”³⁰⁶ bu bilgileri gizlememesi yetkililerce teşvik edilir.

Türkiye’de sığınmacıların kişisel verilerinin işlenmesine yönelik hukuki çerçeveyi değerlendirmeden önce Anayasa m.90/5 uyarınca Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası antlaşmaların kanun hükmünde olduğunu ve usulüne uygun yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin antlaşmalarla kanunların aynı konularda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda uluslararası antlaşma hükümleri esas alınacağını hatırlamak yerinde olacaktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye’nin taraf olduğu ek protokoller iç hukukun parçasıdır. Her ne kadar ulusal yargı organları tarafından konuya ilişkin doğrudan bir karar verilmemişse de AİHM içtihatları, olası bir yargılamada yol gösterici olacaktır.

³⁰⁶ AB Veri Koruma Yönergesinde ve Genel Veri Koruma Tüzüğünde kişisel verileri işlenen gerçek kişiler “veri öznesi” olarak adlandırılırken yasa koyucu KVKK’da tercihini “ilgili kişi” yönünde kullanmıştır.

AİHM, genellikle önüne gelen kişisel verilere ilişkin davalarda özel hayatın gizliliğini düzenleyen AİHS m.8'e ve serbest dolaşım hakkını düzenleyen 4 No'lu Ek Protokol m.2'ye dayanmaktadır.³⁰⁷ Sözleşmenin ana metni için tartışma bulunmamakla birlikte 4 No'lu Ek Protokolün iç hukuktaki bağlayıcılığını tekrar etmenin yerinde olacağı kanaatindeyiz. Türkiye, 4 No'lu Ek Protokolü 19 Ekim 1992 tarihinde imzalamış ve onaya uygun bularak Resmî Gazetede yayımlamıştır.³⁰⁸ Dolayısıyla Türkiye, ilgili Protokolü iç hukuk için bağlayıcı olarak kabul etmiştir. Buna karşın onay belgelerini Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine tevdi etmemesi sebebiyle Protokol, uluslararası bağlayıcılığa kavuşmamıştır. Hakkının ihlal edildiğini düşünen bir kişi AİHM nezdinde de AYM nezsinde de dayanağını başka maddelerde araması gerekecektir.

AİHM verilerin işlenmesine yönelik değerlendirmelerde bulunurken müdahalenin hukukilik, meşru amaç ve demokratik bir toplumda gereklilik kriterlerini burada da gözetir. *Beghal v. Birleşik Krallık* kararında teröre ilişkin mevzuat uyarınca kolluk kuvvetine, göç memurlarına ve görevlendirilmiş gümrük memurlarına limanlarda, havaalanlarında ve uluslararası tren terminallerinde yolcuları durdurma, sorgulama ve arama yetkisi verilmiş; eşi Fransa'da terör gerekçesiyle tutuklu bulunan başvuru da bu mevzuat uyarınca Birleşik Krallık'ta havaalanında çocuğuyla birlikte durdurulmuş, sorgulanmış ve aranmıştır.³⁰⁹ Ancak resmi olarak gözetli süreci işletilmediği için Mahkeme, makul şüphe şartlarının ve elverişli yasal korumaların yokluğu sebepleriyle başvurunun kişilik haklarının ihlal edildiğine hükmeder. Mevcut örnekte başvuru hali hazırda çocuklarıyla Birleşik Krallık'ta ikamet etmekteyken böyle bir muamele ile karşılaşır.

Rusya'ya ilişkin verdiği bir kararında ise AİHM, başvurunun insan hakları örgütüne üye olması sebebiyle tren ve uçak yolculuklarının "gözetleme veri tabanına" kaydedilerek verilerin toplanmasını ve saklanmasını, bu faaliyetin kamuya

³⁰⁷ AİHM seyahat özgürlüğünü devletlerin egemenlik haklarını ihlal edecek şekilde yorumlamamaktadır. Uluslararası hukuka atıfta bulunarak Sözleşme'nin bir yabancının başka bir ülkenin topraklarına girme ya da yerleşme hakkını kapsamadığı, kamu düzenini koruma sorumluluğu sebebiyle ilgili yabancıyı sınır dışı edebileceğine ilişkin bkz. AİHM Üner c. Hollanda [GC], R.N. 46410/99, 18/10/2006, §54; ilgili karara atıf için bkz. AYM, *B.T.* [GK], B. No: 2014/15769, 30/11/2017, §24

³⁰⁸ 3975 sayılı Onaya Uygun Bulma Kanunu, RG 23.02.1992, 21861

³⁰⁹ AİHM, *Beghal v. Birleşik Krallık*, Başvuru No:4755/16, 28/02/2019

açıklanmamasını ve aleni olmamasını göz önünde bulundurarak ihlal oluşturduğuna hükmeder.

Bununla birlikte 2021 yılında, parmak izi ile pasaportunu eşleştirmek istemeyen, verilerin bir elektronik çipte depolanmasını istemeyen bir kişinin başvurusunda meşru amacın suçun önlenmesi ve pasaport/kimlik sahteciliği ile mücadele olduğunu, mevcut düzenleme ile ortak teknik standartlar getirilmesi ve kontrollerin basitleştirilmesinin amaçlandığını kaydetmiş; başvurucunun pasaport sahteciliğinin nadir görülen suçlardan olup ciddi bir sorun olarak anlaşılamayacağı iddiasını ise müdahalenin yalnızca sahtecilikle mücadele amacına hizmet etmediğini belirtmiştir.³¹⁰ Düzensiz girişin engellenmesine bu açıdan öncelik verildiği görülür.

Türkiye’deki ulusal düzenlemeler de bu yaklaşımlardan ari değildir. Sınırlarda kişisel verilerin işlenmesine yönelik uluslararası ve ulusal birçok düzenleme vardır. Ancak çalışmamızın bu kısmında yoğunlaşacağımız ulusal düzenlemelerin, farklı hukuki metinlerde dağınık şekilde karşımıza çıktığı söylenebilir. Başvurulabilecek birçok kanun ve yönetmelikte verilerin işlendiğine ve korunacağına ilişkin çok sayıda madde bulunmaktaysa da bu çalışma kapsamında öncelikle uygulamadaki en temel düzenlemeler olan yabancılar ve uluslararası koruma mevzuatı ile kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuata değinilecek, sonrasında ise havaalanı, kıyı ve kara sınırlarına ulaşım üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

1. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Uygulama Yönetmeliği ile Geçici Koruma Yönetmeliği Kapsamında Sığınmacıların Kişisel Verilerinin İşlenmesi

Türkiye’de sığınmacılara ilişkin hukuksal çerçeveyi belirleyen temel düzenleme, *yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılar sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek* amacıyla kabul edilen 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur (YUKK). Ancak düzenlemede “Ortak Hükümler” başlığı altında düzenlenen Kişisel Veriler başlıklı 99.

³¹⁰ AIHM, Willems v. Hollanda, Başvuru No: 57294/16, Karar Tarihi: 9/11/2021

maddede “Yabancılar, başvuru ve uluslararası koruma statüsü sahiplerine ait kişisel veriler, Genel Müdürlükçe veya valiliklerce ilgili mevzuata ve taraf olunan uluslararası anlaşmalara uygun olarak alınır, korunur, saklanır ve kullanılır.” denilerek bir atıf hükmü getirilir. Geçiş hükümleri kapsamında Göç İdaresi Başkanlığının görev alanına giren konularla ilgili Emniyet Genel Müdürlüğünce tutulan dosya, yazılı ve elektronik ortamdaki kayıt ve diğer dokümanlar ile bilgi sistemleri, elektronik projeler ve veri tabanları Başkanlığa ve ilgili taşra birimine kademeli olarak devredilecektir.³¹¹

Bu süreçte alınacak, korunacak, saklanacak ve kullanılacak verilerin hangi veriler olduğu bu kanunda değil, Uygulama Yönetmeliğinin 124. maddesinde yer alır. Buna göre Göç İdaresi Başkanlığı ya da il müdürlükleri tarafından YUKK kapsamındaki yabancıların parmak izleri, avuç içi, retina, ses taramaları, fotoğrafları gibi biyometrik kişisel verileri³¹² Başkanlık tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde alınacak, korunacak, saklanacak, kullanılacak ve paylaşılacaktır. Alınan kişisel veriler, yabancıların kimlik bilgileri ile birlikte, ne zaman ve kim tarafından alındığı belirtilmek suretiyle, bu amaca özgü sisteme kaydedilerek saklanacaktır. Geçici Madde 3 kapsamında yabancıların fotoğraf ve parmak izi kayıtlarının alınması için gerekli donanım, alt yapı ile bunların kaydedileceği sistemler oluşturuluncaya kadar mevcut alt yapı, donanım ve sistemlerin kullanılabilmesine ilişkin hususlar Emniyet Genel Müdürlüğü ile Başkanlık arasında ayrıca belirlenecek; Kanun kapsamındaki yabancıların parmak izleri Başkanlığın parmak izi veri tabanı oluşturuluncaya kadar kolluk tarafından alınmaya devam edilecek ve Başkanlığın veri tabanı oluşturulduğunda gerekli koordinasyon sağlanarak bu kayıtların veri aktarımı yapılacaktır.³¹³

Nitekim Başkanlığa bağlı taşra teşkilatı kurulana kadar İl Göç İdaresi Müdürlükleri bünyesinde geçici olarak görevlendirilen ve Türkiye’deki yabancılar konusunda yetkili olan “Yabancılar Polisi” denilen emniyet personeli tarafından

³¹¹ YUKK, Geçici Madde 1/1

³¹² Kişisel Verilerin Korunması Kurumu, Biyometrik Verilerin İşlenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Rehberde biyometrik verilerin kişinin fizyolojik, fiziksel veya davranışsal özellikleri gibi ayırt edici özelliklerinin veri işleme sonucunda ortaya çıkarıldığı ve ortaya çıkarılan özellikler kişinin kimliğini tanımlamaya yarayan ya da doğrulayan kişisel veriler olduğu belirtilmektedir.

³¹³ YUKK Uygulama Yönetmeliği Geçici Madde 3

“PolNet”³¹⁴ veri tabanında toplanmıştır. 2013 yılı içerisinde analizlerine başlanıp 2015 yılında uygulamaya konulan GöçNet projesinin 2021 yılında ulusal biyometrik veri sistemine entegre edildiği duyurulmuş³¹⁵, 16 Ocak 2023 yılında yayınlanan Göç İdaresi Başkanlığı Merkez Teşkilatı Birimleri Görev ve Çalışma Yönergesi³¹⁶ ile GöçNet proje sorumluları, uygulayıcıları güncellenmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı, 2016 yılından itibaren yayınladığı faaliyet raporlarında yürürlüğe giren YUKK ile birlikte GöçNet sisteminin yabancılara ait iş ve işlemlerin elektronik ortamda paydaş kurum ve kuruluşlar ile entegre bir şekilde yapılmasını sağladığını belirtir.

YUKK, uluslararası hukuka uygun olarak sığınma başvurusunun sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılabileceğini öngörür.³¹⁷ Sığınma başvurusunda bulunmak isteyenlerden kayıt esnasında kimlik bilgilerinin doğru olarak bildirmesi ve varsa kimliklerini gösterir belge ya da seyahat dokümanını yetkili makamlara göstermesi beklenir, başvurusunun bu yükümlülüğünü yerine getirmesini sağlamak için yetkili kişi başvuru sahibinin üzerinde ve eşyalarında kontrol yapabilir. Ayrıntılı düzenlemeler 6458 sayılı Kanun’un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte³¹⁸ yer alır. Buna göre ülkeye girişte yapılacak kapsamlı kontrol işlemleri genel olarak seyahat belgeleri incelenmesi, ülkeye giriş kayıtlarıyla ilgili sınırlamalar gözden geçirilmesi, adli ve idari makamlar tarafından işleme konu olup olmadığının belirlenmesi, uluslararası seviyede aranıp aranmadığının belirlenmesi ve kamu güvenliği açısından gerekli olan diğer hususları kapsar.³¹⁹

Geçici Koruma usulünde de benzer bir süreç söz konusudur. Suriye’den gelen Suriyeliler, vatansızlar ve mültecilerin kitlesel olarak gelmeleri sebebiyle her ne kadar

³¹⁴ Polnet projesi kapsamında yürütülen “Yabancılar Programı” ile Türkiye’de bulunan ve Yabancılar Şubelerinde kayıtları tutulan, bütün yabancı şahısların kimlik bilgilerine ek olarak ikamet, vize, suç, refakatçi, pasaport, giriş kapısı ve diğer şahıs bilgileri tek bir veri tabanında tutulmaktadır. Türkiye’ye legal veya illegal yollarla girmiş olan yabancı şahısların Birleşmiş Milletlere başvurması ve Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmesi halinde 3. bir ülkeye giden şahısların bilgileri tutulmaktadır. 3. ülkelere kabul edilen şahısların hastalık, kamp, ülkesinde kalan aile fertleri, tutukluluk kayıtları, Türkiye’deki akrabaları ikamet bilgileri ve pasaport bilgileri girilmektedir, bkz. <https://www.egm.gov.tr/bilgiteknolojilerivehaberlesme/projeler/> (son erişim tarihi 12.02.2024)

³¹⁵ 55 Milyon Parmak İzi Milli Sistemde, İçişleri Bakanlığı, bkz. <https://www.icisleri.gov.tr/55-milyon-parmak-izi-milli-sistemde>, son erişim tarihi 23.01.2024; Göç İdaresi Başkanlığı 2022 yılı Faaliyet Raporu, s.25

³¹⁶ 138741 Sayılı Göç İşleri Başkanlığı Yönergesi, Kabul Tarihi: 16.01.2023

³¹⁷ YUKK, m.65/2

³¹⁸ Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, RG. 17.03.2016, 29656

³¹⁹ YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.6/4

ilk kayıt sürecinde uluslararası koruma başvurusunda olduğu gibi uzun bir değerlendirme sürecine tabi tutulmaları mümkün değilse de geçici koruma başvurusunda da kişilerden doğru bilgi vermeleri beklenir. Kayıt, kural olarak kesintiye uğramayacak ve yeterli donanımına sahip ayrı bir yerde kayıt usul ve gereklilikleri konusunda eğitim almış Göç İdaresi Başkanlığı personeli tarafından yapılır. Uluslararası koruma sürecine benzer olarak gizlilik esastır ve fotoğraf, parmak izi ya da kimlik tespitine elverişli diğer biyometrik veriler alınır, merkezi veri tabanına kaydedilir, mevcut biyometrik verilerle eşleştirilir. Bu veriler dosya olarak tutulmasının yanı sıra elektronik ortamda da saklanır. Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılar adres kayıt sistemine de kaydedilecektir.³²⁰

Sığınma başvurusunda bulunmak isteyen kişinin kimlik tespiti sırasında kişisel verilerin alınmasına karşı çıkması durumunda başvurusu geri çekilmiş sayılarak değerlendirme durdurulur³²¹. Bir başka ifadeyle kişi uluslararası korumadan faydalanmak istediği takdirde kişisel verilerini yetkililerle paylaşmak durumundadır. Aksi takdirde başvurusu değerlendirilmez ve yasal kalış hakkı mevcut değilse ülkeyi terke davet edilir ya da hakkında sınırdışı kararı düzenlenir. Sınırdışı kararı, sığınmacının zamanında itiraz etmediği ve somut bir gerekçe sunmadığı takdirde çoğunlukla kaçtığı, diğer ihtimalde ise üçüncü ülkeye gönderilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu durum yaşam hakkı başta olmak üzere işkence, insanlık dışı muamele yasağı gibi hak ve ilkeleri ihlal edici sonuçlar doğurabilir. Yine sığınmacıların kimlik bilgilerine ilişkin belge sunamaması halinde kişinin kimlik tespitinde kişisel verilerinin karşılaştırılmasından ve yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler kullanılır. Kimlik tespiti sırasında dil analizi³²² gibi yöntemlerden faydalanılabilir.³²³ Yasa koyucunun yöntemler konusunda tahdidi bir yol izlemekten kaçındığı dikkat çeker. Başvuru sahibi hakkındaki bilgi ve belgelerin, gizliliğe riayet edilerek ilgilinin

³²⁰ Geçici Koruma Yönetmeliği m.21

³²¹ YUKK, m.77/1-d, YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.69/2

³²² Türkiye'nin AB ile birlikte yürüttüğü Etkili Uyruk Tespiti İçin Kapasite Geliştirme Projesi kapsamında amaç Ülkemize yasadışı yollardan giren yabancıların uyruklarının tespitinin kolaylaştırılması için dil analizi örnek uygulaması aracılığıyla vatandaşlık tespiti yapmak için GİGM'in kurumsal kapasitesini geliştirmek amaçlanmıştır. Pilot dil, Çin'in Sincan eyaletindeki Doğu Türkistan uyruklu yabancılar tarafından kullanılan Uygur ve Özbekçedir şeklinde açıklanmıştır. (erişim: <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Goc-Projeleri/GIGM-Devam-Eden-Projeler.pdf>)

³²³ YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.70

kişisel dosyasında muhafaza edilmek üzere kopyaları alınır ve asılları başvuru sahibine teslim edilir.³²⁴

Uluslararası koruma başvuru ve statü sahipleri hakkında karar verilirken kişinin uluslararası korumaya ilişkin beyan ettiği hususların yanı sıra, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve diğer kaynaklardan edinilen bilgiler de dikkate alınır.³²⁵ Göç İdaresi Başkanlığı tarafından uygun görülen kişisel veriler menşe ülke dışındaki diğer ülkeler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, üçüncü şahıslarla paylaşılabilir.³²⁶

Geçici koruma statüsüne ilişkin çerçevesi daha belirgin bir veri paylaşımı öngörülür: Yönetmelikte belirtilen iş ve işlemlerin yürütülmesi kapsamında Bakanlıkça uygun görülen kişisel veriler, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü ülkeye yerleştirme çalışmaları kapsamında üçüncü ülke veya UNHCR ile paylaşılabilir.³²⁷ Dolayısıyla söz konusu verilere erişim ve paylaşım tek taraflı değildir ve üçüncü taraflarla paylaşılabilir. Yukarıda bahsedildiği üzere başvurusunun değerlendirilmesini isteyen kişi, özel nitelikli verileri başta olmak üzere kişisel verilerini vermek zorundadır. Uluslararası koruma kapsamında işlem görenlerin başvuru öncesi ve sonrasında haklarında yapılan adli ve idari işlemlere ilişkin tüm bilgi ve belgeler ilgili kurumlardan talep edilir.

Kayıt sonunda verilen bilgiler eksiksiz olarak başvuru sahibine okunur, verilen bilgilerin doğruluğu ile eklenecek husus olup olmadığı sorulur. Kayıt formunun bir çıktısı alınarak bir örneği ilgiliye verilir.

YUKK uyarınca başvuru ve statü sahibi kişinin tüm bilgi ve belgelerinde gizlilik esastır. Yalnızca bu dosya sahibi kişi, yasal temsilcisi veya avukatının bu dosyada yer alan belgeleri inceleyebileceği ve örneklerini alabileceği kabul edilmiş, milli güvenlik ve kamu düzeninin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesi hususlarında bu belgelerin incelenemeyeceği ya da verilemeyeceği düzenlenir.³²⁸ Dosyanın içeriği

³²⁴ YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.65/6

³²⁵ YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.65/8

³²⁶ YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.116/5

³²⁷ Geçici Koruma Yönetmeliği m.50/2

³²⁸ YUKK, m.94; YUKK Uygulama Yönetmeliği m.116; Geçici Koruma Yönetmeliği m.51

dikkate alındığında kamu düzeni, milli güvenlik ve suç işlenmesinin önlenmesi gibi kesin tanımlamadan imtina edinilen genel sebeplerle dosyanın örneğinin verilmemesi hak arama hürriyeti açısından sorun teşkil eder niteliktedir. Hangi bilgi ve belgelerin incelenemez ve verilemez olduğu Başkanlık tarafından belirlenecek usul ve esaslara göre tayin edilir. Bu husus da öngörülemezlik sebebiyle adalete erişim konusunda sorunlara gebe dir.

Yönetmeliklerin uygulanmasından sorumlu kamu görevlileri ile diğer görevliler, görevleri sırasında edindikleri gizlilik derecesi taşıyan her tür bilgi, belge ve kişisel sırları yetkili kılınanlardan başkasına açıklayamaz, kendilerinin veya üçüncü şahısların yararına kullanamaz.³²⁹ Buradaki yasak, aşağıda açıklayacağımız Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamını aşarak veri kayıt sistemine işlenmiş olsun veya olmasın her türlü bilgiyi kapsar. Dolayısıyla ilgili kişiye daha geniş kapsamlı bir alan tanır. Şartları oluştuğu takdirde TCK uyarınca suç duyurusunda bulunulabileceği³³⁰ gibi idarenin sorumluluğu da doğabilecektir.

2. 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Kapsamında Sınırlarda Kişisel Verilerin İşlenmesi

Türkiye’de kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı anayasal olarak 2010 yılında yapılan ekleme ile teminat altına alınmış³³¹, akabinde 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun uyarınca kişisel verileri işlenen ilgili kişinin gerçek kişi olması yeterlidir ve Türk vatandaşı olmasına gerek yoktur. Dolayısıyla sınırdan geçiş yapmak isteyen herhangi bir kişinin verileri Türk vatandaşı olsun olmasın, Türkiye’nin egemenlik alanında işleme tabi tutulduğunda ve herhangi bir veri kayıt sistemine girişi yapıldığında bu kanun kapsamında değerlendirilir.

³²⁹ YUKK Uygulama Yönetmeliği m.116/7; Geçici Koruma Yönetmeliği m.51/son

³³⁰ TCK, Dokuzuncu Bölüm, Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar altında düzenlenen suçlardan özellikle m. 135 Kişisel Verilerin Kaydedilmesi, m.136 Verileri Hukuka Aykırı Olarak Verme veya Ele Geçirme, Verileri Yok Etmeme suçları özellikle değerlendirilebilecek suçlardır.

³³¹ 7.5.2010 tarihli 5982 sayılı Kanun m.2 ile Anayasa’nın 20. maddesine şu fıkra eklenmiştir: “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

Türkiye’de kişisel verilerin işlenmesine ilişkin temel dayanak olan KVKK’nın amacı ilk maddesinde temel hak ve özgürlüklerin korunması olarak belirtilir. Ancak Kanunun herhangi bir maddesinde bu kişisel verilerin korunması hakkında bahsedilmediğini belirtmek isabetli olacaktır.³³² Kişisel Verileri Koruma Kurumu kanunla kişisel verilerin sınırsız biçimde ve gelişigüzel toplanmasının, yetkisiz kişilerin erişimine açılmasının, açıklanması veya amaç dışı ya da kötüye kullanımı sonucu kişilik haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesinin amaçlandığını vurgular³³³ ve özellikle sığınma talebi süresince istenen ve edinilen bilgiler dikkate alındığında bu vurgu ayrı bir önem kazanır.

Kişisel verinin ne olduğu meselesi KVKK’da “Kişisel veri, kimliği belirli ya da belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgidir” şeklinde açıklanmıştır. Anayasa Mahkemesinin kararlarında da “...adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi bireyin sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler değil; telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, IP adresi, e-posta adresi, hobiler, tercihler, etkileşimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri, sağlık bilgileri gibi kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler...”³³⁴ kişisel veri olarak kabul edilmektedir. Sığınma talebi ve talebin değerlendirilmesi sırasında ilgili kişilerden alınan ve kaydedilen bilgiler yalnızca biyometrik verilerle sınırlı kalmayıp aynı zamanda kişinin hassasiyetini arttırabilecek ve ırk, etnik köken, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ya da diğer inançlar, kılık kıyafet, dernek vakıf ya da sendika üyeliği, sağlık ve cinsel hayat, ceza mahkumiyeti ve güvenlik tedbirlerine ilişkin veriler de işlenmektedir. Bu veriler KVKK m.6 uyarınca özel nitelikte kişisel veri olup alınan bu bilgilere göre zulümden ya da zulüm riskinden kaçan kişilere gerekli yönlendirme ve destek sağlanabilmektedir.

12/3/2024 tarihli ve 32487 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ve 1/6/2024 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikler ile özel nitelikte kişisel verilerin işlenmesine yönelik düzenleme değiştirilmiş ve kamu sağlığı gibi sebeplerle cinsel hayat ve sağlık

³³² Küzeci, Kişisel..., s.356

³³³ 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun Amacı ve Kapsamı, Kişisel Verileri Koruma Kurumu, s.4

³³⁴ AYM, E.2013/122, K.2014/74 9/4/2014; E.2014/149, K.2014/151

verilerinin rıza aranmaksızın sır saklama yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından işlenmesini mümkün kılıp diğer hallerde açık rıza aranmasına ilişkin düzenleme değişmiştir.

Yapılan yeni düzenlemeye göre ilgili kişinin açık rızasının olması, kanunlarda açıkça öngörülmesi, fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin, kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması, ilgili kişinin alenileştirdiği kişisel verilere ilişkin ve alenileştirme iradesine uygun olması, bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için zorunlu olması, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlarca, kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbi teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi ile sağlık hizmetlerinin planlanması, yönetimi ve finansmanı amacıyla gerekli olması, istihdam, iş sağlığı ve güvenliği, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardım alanlarındaki hukuki yükümlülüklerin yerine getirilmesi için zorunlu olması, siyasi, felsefi, dini veya sendikal amaçlarla kurulan vakıf, dernek ve diğer kâr amacı gütmeyen kuruluş ya da oluşumların, tâbi oldukları mevzuata ve amaçlarına uygun olmak, faaliyet alanlarıyla sınırlı olmak ve üçüncü kişilere açıklanmamak kaydıyla; mevcut veya eski üyelerine ve mensuplarına veyahut bu kuruluş ve oluşumlarla düzenli olarak temasta olan kişilere yönelik olması durumlarında özel nitelikli kişisel veriler işlenebilecektir.

Sığınma hakkı açısından incelendiğinde haklı bir zulüm korkusuyla yaşadığı yerden kaçarak başka bir ülkede sığınma talep eden kişilerin vereceği bu bilgiler ayrı bir damgalanma ve sığınma talep edilen ülkede zulüm riski doğurabilir potansiyele sahiptir. Dahası, sığınmadan faydalanmak isteyen bir kişinin bu özel nitelikli kişisel verilerini kendisine saklama ihtimali yoktur, çünkü, dosyası incelenirken bu özel nitelikli veriler ne kadar hassassa sığınma talebi de ona göre değerlendirilecektir. Başka bir ifadeyle “talihsizlik hiyerarşisinde”³³⁵ üst kademedeki olanların sığınma

³³⁵ Michel Agier, Gérard **Les Indésirables: Des Camps de Réfugiés au Gouvernement Humanitaire**, Flammarion, Kasım 2008 eserinde Kamplardaki mültecilerin de kendi içlerinde hassasiyet kategorilerine ayrıldıklarını ve buna göre muamele gördüklerini tanımlamak için durumu “une hiérarchie du malheur” olarak adlandırmıştır.

hakkından ve istisnai bir koruma olan uluslararası korumadan daha hızlı faydalanacağı hukuken düzenlenmiştir.³³⁶

Burada ayrı bir parantez açmak faydalı olacaktır: hassasiyetin belirlenmesi yalnızca sığınma talep edilen ülkede uluslararası korumaya ulaşmak açısından değil, aynı zamanda üçüncü bir ülkeye yerleştirilme ihtimali sebebiyle de önemlidir. Üçüncü ülkeye yerleştirme, yoğun mülteci nüfusuna sahip ülkelerin üzerindeki baskıyı hafifletmek için diğer ülkelerin hassas durumdaki mültecileri kendi korumaları altına alarak sorumluluk paylaşmayı hedefledikleri bir uygulamadır. Üçüncü ülke yerleştirme süreci sığınmacılar için bir hak değildir. Kural olarak en hassas durumdaki kişiler arasından sığınma talebinde bulundukları ülkelerde özel ihtiyaçları karşılanamayan veya risk altında olan ve menşe ülkelerine güvenli geri dönüş olanağı bulunmayan mülteciler yerleştirilir. Kontenjan belirleyen üçüncü ülkeler belirli kriterleri yoğun mülteci nüfusuna sahip ülkelerdeki ilgili kurumlara bildirirler ve sistemde kaydı olup kriterlere uyan kişiler arasından seçim süreci başlar.

Türkiye’de üçüncü ülke yerleştirme süreci Göç İdaresi Başkanlığı tarafından UNHCR ile işbirliği içinde yürütülür, nihai karar ise kabul edecek üçüncü ülkelere aittir. Dolayısıyla özel nitelikli veriler de dahil olmak üzere kişisel veriler diğer kurumlarla paylaşılır ve yurtdışına aktarılır. Tekrar etmek gerekir ki genellikle bu süreçlerde sığınmacılar özel nitelikli kişisel verilerinin işlenmesini ve aktarılmasını uluslararası korumadan faydalanabilmek için kabul etmekte hatta aracı STK’lar aracılığıyla verilerinin paylaşılmasını istemektedir.

12/3/2024 tarihli ve 32487 sayılı Resmî Gazetede yer alan değişiklik ile 01/09/2024 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere kişisel verilerin yurtdışına aktarılmasının açık rızaya bağlanması şartı değiştirilmiş, 5 ve 6. maddelerde belirtilen şartlardan birinin varlığı ile aktarımın yapılacağı ülke, ülke içerisindeki sektörler veya uluslararası kuruluşlar hakkında yeterlilik kararı bulunması hallerinde kişisel verilerin veri sorumluları ve veri işleyenler tarafından yurtdışına aktarılabilmesi düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile KVKK’nın GVKT’ye uyumlu hale getirilmesi ve veri paylaşımının kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Uluslararası kuruluşlar arasında

³³⁶ YUKK, m.67/1 özel ihtiyaç sahiplerine uluslararası koruma kapsamındaki hak ve işlemlerde öncelik tanınacağını düzenler.

yukarıda bahsi geçen UNHCR, IOM gibi sınırlarda veya sığınma alanında kişisel veri aktarımı yapan uluslararası kuruluşların KVKK ya da GVKT'yi benimseme zorunlulukları olmadığını tekrar vurgulamak gerekir. Bağımsız kuruluşlar olmaları sebebiyle herhangi bir ulusal mevzuatı doğrudan iktibas etmeleri beklenmemekle birlikte kendi kişisel veri koruma mekanizmalarının ulusal mevzuata uygun olması halinde maddenin şartları sağlanmış olacaktır.³³⁷

Kanunun hükümlerinin kişisel verileri işlenen gerçek kişiler ile bu verileri tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla işleyen gerçek veya tüzel kişiler hakkında uygulanacağı hükme bağlanır.³³⁸ Kanunda kişisel verilerin işlenmesi *kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlem* şeklinde tanımlanır.³³⁹

Belirtmek gerekir ki fiziksel olarak kayıt altına alınan ve veri kayıt sisteminin parçası olmayan kişisel veriler otomatik bir işleme sürecine tabi olmadığı için bu kanun kapsamında değerlendirilemeyecektir. Bununla birlikte YUKK kapsamında yapılan incelememizde belirttiğimiz üzere kişilere ait veriler söz konusu olduğu için şartları oluştuğu takdirde Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulama alanı bulabilecek veya gizlilik ilkesi ihlal edildiği için idari disiplin cezaları ya da idarenin sorumluluğu doğabilecektir. Örneğin artık yetkilendirilmiş olmayan personelin veri sistemine erişmesi ve sorgulama yapabilmesi gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Danıştay doğrudan yabancılara ilişkin olmamakla birlikte önüne gelen bir dosyada görevlendirildikleri pozisyon değiştikten sonra PolNet erişimleri iptal edilmeyen ve polis memurları ve amirlerine disiplin cezası verilmesini hukuka uygun bulmuştur. İlgili olayda bazı polis memurları artık görev alanlarında olmamasına rağmen sistem üzerinden sorgulama yapmaya devam etmiştir. Ancak ilgili kararın kişisel veriler

³³⁷ KVKK, m.9 (Değişik:2/3/2024-7499/34md)

³³⁸ 6698 sayılı Kanun, m.2

³³⁹ KVKK, m.3/1-e,

üzerinden değil yalnızca “*Terörle Mücadele Bürosu ile ilişkisi kesilen personelin yetkisiz olarak söz konusu kod ve şifreler aracılığıyla önemli ve gizli bilgilere ulaşması mümkün olacağından*” denilerek güvenlik meselesi üzerinden gerekçelendirildiğini belirtmek gerekir.³⁴⁰

Kanunun hükümlerinin kesinlikle uygulanmayacağını belirtildiği istisna durumları arasında millî savunmayı, millî güvenliği, kamu güvenliğini, kamu düzenini veya ekonomik güvenliği sağlamaya yönelik olarak kanunla görev ve yetki verilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen önleyici, koruyucu ve istihbari faaliyetler kapsamında işlenmesi sayılmaktadır.³⁴¹ Bu düzenleme devletin güvenlik yaklaşımını ortaya koyması açısından önemlidir. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere kanunda kişisel verilerin korunması hakkında söz edilmemektedir, buna karşın güvenlik sebebiyle kanunun sağladığı asgari uygulama bertaraf edilebilmektedir, çünkü tam istisna hükümlerinde kanuna uygunluk ve orantılılık şartı aranmamaktadır. Sığınma bağlamında kişisel verilerin işlenmesinde devletin güvenlik amacı ile sığınmacıların kişisel verilerin korunması ve sığınma haklarının karşı karşıya geldiği hallerde adil denge gözetilmesi gerekir.

Nitekim Anayasa Mahkemesi istihbarat ve milli güvenlik gerekçesiyle KVKK hükümlerinin bertaraf edilerek önleyici ve koruyucu tedbirler kapsamında veri paylaşılmasına ilişkin norm denetimi yaparken bilgilerin paylaşıldığı kurum tarafından elde edilen kişisel veri niteliğindeki bilgilerin kullanılmasına ve saklanmasına ilişkin ilke ve esasların belirlenmesini; bu bilgilerin ne suretle ve ne kadar süreyle saklanacağına, ilgililerin söz konusu bilgilerin talep edilmesine itiraz etme imkanı olup olmadığına, bilgilerin bir süre sonra silinip silinmeyeceğine, silinecekse bu sırada izlenecek usulün ne olduğuna ilişkin düzenleme yapılmasını; elde edilen bilgilerin gizliliğinin korunması ve amacı dışında kullanılmasını önleyecek yasal güvencelere yer verilmesini; bu bilgilerin kötüye kullanılıp kullanılmadığını denetleyecek mekanizmalarla, özellikle de keyfiliğe karşı denetim ve uygulanacak yaptırımlarla

³⁴⁰ Danıştay, 5D., 16.04.2018, 46613/13500 (... Dava dosyasının incelenmesinden; Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Daire Başkanlığı ve İl Terörle Mücadele Şube Müdürlüğünde görevli personel içerisinde, PolNet üzerinden kullanıma açık olan Ekip Projesine erişim yetkisi bulunan ve 18.7.2011-13.1.2014 tarihleri arasında atanma sebebiyle ilişkisi kesilen (29) personelin yetkilerinin iptal edilmediği ve (14) personelin sorgulama yaptığı, Tahdit Projesine erişim yetkisi bulunan ve 7.7.2011-17.1.2014 tarihleri arasında atama sebebiyle ilişkisi kesilen (47) personelin yetkilerinin iptal edilmediği ve (4) personelin sorgulama yaptığının idarece tespit edilmesi üzerine...)

³⁴¹ 6698 sayılı Kanun, m.28/1-ç

ilgili yeterli güvencelerin öngörülmesini aramıştır. Bu hususlar belirlenmeksizin temel ilkelerin karşılanmadığından bahisle kişisel veri niteliğindeki bilgi ve belgelerin kuruma verilmesinin zorunlu tutularak kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına getirilen sınırlamayı Anayasanın 13. ve 20. maddelerine aykırı bularak iptal etmiştir.³⁴²

Kanunun amacına ve temel ilkelerine uygun olmak kaydıyla veri sorumlusunun aydınlatma yükümlülüğünü düzenleyen 10. madde, zararın giderilmesini talep etme hakkı hariç ilgili kişinin haklarını düzenleyen 11. madde ve veri sorumluları siciline kayıt yükümlülüğünü düzenleyen 16. madde hükümleri belli faaliyetlerde uygulanmayabilecektir: Bu belli faaliyetler arasında sayılan suç işlenmesinin önlenmesi veya suç soruşturması için gerekli olması ve kişisel veri işlemenin kanunun verdiği yetkiye dayanılarak görevli ve yetkili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca, denetleme veya düzenleme görevlerinin yürütülmesi ile disiplin soruşturma veya kovuşturması için gerekli olması durumu, sınır yönetişiminin güvenlik ekseninde ilerlemesi açısından incelendiğinde özel bir öneme sahiptir.

Dünyada, göçmen ve mültecilerin suç oranını arttırdığına ilişkin yaygın kanı Türkiye’de de kendini göstermekte, kavram karmaşası sebebiyle sığınmacıları da kapsayan ve turist olmayan yabancılardan oluşan potansiyel fail kümesi yaratılmaktadır. Oysa teorik göç çalışmalarının aksine paylaşılan resmi veriler göstermektedir ki Türkiye’de kayıtlı sığınmacı nüfusun suça karışma oranları vatandaşların suça karışma oranlarından belirgin bir farklılığa sahip değildir.³⁴³ İstisna sebepleri arasında sayılan kamu güvenliği, suç işlenmesinin önlenmesi gibi sebeplerle “potansiyel fail” olarak görünen sığınmacıların kişisel verilerinin işleme süreci ve işlendikten sonraki gizliliğinin kanunen korunurken uygulamada ne derece korunduğu

³⁴² AYM, E.2021/28, K.2024/11, 18/01/2024, § 20-21

³⁴³ Konuya ilişkin 2014-2021 yılı istatistiklerine bakıldığında yabancı suçluluk oranları ile Türk vatandaşları arasındaki suçluluk oranları arasında belirgin bir farklılık olmadığı dikkat çekmektedir, ilgili veriler için bkz. <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf> (son erişim tarihi 06.02.2024); Erzurum ve Mersin illerinde kadına yönelik şiddet üzerine yapılan araştırmada vatandaşların ve göçmenlerin benzer oranlarda suça karıştığına dair değerlendirme için ayrıca bkz. Murat Delice, Murat Yaşar, “Göç ve Şiddet Suçları İlişkisinin İncelenmesi”, **Akademik Bakış Dergisi**, S:44, Temmuz-Ağustos 2014; ayrıca bkz. Coşkun Taştan, Salih Zeki Haklı, Emir Osmanoğlu, “Suriyeli Sığınmacılara Dair Tehdit Algısı”, **Polis Akademisi Yayınları**, S:29, Eylül 2017, s-22-24

belirsizdir. Bu aşamada Emniyet Genel Müdürlüğü'nün PolNet veri tabanını diğer birçok programa entegre şekilde kullandığını hatırlamak gerekir.

Hudut Kapılarında Göç Ofislerinin Kurulması, Görevleri ve Personel Görevlendirmesi Hakkında Yönergede de amaç olarak YUKK'un hudut kapılarına ilişkin hükümlerinin yürütülmesinde buralardaki kolluk personeline yardımcı olmak, tüm iş ve işlemleri yürütmek ve gerekli koordinasyonu sağlamak olarak belirtilir. Dolayısıyla sınırlarda veri kaydı ve takibi hem kolluk personeli hem de göç idaresi personeli tarafından yürütülmektedir. İçişleri Bakanlığı altında faaliyet gösteren bu iki kurum risk profili çıkarılması süreçlerinde de dirsek teması halindedir. Çıkarılan risk profili, kişilerin beyanlarının alınmadan ya da yeterince incelenmeden ülkeden kabul edilmemesine ya da bir an önce menşe ülkesine veya üçüncü bir ülkeye gönderilmesine sebep olabilecek niteliktedir. Yapılan değişiklik ile Göç İdaresi Başkanlığının yabancı giriş-çıkış ya da kayıt sürecindeki yetkilerinin arttırıldığını tekrar etmek gerekir.

B. Sınır Denetimine Özgü Kişisel Veri Düzenlemeleri

Türkiye'de sınır kapılarında emniyet müdürlükleri görev yapar ve ülkeye düzenli giriş çıkışları 01.01.1992 tarihinden itibaren bilgisayar ortamında kaydeder. Günümüzde PolNet veri tabanında yurda giriş/çıkış verilerinin girişi yapılır. Ancak bu kayıtlar sadece PolNet üzerinde yer almaz, yukarıda da bahsedildiği üzere ulusal kurumların entegrasyonu sağlanmaktadır.³⁴⁴ Buna ek olarak sınır aşan sorun olarak algılanan göç olgusu uluslararası işbirliklerini de beraberinde getirerek ortak düzenlemelerin, akıllı sınır teknolojilerinin yaygınlaşmasına ve veri aktarımının kolaylaştırılmasına zemin hazırlamaktadır.

Türkiye de özellikle AB Programları 2021-2027 Dönemi kapsamında Entegre Sınır Yönetim Fonu kapsamında yukarıda açıklanan AB'nin göç politikası ve güvenlik hedefleri çerçevesinde göç ile mücadele sürecine girilerek AB düzenlemelerine uyumlu ve entegre bir sınır yönetimine yönelmiş, AB kurumları ile diğer ülke ve uluslararası kuruluşların ulusal temas noktası olarak İller İdaresi Genel Müdürlüğü

³⁴⁴ Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik (RG 17.03.2016/29656)

belirlenmiştir. Özellikle yapılan ve yapılması öngörülen değişiklikler AB'nin yeni göç ve sığınma düzenlemeleriyle örtüşmektedir.

Sınırlarda gözetimin eşgüdümlü bir şekilde sürdürüleceği, işbirliğinin teşvik edileceği açıktır. Türkiye halihazırda ICAO, EUROCONTROL gibi kurumlara üyedir. Her ne kadar sığınma talebiyle İçişleri Bakanlığınca belirlenen hudut kapılarına gelen kişilerin taleplerinin alınacağı, geri çevrilmeyeceği hem uluslararası hukukta hem de ulusal hukukta geri göndermeme ilkesi temelinde kabul edilmişse de devletlerin bunu dolandığı ve uygulamada mümkün olduğunca sınırlara gelinmesini engellemeye çalıştığı dikkat çekmektedir.

Düzenli gelişlerde çipli pasaport kullanımı, biletleme işlemleri gibi süreçlere bakıldığında yurtdışına veri aktarımı süreci ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Küresel bir sektör halini alan taşımacılıkta verilerin yurtdışına aktarımı meselesi KVKK'nın 9. maddesi üzerinden değerlendirildiğinde mevcut durumda açık rıza arandığı görülür, bununla birlikte açık rıza olmaksızın biletleme işleminin yapılmadığı da açıktır.

1 Eylül 2024 tarihiyle birlikte kişisel verilerin aktarımının yapılacağı ülke, uluslararası kuruluş veya ülke içerisindeki sektörler hakkında yeterlilik kararı bulunması halinde, veri sorumluları ve veri işleyenler tarafından yurt dışına aktarılabilmesi kabul edilmiştir.

Yeterlilik kararı verilirken veri aktarımının karşılıklılık durumu, verilerin aktarılacağı ülkenin ilgili mevzuatı veya uluslararası kuruluş söz konusuysa tabi olduğu kurallar, etkili başvuru yolu bulunması, küresel ya da bölgesel kuruluşlara üye olunması ile taraf olunan uluslararası sözleşmeler dikkate alınacaktır. Yolcuların veri aktarım sürecini sınır yönetimi kapsamında ortak risk stratejisi oluşturulması üzerinden yorumlamak gerekir. Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi sınır güvenliğine ilişkin bilgi ve istatistik gibi verilerin ilgili kurumlardan toplanmasını, kurumlar arasında paylaşımını ve değişimini sağlamakla, sınır yönetimine ilişkin verileri toplamakla ve işlemekle, kanunlar ve antlaşmaların çizdiği sınırlar içerisinde diğer ülke sınır kurumları ve uluslararası kuruluşlarla veri

değişiminde bulunmak ve bu amaçla ortak veri tabanı oluşturmak üzere görevlendirilmiştir.

Risk profilleri oluşturarak gelen ve gelmesi muhtemel yabancıların risk profilleri çıkarılacak ve ortak veri tabanında işlenecektir.³⁴⁵ Tüm bu bilgiler dolayısıyla hava, deniz ve kara sınırlarındaki veri işleme düzenlemelerini düzenli ve düzensiz gelişler üzerinden incelemek yararlı olacaktır.

1. Havayolu Üzerinden Gelişlerde Kişisel Verilerin İşlenmesi

11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin sivil uçuşlarda güvenlik denetiminin gerekliliği söylemi dünyada olduğu gibi Türkiye'de de sonuç doğurmuştur. Türkiye'ye yolcu getiren *taşıyıcıların* bu kişilerin belge ve izinlerini kontrol etme yükümlülükleri vardır. Havayolu ile seyahat edecek kişilerin bilgileri kişilerin seyahatini kolaylaştırmak veya güvenlik ve risk değerlendirmesi yapmak amacıyla 24/3/2016 tarihli ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu çerçevesinde toplanabilir, kaydedilebilir, işlenebilir, paylaşılabilir, havacılık güvenliği ve emniyetini sağlamak üzere değerlendirilerek gereken tedbirler alınabilir.³⁴⁶ Bu kapsamda, talep halinde yolcu bilgileri havayolu işletmeleri veya kurumlar tarafından üçüncü ülkelerle İçişleri Bakanlığının uygun görüşü ile paylaşılabilir. İçişleri Bakanlığı değerlendirme esnasında ilgili tüm kurum ve kuruluşlar ile koordine sağlar ve mütakabiliyet çerçevesinde karar verir.³⁴⁷

Havayolu şirketleri ICAO düzenlemeleri, KVKK ve GVKT başta olmak üzere ulusal ve uluslararası mevzuata uygun olarak toplar. Bir başka ifade ile KVKK'nın 5. ve 6. maddeleri uyarınca hem güvenlik hem taşımacılık hizmetinden mesul olan havayolu şirketleri genel olarak genel sadakat programı üyeliklerinin dışında temas ettikleri gerçek kişilerin iletişim bilgilerini, kimlik ve pasaport bilgilerini, uçuş ve rezervasyon bilgilerini, gelişmiş yolcu bilgilerini (API), ödeme bilgilerini, bildirildiği takdirde hastalık-alerji gibi özel nitelikli kişisel verilerini ve pazarlama bilgilerini işler. Bunların yanı sıra check-in kontuarlarında bulunan ses kayıt cihazları ya da hizmet

³⁴⁵ Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik, m.16

³⁴⁶ 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu, m.40/4

³⁴⁷ 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu, m.40/5

noktalarında can, mal ve işlem güvenliği için kameralarla kaydedilen kayıtlar da toplanan veriler arasındadır.

Hava taşımacılığında güvenlik sebepli kişisel veri işlenmesi biletleme anından itibaren başlar. Biletleme sonunda edinilen ve veri tabanına PNR olarak kaydedilen veriler, yolcu seyahatini tamamlayıp varacağı ülkeye giriş yapana kadar bu kodlar üzerinden takip edilir. Bu kayıt, kişinin kim olduğuna bakılmaksızın herkes için açılmak zorundadır. Verilerin hangi yazılımlarla korunacağı meselesi bir sorun teşkil eder niteliktedir.

Başkanlık sınır kapılarına yolcu getiren, sınır kapılarından yolcu götüren ve Türkiye içinde yolcu taşıyan taşıyıcılardan hareketleri öncesi, hareketleri anı ve hareketleri sonrasında tüm yolcu ve mürettebat bilgilerini isteyebilir.³⁴⁸ Dış hat uçuşlarında yolcu listelerinin havalimanı emniyet şube müdürlüğü ve il göç idaresi havalimanı birimine kalkıştan en geç iki saat önce belirtir³⁴⁹. Bu işlem yapılmadığı takdirde hava aracının havalanmasına ya da kapılarının açılmasına izin verilmemektedir. 2016 yılında o dönemki adıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye Yolcu Bilgi Merkezi Çalışma Grubu Yönergesi ile Türkiye Yolcu Bilgi Merkezinin (TYBM) *kuruluşu, görev, yetki ve sorumlulukları ile hava yolu taşıyıcılarından ülkemize giriş-çıkış yapan ve ülkemiz sınırları içerisinde seyahat eden yolculara ve mürettebata ilişkin uluslararası düzeyde standartları belirlenmiş olan API/PNR verilerinin Genel Müdürlükçe alınması, korunması, saklanması ve kullanılmasıyla ilgili konuları düzenlemiştir.*³⁵⁰ Amaç maddesinde bahsi geçen API, ilgili Yönergenin tanımlar maddesinde “Ülkeye girişinden önce yolcu hakkında, hava yolu taşıyıcısı tarafından toplanan temel biyografik bilgiler” olarak, PNR ise “Hava yolu taşıyıcısı tarafından rezervasyon veya bilet alım aşamasında yolcudan alınan ve rezervasyon-kalkış kontrol sistemlerinde muhafaza edilen tüm bilgiler” olarak tanımlanmıştır. API yolcunun adı, uyruğu, doğum tarihi, cinsiyeti, seyahat belgelerinin türü ve numarası, geçerliliğinin başlangıç ve bitiş tarihleri ile verildiği ülkeye ilişkin kişisel verileri kapsarken PNR ise yolcunun adı, seyahat tarihleri, güzergahı, koltuğu, bagajı, talep ettiyse yiyecek tercihleri, iletişim bilgileri ve ödeme yöntemi bilgilerini

³⁴⁸ YUKK, m.98

³⁴⁹ Genel Havacılık Hava Taşımacılığına İlişkin Güvenlik Tedbirleri Hakkında Yönetmelik, m.6

³⁵⁰ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Türkiye Yolcu Bilgi Merkezi Çalışma Grubu Yönergesi, Kabul Tarihi: 29.07.2016, Yürürlük Tarihi: 29.07.2016

içerir. Havalimanı emniyet şube müdürlüğü ve havalimanı il göç birimine bildirilen yolcu listeleri, Göç İdaresi Başkanlığınca genel havacılık faaliyetlerindeki API bilgilerine ilişkin teknik çalışmaların tamamlanması sonrasında hava taşıyıcıları veya yer işletmeleri tarafından Göç İdaresi Başkanlığına doğrudan elektronik ortamda gönderilir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü API/PNR bilgilerini, ilgili mevzuatı çerçevesinde kurumlarla paylaşır.³⁵¹ Bu verilerin alınması, korunması, saklanması ve kullanılmasıyla elde edilecek verilerle yapılacak risk analizleri doğrultusunda gerekli önlemlerin alınması için TYBM kurulmuştur. Bir başka ifadeyle TYBM, kişisel verileri de içeren birtakım verilerin işlenmesinden ve bu verilere yönelik risk analizlerinin yapılarak önlem alınması için faaliyet gösterir.

Havaalanı transit bölgenin ülke sınırlarına dahil olmadığı, güvenlik tahditli ayrı bir alan olduğu düşünülebilir. Ancak 1944 tarihli Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşması devletlerin uluslararası bölge ve transit alanlardaki sorumluluğuna karar vermek için o bölgelerde fiili olarak egemenlik kullanımına bakar. Uçaklarda sığınma başvurusunda bulunmak isteme hali düzenlenmemekle birlikte kural olarak uçaktan inip transit bölgeye gelen bir kişi, uluslararası koruma ya da geçici koruma talebinde bulunabilecektir.³⁵² Hemen belirtmek gerekir ki Türkiye'deki uluslararası havaalanlarında transit bölgede Göç İdaresi Başkanlığına bağlı birimler mevcuttur ve bir sığınmacı burada uluslararası koruma ya da geçici koruma talebinde bulunabilir. Ancak, havaalanı transit bölge, güvenlik tahditli alan olup geçerli bir giriş belgesi ve güvenlik kontrolü yapılarak giriş sağlanan son güvenlik noktası ile hava aracı arasındaki tüm giden yolcu alanlarını kapsar.³⁵³ Sığınma talebinin alınmaması ya da talebin alınıp reddedilmesi halinde hukuki desteğe erişim oldukça zor olup doğrudan gelinen ülkeye ya da başka bir ülkeye gönderilme ihtimali mevcuttur.

YUKK, taşıyıcıların yükümlülükleri arasında kabul edilemeyen yolcuların taşınmasının engellenmesi için gerekli tedbirleri alma, bu kişiler geri gönderilene kadar beslenme, konaklama ve acil sağlık giderlerini karşılama gibi hususları sayar, Türkiye'ye girişleri ya da Türkiye'den transit geçişleri reddedilenleri geldikleri ya da kesin kabul edilecekleri bir ülkeye geri götürmeleri gerektiğini belirtir.³⁵⁴ Bu noktada,

³⁵¹ Genel Havacılık Hava Taşımacılığına İlişkin Güvenlik Tedbirleri Hakkında Yönetmelik, m.6/8

³⁵² Esin Bozovalı, a.g.e., s.78

³⁵³ Genel Havacılık Hava Taşımacılığına İlişkin Güvenlik Tedbirleri Hakkında Yönetmelik, m.4

³⁵⁴ YUKK m.98

devletlerin kişileri ülke sınırlarında durdurma ve sığınma talebinde bulunmalarını engelleme isteklerini ve bölgenin özel izinle girilen bir yer olması sebebiyle adalete ve bilgiye erişim konusunda kısıtlamaların olabileceğini tekrar etmek gerekir.

Bu açıdan bakıldığında, TYBM’de toplanan verilerin bu amaca yönelik kullanılabileceği açıktır. TYBM’de toplanan API/PNR verileri merkezde görev yapan Göç İdaresi Başkanlığı personeli tarafından görev ve yetki çerçevesinde kullanılmaktadır. Yetkili Göç İdaresi personelleri, Türkiye Yolcu Bilgi Sistemi kapsamında sorgulanan veriler ile GöçNet veri tabanında bulunan verilerin eşleşmesi halinde ilgili birim ve kurumlar bilgilendirir; TYBS verilerine dayanarak yolcular hakkında risk analizleri yapacak, risk analizi yöntemleri ve senaryoları geliştirir, bu analizler sonucu Türkiye’ye girişine izin verilmeyecek yabancılar hakkında gerekli işlemleri yapar ve ilgili taşıyıcıya anında bilgi verir, yine bu analizler sonucunda giriş yasağı olmayan ancak risk teşkil edebilecek yabancılar hakkında kapsamlı kontrole tabi tutma kararı alınması hususunda ilgili birim/kurum/kuruluşa ve yabancı ile havaalanlarındaki ilgili birimlere bilgi verir, gerekli görüldüğü takdirde TYBS’de tutulan verilerin ilgili kurumların verileriyle karşılaştırılması amacıyla ilgili kuruma iletilmesini sağlar.³⁵⁵ Verilen görev ve yetkiler incelendiği zaman yalnızca Türkiye’ye girişlerine izin verilmeyecek kişilerin değil, aynı zamanda herhangi bir giriş yasağı olmayan kişiler için de kapsamlı kontrol ve bilgi paylaşımı öngörülür.

Mevcut durumda hem 2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu m.40/f.4’teki *“Havayolu ile seyahat edecek kişilerin bilgileri kişilerin seyahatini kolaylaştırmak veya güvenlik ve risk değerlendirmesi yapmak amacıyla Kanun çerçevesinde toplanabilir, kaydedilebilir, işlenebilir, paylaşılabilir, havacılık güvenliği ve emniyetini sağlamak üzere değerlendirilerek gereken tedbirler alınabilir”* hükmü ile veri sorumlusu havayolu taşıyıcısı çalışanının da verilere erişimi vardır. Yabancı bir yolcunun verilerine ilişkin olmamakla birlikte Kişisel Verileri Koruma Kurumu bir kararında havayolu taşıyıcısı olan veri sorumlusunun PNR sorgulama sayısına bir sınırlama getirmemesini ve gözetim mekanizması gerçekleştirmemesini, dolayısıyla kayıtlardaki sıradışı aktivitelerin gözlemlenebilir olmamasını idari ve teknik tedbirlerin yeterli olmadığı şeklinde değerlendirmiştir.³⁵⁶ İdari ve teknik tedbirlerin

³⁵⁵ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Türkiye Yolcu Bilgi Merkezi Çalışma Grubu Yönergesi, m.6/1

³⁵⁶ KVKK, K. 2020/124 T. 13.2.2020

yeterli olmadığı ihtimallerde hassas grupta olan ve sığınma talebiyle bulunduğu ülkeyi terk edip sınıra gelen yolcunun tehditlere daha açık hale gelebilmesi olasıdır. Hakkını vatandaş olan bir yolcu gibi arayamayabileceği ülkenin kanunları ve koruma mekanizmaları hakkındaki bilgisizliği, avukata erişim konusunda bir dezavantajı olduğu dikkate alındığında unutulmamalıdır.

Uçağa binen bir yabancının Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek kişilerden olduğu belirlenen ya da aynı kapsamda olup da uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar için ne olacağı sorusu gündeme gelebilir. YUKK uyarınca Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek kişilerden olduğu belirlenen yabancılar kabul edilemez yolcu olarak işlem görür. Bu kişilerin sığınma başvurusunda bulunması mümkündür ve havaalanında tutuldukları süreçte bir değerlendirmeye tabi tutulurlar. Sığınma başvurusunda bulunup ve haklarında verilen son kararlar başvuru reddedilenler de kabul edilemez yolcu olarak işlem görür ve sığınma başvurusunda bulunsun ya da bulunmasın tüm kabul edilemez yolcular hakkında 7/11/2015 tarihli ve 29525 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Hava Yolu Taşıyıcılarının Yükümlülüklerine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile Kanunun 98 inci maddesi kapsamında çıkarılacak diğer yönetmelikler çerçevesinde işlem yapılır.³⁵⁷

Havayolu taşıyıcısının yolcuyu taşıma sorumluluğu, kişinin ülkeye kesin kabulü ile sona erdiği için Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmasına rağmen aktarıldığı ülkede kabul edilmeyip Türkiye'ye geri gönderilen yolcular ve gerekli evrakları olmadığı için kabul edilemez yolcu sayılan yolcular Türkiye'nin güvenlik tehditli alanından çıkana kadar hava taşıyıcısının sorumluluğunda olacaktır. Konuya ilişkin risk değerlendirmesi ise yukarıda bahsedildiği üzere mülki idare amirince hem emniyet şube müdürlüğü hem de göç idaresi müdürlüğü tarafından yapılacaktır.³⁵⁸

2.Deniz yolu üzerinden gelişlerde kişisel verilerin işlenmesi

Deniz yoluyla düzenli gelişler genel olarak havayolu ve demiryolu ile gelişler ile benzer düzenlemelere tabidir. YUKK uyarınca deniz yolu taşımacılığında da taşıyıcılar sınır kapılarına yolcu getiren, sınır kapılarından yolcu götüren ve Türkiye

³⁵⁷ YUKK Uygulama Yönetmeliği, m.7/1

³⁵⁸ Hava Ulaşımını Kolaylaştırma Yönetmeliği (RG. 13.08.2013/28734)/m.19

içinde yolcu taşıyan taşıyıcılardan hareketleri öncesinde, sırasında ya da sonrasında tüm yolcu ve mürettebat bilgilerini isteyebilir.³⁵⁹ Kıyı tesisleri arasında hat izin belgesiyle taşımacılık yapan işletmeler taşınan araçlara ait plaka ve araç içindeki yolcular da dahil olmak üzere tüm yolculara ilişkin T.C. kimlik numaraları, adı, soyadı, yabancı uyruklular için pasaport numarası veya varsa yabancı kimlik numarası, varsa engel durumları ve gemi personeline ilişkin bilgileri sefer başlangıcından en geç 60 dakika sonraya kadar Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Denizcilik Genel Müdürlüğünün belirlediği usul ve esaslara göre Müdürlüğe bildirmekle yükümlüdür. Ayrıca geçici madde ile Mart 2024 sonuna kadar, gemilerde yolcu ve araçların yükleme, boşaltma ve seyir süresince durumlarını görüntülü olarak kaydeden kamera sistemlerini kurmak yükümlülüğü de getirilmiştir.³⁶⁰ Sebebi arama kurtarma faaliyetlerine yönelik olmakla birlikte yine 4922 sayılı Denizde Can ve Mal Koruma Hakkında Kanunu dayanak olarak hazırlanan Yolcu Gemilerinin Emniyetine ve Gemilerdeki Yolcuların Kayıt Altına Alınmasına İlişkin Yönetmelikte herhangi bir yerdeki Türk yolcu gemileri ile Türk limanlarına ya da limanlarından uluslararası seferler yapan diğer yolcu gemilerinde bulunan kişilerin sayılması ve bildirilmesi zorunludur. Türk limanından kalkıp kural olarak 20 milden fazla mesafeye sefer yapacak her yolcu gemisindeki kişilerin isim-soyisimleri, cinsiyetleri, yaşları, uyrukları, yolcuların belirtmesi halinde özel ihtiyaçları kaydedilir. Türkiye veya AB üyesi ülke limanına giden bir yolcu gemisinin işleticisi gerektirdiği takdirde, bu bilgileri arama kurtarma faaliyetleri ve kazanın olumsuz sonuçları ile mücadele amacıyla belirlenen otoriteye sağlamakla yükümlüdür.

Ancak tüm bu süreci düzenli gelen biletli yolcular üzerinden denizde can güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak okumak eksik kalacaktır. Yolcuların belirli olması yalnızca olası kaza hallerinde müdahale edilebilmesi yönünden değil, sınırlardan geçecek kişilerin risk profillerinin çıkarılması açısından da önem taşır. Yönetmelikle kurulan ve birçok idari kurumun eş güdümlü çalıştığı Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu sınırlardan geçişlerin açık, şeffaf, düzenli, kolay ve hızlı bir şekilde yapılması için, *iyi korunan ve güvenli sınırlar* hedefine ulaşılması amacıyla entegre

³⁵⁹ YUKK m.98, 2016 tarihli değişiklik öncesinde “Genel Müdürlük, sınır kapılarına yolcu getiren taşıyıcılardan, Türkiye’ye hareketlerinden önce taşıyacakları yolcuların bilgilerinin verilmesini isteyebilir.” olarak düzenlenen fıkra kapsamı genişletici ve gözetimi arttırıcı şekilde 03/10/2016 tarihli 676 s. KHK/m.37 ile değiştirilmiştir.

³⁶⁰ Gemilerle Yapılan Düzenli Seferler Hakkında Yönetmelik (RG. 22.11.2023/32377)

sınır yönetimine ilişkin strateji ve politika üretmekle görevlendirilmiştir. Sınır kapılarında, kara ve deniz sınırlarında ilgili kurum ve kuruluşların uygulamalarını değerlendirir ve görüş bildirir. İhtiyaç duyulan yerlerde sınır fiziki güvenlik sistemleri ve gözetim teknolojilerinin tesisi konusunda görüş sunmak yine görevleri arasındadır. Uygulamada sınır kapılarında güvenliğin sağlanması ise Valilerin görevleri arasındadır.

5442 sayılı İl İdaresi Kanununun Ek 1 inci maddesine dayanılarak hazırlanan Yönetmelik³⁶¹ yalnızca sivil hava meydanlarına değil limanlarda ve sınır kapılarında güvenliğin sağlanmasını, giriş çıkışların düzenlenmesini ve görevli kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyonun sağlanması gibi hususları da kapsar. Valilik kural olarak limanlarda gerekli güvenlik önlemlerini almak, özel ve genel kolluk kuvvetlerinin işbirliği halinde çalışmalarını temin etmekle yükümlüdür, ancak buradaki görevlerini mülki idare amirlerine devredebilir.

Türkiye’yi transit ülke olarak kullanıp Avrupa’ya ulaşmak isteyen birçok sığınmacının ve göçmenin akıllı sistemlerin yaygınlaşmasından ve denetimin katılaştığı sınır kontrollerinden kaçınmak için düzensiz yollarla deniz üzerinden geçmeye çalıştığına sıklıkla rastlanmaktadır. Denizlerdeki düzensiz göç kapsamındaki bu geçişler göçmen kaçakçılığı altında değerlendirilebildiği ve kimi zaman insan ticareti ile iç içe geçebildiği için, sığınmacılar ve göçmenlerin bir arada bulunduğu bu karma göçe³⁶² Palermo Sözleşmesine³⁶³ Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığı Protokolü³⁶⁴ hükümlerinden doğan müdahalelerde bulunulması sonucunu doğurabilir. Limanlarda, karada alınacak güvenlik tedbirleri polis, jandarma, gümrük muhafaza ve özel güvenlik personeli; denizde alınacak tedbirler ise Sahil Güvenlik Komutanlığı, deniz polisi ve gümrük muhafaza idaresi aracılığı ile alınır.³⁶⁵ Bu ayırım

³⁶¹ Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Güvenliğin Sağlanması, Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yönetmelik (RG. 14.08.1997/23080)

³⁶² “Mixed migration (eng.)” ya da “la migration mixte (fr.)” çoğunlukla düzensiz olarak aynı vasıtaıyla, aynı güzergahta farklı sebeplerle hareket eden insanlar için kullanılır. Aralarında salt ekonomik sebeplerle daha iyi bir hayat için ülkesini terk edenler olabileceği gibi zulüm riski ya da savaş sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalanlar da mevcuttur.

³⁶³ 30.01.2003 tarihli ve 4800 sayılı Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (RG. 04.02.2003/25014)

³⁶⁴ 4803 s. Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (RG 04.02.2003/25014)

³⁶⁵ Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Güvenliğin Sağlanması, Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yönetmelik (RG. 14.08.1997/23080), m.31

düzensiz giriş çıkışlarda kimlik tespitini, sığınma başvurusunu alacak birimi ve gerektiğinde kurtarma faaliyetini yürütecek birimin tespiti açısından önem taşımaktadır.

Kural olarak biletli yolcuların bildirimi elektronik ortamda sisteme düşmeden önce dahi dış hatlar seferi yapacak gemilere binecek kişiler yönetmelikle düzenlenmiştir: gemilere binebilecek kişiler özel izni bulunan kişiler ve yolcular olarak belirlenmiştir. Havayolu taşımacılığındaki sistemin benzeri burada da yer almakta olup kişinin kişilerin ırkı, dini, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili ve biyometrik verileri gibi özel nitelikli kişisel verileri paylaşılır. Düzenli gelen ve elinde geçerli belgeleri bulunan kişiler önceden belirlenmiş deniz hudut kapılarından pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerle Türkiye'ye giriş yapabilecektir.

Ancak düzenli şekilde gelen ve belirlenmiş limana yanaşan uluslararası yolculuk yapan deniz taşıtlarına biletsiz olarak gizlice binerek zulüm riski altında olduğu ülkeden kaçan ve sığınma talep etmek isteyen *stowaway* yolcuların durumu belirsizdir. Konuya ilişkin uluslararası sözleşme girişimleri olmuşsa da yürürlükte olan bir sözleşme mevcut değildir.³⁶⁶ Burada sorumluluğun geminin varacağı liman devletlerinde mi olduğu yoksa geminin bayrak ülkesinde mi olduğu tartışmalıdır. Söz konusu yolcuların gemiye binişleri düzensiz göç kapsamında değerlendirilecekse bile sığınma hukukundan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerekir. Biletsiz yolcuların en kısa sürede karaya çıkarılması bu açıdan önem arz etmektedir. UNHCR'nin Biletsiz Yolcu (Stowaway) Sığınmacılara ilişkin Notunda³⁶⁷ bu yolcuların ilk limanda yetkililere sığınma taleplerini iletebilmelerinin sağlanması gerektiği düzenlenmiştir. Burada ayrıca dikkat edilmesi gereken nokta ise ilk liman ülkesinin de bir zulüm riski yaratan ülke olmaması gerekliliğidir.³⁶⁸ En yakın liman ülkesinde kişi eğer sığınma hakkına erişmek istiyorsa bu sürece erişebilmesi hem gemi mürettebatı hem de liman devleti tarafından sağlanmalıdır.

³⁶⁶ 1957 tarihli Biletsiz Yolculara İlişkin Uluslararası Sözleşme uluslararası ortak hükümler getirmeyi hedeflemişse de yürürlüğe girememiştir.

³⁶⁷ İcra Komitesi Görüşmeleri, Note on Stowaway Asylum-Seekers, EC/SCP/51, 22/07/1988 (erişim bağlantısı: <https://www.unhcr.org/publications/note-stowaway-asylum-seekers> , son erişim tarihi 24.03.2024)

³⁶⁸ Goodwin-Gill, McAdam s.269

Deniz yoluyla düzensiz geçişler izinsiz bot ve teknelerle de gerçekleşebilmektedir. Çoğunlukla göçmen kaçakçılığı ile birlikte değerlendirilse de hem Türk Ceza Kanunu hem de uluslararası düzenlemeler gereği düzensiz olarak bir yerden bir yere gitmeye çalışan göçmenlerin suçun faili olmadığını unutmamak gerekir. Kaza riskinin çok olduğu, geri itmelerin sıklıkla yaşandığı bu yolculuk entegre sınır güvenlik sistemleri ile de tespit edilebilmektedir. Türkiye deniz yolu ile düzensiz geçişlerde ağırlıklı olarak çıkış ülkesidir. Bu sebeple özellikle Batı kıyılarında sınır güvenlik sistemlerinin düzensiz geçişleri engellemek ve arama kurtarma faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere kullanıldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Düzensiz geçmeye çalışırken yakalanan yabancıların biyometrik ve diğer özel nitelikli kişisel verileri ayrıntılı olarak limanda yetkili kolluk kuvvetleri tarafından alınacak, sığınma talepleri mevcutsa limanda ve oradan yönlendirildiği İl Göç İdaresi Müdürlüğünde değerlendirilecektir.

Deniz kıyılarındaki düzensiz geçişlerin artması can kayıplarını da beraberinde getirmektedir. Türkiye'yi çoğunlukla Ege Denizi üzerinden etkilemekte olan düzensiz geçişlerin sürecin başında tespit edilebilmesi için kıyı şeridinde Sahil Gözetleme İstasyonları³⁶⁹ kurulmakta, Sahil Gözetleme Radar Sistemi³⁷⁰ gibi savunma sanayi içinde değerlendirilen sistemler kullanılmaktadır. Radar, gündüz kamera görüş sistemi, termal kamera görüş sistemi gibi sistemlerin veri, ses kaydı yapabildiği bu gözetleme faaliyetleri yukarıda da değindiğimiz üzere kişisel verileri de işlemektedir. Bu sistemler içinde de veri koruma etki değerlendirmelerinin aksatılmaması gerektiği kanaatindeyiz.

3.Kara yolu üzerinden gelişlerde kişisel verilerin işlenmesi

Kara hudut kapıları iki devletin mutabakatıyla açılmaktadır ve bu kapılardan pasaport ya da pasaport yerine geçen belge ile yapılan giriş-çıkışlar haricindeki geçişler düzensiz sayılmaktadır. Burada da taşımacılık sektörü ile sınırlara ulaşan kişilerin verileri PNR numarası ile önceden tespit edilecek ve riski analizleri gerçekleştirilecek, çipli pasaportlar ile evrakta sahteciliğin önüne geçilerek düzensiz

³⁶⁹ <https://www.stm.com.tr/tr/cozumlerimiz/komuta-kontrol/sahil-gozetleme-istasyonlari> (erişim tarihi 10.04.2024)

³⁷⁰ <https://www.havelsan.com.tr/sektorler/savunma-ve-guvenlik/deniz/sahil-gozetleme-sistemleri> (erişim tarihi 10.04.2024)

girişleri engellenecektir. Yetki belgesi sahipleri kişisel verilerin korunmasına yönelik güvenlik politikası belirlemekle yükümlüdür. Bu verilere sadece yetkili kişiler tarafından erişilebilmesini ve kişisel verilerin tutulduğu sistemlerin ve kişisel verilere erişim için kullanılan uygulamaların güvenliğini sağlamak, buna yönelik uygun teknik ve idari tedbirler almak zorundadır.³⁷¹

Ancak taşımacılık sektörü dışında şahsi araçla ya da yaya olarak sınırlardan geçiş yapılması da mümkündür. Bu durumda araç pasaportu ve şahsi pasaport ile sınırlardan kontrollü geçişler gündeme gelmekte olup biyometrik verilerin işlenmiş olduğu çipli pasaportlar devletler için denetleme kolaylığı sağlar. Türkiye sınırlarındaki tüm hudut kapılarında olduğu gibi kara hudut kapılarında da Emniyet Müdürlüğüne bağlı hudut polisleri pasaport üzerinden giriş-çıkış kontrolleri yaparak sisteme kaydeder. Bu kayıt, yabancıların düzenli geldiği durumlarda vize sürelerini aşmaları gibi sebeplerle düzensiz duruma geçmeleri halinde haklarında ülkeye belirli süreli giriş yasağı uygulanabilmesine imkan tanır.

Menşe ülkesinden kaçma saikiyle diğer devletin kara sınırlarına geçerli vize ve hatta belge olmaksızın sığınma talebiyle gelen kişiler düzenli gelişlerin istisnası sayılmakta, “yasadışı” girişleri sebebiyle cezalandırılmamaktadır.

İran, Irak ve Suriye gibi ülkelere kara sınırı bulunan Türkiye’ye bu ülkelerden sığınma veya başka sebeplerle gelen yabancılara YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği kabul edilene kadar 1994 tarihli Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uygulanmaktaydı. Bu Yönetmelik her ne kadar hava, deniz, kara sınırına ilişkin ortak hükümler getirmekteyse de kişisel bilgilerin doğrudan sınırlarda değil toplama bölgelerinde alınmasını düzenlemesi açısından kara sınırları konusunda ayrı bir öneme sahiptir. *“Kara, deniz ve hava yoluyla sınırlarımıza gelen yabancıların, sınırlarımız önünde birikimlerinin önlenmesi ve güvenlik içinde geri bölgelere sevk edilmeleri için mülki makamlarca ileri toplama bölgeleri tesis edilir. Buralarda toplanan yabancılar*

³⁷¹ Karayolu Taşıma Yönetmeliği, m.40/36 (RG. 08.01.2018/30295)

toplama bölgelerine gönderilir. Toplama bölgelerine gönderilen yabancıların kendi dilleri ile veya anladıkları bir dille mülakatları yapılır, deklarasyonları alınır. Bunlar mülakatları sırasında adlarını, soyadlarını, doğum yerleri ve tarihlerini, ülkelerinde bulundukları statülerini, Türkiye'ye geliş sebeplerini, Türkiye'de ya da yurtdışında akraba ve yakınlarının olup olmadığını, varsa adreslerini bildirmek zorundadırlar. Ayrıca, mülteci ve sığınmacıların fotoğraf ve parmak izleri alınarak bunların milliyetlerine göre tasnifi yapılır; terörist, huzur ve güven bozucu, tertipçi ile casus ve sabotörlerin ayrılmasına özen gösterilir.”

Yönetmelik metninden anlaşıldığı üzere özel nitelikli kişisel veriler de dahil olmak üzere kişisel veriler dosyalanır, ancak KVKK anlamında bir veri sisteminden bahsetmek ilk aşamada mümkün değildir ve Yönetmelikte de bu bilgilerin korunmasına ve gizliliğine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve sınırların modernleşmesi ile KVKK anlamında otomatik ya da yarı otomatik veri sistemlerinin yaygınlaştığı açıktır. Günümüzde kara sınırına ulaşan bir yabancı, sığınma talebinde bulunmak istiyorsa kural olarak anlaşmalı olarak açılmış hudut kapısından geri çevrilmeyecek, burada talebini sunduğunda Göç İdaresi Başkanlığı personeline yönlendirilecek ve ön kayıt sürecinde verileri işlenecek, uluslararası koruma başvurusu sonradan değerlendirilecektir.

Uygulamada ise hudut kapılarına sığınma talebiyle gelişin kanun maddelerindeki kadar kolay olmadığını görmekteyiz. Hudut kapılarında sığınma taleplerinin alınmayacağını düşünen yabancıların düzensiz yollarla ülkeye giriş yapmaya çalışması ve sınırı geçtikten sonra yetkililere ulaşması geri gönderilmesi daha uzun süreceği için daha yaygın bir uygulamadır.³⁷²

Savunma sanayinin modernleştirilmesi, elektro-optik gözetleme ve kayıt sistemleri, gündüz ve termal gözetleme noktaları, radar sistemleri gibi teknolojik gelişmeler kişileri daha sınırlara gelmeden tespit eder. Hatta tanılama sistemi, kişilerin profilini çizerek biyometrik verileri daha önceden tanılanmışsa kimlik eşleştirmesi

³⁷² Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sonrası tanınan Geçici Koruma statüsü ise kişilerin kara hudut kapılarını da kullandığını göstermesi sebebiyle değerlidir. Kişilerin sığınma hakkına erişebileceklerini ve doğrudan geri gönderilmeyeceklerini düşündükleri bir durumda, belirlenmiş kapılardan girmeleri ve kayıt altına alınmaları daha muhtemeldir.

sağlar. Uluslararası korumaya başvurabilecek Suriye dışından gelen yabancıların ağırlıklı olarak düzensiz geçiş yapmaya çalışma sebeplerinden biri de budur.

Geçici koruma başvurusuna ilişkin bir parantez açmanın uygun olacağı kanaatindeyiz. Türkiye en yoğun kitlesel akını 2011’de en büyük kara sınır komşusu olan Suriye’de yaşananlar sonucu güneydoğu bölgesindeki sınır kapılarında kitlesel bir sığınma talebi ile yaşamaya başlamıştır. 2013 tarihli YUKK’ta geçici koruma statüsü öngörülmüş ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile 2013 yılında Suriye’den gelen Suriye vatandaşları, vatansızlar ve mültecilere geçici koruma statüsü verileceği açıklanmıştır. “Kitlesel akın” ayrıntısı önemlidir. Mevcut tanımda acil koruma ihtiyacıyla kitlesel olarak Suriye’deki iç savaştan kaçarak sınırlara gelen Suriyeliler, mülteciler ve vatansızların³⁷³ girişi sınırlarda parmak izi gibi biyometrik verileri tutanak altına alınmış, diğer özel nitelikli kişisel verilerin işlendiği kayıt süreci sevk merkezlerinde gerçekleşmiştir.³⁷⁴ Örneğin Mardin Valiliği tarafından yayınlanan 2016/2 No’lu Genelgede Suriye Arap Cumhuriyeti’nden gelenlerin biyometrik kayıtları ve adres beyanları kolluk birimlerince hassasiyetle sorgulanacak ve kayıt merkezlerine götürülecek; kayıt merkezlerine gelen/getirilen yabancıların öncelikle kimlik tespitleri kimlik belgelerine göre, yanlarında ispatlayıcı belgesi bulunmayanların ise beyanlarına göre önkayıtları yapılacaktır. Önkayıtları yapılan yabancılar haklarında kamu güvenliği, düzeni ve sağlığı açısından risk analizleri yapılabilmesi amacıyla ilgili güvenlik birimleri personelinden oluşturulacak Risk Analiz ve Değerlendirme Çalışma Grubuna bildirilecektir.

C.Türkiye’de Yetkililerin Sınırlarda Veri Toplama, Saklama, Kullanma ve Paylaşma Uygulamaları

1.Verii sorumlusu

KVKK m. 3 uyarınca veri sorumlusu *kişisel verilerin işleme amaçlarını ve vasıtalarını belirleyen, veri kayıt sisteminin kurulmasından ve yönetilmesinden sorumlu olan gerçek veya tüzel kişiyi* ifade etmektedir. Göç İdaresi Başkanlığının görevleri ve yetkileri arasında göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, insan ticareti

³⁷³ Geçici Koruma Yönetmeliği Geçici madde 1

³⁷⁴ Geçici Koruma Yönetmeliği m.17/4

mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, Türkiye’de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek ve mevzuatla verilen diğer iş ve işlemleri yürütmek gibi görev ve yetkiler sayılmıştır. Ayrıca, 21 Kasım 2023 tarihinde İller İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan Sınır Yönetimi Daire Başkanlığı kaldırılarak yerine Göç İdaresi Başkanlığına bağlı Sınır Yönetimi Genel Müdürlüğü kurulmasıyla entegre sınır yönetimiyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek, sınır yönetimi alanında görevli ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak ve geliştirmek ve son olarak sınır yönetimiyle ilgili verileri toplamak, analiz etmek ve görevlendirmek maddeleri de eklenmiştir.³⁷⁵

Sınır yönetimi alanında kurumlararası iletişim ve veri paylaşımına ilişkin altyapıyı oluşturmak, buna yönelik olarak gerekli ağ cihazlarını, bilgi sistem altyapısını ve bilişim sistemlerini tedarik etmek, kurmak ve işlemek görevleri Sınır Yönetimi Genel Müdürlüğüne aitken 6458 sayılı Kanun ve Göç İdaresi Başkanlığı kapsamındaki kişisel verilerin alınması, korunması, saklanması ve kullanılmasına ilişkin altyapı iş ve işlemlerini yürütme; Taşıyıcılardan ülkemize giriş-çıkış yapan ve ülkemiz sınırları içerisinde seyahat eden yolculara ve mürettebata ilişkin uluslararası düzeyde standartları belirlenmiş olan yolcu verilerinin alınması, korunması, saklanması ve kullanılması ile ilgili iş ve işlemleri yürütme; Başkanlığın bilgi güvenliğine ilişkin iş ve işlemlerini yürütme ve gerekli tedbirleri alma ve ilgili kurum ve kuruluşlarla gerekli bilişim entegrasyonuna ve veri paylaşımına ilişkin iş ve işlemleri yürütme görevleri Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğüne verilmiştir. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre yapılacak olan bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru bir şekilde sonuçlandırmak üzere gerekli tedbirleri almak da yine görevleri arasındadır.

KVKK m.10 uyarınca Göç İdaresi Başkanlığının kişisel verilerin hangi amaçla işleneceğini, işlenen kişisel verilerin kimlere ve hangi amaçla aktarılabilirliğini, kişisel veri toplama yöntemleri ve hukuki sebebini, ilgili kişinin kendisine yöneltebileceği ve KVKK m.11’deki hakları konusunda bilgilendirmesi gerekir.

³⁷⁵ Ek:RG-21/11/2023-32376-C.K-155/3 md.

Göç İdaresi Başkanlığı sitesinde yayınladığı, 26 Aralık 2022 tarihinde revize edilmiş aydınlatma metninde veri sorumlusu olduğunu bildirmiştir.³⁷⁶ Aydınlatma metnine göre veri işleme amaçları arasında Göç İdaresi Başkanlığının faaliyetlerini sürdürebilmesi, sunulan hizmetlerden yabancı kişiyi faydalandırmak için gerekli çalışmaların yapılabilmesi, yabancı kişi ve hizmet alanların kayıtlarının oluşturulması ve yönetilmesi, yabancı kişi ile ilgili değerlendirme ve analiz çalışmalarının yapılabilmesi, strateji belirleme, Başkanlığın ve iş ilişkisi içerisinde bulunduğu kurum ve kişilerin hukuki ve ticari güvenliğinin temini gibi amaçlar sayılmıştır.

Veri sorumlusu Göç İdaresi Başkanlığının verdiği yetkiye dayanarak onun adına kişisel verileri işleyen göç idaresi personelinin özel olarak yetkilendirilmiş olması gerekir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere yapılan işlemleri hızlandırabilmek için ulusal veri sistemlerinin birbirine entegre edildiği, dolayısıyla Göç İdaresi Başkanlığının veri sorumlusu olduğu sistemde Emniyet Müdürlüğü'nün de veri sorumlusu olabileceği görülmektedir. Aynı sisteme kayıt yapmamakla birlikte entegre sisteme kayıt yapan kurumların ortak veri sorumluluğunun gündeme geldiği ileri sürülebilir. Veri işleme amaç ve vasıtalarına ortaklaşa karar verdikleri durumlarda ortak veri sorumlusu sıfatını haiz olacaklardır. Ortaklaşa karar vermek kendi aralarında ortak karar almak şeklinde gerçekleşebileceği gibi iki tarafın da işleme faaliyeti birbirinden ayrılamaz şekilde bağlıysa ve her iki tarafın da veri işlemesi diğerinin katılımı olmaksızın gerçekleştirilemiyorsa da ortak veri sorumluluğundan bahsedilebilecektir. Ortak veri sorumluluğu incelemesinin ulusal sınırlar ötesinde de değerlendirilebileceği kanaatindeyiz. Akıllı sınırlardan biyometrik ve diğer özel nitelikli verilerin işlendiği çipli pasaportlarla her geçiş ortak sistemde, aynı amaçla işlenir. Bu durumda entegre sınır sistemlerinin ortak veri sorumluluğunu doğurabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2.Veritabanı: GöçNet ve PolNet

Göç İdaresi Başkanlığının kurumsal veri tabanı GöçNet, yabancılara ait kişisel verilerin kaydedildiği ve saklandığı bir veri tabanı olup PolNet gibi e-devlet uygulamalarından biridir. 2013-2016 yılları arasındaki projelendirme uyarınca 2014

³⁷⁶ <https://www.goc.gov.tr/kisisel-verilerin-korunmasi-kanunu> (son erişim tarihi:09.04.2024)

yılında, kurumun merkez ve taşra teşkilatında merkezi ve web tabanlı bir mimaride çalışan, göç ve uluslararası koruma işlemlerini kapsayan uygulama yazılımının geliştirilmesi, eğitimlerin verilmesi ve sistemin devreye alınması, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden veri aktarım çalışmalarının gerçekleştirilmesi, EGM, Dışişleri Bakanlığı, ÇSGB, Başbakanlık, SGK, Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere 20'ye yakın kamu kurumu ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla entegrasyon çalışmaları yapılmış; 2015 yılında, GöçNet sistemine Dış Veri İletişim Sistemi, e-İkamet, Çevrimdışı Kayıt, Çağrı Merkezi Entegrasyonu ve Yolcu Bilgi Sistemleri alt sistemlerinin geliştirilmesi, eğitimlerin verilmesi ve sistemin devreye alınması, sağlanmıştır.³⁷⁷ Birçok veritabanı ve sistem gibi GöçNet de hudutlarda yine bir e-devlet uygulaması olan Polis Bilgi Sistemi olan PolNet ile entegre bir şekilde kullanılmaktadır. Hudutlarda e-vize ve pasaport bilgileri hudut emniyet birlikleri tarafından PolNet sistemi üzerinden teyit edilmekte, Göç İdaresi personeli ile Emniyet Müdürlüğü personeli ortaklaşa çalışmaktadır. Yine Otomatik Parmak İzi Tespit Sistemi (AFIS – Automated Fingerprint Identification System) PolNet'e entegre edilmiş bir sistem olup çipli pasaportlara eklenmiş biyometrik veriler arasında yer almaktadır.

Göç İdaresi Başkanlığı bilgi ve veri güvenliğinin sağlanması ve bilgisayar ağındaki kullanılmakta olan ya da kullanılacak donanım ve programların kurulması ve kullanılmasına ilişkin konuların düzenlenmesi için 03.07.2014 tarihli Yönerge çıkarılmıştır. Bu Yönerge, Başkanlığın merkez ve taşra birimlerinde kullanılacak olan bilgisayar, e-posta, GöçNet ve internet çıkışının yönetim ve kullanımına ilişkin hususları kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. GöçNet burada Başkanlık tarafından kurulan ve işletilen, bilgisayarlar arası veri iletişiminin yapılabildiği bilgi paylaşımı ortamı ile Başkanlık tarafından oluşturulan donanım ve yazılımları kapsayan bilgi sisteminin meydana getirdiği yapı olarak tanımlanmıştır. Güvenliğe ve erişime ilişkin kuralların getirilmesi, işlenen verilerin hassasiyeti açısından büyük önem taşımaktadır. Bilgi Teknolojileri Başkanlığının uygun gördüğü sistemler, uygulamalar, kullanıcı işlemleri ve bilgi sistem ağındaki veri akışının iz kayıtları Bilgi Teknolojileri Başkanlığınca saklanacaktır. Yönerge kapsamında bilgi ve sistem güvenliğinin planlı, sorunsuz, güvenli ve disiplin içinde gerçekleştirilmesinden bilişim sistemlerinden

³⁷⁷ Erişim: <https://kaleyazilim.com.tr/timeline/tr/goc.html>

yararlanan tüm Göç İdaresi Başkanlığı personeli birinci derecede görevli ve sorumlu kılınmıştır.³⁷⁸

Veri tabanlarının birbirine bağlanması işlemleri hızlandırmakta ve bütüncüllük sağlamaktaysa da verilerin güvenliği meselesi burada önem verilmesi gereken bir husus olarak karşımıza çıkar. Bu sistemde işlenen verilerin KVKK ile uyumlu olması gözetilirken milli istihbarat gibi istisna hallerinin yeterli güvence sağlanmasını engelleyici özelliği olduğu düşünülebilir. Verilerin hem sistemde tutulması hem erişilebilirlik hem de yok edilmesi konuları incelenmelidir. Özellikle siber saldırıların yaşandığı, yeterli güvenlik duvarının kurulamadığı veri tabanlarında Göçnet veya Polnet'teki verilerin de güvenli bir şekilde tutulduğunu söylemek güç olacaktır. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin teknik altyapının ivedilikle güçlendirilmesi ve korumanın bu bağlamda güvence altına alınması gerekmektedir. Sığınma hakkı bağlamında işlenen özel nitelikteki verilerin aşırı hassas olması sebebiyle her türlü erişime açık hale gelmesi, kişinin yalnızca veri güvenliğini değil bedensel güvenliğini de riske atabilecek nitelikte bilgiler içerdiği için milli istihbarat gerekçesiyle erişimin kuvvetli şüpheyne dayanması halinde mümkün olması değerlendirmeye alınabilir.

3. Paylaşma

Göç İdaresi Başkanlığı YUKK'ta Uluslararası koruma süreçlerinde UNHCR, IOM, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapabilir. Bu bağlamda UNHCR'in uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş kişilere sınır kapıları da dahil olmak üzere erişimi ve başvuru sahibinin de kabul etmesi şartıyla başvuru ile ilgili bilgilere erişimi sağlanır.

Diğer kurum ve kuruluşlara ek olarak verilerin yurtdışına aktarılması da gündeme gelebilmektedir. Örneğin kamuoyunda Geri Kabul Anlaşması olarak bilinen Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşmanın uygulanmasına ilişkin hazırlanan 2016 tarihli Yönergede geri kabule konu olan kişilerin verilerine ilişkin özel hüküm yer almaktadır. Buna göre bu kişilerin verileri ilgili mevzuata ve taraf olunan uluslararası anlaşmalara uygun

³⁷⁸ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü **Göç-Net Donanım, Ağ Yönetim ve Kullanım Esaslarına İlişkin Yönerge**, Göç İdaresi Başkanlığı, 03.07.2014

olarak alınacak, korunacak, saklanacak ve kullanılacaktır. Tüm bu işlemler yapılırken adil ve hukuka uygun şekilde işlenmesi, anlaşmanın uygulanması ile elde edilen kişisel verilerin yine anlaşmanın uygulanması amacı ile kullanılması, toplanacak ve işleme konulacak verilerin amacı karşılayacak verilerden oluşması ve fazla veri alınmaması gözetilecektir. Ancak yeteri kadar ifadesi dahi birçok özel nitelikli kişisel veriyi kapsar. Aynı maddede anlaşma kapsamındaki veriler geri kabule konu olan kişinin ad/soyadı, varsa önceki isimleri, takma adı, cinsiyeti, medeni hali, ana-baba adı, doğum yeri ve tarihi, uyruğu; pasaportu, seyahat belgesi veya kimlik kartına ilişkin bilgiler; seyahat sırasındaki güzergahı; geri kabul talebinin değerlendirilebilmesi ve kimlik tespiti için gerekecek diğer bilgiler yer almalıdır. Bununla birlikte AB üye devletlerinden biri ile Türkiye arasında kişisel verilerin paylaşımında temel ilkelere aykırılık tespit edildiğinde, taraflardan herhangi biri diğer tarafın bilgisi dâhilinde verilerin düzeltilmesi, silinmesi veya bu verilere erişimin engellenmesi yoluna gidilecektir. Koruyucu bir önlem olarak kişisel verilerin sadece yetkili makamlara iletilebileceği de yine aynı maddede yer almıştır. Yetkili olmayan makamlara iletilmesi söz konusu olduğunda verileri ileten üye devlet makamlarının uygun görüşü alınacaktır.³⁷⁹

Benzer şekilde güvenlik yaklaşımının etkisiyle EUROPOL, INTERPOL gibi kuruluşlarla paylaşımı yapılmakta, Frontex gibi bölgesel kolluk birimleriyle risk analiz ağı kurularak yine bölgesel işbirliği kapsamında veri paylaşımı gerçekleşmektedir. Verilerin paylaşılma sınırları belli olmakla birlikte doğurdukları etki açısından insan haklarına saygılı yaklaşımın devam ettirilmesi gerekliliği göz ardı edilmemelidir.

4.Erişim Meselesi

Kanun ve düzenlemelerde yetkilendirilmiş kişilerin verileri işleyeceği ve işlenen verilere erişebileceği öngörülmüşse de kişisel verilerin işlendiği veri tabanlarına erişim konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmediği uygulamadan ve kararlardan anlaşılmaktadır. Danıştay kararlarından anlaşıldığı üzere uygulamada yeknesaklık mevcut değildir. İdare mahkemelerinde kişisel verilere ilişkin davalar erişim yetkisi olmayan personele verilen idari cezanın yargıya taşınması üzerinden görülmektedir. Örneğin Danıştay'ın 2016 tarihli bir kararı Terörle Mücadele Ekiplerinde çalışan bazı

³⁷⁹ Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşmanın Uygulanmasına Dair Yönerge, m.70

kolluk mensuplarının yerleri değişmesine rağmen PolNet erişimlerinin devam ettiği ve bu kişilerin bu sistemi kullandıklarına ilişkindir.³⁸⁰ Dava konusu idarenin sorumluluğu ya da kişisel verilere erişim olmamakla birlikte bu hususun kişisel verilerin korunmasına uygulamada nasıl yaklaşıldığı konusunda bize genel çerçeveyi yansıtır.

Kişisel Verilerin Korunması Kurumu veri ihlaline ilişkin iddiaları inceleyip sonuca bağlamaktaysa da kurum kararlarına karşı Sulh Ceza Hakimliklerine yapılan idari para cezasına itiraz dışında bir başvuru mekanizmasının öngörülmemiş olması bir sorun olmaya devam etmektedir. Ayrıca kişisel bilgilere erişimin ihlali çoğunlukla TCK'da tanımlanan suçların kapsamına girecektir. Ancak, sığınma talebiyle gelen kişinin verilere erişimin kapsamı konusunda yeterince aydınlatıldıkları meçhuldür. Dolayısıyla hangi aşamada yetki aşıldığını ve bu yetki aşımının ne sonuçlar doğurduğunu bilmeleri ve buna yönelik bir hak arama sürecine girmeleri yerelde irtibatları yoksa kolay olmayacaktır.

D.Uygulamaların Sığınma Hakkına Etkisi

1.Geri Göndermeme İlkesi Açısından

Kural olarak bir ülkede sığınma başvurusunda bulunabilmenin şartlarından birisi korumasından yararlanılamayan ülkenin sınırlarından çıkmış olmayı gerektirir. Bir sığınmacı, bir ülkenin sınırlarında uluslararası koruma başvurusunda bulunabilir. Ancak gerek AIHM gerekse İcra Komitesi tavsiye kararlarından anlaşılmaktadır ki sığınmacıların sınırlara ulaşmasının engellenerek sığınma başvurusunda bulunmalarının önüne geçilmesi bir geri itme faaliyeti olup geri göndermeme ilkesinin ihlali anlamına gelir. Düzensiz gelişlerin engellenmesi, geri göndermeme ilkesinin istisnası değildir.

Türkiye'de uygulamaya baktığımızda açık kapı politikasının özellikle 2019 itibariyle terk edildiği ve bunu takiben geri itmelerin arttığı gözlemlenmektedir. Düzensiz gelişlerin engellenmesi için kara sınırlarına fiziksel engel olarak duvarlar örülmekte kara ve denizde sınır savunmasına yönelik yatırımlar arttırılarak kişilerin

³⁸⁰ Danıştay 5. Daire, 16.04.2018 tarihli ve 2016/46613 E., 2018/13500 K.

sığınmacı olup olmadığına bakmaksızın geri itme faaliyetleri gerçekleştirmekte ve böylece düzensiz gelerek sınırları geçmeye çalışan kimseler daha gelmeden tespit edilerek engellenmektedir. Gelen kişilerin tamamının uluslararası ya da geçici korumadan faydalanabilecek kimselerden olmadıklarını hatırlamakta fayda vardır, ancak bu durum sığınma talebinde bulunma hakkını ortadan kaldıracak bir unsur olarak değerlendirilmemelidir. Devletlerin insan haklarının korunmasını sağlama yükümlülükleri, egemenlik haklarına eşlik etmektedir. Bu sebeple hudut kapılarının bulunduğu yerlerde veya yakınlarında Göç İdaresi Müdürlüklerine ait birimler oluşturulmuştur.

Sığınmacılar kimi zaman düzenli yollarla giriş yapmak için havayolunu tercih ederler. Sahte evrakla giriş denemesinde bulunanlar olduğu gibi girmesi sakıncalı kişilerden olduğu profillemeye sonucu ortaya çıkan kişiler de vardır. Havaalanlarında Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyecek kabul edilemez yolcuların geri gönderilene kadar tutulacakları salonlar mevcuttur, burada yolcuların sığınma başvurularının alınması mümkündür ve başvuruları hızlandırılmış değerlendirmeye tabi tutulur. Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kabul edilemez yolcular değerlendirme sonuçlanana kadar transit bölge içinde yer alan ayrı bir odaya alınırlar. Kabul edilemez yolcular, transit bölgede bulunmaları sebebiyle uluslararası koruma başvurusuna bulunmuş dahi olsalar havalimanı içerisinde serbestçe dolaşamamaktadır, ancak sınırlı süreler için koridora çıkmaları mümkündür.

TİHEK'in 20 Ocak 2023 tarihinde İstanbul Havalimanı Transit Geçiş Merkezine yaptığı haberli ziyaretteki tespitleri önemlidir. Sadece İstanbul Havalimanında 2022 yılında dokuz bini aşkın yolcu kabul edilemez yolcu statüsünde değerlendirilmiştir, kaçının uluslararası korumaya başvurduğu ya da faydalandığı bilgisi açıklanmamıştır. Ülkeye kabul edilmeme nedenlerinden herhangi birinin tespit edilmesi halinde kabul edilemez yolcu, görevli polis memuru tarafından Havalimanı Çalışma Grup Başkanlığına yönlendirilmekte, burada kendisine ülkeye girememe sebepleri tebliğ edilmekte ve parmak izi kaydı alınarak kimlik bilgileri, geldiği ülke ve taşıyıcı hava yolu firması belirlenmektedir. Bu aşamada Kabul Edilmeyen Yolcu Formu ve Bilgi Formu düzenlenerek bir nüshası yolcuya verilmektedir. İşlemlerin hızlıca yürütüldüğü ve yolcuların geldikleri ya da kabul edilebilecekleri üçüncü bir ülkeye rızaları kapsamında gönderildikleri kaydedilmiştir. Bu aşamada da yolculuk bilgileri

kaydedilerek kabul edilemez yolcu olduğuna ilişkin tahdit kodu bilete işlenmekte, yolcunun neden geri gönderildiğine ilişkin bilgi varış ülkesine iletilmektedir. Bu, şayet uluslararası ya da geçici koruma başvurusu özenli değerlendirilmemişse başvuru sahibinin döndüğü yerde daha büyük riskle karşılaşmasına sebep olabilecektir. Uygulamada ekonomik sebeplerle ya da daha iyi bir hayat için ülke değiştiren göçmenlerin de düzensiz şekilde havaalanına gelerek sığınma talebinde bulunduğu görülmektedir. Ancak bu, sığınma hakkına engel teşkil edecek önyargılı yaklaşımı doğurmamalıdır. Aksi durum geri gönderme yasağını ihlal eder nitelikte olacak, kişi açısından telafi edilemeyecek zararlara sebep olabilecektir.

Kara ve deniz sınırlarında düzensiz geçişlerin engellenme şekli havayollarından farklıdır. Buralarda sınıra yaklaştırmama gibi faaliyetlerle geri göndermeden ziyade geri itmeye yönelik uygulamalara rastlanmaktadır. Taşımacılık belgesi bulunan bir vasıtada biletsiz yolcuların durumu özellikle deniz yolu kullanılıyorsa insan onuru, yaşam hakkı ve insanlıkdışı muamele, işkence ve eziyet yasağı açısından oldukça sorunludur. Gemilerde biletsiz ya da izinsiz bir kişi tespit edildiği takdirde tüm ticari faaliyet aksayacağı, tüm mürettebat sorgulanacağı ve gemiden iniş izni için kıyı devletinin izni gerekeceği için sıkı denetimler yapıldığı görülmektedir.

Taşıma belgesinin bulunmadığı vasıtalarla ya da yaya olarak gelen ikinci grup ise uygulamada sınırlardaki radarlar ve sınır yönetim sistemleri aracılığıyla görüntü kaydı gibi yöntemlerle tespit edilmekte, profilleme yapılmakta, kimi uygulamalarda kişi tespiti yapılabilmektedir. Bunlara ek olarak kişilerin yanlarında kimliklerini gösterir bir belgeleri bulunmuyorsa parmak izi ve avuç içi retina gibi yöntemlerle daha önce Türkiye’de kaydın bulunup bulunmadığı tespit edilip buna göre ülkeye girişine izin verilebilmekte ya da geri itme faaliyetlerinde bulunulabilmektedir.

Bir kişinin ülkeye alınıp alınmayacağı, bir dizi verinin incelenmesiyle ve hakkında tahdit kodu konulup konulmadığıyla ilişkilidir. Örneğin geri gönderme merkezlerinde zorla gönüllü geri dönüş belgesi³⁸¹ imzalatılan bir kişi Türkiye’ye

³⁸¹ Geri Gönderme Merkezlerinde zorla imzalatılan Gönüllü Geri Dönüş İstek formları çeşitli yargı kararlarına konu olmuştur (bkz. AİHM, Akkad v. Türkiye, Başvuru No:1557/19, 21.06.2022) Gönüllü geri dönüş terim itibarıyla insan onurunu gözetilen bir uygulama olarak mevcut durumda zorla gönüllü geri dönüşün hukuki bir karşılığı olmamakla birlikte insan onurunu hiçe sayan bir uygulama haline gelerek çelişkiyi yansıtmaması sebebiyle bu kullanım tercih edilmiştir.

düzenli yollarla girmek istediğinde hakkında V-87 tahdit kodu konulmuş olacaktır, bu hem ülkeyi terk ettiği için statüsünün iptali sonucunu doğuracak hem de yeni başvuru yaparken bir engel teşkil edecektir. Kişi, hakkında hangi ulusal ya da uluslararası tahdit kodlarının olduğunu bilmeksizin ülkeye alınmayabilmekte, yeterli aydınlatma yapılmamakta ve ülkeye giriş yapamadığı için bu işlemlere karşı hukuki mücadele yürütmekte zorlanabilmektedir.

2. Sığınma Hakkına Adil Erişim Açısından

Transit geçiş merkezine dışarıdan ziyaretçi kabulüne izin verilmediği, yabancıların avukatlarının Havalimanı Mülki İdare Amirinin onayı ile giriş yapabildikleri ve yabancı ile görüşebildikleri belirtilmiştir.³⁸² Uygulamada ise avukatların havaalanına erişim konusunda yaşadıkları sıkıntılar, müvekkilleri ile görüşmelerinin fiili olarak engellenmesi ya da mahremiyet ihlal edilerek gerçekleştirilmesi, resmi bir idari gözetim kararı mevcut olmadığı için elverişli bir kanun yolunun bulunmaması sıklıkla karşılaşılan sorunlar arasındadır.³⁸³ Kabul edilemeyen yolcuların merkezde 24 saat emniyet şube müdürlüğü tarafından kapalı devre televizyon sistemi tarafından takip edilerek kayıt alındığını ve kayıtların 30 gün boyunca saklandığı yukarıda bahsi geçen TİHEK raporundan anlaşılmaktadır.

Havayolu taşımacılığı ile gelen yabancı yolcuların verilerinin özel sektör-devlet ve devletlerarası işbirliği ile güvenlik meselesi haline getirilen bir yabancı yolcu, kabul edilemez statüsüne alındığında uluslararası koruma başvurusunu uygulamada ilgili yerlere iletememektedir. Fiili olarak talebin alınmaması, değerlendirmeye tabi tutulmaması, ağırlıklı olarak özel güvenlik mensuplarının görevlendirilmesi gibi uygulamada ihlaller doğurmaktadır. Yine mevzuatta kabul edilemeyen yolcunun engellenmesi için gerekli tedbirleri alabileceğinin düzenlenmesi ve gerekli tedbirlerin belirsiz olması, sığınma hakkına etki eder niteliktedir.

³⁸²TİHEK, İstanbul Havalimanı Transit Geçiş Merkezi Ziyareti Raporu, Rapor No:2023/46, Tarih:23/11/2023

³⁸³ İzmir Barosu, Avukatların Gözünden Geri Gönderme Merkezleri ve İdari Gözetim Alanları Çalıştayı Sonuç Raporu, 29/06/2019; aynı yönde haber için bkz. <https://bianet.org/haber/ihd-havalimani-nda-aylarca-tutulan-yabancilar-yok-sayiliyor-252243> (erişim tarihi 28.02.2024)

Kara ve deniz sınırlarında ise tespit edilen kişiler çoğunlukla sınırlardan geri itme veya acele geri gönderilme halinde kişilerin kişisel verilerinden önce can güvenliklerini önlemek durumunda kalırlar. Bu hallerde kişisel verilerinin sığınma hakkına etki edecek şekilde kullanılmasına yönelik başvuru yapabilmeleri de, Türkiye'ye giriş yapmadıkça, mümkün görünmemektedir. Verilerinin kaydedilmesi, bu verilerin otomatik olarak işlenerek YZ destekli profillemeye konu edilmesi ve riskli görüşen kişilerin pasaport kontrolünden geçememeleri ya da uluslararası korumaya başvurularının alınmayarak sığınma hakkının ihlal edilmesi meselesinin daha fazla gündem edilmesi gerekir. Bu kişiler, geri itilmedikleri ya da kurtarma faaliyetleri sonrası sınırlardan geçtikleri senaryoda geri gönderme merkezlerine ya da geçici barınma merkezlerine yönlendirilmektedir. Bu alanlara avukat erişimi havaalanı transit bölgeye göre görece daha kolay olmakla birlikte kişilerin telefonla ulaşabilecekleri tanıdıkları yoksa avukata erişip idari gözetime ve olası bir sınırdışı kararına itiraz edebilmeleri de zorlaşmakta, uygulamada geri gönderme merkezinden tutulan ancak avukata erişebilmiş yabancılar vasıtasıyla ya da kurum içinde görevlilerin yönlendirmesi ile avukata ulaşılabilir. Ancak bu kişiler çoğunlukla ekonomik değeri olan para ve eşyalarını yolda kaybettikleri için genellikle idari gözetim ve sınırdışı kararına itiraz edebilmekte, diğer itiraz ve başvuruları yapamamaktadırlar. Bu sebeple bölümün başında da belirttiğimiz üzere kişisel verilerinin korunmadığına ilişkin yabancılar tarafından yapılan bir başvuruya Türkiye'de henüz rastlanmamıştır.

SONUÇ

Devletlerin sınırlarını koruma gereksinimi ve eğilimi ile uluslararası koruma ihtiyacındaki bir sığınmacının sınırlara gelmesi birçok tartışmayı da beraberinde getirir. Yabancınn güvenliğı tehdit edip etmediğı, kamu düzenine etkileri, uluslararası koruma ihtiyacının olup olmadığı gibi soruların yanı sıra artan nüfusa yönelik politikaların belirlenmesini de göç ve sınır yönetimi faaliyetleri için gerekli kılar. Bu açıdan bakıldığında devletler kişisel verileri sınırlarda işleyerek etkin politikalar üretebileceğini ve süreci takip edilebileceğini sorunu kaynağında tespit edip çözüm sunabileceğini savunur.

Günümüzde devletlerin sınırlarını koruma uygulamalarının temel hak ve özgürlüklere yönelik birçok kısıtlama ve ihlalinin hem yerel hem uluslararası toplumda kabul görmesi hem sınırın niteliğini hem de güvenliğin meşru bir sebep olarak sunulmasını takiben gerçekleşir. 11 Eylül bir dönüm noktası olmakla birlikte gerçekleşen terör saldırıları da güvenlik kaygısını besler. Meşru bir zemine rahatlıkla yerleşen güvende olma ve esenlik isteğı sınırların kuvvetlendirilmesine zemin hazırlar. Bu, ötekinin tanımlanması, tanımlanma için de ötekiye ait bilgileri elde etme ihtiyacını doğurur.

*Biz ve öteki*yi ayırmadaki gücü, makbul olan yabancılar ile olmayanlar arasında yarattığı ayırım tüm bu süreçte denetimi ve gözetlemeyi de beraberinde getirir. Güvenlik kaygısına düşen kimse kişilerin değil fakat kişilere ait verilerin serbest dolaşımını kabullenir hale gelir. Şüphesiz, kişisel verilerin bu derece işlenebilmesi özellikle de bilgi toplumunun artık veri toplumuna dönüşerek verinin ekonomik bir değer haline gelmesi, devletleri bu konuda yatırım yapmaya yöneltecektir. Kişisel veri artık bir insan hakkı olarak değil de devletlerin bireyleri denetleyebilmesi, kimleri gözetlemesi gerektiğini tespitte bir araç haline gelir.

Sınırların fiziksel kontrolü hem sabit hem hareketli gözetim araçlarıyla sağlanırken pasaport ve vizeler kişilerin seyahatlerini düzenleme aracı haline gelir. Tüm çıkış ve giriş işlemlerinin onaylanması, kim olduğunu tanıtabilme ve gerektiğinde hangi devlete sınırdışı edilebileceğini gösterebilme, insan hareketliliğinin başlıca şartı olarak kabul edilir. Özellikle düzensiz hareket halindeki ya da düzensiz hale gelebilme potansiyelindeki kişiler devletler için bir risk olarak görülür. Gerektiğinde sınırdışı edemeyeceği bu kişiler devletlerin belirlediği şekillerde ve belgelerle hareket etmeyerek bir tehdit oluştururlar. Oysa seyahat özgürlüğünün devletlerin belirlediği şekillerde, belirli temas noktalarında gerçekleşmesi, devletlerin bunun kaydını tutması gerekir. Hem sınır kontrollerinin daha hızlı yapılabilmesi hem de kimlerin sınırlardan geçişine onay verilip verilmeyeceğinin denetlenmesi için sınırların dijitalleşmesine yapılan yatırımlar devletler açısından meyvesini verir.

Böylece sınırlardan geçiş yaparken kullanılan seyahat belgeleri, biyometrik verilerin toplandığı vize başvuruları, toplanan banka dökümleri, bilet alımları bir elektronik filtre oluşturur. Sınırların herkes tarafından aynı deneyimlenmemesinin, Giriş bölümünde alıntılandığı üzere Şilili Amalfitano'nun İspanya vatandaşı kızı ile aynı muameleyi görememesinin sebebi bu elektronik filtrelerdir. Dönüşüm, birlikte çalışabilirlik ve ülkedışılaştırma sınırların dijitalleşerek kontrolüne imkan sağlarken güvenlik algısını arttırarak bireylere ait kişisel verilerin biletleme anından itibaren işlenmesine olanak tanır. Dijital sicilleri ile dolaşan bireylerin şeffaflaşması, veri tabanlarında yer alan sayılardan ibaret hale gelmelerine, profillemeye ve taramalar ise kişiler hakkında risk analizleri çıkarılması ile sonuçlanır. Kişisel verilerin sınır gözetimi ve denetlenmesi amacıyla yalnızca yabancılar için değil aynı zamanda vatandaşlar için de uygulanması, gözetim kapitalizminin agresifleşerek herkese dokunur hale geldiğini de gösterir.

Verilerin sınırlarda işlenmesinin diğer boyutu ise her insanın biricikliğini, kendisini verilerinin biricikliğinde göstererek kimlik tespitine imkan tanımasıdır. Verilerin böylesine geniş çapta birbirlerine uyumlu şekilde eşleştirilmesi kimlik sahteciliğini zorlaştırmanın yanı sıra bireylerin takip edilmesi için de elverişlidir. Özellikle terörle mücadele, savunma ve istihbarata ilişkin olarak kişisel verilerin işlenmesine göç alanında da rastlanması, göçün suçlaştırılarak bireylerin kişisel verilerinin “meşru amaç” ile daha geniş kapsamlı toplanmasına olanak sağlar ve rıza

gösterilmesi beklenir. Sınırlarda toplanan veriler artık kişinin olduğunu iddia ettiği kişi mi olduğunu tespitin ötesine geçilerek risk analizine imkan tanır: bu kişi ülkeye giriş hakkına sahip mi?

Gerek ABAD gerekse AİHM vize ve pasaportlara biyometrik verilerin işlenmesini, devletlerin bu belgelerde yer alan verileri sınır kontrolü kapsamında işleyebilmesini kimlikte sahtecilikle mücadele, devletlerin sınır yönetiminde ve kimlerin giriş yapıp yapamayacağını tespit etmede yetkili olması sebebiyle temel hak ve özgürlükleri ihlal etmediği sonucuna varmıştır. Uygulama herkese yönelik olduğu için bir ayrımcılık yapılması da söz konusu olmayacaktır. Burada kişilerin belirli ölçüde kendilerine ait bilgileri paylaşmak zorunda olduğu kabul edilir ve beklenir. Ancak her iki yargı organı da tüm bu süreçte orantılılık ve gereklilik değerlendirmesi yapılması gerektiğini de vurgular.

Bu, sığınma sürecine ilişkin düşünmeyi gerektirir. Sığınma kavramını göçten bağımsız düşünmek pek mümkün değildir. EİHB’de bir insan hakkı olarak düzenlenen sığınma hakkının öznesine nasıl yaklaşılacaktır? Bununla birlikte sığınmacıların uluslararası koruma talebiyle yola çıktıkları dikkate alındığında bir yabancı ve göçmenden daha farklı davranılması gerekecektir. Nitekim uluslararası toplumda tartışılması en güç konulardan biri insan onuru ve hakkıdır.

Bir kişi, insan olması sebebiyle temel haklardan yararlanması sağlanmalıdır. Ancak sığınmacılar, bir devletin korumasından faydalanmayarak bu süreçte devletlerin bocalamasına ve kontrollerini yitirmelerine sebep olur. İnsan olmaları sebebiyle teoride belirli bir korumaya sahip olması beklenen, çıplak insan olan sığınmacılar uygulamada uluslararası korumadan faydalanabilmede, bir başka ifadeyle insan olmaktan doğan haklarını kullanabilmede zorlanır. Bu durum, Agamben’in Homo Sacer’ini akla getirir: bir çeşit kurban edilemeyen ancak öldürülmesi de yasaklanmayan insanlar olan sığınmacıların kişisel verilerinin bir sınır yönetim aracı olarak kabul etmeme ve dolayısıyla korumadan kendi ülke sınırları içinde faydalandırmamak için kullanıldığı ya da değerlendirme sürecini giderek zorlaştırarak bireyleri yıldırma çalıştığı görülür.

Kişisel verilerin korunması konusunda standartları belirleme ve politika üretme konusunda öncü olan AB'nin sınır yönetiminde giderek savunmacı bir tavır benimseyerek ABD'yi örnek alması ve Kale Avrupası haline gelmesi sığınma hakkına erişimi olumsuz etkilemektedir. Sınırlarda kişisel verilerin işlenmesini meşrulaştıran husus güvenlik söylemine hapsedilmekte, kimliklerin tespiti ve tanımlanmasının elzem olduğu vurgusu risk analizleri yapılmasına algoritmalarla karar süreçlerinin işlenmesine yol açmaktadır. Korunma ihtiyacı ile düzenli veya düzensiz şekilde gelen sığınmacıların kişisel verileri, sığınma hakkına erişememeleri amacıyla kullanılmaktadır. Özellikle verilerin, verileri işlenen kişiler tarafından kontrol edilememesi ya da şeffaf olmayan şekilde hangi amaçla işlendiğinin bilinmeden işlenmesi ihlal doğurabilecek niteliktedir.

AB, sistematik şekilde sınır yönetimi konusunda kullanılan BT sistemlerini, veri tabanlarını ve ilgili mevzuatı şeffaf şekilde paylaşım sürecin uluslararası koruma rejimine uygun ilerleyeceğini, sığınma ihtiyacını göz ardı etmeden düzensiz göç ile mücadele edeceğini belirtmekteyse de güvenlik söylemleriyle birlikte düzensiz göçün yanı sıra uygulamada sığınmacılarla da mücadele eder hale gelir. AB'nin kişisel verileri sınır yönetimi konusunda bir araç olarak kullanmada giderek daha sert tutum izlediği ve Birlik içinde ortak bir politika üreterek sınırları dışsallaştırdığı, Frontex'in ve sınır üye devletlerinin fiziki geri itmelerinin yanı sıra kişisel veri toplama ve risk analizleri doğrultusunda harici farklılaştırılmış entegre sınır yönetimi kapsamında eşgüdümlü olarak çalışma yollarını araması, sığınmacıların hakka erişimini oldukça kısıtlayıcı bir duruma sebep olur.

Türkiye'de YUKK uluslararası koruma rejimini hem 1951 Cenevre Sözleşmesi hem de AİHM içtihatları doğrultusunda benimsemesi sebebiyle örnek teşkil eder. Kişisel verilerin korunmasına yönelik maddenin hem YUKK'ta hem de GKY'de yer alması da yine sığınmacıların kişisel verilerinin korunması ihtiyacının göz ardı edilmediğini gösterir. Bununla birlikte Türkiye'de AB'deki gibi bir kişisel verilerin korunmasına ilişkin olarak vatandaş veya yabancıda bir algının yerleşmemiş olması, yapılan düzenlemelerin çoğunlukla teoride kalmasına sebep olur. Özellikle de sığınma ihtiyacı içinde olan yabancılar açısından kişisel veriler, "suçlu" olmadıklarını ispatlamak için paylaşılan bilgiler haline gelir. Bu husus, göç personeli ve kolluğun eşgüdümlü şekilde çalışarak GöçNet ve PolNet veri tabanlarının birbirilerine uyumlu

şekilde kullanılması, tüm sürecin bir ulusal güvenlik meselesi olarak ele alınması ile ilişkilendirilebilir.

Türkiye’de sınırlarda kişisel verilerin işlenmesine ilişkin ulusal düzenlemelerin dağınık olması ve kanun ile düzenlenmesi gereken meselelerin yönetmelik ile düzenlenmesi Anayasaya aykırıdır. Kanunilik ilkesine aykırılığın bir diğer boyutu ise idarenin düzenleyici işlemleri arasında dahi sayılamayan genelge ve yönergelerle uygulamaya ilişkin kişilerin ulaşamadığı kuralların getirilmesidir. Bu, belirlilik açısından sorun teşkil eder. Çalışmamızda da ortaya koyduğumuz üzere sığınma hakkına erişimin hassas şekilde yürütülmesi ihtiyacı, sınır yönetimi kapsamında kişisel verilerin araçsallaşması sebebiyle uygulamada ters etki yaratabilmekte ve buna karşı kanun yollarına erişimde sorun yaşanabilmektedir. AB’dekine benzer şekilde biletli yolculara yapılan otomatik risk analizleri, düzensiz göç kapsamında karma nitelikteki göçlerin tespit edilmesini takiben yapılan risk analizlerine hassasiyet değerlendirmesinin eşlik etmemesi, uluslararası korumaya erişmek amacıyla ülkeye giriş yapmak isteyen bir sığınmacının sınırdan “tehdit” oluşturması gerekçesiyle doğrudan geri çevrilmesine ve önceden sisteme işlenmemiş hassasiyetlerinin değerlendirilmemesine sebep olabilecektir. Bu durum, sığınma hakkını olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahiptir.

Sonuç olarak sığınma hakkı bağlamında kişisel verilerin işlenmesi, kişilerin kim olduğunun ve ihtiyaçlarının tespit edilebilmesi ve hizmetlere erişim sağlanırken kayıtlarının tutulabilmesi açısından önemlidir. Devletlerin, uluslararası örgütlerin planlama yapabilmesini ve yol haritası çizebilmesini sağlaması sebebiyle de gereklidir. Ancak özellikle sınır hareketliliği açısından kişisel verilerin bir yönetim aracı olarak işlenmesi sürecinde uluslararası koruma hukukunun temel ilkelerinden biri olan geri göndermeme ilkesini tekrar hatırlamak gerekir. Kişinin zulüm riski altında olduğu ülkeye gönderilmemesi gerekliliğini ortaya koyan bu ilke, devletlerin sınırlarından kimlerin geçeceğini tespit etme konusunda bir takdir marjları olduğu ve devletlerin ulusal güvenlik, kamu düzeni ve sağlığı gibi meşru gerekçelerle sınırlarından kimlerin geçeceğini seçme ve buna göre gerekli önlemleri alma yetkisine sahip olduğunu kabul etmekle birlikte bu takdir yetkisini bireyin temel hak ve özgürlükleri ile sınırlandığına işaret eder. Dolayısıyla sınır yönetimi kapsamında kişisel verilerin işlenmesi ve bunun seyahat özgürlüğünü kısıtlayıcı uygulamalar doğurması belirli şartlar altında kabul

edilse bile bir insan hakkı olarak sığınma hakkına erişimi ve dolayısıyla uluslararası korumadan faydalanma ihtimalini sınırlayıcı şekilde uygulanması haklılaştırılabilecek bir yaklaşım değildir.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

- AGAMBEN, Giorgio, **Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**, Ayrıntı Yayınları, Ayrıntı Yayınları, İkinci Baskı, 2013
- AGIER, Michel, **Gérer Les Indésirables: Des Camps de Réfugiés au Gouvernement Humanitaire**, Flammarion, Kasım 2008
- AGNEW, John “Borders on the mind: re-framing border thinking”, **Ethics & Global Politics**, 1(4), 2008, ss. 175–191 doi: 10.3402/egp.v1i4.1892.
- AMOORE, Louise, “Biometric Borders: Governing Mobilities in the War on Terror”, **Political Geography**, Vol. 25, Issue 3, Mart 2006, ss. 336-351
- ANDERSON, Malcolm, “The Transformation of Border Controls: A European Precedent?” **In The Wall around the West. State Borders and Immigration Controls in North America and Europe**, ed. Peter Andreas and Timothy Snyder, 2000, ss. 15-29.
- ARSLAN, Zerrin, CAN, Şule and WILSON, Thomas M., “Do Border Walls Work?: Security, Insecurity and Everyday Economy in the Turkish-Syrian Borderlands.” **Turkish Studies** 22 (5), 2020, ss. 744–772 doi:10.1080/14683849.2020.1841642.
- BALIBAR, Etienne, “7. Qu’est-ce qu’une frontière?”, **Cosmopolitique. Des frontières à l’espèce humaine – Écrits III**, sous la direction de Balibar Étienne. La Découverte, 2022, ss. 181-193. URL : <https://www.cairn.info/cosmopolitique--9782348055195-page-181.htm>
- BAYRA, A. Ersin, **Güvenlik Devleti**, On İki Levha, 1.Baskı, 2019
- BAYSAL, Başar, LÜLECİ, Çağla, Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi, **Güvenlik Stratejileri Dergisi** 11, 2015, ss. 61-96
- BIGO, Didier, “Security, Exception, Ban and Surveillance.” **Theorizing Surveillance**, 2006, ss. 60–82
- BIGO, Didier, **Polices en Réseaux. L’expérience européenne**. Paris: Presses de Sciences Po, 1996

- BIGO, Didier, Security and Immigration: Toward a Critique of the Governmentality of Unease, *Alternatives* 27, **Special Issue**, 2002, ss.63-92
- BILLET, Carole, “Les agences de l’UE et les données numériques relatives aux migrants et réfugiés”, Sandrine Turgis éd., **Les données numériques des migrants et des réfugiés sous l’angle du droit européen**, Presses universitaires de Rennes, 2020, ss. 65-79
- BIRCAN, Tuba, KORKMAZ Emre Eren, **Big Data For Whose Sake? Governing Migration Through Artificial Intelligence**, 2021, erişim için bkz. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00910-x>
- BOLAÑO, Roberto **2666**, çev. Zeynep Heyzen Ateş, Pegasus Yayınları, 1. Baskı, 2012
- BOZOVALI, Esin, **Sığınma Hukuku ve Geri Göndermeme İlkesi AİHM ve AYM İçtihadı Işığında Düzensiz Göçe Yönelik Uygulamaların ve Türkiye’deki Uluslararası Koruma Mevzuatının Değerlendirilmesi**, On İki Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2020
- BRADFORD, Anu, “The Brussels Effect”, **Northwestern University Law Review**, Vol. 107, No. 1, 2012, Columbia Law and Economics Working Paper No. 533 (SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2770634>)
- CHAMPY, Philippe, “La tyrannie du national: le droit d’asile en Europe (1793-1993) İncelemesi” **Actuel Marx**, no.11, ss. 209-211, erişim linki: <http://www.jstor.org/stable/45299921>
- CLARKE, Roger, “Dataveillance: Deliverin 1984”, 'Framing Technology: Society, Choice and Change' Allen & Unwin, Sydney, 1994 (erişim: <https://www.rogerclarke.com/DV/PaperPopular.html>)
- CLAVELL, G. Smart borders. In **The SAGE Encyclopedia of Surveillance, Security, and Privacy**, Vol. 3, 2018, pp. 920-920 erişim linki: SAGE Publications, Inc., <https://doi.org/10.4135/9781483359922>
- DELİCE, Murat, YAŞAR, Murat, “Göç ve Şiddet Suçları İlişkisinin İncelenmesi”, **Akademik Bakış Dergisi**, S:44, Temmuz-Ağustos 2014
- DIMITROVA, Diana, “Surveillance at Borders: Travellers and their Data Protection Rights”, **Research Handbook on Privacy and Data Protection Law, Values, Norms and Global Politics**, González Fuster, Gloria; Van Brakel, Rosamunde; De Hert, Paul (eds.); Elger: Cheltenham, 2022; ISBN 978 1 78643 850 8; 480; ss.302-334,
- ENRIQUEZ, Eugene, **Sürüden devlete: Savaş ve ölüm. Genelleştirilmiş bir savaşın simgesi olarak devlet**, çev. Özgür Türesay, Devlet Kuramı, der. Cemal Bali Akal, Dost Kitabevi Yayınları, 2018

- ESPEJO, Paulina Ochoa, 'What Is Wrong with Border Walls?', **On Borders: Territories, Legitimacy, and the Rights of Place** (New York, 2020; online edn, Oxford Academic, 23 July 2020), <https://doi.org/10.1093/oso/9780190074197.003.0012>
- FELLER, Erika, "Refugees Are Not Migransts", **Refugee Survey Quarterly**, vol. 24, no. 4, 2005, ss. 27–35. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/45054030>.
- FOUCAULT, Michel **Bilme İstenci- Cinselliğin Tarihi** Birinci Kitap, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, Ayrıntı Yayınları
- FOUCHER, Michel, **Fronts et frontières. Un tour du Monde Géopolitique**, Librairie Arthème Fayard, 1991
- FROWD, Philippe M. "The 'Datafication' of Borders in Global Context: The Role of the International Organization for Migration." **Geopolitics**, Şubat 2024, 1–19.
- GOODWIN-GILL, Guy S, and MCADAM Jane , **The Refugee in International Law**, 4th Edition , 2021; online edn, Oxford Academic
- GOODWIN-WILL, Guy S., "A Short History of International Refugee Law: The Early Years," **Oxford Handbook of International Refugee Law**, Oxford University Press, Mart 2020
- GOOLD, Benjamin J, LAZARUS Liora, "Security and Human Rights" in Benjamin J Goold & Liora Lazarus, eds **Security and Human Rights**, Hart Publishing, 2007, ss. 159-162
- GÜLZAU, Fabian , & MAU, Steffen "Walls, Barriers, Checkpoints, Landmarks, and "No-Man's-Land. A Quantitative Typology of Border Control Infrastructure." **Historical Social Research / Historische Sozialforschung**, 46(3), 2021, ss. 23–48. <https://www.jstor.org/stable/27075116>
- HABERMAS, Jürgen, "The Concept of Human Dignity and the Realistic Utopia Human Rights", **Metaphilosophy** 41, no. 4, 2010, ss. 464–480. <http://www.jstor.org/stable/24439631>
- HU, Margaret Hu, "Biometric Surveillance and Big Data Governance", **The Cambridge Handbook of Surveillance Law**, Cambridge Law Handbooks, eds. David Gray and Stephen E. Henderson. Cambridge: Cambridge University Press., 2017, ss. 121-149
- HUYSMANS, Jef, **The Politics of Insecurity, Seurity, Migration&Asylum in the EU**, Routledge, 2006

- JASMONTAITE, Lina, “Demandes d’asile dans les Etats-Membres de l’UE: quelles limitations acceptables aux principes de protection des données et de la vie privée en temps de crise?”, Dans : Sandrine Turgis éd., **Les données numériques des migrants et des réfugiés sous l’angle du droit européen** (ss. 127-141). Rennes: Presses universitaires de Rennes.
- JOSIPOVIC, Ivan, “What Can Data Justice Mean for Asylum Governance? The Case of Smartphone Data Extraction in Germany”, **Journal of Refugee Studies**, Volume 36, Issue 3, 2023
- JÜNEMANN, A., FROMM, N., & SCHERER, N., **Fortress Europe?: Challenges and failures of migration and asylum policies**, Springer. 2017
- KARAKUŞ, Hatice, **Kişisel Verilerin Korunması Hakkının İoanna Kuçuradi’nin Etik Yaklaşımıyla İncelenmesi**, Ankara Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021
- KEPENEK, Irmak, **Hannah Arendt’in haklara sahip olma hakkı ve mülteci krizi**, Kamu Hukuku Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021
- KOLOŞ, Umut, **Foucault İktidar ve Hukuk Modern Hukukun Soybilimi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Ocak 2015
- KORKMAZ, Emre Eren, Understanding surveillance capitalism from the viewpoint of migration, **International Migration -IOM**, 2022, s.256-260
- KUHLMANN, Stefan “Government Use of Facial Recognition Technologies under European Law”, in R. Matulionyte and M. Zalnieriute (eds.) **The Cambridge Handbook of Facial Recognition in the Modern State**. Cambridge: Cambridge University Press (Cambridge Law Handbooks), 2024, s. 127–138
- KÜZECİ, Elif, **Kişisel Verilerin Korunması**, On iki levha yayınları, İkinci Baskı, 2020
- KÜZECİ, Elif, **Sayısal Fil**, İnkılap Kitabevi, Birinci Basım, 2021
- LEESE Matthias, NOORI Simon & SCHEEL Stephan “Data Matters: The Politics and Practices of Digital Border and Migration Management”, **Geopolitics**, 27:1, 2020, ss. 5-25, DOI: 10.1080/14650045.2021.1940538
- LEGUIN, Ursula K., **Yerdeniz Büyücüsü**, çev. Çiğdem Erkal İpek, Metis Yayınları
- LÜLF, Charlotte, **Conflict Displacement and Legal Protection, Understanding Asylum, Human Rights and Refugee Law**, Routledge, 2020
- LYNCH, Jennifer, **From Finger Prints to DNA, Biometric Data Collection in U.S. Immigrant Communities and Beyond**, 2012,

https://www.americanimmigrationcouncil.org/sites/default/files/research/lynch_-_biometrics_052112.pdf

LYON, David, **The Electronic Eye, The Rise of Surveillance Society**, 1994, University of Minnesota Press

MARELLI Massimo, “Transferring personal Data to International Organizations under the GDPR: An Analysis of the Transfer Mechanisms”, **International Data Privacy Law**, 2024, Vol. 14. No:1, s. 19-36

MARTINS, Bruno Oliveira, LIDEN Kristoffer & JUMBERT Maria Gabrielsen, “Border security and the digitalisation of sovereignty: insights from EU borderwork” **European Security**, 31(3), 2022, pp. 475–494.

MOLNAR, Petra, “Technological Testing Grounds and Surveillance Sandboxes: Migration and Border Technology at the Frontiers”, Fletcher **Forum of World Affairs** 45, no. 2, 2021, p.109-118

MOLNAR, Petra, **Emerging Voices: Immigration, Iris-Scanning and iBorderCTRL – The Human Rights Impacts of Technological Experiments in Migration**, 2019, <https://opiniojuris.org/2019/08/19/emerging-voices-immigration-iris-scanning-and-iborderctrl-the-human-rights-impacts-of-technological-experiments-in-migration/> (erişim tarihi: 10.08.2024)

MOORE, J.B, **Digest of International Law**, U.S. Government Printing Office, 1906

MULLER, Benjamin J., “Travelers, Borders, Dangers Locating the Political at the Biometric Border.” **Politics at the Airport**, edited by Mark B. Salter, NED-New edition, University of Minnesota Press, 2008, ss. 127–44. *JSTOR*, <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctttsqxs.10>.

NEWMAN, David, “Borders and Bordering: Towards an Interdisciplinary Dialogue”. **European Journal of Social Theory**, 9(2), 2006, ss. 171-186. <https://doi.org/10.1177/136843100606333>

NEWMAN, David, “The lines that continue to separate us: borders in our ‘borderless’ world”. **Progress in Human Geography**, vol. 30(2), 2006

ÖZBEK, Erdal, **Sığınma Hakkı ve Mültecilerin Haklarının Korunması**, İnsan Hakları Hukuku Anabilimdalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019

PAASI, Anssi, “Territory”, eds. In Agnew, John, Mitchell, Katharyne & Gerard Toal **A Companion to Political Geography**. Blackwell, Oxford, 2003, ss. 109-122,

PAASI, Anssi, **Territories, Boundaries and Consciousness: The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border**, Wiley, 1996

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, 14.Bası, Turhan kitabevi

PERRUCHOUD Richard & REDPATH Jillyanne – Cross (ed.), **Göç Terimleri Sözlüğü**, İkinci Baskı, Uluslararası Göç Hukuku, S. 31, Uluslararası Göç Örgütü

PETERS Linda, ENGELN Peter-Jan, CASSIMON Danny, **Explaining refugee flows. Understanding the 2015 European refugee crisis through a real options lens**. PLoS ONE, 18(4), 2023 e0284390. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0284390> (erişim tarihi 08.05.2024)

PHILPOTT, Daniel, “Sovereignty: An Introduction and Brief History”. **Journal of International Affairs**, 48(2), 1995, ss. 353–368. <http://www.jstor.org/stable/24357595>

POPESCU Gabriel. **Bordering and Ordering the Twenty-first Century: Understanding Borders**. Rowman & Littlefield Publishers, 2012

PRISCILLA M. Regan, “Response to Bennett: Also in Defense of Privacy”, **Surveillance and Society**, Vol 8 No 4, 2011, <https://ojs.library.queensu.ca/index.php/surveillance-and-society/article/view/4185/4187> (Erişim tarihi 20.06.2024)

QUINTEL, Teresa, **Data Protection, Migration and Border Control The GDPR, the Law Enforcement Directive and Beyond**, Volume 17 in the Hart Studies in European Criminal Law, 2022

RALEY, Rita, AMOORE, Louise, “Securing with algorithms: Knowledge, decision, sovereignty” **Security Dialogue**, 48(1), 2017, ss. Erişim için bkz. <https://escholarship.org/uc/item/87g1b7hk>.

REALE, Egidio. “The Passport Question.” **Foreign Affairs**, vol. 9, no. 3, 1931, ss. 506–09. *JSTOR*, <https://doi.org/10.2307/20030376>.

SALTER, Mark B. “Passports, Mobility, and Security: How Smart Can the Border Be?” **International Studies Perspectives**, vol. 5, no. 1, 2004, ss. 71-91

SCHIMMELFENNIG, Frank “Rebordering Europe: external boundaries and integration in the European Union”. **Journal of European Public Policy**, 28(3), 2021, ss. 311–330

SCHMITT Carl, “Somut ve Çağa Bağlı Bir Kavram Olarak Devlet”, çev. Bertil Emrah Oder, **Devlet Kuramı**, der. Cemal Bali Akal, , Dost Kitabevi Yayınları, 2018

SCHMITT, Carl, **Partizan Teorisi**, çev. Sibel Bekiroğlu, Ankara: Nika Yayınevi, 2017

SOJA, Edward Soja, **The Political Organization of Space**, Resource Paper No. 8, Assoc of American Geographers, 1971

TORPEY John C., The Invention of The Passport: Surveillance, Citizenship and the State, **Cambridge Studies in Law and Society**, Cambridge University Press, 2018, 2. Baskı

UYGUN, Oktay, **Devlet Teorisi**, On İki Levha,

VAVOULA, Niovi, **Transforming Eurodac from 2016 to the New Pact: From the Dublin System's Sidekick to a Database in Support of EU Policies on Asylum, Resettlement and Irregular Migration**, ECRE Working Paper 13, 2020 <https://ecre.org/wp-content/uploads/2021/01/ECRE-Working-Paper-Transforming-Eurodac-from-2016-to-the-New-Pact-January-2021.pdf>)

WAEVER, Ole, "Securitization and Desecuritization", Ronnie D. Lipschutz (ed.), **On Security**, New York: Columbia University Press, 1995, ss. 46-87

WALTERS, William, "Border/Control", **European Journal of Social Theory**, Volume 9, Issue 2, Mayıs 2006

ZWEIG, Stefan, **Dünün Dünyası**, çev. Kasım Eğit, Yedigöller Eğit, Can Yayınları, 21. Basım, 2024

İnternet Kaynakları

Adalet Bakanlığı, "Adli İstatistikler 2021"
<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/310520221416422021H%C4%B0ZMETE%C3%96ZELK%C4%B0TAP.pdf> (erişim tarihi 06.02.2024)

Balkan Insight, "EU Migration and Asylum Pact Will Violate Key Rights, NGOs Warn" <https://balkaninsight.com/2024/06/11/eu-migration-and-asylum-pact-will-violate-key-rights-ngos-warn/> (erişim tarihi: 11.08.2024)

Balkan Insight, "Like 'Being in Prison': Will EU's AI Safeguards Apply to Asylum Seekers?" <https://balkaninsight.com/2024/02/23/like-being-in-prison-will-eus-ai-safeguards-apply-to-asylum-seekers/> (erişim tarihi: 13.08.2024)

Bianet, "İHD: Havalimanında Aylarca Tutulan Yabancılar Yok Sayılıyor": <https://bianet.org/haber/ihd-havalimani-nda-aylarca-tutulan-yabancilar-yok-sayiliyor-252243> (erişim tarihi 28.02.2024)

- Council of the EU, “Press Release, 14 May 2024”
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/> (erişim tarihi 24.06.2024)
- Council of the EU, “Press Release, 14 May 2024”:
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/05/14/the-council-adopts-the-eu-s-pact-on-migration-and-asylum/> (erişim tarihi 15.05.2024)
- Dictionnaire Académie Française, “refouler”: refouler | Dictionnaire de l’Académie française | 9e édition (dictionnaire-academie.fr) (erişim tarihi: 23.07.2024)
- ECRE, Weekly Bulletin, 12 July 2024: <https://us1.campaign-archive.com/?u=8e3ebd297b1510becc6d6d690&id=dcbb43cd33> (erişim tarihi: 14.07.2024)
- EGM, “Projeler”: <https://www.egm.gov.tr/bilgiteknolojilerivehaberlesme/projeler/> (erişim tarihi: 12.02.2024)
- Eu-LISA, “Eurodac”: <https://www.eulisa.europa.eu/Activities/Large-Scale-It-Systems/Eurodac>
- European Parliament, “Tampere European Council, 1999”:
https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm
- GİB, “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Aydınlatma Metni”:
<https://www.goc.gov.tr/kisisel-verilerin-korunmasi-kanunu> (erişim tarihi:09.04.2024)
- GİB, “Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler”:
<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (erişim tarihi: 19/08/2024),
- GİB, “Yıllara Göre Uluslararası Koruma Başvurusu”:
<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, (erişim tarihi 19/08/2024)
- HAVELSAN, “Sahil Gözetleme Radar Sistemleri”:
<https://www.havelsan.com.tr/sektorler/savunma-ve-guvenlik/deniz/sahil-gozetleme-sistemleri> (erişim tarihi 10.04.2024)
- IOM, “IOM Releases Global Migration Trends 2015 Factsheet”:
<https://www.iom.int/news/iom-releases-global-migration-trends-2015-factsheet>
- Migration Policy Institute, “Borders And Walls: Do Barriers Deter Unauthorized Migration?”: <https://www.migrationpolicy.org/article/borders-and-walls-do-barriers-deter-unauthorized-migration> (erişim tarihi: 24.07.2024)

- MPI, “Managing Borders 2013”: <https://www.migrationpolicy.org/sites/default/files/publications/mpi-managingborders-2013-final-webversion.pdf> (erişim tarihi 27.07.2024)
- Picum, “A dangerous precedent: how the EU AI Act fails migrants and people on the move” <https://picum.org/blog/a-dangerous-precedent-how-the-eu-ai-act-fails-migrants-and-people-on-the-move/> (erişim tarihi: 13.08.2024)
- Security Praxis, “Between borders, Technologies, and databases: (in)visibilising emerging challenges in migration. A conversation with Niovi Vavoula”: <https://www.securitypraxis.eu/between-borders-technologies-and-databases-in-visibilising-emerging-challenges-in-migration/> (erişim tarihi 20.05.2024)
- STM, “Sahil Gözetleme İstasyonları”: <https://www.stm.com.tr/tr/cozumlerimiz/komuta-kontrol/sahil-gozetleme-istasyonlari> (erişim tarihi 10.04.2024)
- TC İçişleri Bakanlığı, “5.5 Milyon Parmak İzi Milli Sistemde”: <https://www.icisleri.gov.tr/55-milyon-parmak-izi-milli-sistemde>, son erişim tarihi 23.01.2024
- The Guardian, “Hacker fakes German minister's fingerprints using photos of her hands”: <https://www.theguardian.com/technology/2014/dec/30/hacker-fakes-german-ministers-fingerprints-using-photos-of-her-hands> (erişim tarihi 20.07.2024)
- UN, “Global Compact on Refugees”: <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/2018/en/124198>
- UNHCR, “2015: The Year of Europe’s Refugee Crises”: <https://www.unhcr.org/news/stories/2015-year-europes-refugee-crisis>, (erişim tarihi 05.05.2024)
- UNHCR, “Refugee Data Finder”: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics/> (erişim tarihi: 11.08.2024)
- UNHCR, “UNHCR tarafından kayıt ve MSB”: <https://help.unhcr.org/turkiye/tr/information-for-non-syrians/registration-rsd-with-unhcr/#:~:text=%C4%B0G%C4%B0M'ler%20bireyler%20taraf%C4%B1ndan%20yap%C4%B1lan,%C3%BCzere%20koruma%20faaliyetlerine%20devam%20edecektir> (erişim tarihi 27.01.2024)
- UNHCR, “UNHCR’s Biometric Tools in 2023”: <https://www.unhcr.org/blogs/unhcrs-biometric-tools-in-2023/> (erişim tarihi: 11.08.2024)

UNHCR, “Why Undocumented or Irregular?”: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/09/TerminologyLeaflet_EN_PICUM.pdf (erişim tarihi: 03.06.2024)

Kararlar

AİHM, Akkad v. Tükiye, Başvuru No: 1557/19, Karar Tarihi: 21.06.2022

AİHM, Amuur v. Fransa, Başvuru No: 19776/92, Karar Tarihi: 25.06.1996

AİHM, Beghal v. Birleşik Krallık, Başvuru No: 4755/16 Karar Tarihi: 28/02/2019

AİHM, Chahal v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 22414/93, Karar Tarihi: 15.11.1996;

AİHM, Cruz ve diğerleri v. İsveç, Başvuru No. 1557/89, Karar Tarihi: 20.03.1991

AİHM, Dalea v. Fransa, Başvuru No: 964/07, Karar Tarihi: 02.02.2010

AİHM, Hirsi Jamaa ve Diğerleri v. İtalya, Başvuru No: 27765/09, Karar Tarihi:23.02.2012

AİHM, M.A v. Litvanya kararında Yargıç Albuquerque’nin Mutabık Görüşü, Başvuru No: 59793/17, Karar Tarihi: 11.03.2019

AİHM, Othman (Abu Qatada) v. Birleşik Krallık, Başvuru No: 8139/09, Karar Tarihi: 17.01.2012

AİHM, Soering v. Birleşik Krallık, Başvuru No. 14038/88, Karar Tarihi: 07.07.1989

AİHM, Üner v. Hollanda [BD], Başvuru No. 46410/99, Karar Tarihi: 18.10.2006

AİHM, Willems v. Hollanda, Başvuru No: 57294/16, Karar Tarihi: 09/11/2021

AYM, B.T. [GK], B. No: 2014/15769, Karar Tarihi:30.11.2017

AYM, E.2013/122, K.2014/74, Karar Tarihi: 09.04.2014

AYM, E.2021/28, K.2024/11, Karar Tarihi:18.01.2024

CJEU, Case 291/12, Michael Schwarz v. Stadt Bochum [2013], ECLI:EU:C:2013:670

CJEU, Case 817/19, Ligue des droits humains v. Conseil des ministres [2022], ECLI:EU:C:2022:491

Danıştay, 5D., 46613/13500, Karar Tarihi: 16.04.2018,

KVKK, K. 2020/124 T. 13.2.2020

Mevzuat

European Commission, **2011/406/EU: Commission Implementing Decision of 1 July 2011 amending the SIRENE Manual (notified under document C(2011) 4574), OJ L 186, 15/07/2011**

EUROPEAN UNION, **Charter of Fundamental Rights of the European Union, (2000/C 364/01)**

EUROPEAN UNION, **Directive (EU) 2016/680 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data by competent authorities for the purposes of the prevention, investigation, detection or prosecution of criminal offences or the execution of criminal penalties, and on the free movement of such data, and repealing Council Framework Decision 2008/977/JHA, OJ L 119, 4.5.2016**

EUROPEAN UNION, **Directive 2013/32/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on common procedures for granting and withdrawing international protection (recast), OJ L 180, 29.6.2013**

EUROPEAN UNION, **Regulation (EU) 2016/1624 of the European Parliament and of the Council of 14 September 2016 on the European Border and Coast Guard and amending Regulation (EU) 2016/399 of the European Parliament and of the Council and repealing Regulation (EC) No 863/2007 of the European Parliament and of the Council, Council Regulation (EC) No 2007/2004 and Council Decision 2005/267/EC (Mülga Frontex Tüzüğü)**

EUROPEAN UNION, **Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (Genel Veri Koruma Tüzüğü)**

EUROPEAN UNION, **Regulation (EU) 2017/2226 of the European Parliament and of the Council of 30 November 2017 establishing an Entry/Exit System (EES) to register entry and exit data and refusal of entry data of third-country nationals crossing the external borders of the Member States and determining the conditions for access to the EES for law enforcement purposes, and amending the Convention implementing the Schengen Agreement and Regulations (EC) No 767/2008 and (EU) No 1077/2011, OJ L 327, 09/12/2017**

EUROPEAN UNION, **Regulation (EU) 2018/1240 of the European Parliament and of the Council of 12 September 2018 establishing a European Travel Information and Authorisation System (ETIAS) and amending**

Regulations (EU) No 1077/2011, (EU) No 515/2014, (EU) 2016/399, (EU) 2016/1624 and (EU) 2017/2226, OJ L 236, 19/09/2018

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) 2018/1726 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice (eu-LISA), and amending Regulation (EC) No 1987/2006 and Council Decision 2007/533/JHA and repealing Regulation (EU) No 1077/2011, OJ L 295, 21.11.2018

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) 2019/1896 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2019 on the European Border and Coast Guard and repealing Regulations (EU) No 1052/2013 and (EU) 2016/1624, OJ L 295, 14.11.2019

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) 2019/816 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 establishing a centralised system for the identification of Member States holding conviction information on third-country nationals and stateless persons (ECRIS-TCN) to supplement the European Criminal Records Information System and amending Regulation (EU) 2018/1726, OJ L 135, 22.5.2019

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) 2019/817 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on establishing a framework for interoperability between EU information systems in the field of borders and visa and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2016/399, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240, (EU) 2018/1726 and (EU) 2018/1861 of the European Parliament and of the Council and Council Decisions 2004/512/EC and 2008/633/JHA, OJ L 135, 22.5.2019

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) 2021/2303 of the European Parliament and of the Council of 15 December 2021 on the European Union Agency for Asylum and repealing Regulation (EU) No 439/2010, OJ L 468, 30.12.2021

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) 2024/1356 of the European Parliament and of the Council of 14 May 2024 introducing the screening of third-country nationals at the external borders and amending Regulations (EC) No 767/2008, (EU) 2017/2226, (EU) 2018/1240 and (EU) 2019/817, OJ L, 2024/1356, 22.5.2024

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act), OJ L, 2024/1689, 12.7.2024

EUROPEAN UNION, Regulation (EU) No 604/2013 of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person (recast), OJ L 180, 29.6.2013

EUROPEAN UNION, Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007

UN, Convention and Protocol Relating to The Status of Refugees, 1951, (erişim için bkz. <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees>)

2920 sayılı Türk Sivil Havacılık Kanunu (RG: 19.10.1983/18196)

4803 s. Sınır aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (RG 04.02.2003/25014)

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (RG: 12.10.2004/25611)

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (RG: 4.4.2013/28615)

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (RG: 7.4.2016/29667)

Geçici Koruma Yönetmeliği (RG: 22.10.2014/29153)

Gemilerle Yapılan Düzenli Seferler Hakkında Yönetmelik (RG. 22.11.2023/32377)

Genel Havacılık Hava Taşımacılığına İlişkin Güvenlik Tedbirleri Hakkında Yönetmelik (RG: 08.05.2021/31478)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü **Göç-Net Donanım, Ağ Yönetim ve Kullanım Esaslarına İlişkin Yönerge**, 03.07.2014

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü **Türkiye Yolcu Bilgi Merkezi Çalışma Grubu Yönergesi**, Kabul Tarihi: 29.07.2016, Yürürlük Tarihi: 29.07.2016

Hava Ulaşımını Kolaylaştırma Yönetmeliği (RG. 13.08.2013/28734)

Karayolu Taşıma Yönetmeliği, m.40/36 (RG. 08.01.2018/30295)

Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik (RG 17.03.2016/29656)

Sivil Hava Meydanları, Limanlar ve Sınır Kapılarında Güvenliğin Sağlanması, Görev ve Hizmetlerin Yürütülmesi Hakkında Yönetmelik (RG. 14.08.1997/23080)

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (RG. 17.03.2016, 29656)

Raporlar ve Diğer Belgeler

EDPS, **Opinion 4/2018 on the Proposals for two Regulations establishing a framework for interoperability between EU large-scale information systems**, 16 Nisan 2018;

EASO, **Kabul Şartlarına İlişkin Rehber: Operasyonel Standartlar ve Göstergeler**, 7. Bölüm

EDPS, **Audit Report on the European Border and Coast Guard Agency (Frontex)** Warsaw, 5 and 6 October 2022- EDPS Case number 2022-0749: https://www.edps.europa.eu/system/files/2023-05/edps_-_23-05-24_audit_report_frontex_executive_summary_en.pdf (erişim tarihi: 14.08.2024)

EUROPEAN COMMISSION, **COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL Stronger and Smarter Information Systems for Borders and Security**, COM/2016/0205 final, Brüksel, 6.4.2016

EUROPEAN COMMISSION, **Preventing the Risk of Radicalisation of Asylum Seekers and Refugees, and Far-Right Mobilisation against Asylum Seekers, Refugees and Immigrants**, Aralık 2019

Executive Committee of the High Commissioner's Programme, **Expulsion N° 7 (XXVIII) - 1977, N° 7 (XXVIII), 12 October 1977**, <https://www.refworld.org/policy/exconc/excom/1977/fr/41709>

Executive Committee of the High Commissioner's Programme, **Conclusion sur la fourniture d'une protection internationale y compris moyennant les formes de protection complémentaires N° 103 (LVI) - 2005, N° 103 (LVI), 7 October 2005**, <https://www.refworld.org/policy/exconc/excom/2005/fr/11064>

İzmir Barosu, **Avukatların Gözünden Geri Gönderme Merkezleri ve İdari Gözetim Alanları Çalıştayı Sonuç Raporu**, 29/06/2019

Kişisel Verileri Koruma Kurumu, **6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun Amacı ve Kapsamı**

(<https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/4185/6698-Sayili-Kisisel-Verilerin-Korunmasi-Kanununun-Amaci-ve-Kapsami>)

TİHEK, **İstanbul Havalimanı Transit Geçiş Merkezi Ziyareti Raporu**, Rapor No:2023/46, Tarih:23/11/2023

UN General Assembly, **Global Compact on Refugees**, 2018,

UNHCR Yürütme Komitesi Kararı No:74, 12A (A/49/12/Add.1), <https://www.unhcr.org/publications/general-conclusion-international-protection-22>

UNHCR, **General Policy on Personal Data Protection and Privacy**, 20 Aralık 2022, <https://www.refworld.org/policy/strategy/unhcr/2022/en/124207> [erişim tarihi 11.08.2024]

UNHCR, **General Policy on Personal Data Protection and Privacy**, 20 Aralık 2022, <https://www.refworld.org/policy/strategy/unhcr/2022/en/124207>

UNHCR, **Note on Stowaway Asylum-Seekers**, EC/SCP/51, 22/07/1988 (erişim bağlantısı: <https://www.unhcr.org/publications/note-stowaway-asylum-seekers> , erişim tarihi 24.03.2024)

UNHCR, **Policy on the Protection of Personal Data of Persons of Concern to UNHCR**, Mayıs 2015, <https://www.refworld.org/policy/strategy/unhcr/2015/en/120873> (erişim tarihi: 19.08.2024)

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : Bahriye Günsu KARACAOĞLAN
Tez Başlığı : Sığınma Hakkı Bağlamında Sınırlarda Kişisel Verilerin İşlenmesi
Savunma Tarihi : 09/09/2024
Danışman : Doç. Dr. Birden GÜNGÖREN BULGAN

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. Birden GÜNGÖREN BULGAN

Doç. Dr. Elif KÜZECİ EROL

Doç. Dr. Özen ÜLGEN ADADAĞ

Prof. Dr. Ulun AKTURAN

Enstitü Müdürü